

Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi

Sociology of Education and Culture Research Reports

Nr 39

Utvärdering av Rekryteringsdelegationen

Donald Broady, Mikael Börjesson, Emil Bertilsson,
Gergei Farkas, Märit Gunneriusson Karlström,
Esbjörn Larsson, Ida Lidegran, Ingrid Nordqvist

SEC, Uppsala universitet
www.skeptron.uu.se/broady/sec/

2 rev. uppl., augusti 2006

Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi
(Sociology of Education and Culture)

Postal address	SEC, ILU, Uppsala University Box 2136, S-750 02 Uppsala
Phone switchboard	08-4712444, int. +46 18 4712444
Telefax	018 4712400, int. +46 18 4712400
URL	http://www.skeptron.uu.se/broady/sec/

Donald Broady, Mikael Börjesson, Emil Bertilsson, Gergei Farkas,
Märit Gunneriusson Karlström, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran och Ingrid Nordqvist

Utvärdering av Rekryteringsdelegationen

SEC Research Reports/Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, No. 39

2 rev. uppl. augusti 2006

ISSN 1103-1115

© Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, 2006

FÖRORD

Denna rapport är slutredovisningen av ett uppdrag att utvärdera Rekryteringsdelegationen som var verksam 2002-2004. Utvärderingsuppdraget gavs i ett regeringsbeslut 1 december 2005. I arbetet med utvärderingen har, förutom jag själv, FD Mikael Börjesson, forskningsassistent Emil Bertilsson, doktorand Gergei Farkas, FD Märit Gunneriusson Karlström, FD Esbjörn Larsson och doktoranderna Ida Lidegran och Ingrid Nordqvist deltagit, samtliga knutna till Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi vid Uppsala universitet.

Uppsala, 30 juni 2006

Donald Broady, professor vid Uppsala universitet

FÖRORD till andra upplagan

I denna andra reviderade och utökade upplaga finns åtskilliga ändringar. En sammanfattning och ett slutord har också tillkommit.

Uppsala, 14 augusti 2006

INNEHÅLL

FÖRORD	3
FÖRORD till andra upplagan.....	3
SAMMANFATTNING	7
INLEDNING.....	11
Rekryteringsdelegationens uppdrag	11
Utvärderingsuppdraget.....	12
Utvärderingens metoder och material samt rapportens disposition.....	13
Del I. FÖRUTSÄTTNINGAR.....	15
1. Rekrytering till svensk högre utbildning.....	15
1.1 Rekryteringen till högre utbildning under 1900-talet	15
1.2 Det svenska högskolefältet anno 1998	18
1.2.1 Ett socialt och könsmässigt strukturerat rum	18
1.2.2 Lärosätenas positioner i rummet – tre typfall.....	20
1.3 Nationell härkomst – en omvänd hierarki i förhållande till den sociala	22
1.4 Geografisk rekrytering	23
1.5 Meritokratisk rekrytering.....	24
1.6 Sammanfattning – ett differentierat, hierarkiserat och trögrörligt system	25
2. Reformer	29
2.1 Reformer under 1900-talets första hälft.....	29
2.2 De senaste 30 årens reformarbete.....	30
2.2.1 Centralisering, dimensionering och geografisk breddning – 1977 års högskolereform.....	30
2.2.2 Konkurrens och excellens i stället för breddning – 1993 års högskolereform	31
2.2.3 Åter fokus på rekrytering – Den öppna högskolan	31
2.3 Från kvinnors inträde till etnisk mångfald – en sammanfattning av ett sekels rekryteringspolitik	33
Del II. VERKSAMHET	35
3. Rekryteringsdelegationens inre arbete	35
3.1 Delegationens sammansättning och arbetsklimat	35
3.2 Delegationens verksamhet i korthet.....	36
3.3 Tolkning av direktiven	37
3.4 Fördelningen av projektmedel.....	38
3.4.1 Jävsituationer	42
3.4.2 Uppföljning av projekten.....	42
3.5 Rekryteringsdelegationens klassificering av projekten.....	43
3.6 Rekryteringsdelegationens utåtriktade initiativ	45
3.7 Rekryteringsdelegationens förslag.....	47
3.8 Sammanfattning av Rekryteringsdelegationens arbete	48
4. Projekten – en översikt	49
4.1 Vad är ett projekt?	49
4.2 Datamaterial och analysmetoder	50
4.3 Ett flerdimensionellt rum av projekt och en klassificering av projekten	50
4.3.1 Tre poler.....	50
4.3.2 En klassificering av projekten i tre huvudkategorier och sju underkategorier	52
4.3.3 De sju kategorierna i projektrummet två första dimensioner	53
4.3.4 Differentiering av högskoleprojekten längs den tredje axeln	54
4.3.5 Högskoleprojekt mot gymnasieprojekt och fortbildningsprojekt	57
5. Några nedslag i projektfloren	61
5.1 Språkverkstäder/Studentstödsprojekt	61
5.1.1 Textverkstaden vid Växjö universitet.....	62
5.1.2 Språkcentrum vid Lärarhögskolan i Stockholm.....	64
5.1.3 Nätverket för Språkverkstäder.....	66
5.1.4 Studentstöd för mångfald – Ett mångfaldsprojekt vid Högskolan i Borås	66
5.2 Högskoleledda informationsprojekt.....	69
5.2.1 Breddad rekrytering vid Karolinska Institutet.....	70
5.2.2 Karolinska Institutets forskargymnasium i Tensta.....	74

5.2.3	Projektet Vilja Våga Välja vid S:t Görans gymnasium	76
5.3	Gymnasieleda informationsprojekt.....	79
5.3.1	Breddad rekrytering – Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska Institutet.....	80
5.3.2	Rinkebyprojektet – Vår framtid.....	84
5.3.3	Voxnadalens gymnasium – att läsa högskolekurser inom gymnasieskolan ram.....	86
5.4	Fortbildningsprojekt	87
5.4.1	Mentorskapsprogram vid Medicinska Föreningen i Stockholm.....	88
5.5	Högskoleleda förberedande utbildningar.....	91
5.5.1	College för alla – Rekryteringsinsatser för nya grupper i Umeåregionen och norra Sverige	92
5.5.2	Collegeutbildning vid Malmö högskola	94
5.6	Andra förberedande utbildningar.....	98
5.6.1	Mångfaldskurs – Nya grupper till högskolan.....	98
5.7	Antagningsprojekt	101
5.7.1	Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildningen med fokus på mångkultur.....	102
Del III.	UTFALL.....	105
6.	Rekryteringsdelegationens verksamhet.....	107
6.1	Rekryteringsdelegationens inre arbete och utåtriktade verksamhet	107
6.1.1	Ett stort uppdrag och ont om tid	107
6.1.2	Rekryteringsdelegationens delegerande	107
6.1.3	Ett politiserat uppdrag ger en politiserad delegation.....	108
6.2	Projekten	109
6.2.1	Kategori 1: Språkverkstäder och andra studentstödsprojekt.....	109
6.2.2	Kategori 2: Högskoleleda informationsprojekt.....	111
6.2.3	Kategori 3: Gymnasieleda informationsprojekt.....	112
6.2.4	Kategori 4: Fortbildningsprojekt.....	113
6.2.5	Kategori 5 och 6: Högskoleleda förberedande utbildningar och andra förberedande utbildningar	114
6.2.6	Kategori 7: Antagningsprojekt	115
6.3	Projekten och huvudmännen – positioner och strategier i kampen om mångfalden	115
6.3.1	Huvudmännens satsningar	115
6.3.2	... betingas av positionen	116
6.3.3	Definitionsstrider och olika modeller.....	118
7.	Att påverka.....	121
7.1	... rekryteringen	121
7.2	... rekryteringsarbetet.....	124
7.3	... attityder och politik	126
	SLUTORD: ETT LABORATORIUM FÖR FÖRSÖK MED BREDDAD REKRYTERING	129
	REFERENSER	137
	Otryckt material.....	137
	Riksarkivet (Ra)	137
	Opublicerade rapporter, konferensbidrag m.m.	137
	Elektroniska resurser.....	138
	Slutrapporter	138
	Lagar och politiska beslut.....	139
	Tidningsartiklar.....	139
	Övrigt tryckt material.....	139
Del IV.	BILAGOR	143
Bilaga 1.	Rekryteringsdelegationen utlyser medel för breddad rekrytering.....	143
Bilaga 2.	Ansökningar där någon av ledamöterna anmält jäv.....	144
Bilaga 3.	Förteckning över de projekt Rekryteringsdelegationen beviljat medel	145
Bilaga 4.	Förteckning över personer som intervjuats.....	148
Bilaga 5.	Rekrytering till svensk högre utbildning 1998	151
	Det svenska högskolefältet	151
Bilaga 6.	Analys av projekt som finansierats av Rekryteringsdelegationen	157
	Rummet av projekt finansierade av Rekryteringsdelegationen	157
	Grundläggande variabler och något om dess relationer	157
	Ett mångdimensionellt projektrum	159
	Tolkning av de fyra första axlarna	160

SAMMANFATTNING

Rekryteringsdelegationen inrättades av regeringen 8 november 2001 och gavs då uppdraget att

- stödja universitet och högskolor i arbetet med aktiva insatser för att bredda rekryteringen till högre utbildning,
- stimulera till samt pröva frågor om bidrag till utvecklings- och pilotprojekt avseende rekryteringsfrämjande utbildningar, bl.a. s.k. collegeutbildningar,
- stimulera till samt pröva frågor om bidrag för samverkan mellan högskolan och gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen, folkbildningen samt grundskolan,
- pröva frågor om bidrag till lärosäten för att stimulera till andra särskilda rekryteringsåtgärder samt
- sprida kunskap och idéer om projekt och andra åtgärder för att bredda rekryteringen samt medverka till erfarenhetsutbyte.

Delegation tillkom i enlighet med ett förslag i propositionen *Den öppna högskolan* där avsikten formulerades så här:

Syftet med att inrätta en rekryteringsdelegation är att på ett flexibelt och okonventionellt sätt öka engagemanget och kraften i lärosätenas rekryteringsarbete. Delegationen bör, i anslutning till regeringens strävan att öka mångfalden i högskolan, stödja lärosätenas arbete med att bredda rekryteringen till högskoleutbildning. En viktig uppgift för delegationen blir att stödja insatser för att underlätta övergången till högskolan. Delegationen bör verka för att olika erfarenheter sprids.
(prop. 2001/02:15, s. 41)

Delegationen kom att verka under 2002-2004 och disponerade sammanlagt 120 mkr varav merparten, 102 mkr, gick till projekt som på olika sätt skulle främja breddad rekrytering till högre utbildning. Sammanlagt blev det tre utlysningssomgångar samt en fjärde avslutande inriktad mot studentkårer. Totalt beviljade delegationen medel till 108 projekt varav 101 genomfördes, nästan samtliga med universitet, högskolor, gymnasieskolor eller folkbildningsanordnare som huvudmän. Dessutom gjorde delegationen en hel del andra insatser för att informera om och sporra till arbete med breddad rekrytering, både vid universitet och högskolor och på den politiska nivån.

I föreliggande rapport redovisas den utvärdering som under våren 2006 genomförts på regeringens uppdrag. Utvärderingen har gällt såväl delegationens eget arbete som verksamheten inom projekten.

Förutsättningar för delegationens arbete

De förutsättningar som kom att präglade delegationens arbete var dels hur den faktiska rekryteringen till svensk högre utbildning utvecklats, dels det utbildningspolitiska debattklimatet och den politiska dagordningen i början av 00-talet.

Rekryteringen hade påverkats av de senaste decenniernas kraftiga utbyggnad av högskolor och nya universitet. Andelen studenter från lägre samhällsklasser hade ökat totalt sett, framför allt inom utbildningar som är jämförelsevis lågt placerade i högskolefältets hierarkier, medan de socialt och meritokratiskt mest exklusiva utbildningarna hade blivit än mer elitpräglade vad gäller såväl studenternas sociala ursprung som deras studiemeriter. Det som kallas social snedrekrytering hade således minskat något såtillvida att hela studentkollektivet fått en något bredare sammansättning och samtidigt ökat såtillvida att den interna differentieringen vid universiteten och högskolorna skärpts. En annan viktig förändring var att fler studenter och presumtiva studenter med utländskt ursprung tillkommit, vilket påverkat rekryteringen på vitt

skilda sätt: å ena sidan vet åtminstone utbildningssociologerna att en stor andel studenter med utländskt ursprung är en indikator på att ett lärosäte eller en utbildning är högt placerat i universitetens och högskolornas hierarki, å andra sidan är det än mer välbekant att utländskt ursprung i kombination med andra faktorer är ett hinder för många som aldrig tar sig till högre utbildning. Nationellt och etniskt ursprung är således en synnerligen heterogen kategori. En tredje väsentlig förändring under de senaste decennierna var att de kvinnliga eleverna och studenterna på många av skolans och den högre utbildningens områden flyttat fram sina positioner i förhållande till de manliga.

Vad gäller utbildningspolitiken hade Rekryteringsdelegationens tillkomst föregåtts av en lång rad förslag och åtgärder som syftat till att minska skevheter i rekryteringen till gymnasier och högre utbildning med avseende på socialt ursprung, kön och etnicitet. Viktigast för utformningen av delegationens uppdrag var förslagen i den nämnda propositionen *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15). I högskolelagen infördes vid denna tid även ett tillägg (1 kap. 5§) som föreskrev: ”högskolorna skall också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan”. När delegationen påbörjade sitt arbete fanns således frågan om breddad rekrytering, som vid mitten av 1990-talet hamnat något i skymundan, åter högt upp på den utbildningspolitiska agendan.

Rekryteringsdelegationen val av inriktning

Delegationen hade jämförelsevis mycket pengar att spendera och kort tid på sig. Dessutom fanns ett politiskt tryck på delegationen att kvickt åstadkomma sådant som skulle uppmärksammas (startåret 2002 var ett valår), och resultaten av hela verksamheten inklusive projekten skulle avrapporteras innan utgången av år 2004. Utan dröjsmål drog delegationen upp riktlinjerna för sitt arbete och projektmedel lystes ut. Skyndsamheten i starten hade således sina förklaringar. Sannolikt hade det varit till fördel om delegationen kunnat ta sig mer tid för planering, inte minst för att undersöka förutsättningarna och för att konsultera expertis på olika områden.

Dock var ledamöterna, liksom den sakkunniga som i praktiken ledde kansliet och samordnade verksamheterna, väl insatta i problematiken. De var också för egen del djupt övertygade om nödvändigheten av att rekryteringen till högre utbildning breddas. Delegationen tänkte inte nöja sig med att finansiera och administrera försöksverksamheter, de önskade påverka landets utbildningspolitik.

Ett viktigt inledande avgörande gällde vad slags breddad rekrytering till högskolan som delegationen skulle främja. Den fastnade för att ge breddad rekrytering innebörden att ”en större andel av studenterna i Sverige ska ha arbetarbakgrund alternativt utländsk bakgrund”, punkt och slut. Därmed valde delegationen bort andra aspekter som genom åren varit viktiga i utbildningspolitiken och debatten, nämligen den selektion som bottnar i skillnader mellan könen, mellan stad och land och mellan olika regioner eller olika näringar, eller skillnader i begåvningsprofil, religionstillhörighet, sexuell läggning eller funktionshinder. Det finns enligt vår mening ingen anledning att kritisera delegationens hårda avgränsning. Med en vidare definition av breddad rekrytering hade resultaten blivit annorlunda – om mer eller mindre fruktbara är omöjligt att säga. Genom sin jämförelsevis snäva definition avhände sig delegationen möjligheten att granska mer multivariata relationer. I gengäld kunde den renodla frågor om klassbakgrund och nationell bakgrund och kanalisera projektmedlen i dessa riktningar.

Vidare bestämde sig delegationen för att fästa mer avseende vid klasstillhörighet än vid det nationella eller etniska ursprunget. Breddad rekrytering till högre utbildning fick med andra ord huvudsakligen betyda ökat inflöde av studenter från arbetarklassen. Klasstillhörigheten är den enskilda faktor som mer än någon annan avgör banorna genom utbildningssystemet, slog delegationen fast. Den ståndpunkten har starkt stöd i den utbildningssociologiska forskningen (förutsatt att man inte uppfattar klass alltför snävt utan inkluderar allehanda sociala och kulturella dimensioner – det är inte främst ekonomiskt kapital utan kulturellt kapital som bäddar för framgång i utbildningssystemet). Man kunde förstås komplicera saken genom att kombinera

olika faktorer, men inte heller här finns anledning att kritisera delegationens avsiktliga ensidighet. I utbildningsdebatten hade det talats mindre om klass under den närmast föregående perioden då frågor om genus och under loppet av 1990-talet även etnicitet varit centrala. Till delegationens mest verksamma insatser hörde att den bidrog till att rehabilitera klassbegreppet.

Projekten

En multivariat analys av de 108 projekt till vilka delegationen beviljade medel, deras huvudmän (73 procent var universitet och högskolor), syfte, inriktning, målgrupp och så vidare leder fram till att projekten kan indelas i tre större kategorier – Språkverkstäder och studentstödsprojekt, Informationsprojekt samt Förberedande utbildningar och antagningsprojekt – och sju underkategorier, var och en med sin egenart. Delegations samlade projektverksamhet fungerade som ett slags laboratorium och det går att avläsa intressanta mönster ur de försök som där genomfördes: ett ”rum av möjligheter” framträder, en arsenal av tillvägagångssätt som var tillgängliga för dem som under första hälften av 00-talet arbetade med breddad rekrytering till högre utbildning i Sverige.

Det mest slående är kanske att projektens syfte och inriktning är så tydligt beroende av vilken position huvudmännen intar inom högskolefältet. *De nya universiteten och de mindre och medelstora högskolorna* har ett större intresse av att rekrytera studenter över huvud taget och att stötta dessa. Man har också naturligt nog lättare att berömma sig av att man redan har bred rekrytering. *De större traditionella universiteten* har andra förutsättningar och behov. För dem behövs ofta inte rekryteringsinsatser för att fylla platserna. De är mer angelägna om att ta väl hand om de studenter de redan har än av att locka fler att söka. *De väletablerade fackhögskolorna* har ytterligare en annan strategi. I och med att deras studenter redan är väl selekterade ter sig studentstödsprojekt mindre angelägna, och det finns föga behov av att öka söktrycket ytterligare. I jämförelse med universiteten är fackhögskolorna också betydligt mindre intresserade av att utveckla förberedande utbildningar eller projekt som syftar till att förändra antagningen – allt krut läggs i stället på informationsprojekt. *Gymnasieskolorna* satsade nästan uteslutande på informationsprojekt, medan *vuxenutbildarna* lade tonvikten vid förberedande utbildningar av typen collegeutbildningar.

Skillnaderna mellan olika lärosäten framträder även när det gäller frågan om så kallade garantiplatser. Inrättandet av sådana framkallade mindre motstånd vid de nya lärosätena än vid de väletablerade. Återigen finns en koppling till lärosätets position i högskolefältets hierarkier och därmed till anciennitet, rekryteringsmönster och söktryck. De större universiteten har ofta ett högt söktryck och allra högst till de mest ”snedrekryterande” utbildningarna. En slutsats är att det är svårast att vinna acceptans för de mest systemförändrande åtgärderna vid de lärosäten och utbildningar där sådana åtgärder är allra mest behövliga om ambitionen är att faktiskt rätta till skevheter i rekryteringen. Det meritokratiska urvalsförfarandet har i dag en mycket stark ställning som svårigen låter sig rubbas.

Effekter

På det hela taget har Rekryteringsdelegationen lyckats väl i sin ambition att initiera och aktivera arbete med breddad rekrytering vid universitet och högskolor. Mer än hälften av projekten lever än så länge i någon form vidare efter det att medlen från delegationen tog slut, och mycket av det rekryteringsarbete som fick fart tack vare delegationen har fortsatt på olika sätt. Projekten och delegationens övriga verksamheter innebar också att breddad rekrytering blev ett tema för många aktiviteter vid landets lärosäten. Hur länge detta kommer att hålla i sig vet vi förstås inte.

Om den faktiska rekryteringen påverkats låter sig inte avgöras. Att döma av tillgänglig statistik har inte rekryteringen till landets universitet och högskolor blivit bredare under och efter delegationens verksamhetsperiod. Snarare tycks andelen studenter med arbetarbakgrund ha

minskat något, framför allt vid de etablerade universiteten och fackhögskolorna. Att delegationens arbete skulle ha avsett den sortens spår vore heller inte att vänta. Eventuella effekter kommer att uppträda med avsevärd fördröjning, och framför allt bestäms rekryteringen i allt väsentligt av förhållanden utanför delegationens verkningsradie. Det är påfallande svårt att från de enskilda lärosätena få fram brukbara uppgifter om rekryteringen, vilket egentligen är egendomligt: här pågår en rad projekt för att ändra på en rekrytering som man egentligen inte vet värst mycket om. En lärdom från delegationens verksamhet är att mer resurser, både på central nivå och vid enskilda universitet och högskolor, bör ägnas åt mer precisa studier av hurdan rekryteringen faktiskt är och hur den förändras.

När det gäller fortlevnaden framträder intressanta skillnader mellan projekt med olika huvudmän. De projekt som haft gymnasieskolor som huvudmän har i mycket stor utsträckning levt vidare, vilket kan förklaras av att de är förhållandevis billiga ekonomiskt samtidigt som de genererar stora symboliska vinster – i synnerhet för gymnasieskolorna vilka, liksom enskilda gymnasielärare, har mycket att vinna på att samarbeta med universitet och högskolor. De högskoleledda informationsprojekten har varit något mindre överlevnadsdugliga. Incitamenten är mindre tydliga än för gymnasieskolorna. Fortbildningsprojekten har haft svårast att leva vidare, vilket har flera förklaringar. Några var upplagda som tidsbegränsade projekt utan en klar fortsättning. Många leddes av studentkårer och hade en svag förankring i högskolornas ordinarie verksamhet.

Det går att urskilja andra faktorer bakom framgångar och motgångar. Uppenbart är att ju ofarligare för utbildningsinstitutionerna projekten är, desto större är överlevnadschansen. Informationsprojekten, som går ut på att upplysa om möjligheterna som den högre utbildningen erbjuder, är populära överallt och bedöms av många som framgångsrika. Ett annat slag av projekt som visar sig ha en mycket god prognos för att fortleva är språkverkstäderna och andra studentstödsprojekt. Dessa skiljer sig i flera avseenden från de övriga projekten. Det är fråga om inåtriktad verksamhet, samarbetspartner förekommer inte. Syftet är att hjälpa de studenter som redan befinner sig i systemet att klara sin utbildning. Studentstödsprojekten utgår således från lärosätets egna studenter och är i den meningen mer effektiva. De projekt som mött hårdast motstånd och stött på mest problem är de som ägnas åt förberedande utbildningar och antagning. Det är lätt att förstå. Om de studerande som genomgått en förberedande utbildning faktiskt förväntas kunna erövra – eller till och med garanteras – vissa studieplatser vid universitet och högskolor eller om alternativa antagningsförfaranden introduceras, riskerar företrädare för de mottagande institutionerna att förlora kontrollen över rekryteringen och över huvud taget att mista monopolen på att definiera studenters lämplighet.

Vidare skapar uppenbarligen en tydlig verksamhetsidé och en handfast målsättning bättre förutsättningar för framgång. Typexemplet är språkverkstäderna.

Ytterligare en framgångsfaktor är att projektverksamheten bör ha ett vidare syfte än att enbart åstadkomma breddad rekrytering. Då är chanserna att vinna acceptans betydligt större än annars. Återigen kan språkverkstäderna lyftas fram som ett gott exempel.

Den viktigaste effekten av Rekryteringsdelegationens verksamhet är såvitt vi kan förstå att delegationens samlade insatser verksamt bidrog till att själva ambitionen att bredda rekryteringen till högre utbildning blev till doxa, till en självklarhet som inte kan ifrågasättas. Delegationens främsta insats var att skänka mer legitimitet åt arbetet med breddad rekrytering genom att påverka sätt att tänka, tala och skriva, vilket indirekt kan få effekter på den faktiska rekryteringen.

För en fortsatt sammanfattande diskussion och värdering av det som Rekryteringsdelegationen åstadkom hänvisas i synnerhet till utvärderingsrapportens sista avsnitt ”Slutord”.

INLEDNING

Rekryteringsdelegationens uppdrag

Rekryteringsdelegationen inrättades av regeringen 2001-11-08 i enlighet med ett förslag i propositionen *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15), vari följande skäl anges:

Syftet med att inrätta en rekryteringsdelegation är att på ett flexibelt och okonventionellt sätt öka engagemanget och kraften i lärosätenas rekryteringsarbete. Delegationen bör, i anslutning till regeringens strävan att öka mångfalden i högskolan, stödja lärosätenas arbete med att bredda rekryteringen till högskoleutbildning. En viktig uppgift för delegationen blir att stödja insatser för att underlätta övergången till högskolan. Delegationen bör verka för att olika erfarenheter sprids.¹

Vidare sägs i propositionen att

Delegationen bör medverka till opinionsbildning genom att sprida kunskaper, erfarenheter och idéer i fråga om breddad rekrytering samt främja utvecklings- och pilotprojekt och själv ta initiativ till sådana projekt. Information kan ges vid regionala konferenser, möten på högskolor och ungdomsskolan samt i kommuner, vid kontakter med arbetslivet, företag, parterna på arbetsmarknaden och andra organisationer.²

Beslutet 2001-11-18 att inrätta en rekryteringsdelegation åtföljdes av riktlinjer där uppdraget ytterligare preciserades:

Delegationen skall

- stödja universitet och högskolor i arbetet med aktiva insatser för att bredda rekryteringen till högre utbildning,
- stimulera till samt pröva frågor om bidrag till utvecklings- och pilotprojekt avseende rekryteringsfrämjande utbildningar, bl.a. s.k. collegeutbildningar,
- stimulera till samt pröva frågor om bidrag för samverkan mellan högskolan och gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen, folkbildningen samt grundskolan,
- pröva frågor om bidrag till lärosäten för att stimulera till andra särskilda rekryteringsåtgärder samt
- sprida kunskap och idéer om projekt och andra åtgärder för att bredda rekryteringen samt medverka till erfarenhetsutbyte.

Delegationen bör särskilt prioritera insatser för att s.k. collegeutbildningar skall komma till stånd samt insatser för samverkan mellan högskolor, gymnasieskolor m.fl.

Delegationen bör följa det utvecklingsarbete avseende rekryterings och valideringsåtgärder som regeringen anslog särskilda medel till den 6 september 2001. Delegationen bör även informera sig om det samarbete som utvecklas mellan lärosäte och kommuner enligt det förslag som redovisas i propositionen *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet* (prop. 2001/02:4).³

Så löd uppdraget till delegationen som skulle verka under de tre åren 2002-2004 och disponera sammanlagt 120 mkr. Mer formell styrning utsattes den inte för.

¹ Regeringens proposition 2001/02:15, *Den öppna högskolan*, Regeringskansliet, Stockholm 2001, s. 41.

² Prop. 2001/02:15, s. 41.

³ *Breddad rekrytering. En fråga om visioner, incitament och attityder*, Rekryteringsdelegationens slutrapport, Dnr 22/04, Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm 2004.

Utvärderingsuppdraget

Redan när Rekryteringsdelegationen inrättades beslöts att en utvärdering skall ske. Det är denna som redovisas i föreliggande rapport. Utvärderingsuppdraget gavs 1 december 2006 och löd som följer.

Regeringen uppdrar åt professor Donald Broady att utvärdera det arbete som utförts av Rekryteringsdelegationen.

Utvärderingen skall innefatta en

- värdering av delegationens arbetsprocess
- värdering av vilka resultat de olika projekten och andra insatser som delegationen genomfört utmynnat i, t.ex. vilka processer som satts i gång avseende breddad rekrytering till högre utbildning, samt
- värdering av sambandet mellan satsade resurser och uppnådda resultat.

I utvärderingen skall också ingå en bedömning om huruvida de olika projekten är hållbara över tid och om resultaten av dem är långsiktiga samt en analys av sambandet mellan projektens förutsättningar och effekter.

[---] Utvärderingen skall redovisas till Regeringskansliet (Utbildnings- och kulturdepartementet) senast den 30 juni 2006.⁴

Från delegationens sida hade önskemål framförts om att utvärderingen skulle ske medan den var i verksamhet, men utvärderingsuppdraget gavs således ungefär ett år efteråt. Vi samlade in vårt underlag under första halvåret 2006. Det består av dokumentationen från delegationen och från de projekt den stödde samt intervjuer och telefon- och mejlkontakter med delegationens ledamöter och med projektledare, projektmedarbetare och andra som varit berörda av verksamheten. Vi har också utnyttjat befolkningsdata och utbildningsstatistik för att kartlägga rekryteringsmönster och utbildningsfältets struktur.

Som framgår ovan var uppdraget till Rekryteringsdelegationen ovanligt öppet formulerat. Dess uppgift var inte att bredda rekryteringen eller att åstadkomma andra lätt prövbara resultat utan att ”stödja”, ”stimulera”, ”pröva” och ”sprida”, vilket alltsammans dessutom skulle genomföras ”på ett flexibelt och okonventionellt sätt” som formuleringen löd både i propositionstexten och i regeringens riktlinjer till delegationen. Därför har utvärderingen inte kunnat genomföras enligt det enkla receptet att uppställda mål jämförs med uppnådda resultat. Vi har disponerat denna rapport så att vi förutsättningarna för delegationens arbete behandlas i del I, genomförandet i del II och utfallet i del III.

Även om det inte tillhör det egentliga utvärderingsuppdraget har vi haft ambitionen att föreliggande rapport utöver analyser och värderingar skall innehålla en samlad dokumentation av den rika flora av aktiviteter som Rekryteringsdelegationen initierade och en del om de erfarenheterna som kan dras därav. Förhoppningsvis kan rapporten vara till någon nytta både för den som vill förstå den breddade rekryterings villkor och för den som arbetar praktiskt med saken.

Föreliggande rapport kan med fördel läsas tillsammans med en annan utvärdering – även om den formellt inte kallades utvärdering – av Rekryteringsdelegationen: *Bridging the Gap. Widening Participation in Sweden and England*, SISTER & Continuum, Stockholm 2005, författad av Maria Johansson, Lillemor Kim, John Storan och Sverker Sörlin. Där analyseras och jämförs Rekryteringsdelegationen och motsvarande engelska initiativ för breddad rekrytering till högre utbildning.

⁴ Regeringsbeslut 2005-12-01, U2005/9071/UH.

Utvärderingens metoder och material samt rapportens disposition

Det dubbla utvärderingsuppdraget, att värdera dels Rekryteringsdelegationens arbete och dels de projekt och aktiviteter som den initierade, har styrt vårt tillvägagångssätt och även dispositionen av denna rapport. Delegationens inre arbete och projekten har analyserats separat i den mån det varit möjligt. Parallelliteten avspeglas även i framställningen där vissa kapitel och avsnitt behandlar det inre arbetet och andra projekten. I slutet finns en helhetsbedömning.

Rapportens första del handlar om *förutsättningarna* för delegationens arbete. Förutsättningar skall här förstås i bred mening.

Vi berör i kapitel ett rekryteringen till den högre utbildningen under det senaste seklet med fokus på åren strax före delegationens tillträde. För att bedöma effekterna av delegationens insats bör vi veta något om utgångsläget. Vid sidan om sociala och etniska gruppers representation i den högre utbildningen – som varit delegationens tydligt avgränsade intresseområde – tecknas också bilden av hur män och kvinnor med olika sociala ursprung fördelar sig på utbildningarna och lärosätena samt av hur studenter med olika mått av skolmässiga meriter sprider sig. Även den geografiska rekryteringen beaktas.

Av stor vikt för delegationen var också de politiska förutsättningarna, som diskuteras i det andra kapitlet; delegationen var en – om än ovanlig – i raden av politiska åtgärder för att påverka den sociala och etniska rekryteringen till högre studier.

I andra delen av rapporten analyserar delegationens *verksamhet*, vilken förutom det inre arbetet även inkluderar de genomförda projekten.

Kapitel tre handlar om delegationens inre arbete och bygger dels på intervjuer med delegationens ledamöter och kanslipersonal⁵, dels på arkiverade arbetshandlingar.⁶ Arkivet innehåller förutom projektansökningar och enkäter även protokoll, korrespondens, arbetshandlingar och inkomna handlingar av olika slag. Med hjälp av delegationens interna promemorior blir det möjligt att sätta in dess beslut i sina sammanhang. I detta avseende har även intervjuerna spelat en viktig roll som nyckel för att rekonstruera och analysera delegationens arbetsgång. I genomgången läggs tonvikt vid delegationens sammansättning, dess tolkning av uppdraget, utlysningen av projektstöd och urvalet av de projekt som finansierades, klassificeringen av projekten samt det utåtriktade arbetet.

De olika projekten som delegationen finansierat studeras i kapitel fyra på ett övergripande plan. Statistiska analysmetoder som multipel korrespondensanalys och euklidisk klassificering används för att finna mönster i projektens karaktäristika och deras relationer till varandra.⁷ Som grund för undersökningen ligger en databas över samtliga 108 finansierade projekt som vi upprättat utifrån information från framför allt ansökningshandlingarna och den enkätundersökning som Rekryteringsdelegationen genomförde, jämte information från de slutrapporter som projekten ombads skriva. Slutrapporterna finns inte arkiverade och därför kontaktades inledningsvis merparten av projektledarna via e-post. Sammanlagt har vi förfogat över 47 slutrapporter. Dessutom har vi via telefon och e-post kontaktat representanter för samtliga projekt för att ta reda på om de fortlevt i någon form eller ej.

⁵ En fullständig lista över intervjuerna presenteras i bilaga 4.

⁶ Rekryteringsdelegationens handlingar återfinns bland de arkiv som upprättats under Myndigheter under Statsdepartementen och arkivbildaren är Delegationen för rekryteringsaktiviteter (420669). Arkivet förvaras för närvarande vid Riksarkivet, Marieberg. För enkelhetens skull kommer vi härnäst att nöja oss med förkortningen Ra när vi hänvisar till Rekryteringsdelegationens arkiverade handlingar vid Riksarkivet. För utförligare beskrivning av arkivets uppbyggnad, se referenslistan under tryckt material.

⁷ Multipel korrespondensanalys och euklidisk klassificering ingår i den familj av statistiska metoder som benämns geometrisk dataanalys. Se Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis. From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004.

I kapitel fem presenteras femton projekt mer i detalj. Dessa representerar samtliga de sju projektkategorier som föll ut ur analyserna i föregående kapitel. Syftet var att dessa detaljstudier av ett urval projekt skulle bidra till förståelsen av dels vad det praktiska projektarbete innebar och spännvidden i satsningarna, dels såväl problem som framkomliga vägar i arbetet med breddad rekrytering. Vårt viktigaste material har varit intervjuer med projektledare, initiativtagare, projektmedarbetare och andra som varit engagerade i eller haft samröre med projekten. Vi har strävat efter att få en så heltäckande bild som möjligt. Sammanlagt genomfördes drygt 50 intervjuer. Intervjumaterialet har kompletterats med den dokumentation som berör projekten såsom ansökningshandlingar och slutrapporter, samt interna beslutsunderlag och litteratur som projekten använt sig av.

Rapportens tredje och sista del behandlar *utfallet*. Här värderar vi resultaten av delegationens insatser. Dessa insatser försiggick på två nivåer, som måste bedömas var för sig. En nivå rör själva rekryteringen till den högre utbildningen och frågan om huruvida delegationens verksamhet påverkat denna. På en andra nivå hade delegationen ambitionen att påverka föreställningarna, värderingarna, diskurserna, debatten och politiken, kort sagt sätten att tänka, tala och skriva om breddad rekrytering och mångfald. Båda dessa nivåer beaktas i värderingen av dels delegationens inre verksamhet, dels de projekt som finansierades.

I ett slutord finns sammanfattande överväganden om Rekryteringsdelegationens insatser och vilka lärdomar som kan dras därav.

Del I. FÖRUTSÄTTNINGAR

1. Rekrytering till svensk högre utbildning

I detta kapitel ges en översikt över rekryteringen till högre utbildning i Sverige under det senaste seklet med tonvikt vid det senaste decenniet. Det långa perspektivet bakåt behövs även om vi intresserar oss för dagens och morgondagens situation. Den högre utbildningen är en värld som mer än de flesta andra präglas av sega strukturer, vilka i sin tur är betingade av de sociala, kulturella och ekonomiska omvandlingarna av ett jordbrukssamhälle över ett industrisamhälle till ett tjänstebaserat samhälle på mindre än hundra år.

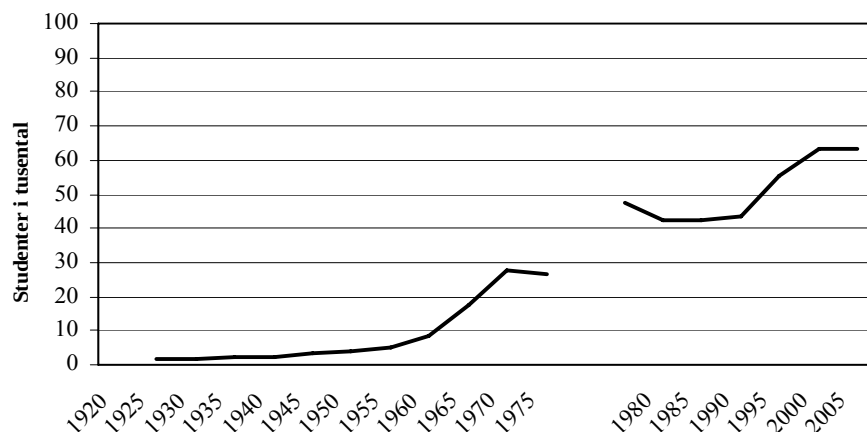
Kapitlet tjänar också syftet att i ett fågelperspektiv överblicka den högre utbildningens sociala struktur, en struktur som betingar lärosätenas och utbildningarnas möjligheter att hantera kraven på breddad rekrytering. När vi försöker spåra mönster i rekryteringen måste vi ta hänsyn till så basala saker som att en högskola som framför allt rekryterar resurssvaga studenter från den omgivande regionen självfallet har bättre förutsättningar för att uppnå en bred rekrytering i rekryteringsdelegations bemärkelse än ett lärosäte med nationell rekrytering och högt söktryck som attraherar många sökande med höga betyg och höga högskoleprovspoäng.

1.1 Rekryteringen till högre utbildning under 1900-talet

För hundra år sedan var universitetsutbildning fortfarande förbehållen den manliga delen av samhällets övre skikt och någon egentlig förändring av denna situation märktes inte före 1930-talet, trots att andelen universitetsutbildade ökade med varje generation. Bland dem som föddes kring sekelskiftet 1900 gick bara en procent vidare till universitetsstudier, vilket kan jämföras med generationen född på 1940-talet, där uppskattningsvis tolv procent tog någon form av universitetsexamen.⁸ Explosionen av antalet studenter sedan dess kan åskådliggöras så här:

⁸ Jan O. Jonsson, *Utbildning, social reproduktion och social skiktning*, Almqvist & Wiksell, Stockholm 1988, s. 79-82.

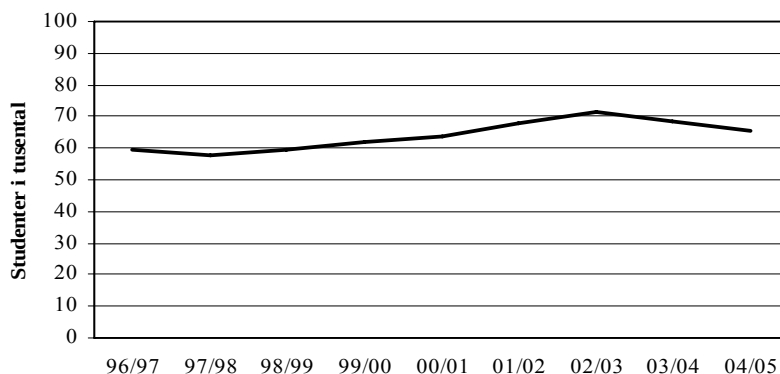
Figur 1. Antalet nyinskrivna studenter 1925 – 2005

Källa: Ohlsson, *Högre utbildning och demografisk förändring*, Ekonomisk historiska föreningen, Lund 1986; *Siffror om högskolan*, SCB, Stockholm 1984; *Universitet och högskolor*, SCB, UF 20 SM 0601.

Jämte 1960-talet med dess kraftiga ökning av antalet nyinskrivna studenter, framstår 1970-talet som en tid av exceptionell expansion, vilket dock på sätt och vis är en synvilla eftersom högskolan i och med 1977 års reform genom inlemmandet av en rad yrkesutbildningar blev något annat än den varit (se kapitel 2 nedan). Från och med andra hälften av 1990-talet ökade antalet nyinskrivna studenter stadigt fram till och med läsåret 2002/2003, varefter antalet sjunkit något:

Figur 2. Antalet nyinskrivna studenter 1996/97 – 2004/05

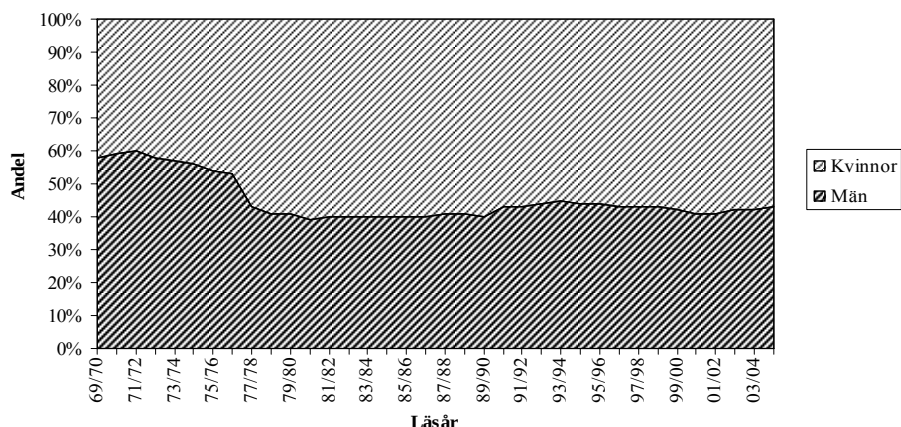
Källa: Statistiska meddelanden, SCB, UF 20 SM0402.

Kvinnor började släppas in vid universitetet 1873 men det skulle dröja ända fram till tiden för första världskriget innan kvinnorna på allvar fick del av den högre utbildningen.⁹ Fortfarande under 1930- och 40-talen var bara tre av tio studenter kvinnor. Först under 1960-talet nådde andelen kvinnliga studenter över 40 procent.¹⁰ Under senare hälften av 1970-talet passerades femtioprocentgränsen. Alltsedan dess har de kvinnliga studenterna varit i majoritet:

⁹ Thord Rönnholm, *Kunskapens kvinnor. Sekelskiftets studentskor i mötet med den manliga universitetsvärlden*, Institutionen för historiska studier, Umeå 1999, s. 12.

¹⁰ Sylvia Petersson, "Kvinnor vid universitet? Synen på kvinnobildning i Sverige och USA kring sekelskiftet", i Sven-Eric Liedman & Lennart Olausson (red.), *Ideologi och institution. Om forskning och högre utbildning 1880-2000*, Carlsson, Stockholm 1988, s. 58; Gunilla Strömholm, "Den kvinnliga Uppsalastudenten 1930-1990", i Torgny Nevéus (red.), *Världen i Uppsalaperspektiv*, Uppsala studentkår, Uppsala 1998, s. 268.

Figur 3. Andelen manliga respektive kvinnliga nyinskrivna studenter 1969/70 – 2003/04

Källa: *Siffror om högskolan*, SCB, Stockholm 2005.

Som framgår av diagrammet innebar 1977 års högskolereform en vattendelare. Den gav högskolestatus åt en rad kvinnodominerade yrkesutbildningar, framför allt vård- och lärarutbildningar.¹¹ Men redan dessförinnan hade andelen kvinnliga studenter närmast sig 50 procent.

I undersökningar av studentrekryteringens samband med utländsk bakgrund och etnicitet under 1900-talet har man främst uppmärksammat första generationens invandrare, med tonvikt vid utländska medborgare i åldersgruppen 20-24 år. Eftersom de utländska medborgarna tidigare varit en låt vara växande men dock liten grupp i samhället, har man i många studier buntat ihop dem och intresserat sig för andelen utländska studenter i relation till andelen svenska studenter. Det visade sig att andelen inskrivna studenter bland utländska medborgare inom åldersgruppen 20-24 år sedan början av 1950-talet låg i paritet med andelen inskrivna studenter bland svenska medborgare tillhörande samma åldersgrupp. För bägge grupperna steg andelarna fram till slutet av 1960-talet, då andelen studenter bland svenska medborgare minskade medan andelen studenter bland utländska medborgare fortsatte att öka. Orsaken var framför allt ett betydande antal utländska medborgare var politiska flyktingar och att akademikerna var överrepresenterade bland dessa.¹²

Den sociala bakgrunden började under 1900-talet få minskade betydelse för tillträde till högre utbildning först framemot mitten på seklet, när vi når fram till generationerna födda under 1920-, 1930- och 1940-talen och i viss mån även 1950-talet. De objektiva chanserna till universitetsutbildning minskade för barn till högre tjänstemän och ökade för andra grupper, framför allt barn till jordbrukare men även arbetarbarn.¹³ Det gällde för såväl män som kvinnor, men den sociala snedrekryteringen var något lägre i kvinnornas fall. I grova tal har under hela den period som sträcker sig från sekelskiftet 1900 till 1980-talet ungefär 40 procent av de högre tjänstemännens barn fått tillgång till högre utbildning, vilket kan jämföras med att andelen universitetsexamina bland barn till okvalificerade arbetare ökat från en till sju procent under samma tidrymd.¹⁴

Fram till ungefär 1970 kan vi således tala om minskande social snedrekrytering. Därefter förefaller snedrekryteringen ha ökat. Under 1980-talet kan minskad snedrekrytering observeras endast i rekryteringen till prestigeutbildningar och då enbart beträffande kvinnor. Sådana sammanfattningsmått säger dock inte särskilt mycket om de faktiska förändringarna som trots

¹¹ Se kapitel 2 nedan.

¹² Rolf Ohlsson, *Högre utbildning och demografisk förändring*, Ekonomisk historiska föreningen, Lund 1986, s. 214-253.

¹³ Jonsson 1988, s. 82, 99 ff.

¹⁴ SOU 1993:85, Erikson, Robert & Jan O. Jonsson, *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, Fritzes, Stockholm 1993, s. 160.

allt inträffade. Om man exempelvis skiljer mellan studenter av olika ålder och utbildningar av olika längd, finner man att den sociala snedrekryteringen genomgående varit lägre bland de äldre studenterna och bland dem som läste kortare högskoleutbildningar. Trots de dramatiska förändringarna under 1900-talet var således 1990 sambandet fortfarande tydligt mellan socialt ursprung och benägenheten att gå vidare till högre studier.¹⁵ Att dessa samband inte låter sig förklaras med att ett högre socialt ursprung skulle vara kopplat till högre begåvning är väl bekant. Som exempel kan nämnas en undersökning av förhållandet mellan studiebegåvning och högre studier bland personer födda 1967 som visar att det trots klara samband mellan goda studieresultat i unga år och högskolestudier senare i livet, ändå bara var 50 procent av dem som bedömdes ha goda studieförutsättningar som i 25-årsåldern gått vidare till högre studier.¹⁶

Under 1990-talets början fortsatte expansionen av högskolesystemet. Läsåren 1991/92-2000/2001 ökade andelen högskolenybörjare inom samtliga samhällsklasser. Om man i stället betraktar den samlade studentpopulationen ökade andelen studenter från arbetarhem med cirka sex procentenheter medan andelen från högre tjänstemannahem minskade med åtta procentenheter. Det är en förändring som inte går att förklara enbart med hänvisning till sociala förskjutningar i den underliggande föräldrapopulationen.¹⁷ Med andra ord inträffade en viss minskning i den sociala snedrekryteringen under 1990-talet, men denna förändring var som störst under början av 1990-talet och kom att plana ut under decenniets andra hälft.

1.2 Det svenska högskolefältet anno 1998

1.2.1 Ett socialt och könsmässigt strukturerat rum

Så långt beskrivningen av hur rekryteringen i allmänhet utvecklats. Den utbildningspolitiska diskussionen om rekrytering och snedrekrytering håller sig ofta på denna allmänna nivå där det enda som efterfrågas är kvinnornas, arbetarbarnens eller invandrarnas andel bland alla studenter. Frågorna blir ofta av typen: finns det 21 eller 23 procent arbetarbarn på högskolan?

Uppenbarligen fungerar sådana frågor i den utbildningspolitiska polemiken men de leder bort intresset från de både forskningsmässigt och politiskt verkligt intressanta skillnader och förändringar som framträder om vi i stället frågar vilka utbildningar som befolkas av vilka studenter. Det förutsätter att vi håller i sär dels skilda slag av utbildningar, dels de olika slags egenskaper eller tillgångar som studenterna har i bagaget.

Med hjälp av korrespondensanalys¹⁸ har vi skapat en social översiktsskarta (Figur 4) som visar den svenska högskolan höstterminen 1998. Utgångspunkten är den sociala och könsmässiga rekrytering hos samtliga drygt tusentalet större utbildningar (de till studentantalet minsta utbildningarna har avlägsnats). Med utbildning avses här kombinationen av program och lärosäte. Vi skiljer alltså exempelvis på juristprogrammet vid Stockholms universitet från det på Lunds universitet. Att utbildningar hamnar långt från varandra på kartan innebär att de skiljer sig väsentligen åt i sin rekrytering. Ju längre avstånd, desto större skillnad.

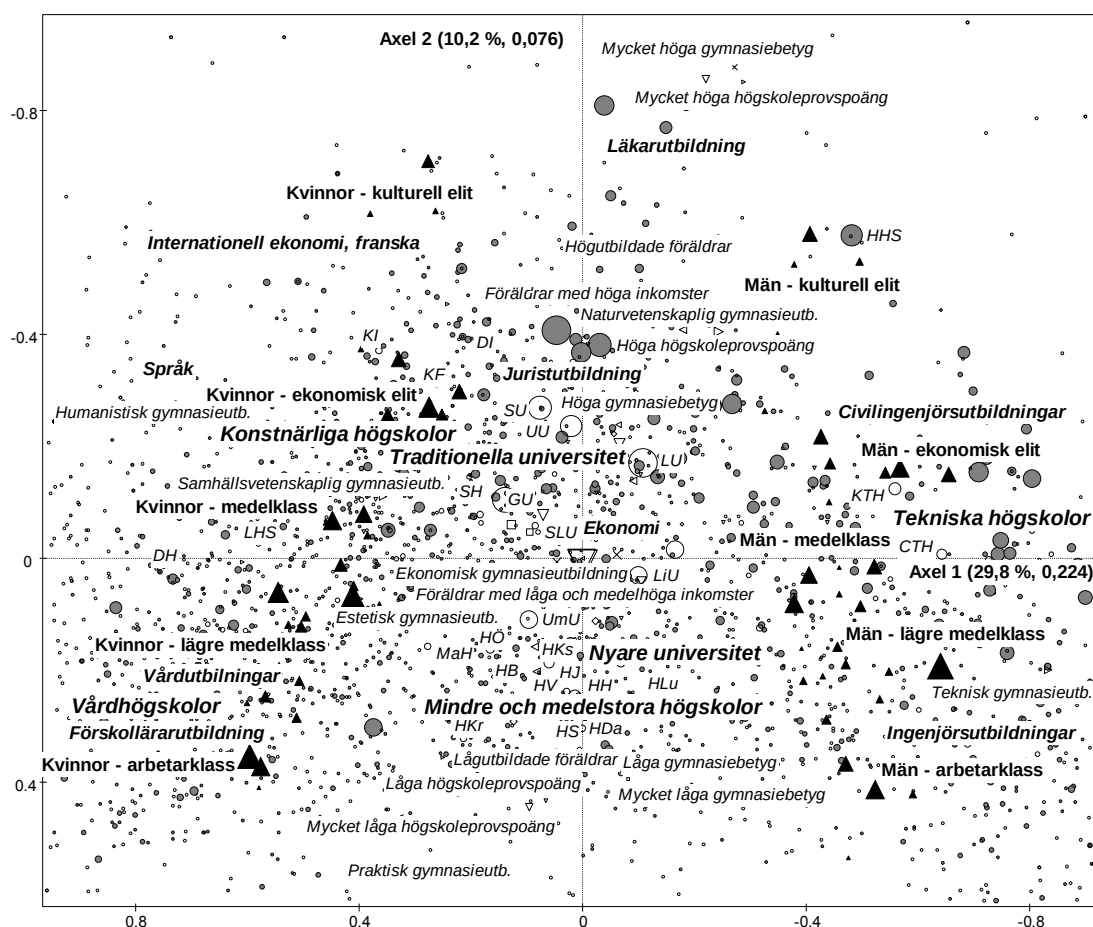
¹⁵ SOU 1993:85, s. 167-177.

¹⁶ Margareta Hammarström, *Varför inte högskola? En longitudinell studie av olika faktorerers betydelse för studiebegåvade ungdomars utbildningskarriär*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg 1996, s. 62-66, 137.

¹⁷ Statistiska meddelanden, SCB, UF 20 SM 0202, s. 7 f.

¹⁸ Se Le Roux & Rouanet 2004.

Figur 4. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön, 1 366 utbildningar, stiliserad, planet av axel 1 och 2.

Det svenska högskolefältet har i vår konstruktion tre fundamentala dimensioner – en könsmässig, en socialt hierarkisk och en kulturell/ekonomisk. Könsmässigheten separerar den högre utbildningen i en männens högskola och en kvinnornas högskola. I Figur 4 ovan finns männens högskola till höger och kvinnornas till vänster.¹⁹ Till höger finns utbildningar inom framför allt teknologi men även vissa naturvetenskapliga utbildningar. Motpolen till dessa manligt dominerade utbildningar utgörs av utbildningar inriktade mot vård, skola och omsorg. Typiska utbildningar vid den kvinnliga polen till vänster är förskollärarytbildningar, sjuksköterskeutbildning, utbildningar inom socialt arbete och socionomutbildning. Även lärarutbildningar inriktade mot undervisning av barn i de lägre skolåldrarna återfinns här. Mellan dessa ytterligheter finns mer könsneutrala utbildningar såsom läkarutbildningen, juristutbildningen och många utbildningar inom ekonomi.

Rummets andra dimension är socialt hierarkisk och ställer (uppåt i figuren) studenter från hem med mycket tillgångar, framför allt kulturella och utbildningsmässiga, mot (nedåt i figuren) studenter från hem med mer begränsade resurser, återigen främst kulturella sådana som här indikeras av en låg utbildningsnivå. Denna dimension är relaterad till studenternas egna tillgångar. Gymnasiebetyg och poäng på högskoleprovet följer samma logik. Detta innebär att studenter som har mycket resurser med sig hemifrån ofta konverterat dessa till eget kapital i form av höga gymnasiebetyg och eller höga poäng på högskoleprovet, medan studenter från hem med mindre resurser generellt sett klarat sig sämre i konkurrensen om skolkapitalet.

¹⁹ Se bilaga 6 för en mer detaljerad karta över det svenska högskolefältet som bland annat innehåller de sociala grupper som här sammanfattas genom beteckningarna kulturell elit, ekonomisk elit, medelklass, lägre medelklass och arbetarklass.

Vad gäller utbildningarna står i den övre delen av rummet långa prestigeladdade utbildningar, såsom läkarutbildningen, juristutbildningen, vissa civilingenjörsutbildningar (framför allt arkitekt- och kemiutbildning), journalistutbildning, veterinärutbildningen, samt vissa humanistiska fristående kurser, mot kortare utbildningar inom teknologi (ingenjörsutbildningar och andra utbildningar), vård och utbildning (framför allt fritidspedagogutbildning och förskollärarytbildning) i rummets nedre del. En avgörande skillnad mellan utbildningarna vid de två polerna är – förutom de olika sociala grupper man rekryterar – söktrycket och den meritokratiska skiktningen. Utbildningar i den över delen av rummet har ofta ett stort söktryck och får därmed även en markant meritokratisk selektion. Det räcker ibland inte ens med de högsta poängen på högskoleprovet utan lotten får avgöra vilka som tas in till läkarprogrammet. I den nedre delen av rummet finns många utbildningar där alla sökande tas in förutsatt att man har allmän behörighet. Det gör att studenterna inte sällan har låga gymnasiebetyg och mediokra resultat på högskoleprovet. Den svenska högskolan är som Lars Lustig påpekar delad i två:

Detta innebär att vi i princip kan tala om ”två högskolor i en”: en urvalshögskola och en rekryteringshögskola. För urvalshögskolan är det självfallet relevant att tala om urvalsmetoder och urvalsinstrument, och sträva efter att förfinna dessa och säkerställa deras legitimitet. För rekryteringshögskolan, däremot, saknar urval och urvalsmetoder all tänkbar betydelse eftersom alla behöriga sökande kommer in.²⁰

Det råder en obalans i storlek mellan de två högskolorna. På ungefär hälften av alla program som Verket för högskoleservice ansvarade för antagningen till, kom år 2003 samtliga studenter in efter den andra omgången, och på drygt femtonhundra utbildningar (nästan uteslutande fristående kurser) finns det tomma platser. Bara en tiondel av programmen har högt söktryck (fler än fem sökande per plats).²¹

Sammanfattningsvis bildar de två viktigaste dimensionerna av högskolefältet, den könsmässiga och den sociala, tillsammans en triangulär struktur. Skillnaderna mellan könen är som störst i triangelns bas, där arbetarklassens barn finns, för att sedan minska när vi rör oss upp i den sociala hierarkin. Männen och kvinnorna möts på samma utbildningar när vi nått de högsta sociala lagren. Denna struktur har visat sig visar sig mycket stabil över åren och återfinns även i den svenska gymnasieskolan.²² Den tripolära strukturen ger oss en pol nere till vänster där kvinnliga studenter från arbetarklassen är överrepresenterade. Dessa studenter går ofta på kortare utbildningar med inriktning mot vård, omsorg, förskola och skola. Utbildningar som rekryterar män med motsvarande sociala ursprung utgör en motstående pol, där framför allt ingenjörsutbildningarna (som vi skiljer från civilingenjörsutbildningarna) återfinns. Mot dessa två poler kontrasterar en tredje pol som dominerar hela rummet. Där samlas såväl män som kvinnor från hem med omfattande resurser, mest koncentrerade på läkarutbildningen men även på juristutbildningen.

1.2.2 Lärosätenas positioner i rummet – tre typfall

I figuren har även lärosätenas positioner lagts in, närmare bestämt för vart och ett av lärosätena en punkt som markerar den genomsnittliga positionen för samtliga dess utbildningar. Vi får således inte reda på något om spridningen av ett lärosätes utbildningar i rummet, men generellt gäller att stora universitets utbildningar tenderar att vara förhållandevis utspridda medan utbildningar vid mindre lärosäten och framför allt vid dem som har en tydlig ämnesinriktning,

²⁰ Se SOU 2004:29, Lars Lustig, *Tre vägar till den öppna högskolan*, Fritzes, Stockholm 2004, s. 147.

²¹ SOU 2004:29, s. 148.

²² Se Donald Broady & Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 1, HLS, Stockholm 1992; Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 32, 2004; Donald Broady och Mikael Börjesson, ”En social karta över gymnasieskolan”, *Ord&Bild*, 2006, under utgivn.

som de konstnärliga högskolorna och vårdhögskolorna, är mer koncentrerade. Ibland har man, som i fallet med Handelshögskolan, endast ett enda program.

Högskolorna intar olika positioner i rummet, delvis betingat av vilken typ av utbildningar de erbjuder. Vårdhögskolorna, som uteslutande erbjuder utbildning riktad mot yrkesbanor inom vården, hamnar tydligt till vänster i grafen där kvinnor är överrepresenterade. Deras motsats är de manligt dominerade tekniska högskolorna, där tekniska utbildningar utgör nästintill hela utbildningsutbudet. Längs den andra axeln, den socialt hierarkiska dimensionen av rummet, etableras en polaritet som mindre avgörs av lärosätenas ämnesmässiga inriktning och mer av deras status. De traditionella universiteten i Uppsala och Lund, universiteten i Stockholm och Göteborg, och de dominerande fackhögskolorna (exempelvis Handelshögskolan, Kungl. tekniska högskolan, Karolinska Institutet, Sveriges lantbruksuniversitet, Teaterhögskolan) positionerar sig i den övre delen av rummet och står i opposition till de mindre och medelstora högskolorna i den nedre delen av rummet. Till viss del erbjuder man samma typ av utbildningar. Men det finns också viktiga skillnader. Prestigeutbildningar som läkar-, jurist-, journalist- och psykologutbildningarna ges nästan enbart vid de traditionella universiteten eller, som i fallet med läkarutbildningen på Karolinska Institutet, på fackhögskolor. I och med att dessa utbildningar har en hög social rekrytering får även lärosätena som helhet en högre social rekrytering. Längs den socialt hierarkiska axeln får vi även en uppdelning som är ämnesorienterad – vårdhögskolorna i den nedre delen av rummet kontrasteras mot de konstnärliga högskolorna i fältets övre regioner. De tekniska högskolorna hamnar i en mer neutral hierarkisk position längs denna andra axel, vilket är en effekt av att de två stora typerna av utbildningsprogram, civilingenjörsutbildningarna med en förhållandevis hög andel manliga studenter från högre sociala skikt och ingenjörsutbildningarna med sin huvudsakliga rekrytering av män från de folkligare klasserna, tar ut varandra. Motsvarande rekrytering inom den kvinnliga delen av högskolefältet har Karolinska Institutet med en spännvidd från läkarutbildningen i systemets absoluta topp, socialt och meritokratiskt till de kortare vårdutbildningarna vid triangelns baslinje.

Lärosätenas positioner är således inordnade i ett triangulärt mönster. En första skiljelinje går mellan å ena sidan lärosäten i den övre delen av rummet – nästan uteslutande traditionella universitet och fackhögskolor och konstnärliga högskolor –, å andra sidan nederst i rummet vårdhögskolor och mindre och medelstora högskolor. Förutom rekryteringen i bred mening, det vill säga omfattande såväl meritokratiska som sociala aspekter, finns en skillnad i resurser. De traditionella universiteten och många av fackhögskolorna har betydande resurser för forskning. Grundutbildningen är ofta inte den högst prioriterade uppgiften vid dessa lärosäten. För högskolorna i den nedre regionen av rummet gäller det motsatta förhållandet. Forskningen är ej så väl utbyggd och de stora intäkterna kommer från grundutbildningen. Paradoxalt nog är de lärosäten som är mest känsliga för fluktuationer i rekryteringen mest beroende av denna för sin fortlevnad. Som framgår av figuren ovan är det på basis av den sociala rekryteringen relevant att likställa de fyra högskolor som nyligen erhållit universitetsstatus (1998 benämnda Högskolan i Växjö, Högskolan i Örebro, Högskolan i Karlstad och Mitthögskolan) med mindre och medelstora högskolor.²³ En ytterligare distinktion kan göras i den övre delen av rummet mellan traditionella universitet och fackhögskolor. Universiteten är större i antal studenter räknat och har dessutom en bredare uppsättning program, kurser och ämnen. Fackhögskolorna är med sitt mindre antal studenter och sitt mer begränsade utbildningsutbud mer homogena i sin rekrytering.²⁴

²³ Vi kan notera att universiteten i Umeå och Linköping har en liknande rekryteringsprofil, men dessa lärosäten har till skillnad från de nyligen uppgraderade lärosätena ett utbildningsutbud som liknar de övriga universitetens och det är därför rimligt att samla dessa i en gemensam grupp.

²⁴ Värt att påpeka är återigen att vissa institutioner som Handelshögskolan i Stockholm och Kungl. konsthögskolan i Stockholm är mycket homogena beträffande båda innehåll och rekrytering, medan de tekniska högskolorna och Karolinska Institutet har en tydlig ämnesinriktning men en intern spännvidd i rekryteringen.

1.3 Nationell härkomst – en omvänd hierarki i förhållande till den sociala

I analysen av högskolefältet 1998 ingår inte nationell härkomst som en aktiv variabel. Bilden behöver således kompletteras och vi skall här översiktligt analysera relationen mellan nationell härkomst och föräldrarnas högsta utbildningsnivå.

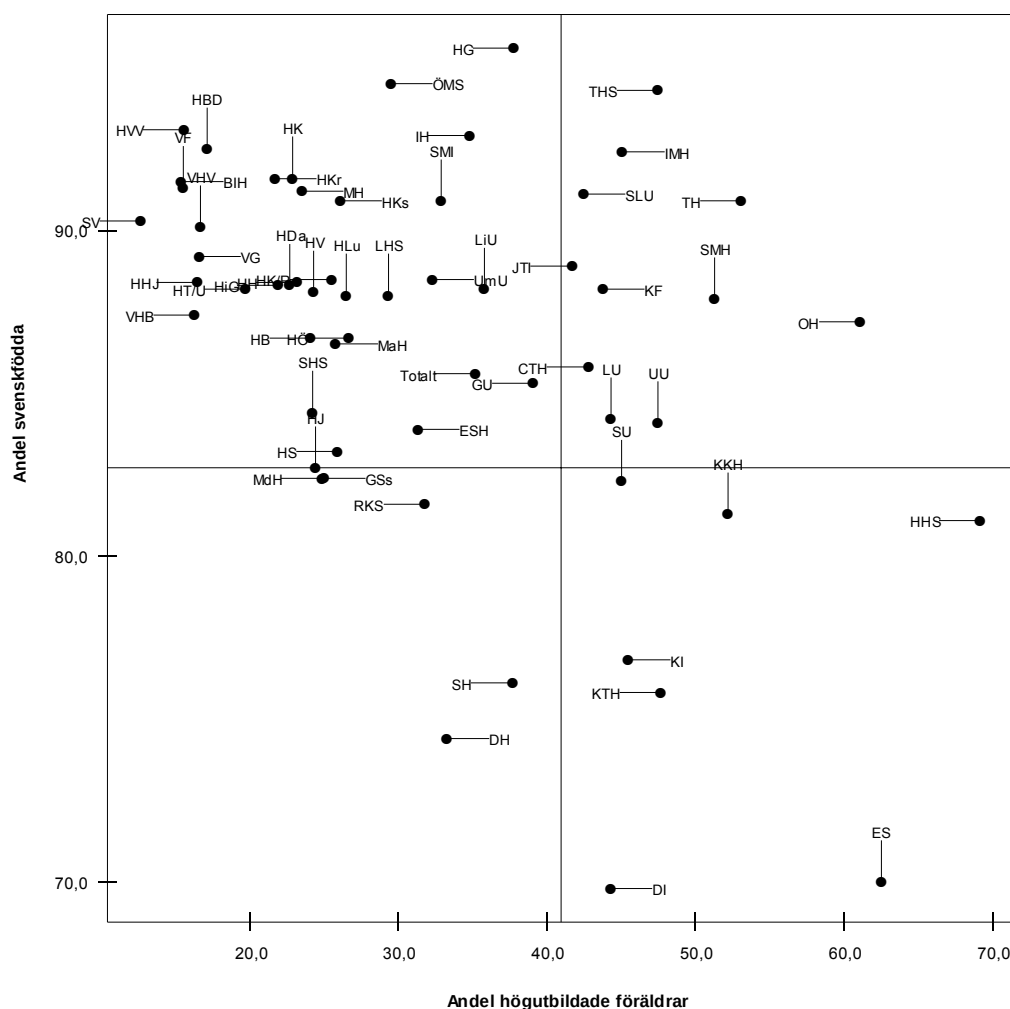
Om vi gör en mycket grov indelning av studenter i dem med svenskt ursprung (själva födda i Sverige och med minst en svenskfödd förälder) och övriga, kan vi för det första konstatera att hierarkin är omvänd i jämförelse med den sociala hierarkin (se Figur 5). Lärosäten där en stor andel studenter hade högutbildade föräldrar tenderade att ha en låg andel svenskfödda studenter (gäller exempelvis för Karolinska Institutet, Kungl. tekniska högskolan och Handelshögskolan i Stockholm) och vice versa (gäller för de flesta mindre och medelstora högskolor). De traditionella universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg bildade en mellangrupp. Det gick också att identifiera en grupp små fackhögskolor som hade en stor andel studenter med högutbildade föräldrar kombinerat med en stor andel svenskfödda studenter. Här fanns ett antal konstnärliga högskolor och lärosäten som Teologiska högskolan och Sveriges lantbruksuniversitet. Södertörns högskola intog en intressant position definierad av förhållandevis stora andelar icke svenska studenter och studenter med högutbildade föräldrar. Lärosätet skilde sig således i bägge dessa avseenden från andra mindre och medelstora högskolor.

Om icke-svenskfödda slås ihop till en enda kategori är således en hög andel studenter med icke-svensk bakgrund en indikator på att ett lärosäte är högt placerat i den sociala hierarkin. Något mindre grova resultat erhåller vi genom att skilja mellan första generationens invandrare, andra generationens invandrare och utbytesstudenter. Att andelen svenskfödda år 1998 var förhållandevis låg vid lärosäten med hög social rekrytering berodde på att dessa också hade en stor andel utbytesstudenter (Tabell 5 i bilaga 5). Ett lärosäte som Södertörns högskola hade en liten rekrytering av den senare gruppen. I stället var det framför allt prestigefyllda lärosäten som Dramatiska institutet, Karolinska Institutet, Kungl. tekniska högskolan, Handelshögskolan i Stockholm, Danshögskolan och Uppsala universitet som hade höga andelar. Låga andelar utbytesstudenter var utmärkande för många mindre och medelstora högskolor som Mälardalens högskola och Högskolan i Gävle, men även för flera av de större universiteten; Stockholm, Linköping och Göteborg låg alla under genomsnittet.

Förhållandet blir lite annorlunda när vi i stället väljer att ställa andelen studenter som är första generationens invandrare mot andelen studenter med högutbildade föräldrar (Figur 18 i bilaga 5). Södertörns högskola intog tillsammans med Karolinska Institutet och Danshögskolan i Stockholm topplaceringar i denna analys. Således låg tre lärosäten i Stockholm i topp. Det är intressant att notera att generellt sett utmärkte sig lärosäten i Stockholm genom en hög andel studenter med invandrarbakgrund, vilket delvis kan förklaras av att dessa grupper är överrepresenterade i Stockholmsområdet.²⁵

²⁵ Se Bilaga 5, tabell 5.

Figur 5. Lärosäten 1998 karakteriserade av andel svenskfödda studenter och av andelen studenter med högutbildade föräldrar.

1.4 Geografisk rekrytering

För att förstå högskolornas rekrytering av studenter måste även den geografiska dimensionen tillfogas i analysen. Denna kan sägas ha två komponenter. För det första är det frågan om huruvida rekryteringen domineras av en regional eller nationell rekrytering. För det andra är det viktigt var i landet lärosätet ligger. Dessa två komponenter måste också vägas samman. En regional rekrytering har olika innebörd i Stockholm och i Småland. Vi behöver således studera relationen mellan Sverige som sociogeografiskt rum, högskolornas och universitetens placering i detta samt lärosätenas rekryteringsomfång.

I genomsnitt kom år 1998 nästan hälften av studenterna från samma län (de gick ut gymnasieskola i länet).²⁶ Skillnaderna mellan lärosätena var emellertid stora och det fanns tydliga geografiska mönster. Lärosäten i Stockholm hade vanligtvis en hög andel studenter från det egna länet, vilket framför allt kan förklaras av att Stockholms län är det i särklass mest befolkade länet.²⁷ Intressant nog hade de högskolor som tillkom med ett uttalat mål att rekrytera

²⁶ Se Bilaga 5, tabell 6.

²⁷ Bland de sjutton högskolor som rekryterar minst 50 % från det egna länet ligger åtta i Stockholms län (Södertörns högskola, Stockholms universitet, Kungl. tekniska högskolan, Röda korsets högskola, Sophiahemmets sjuksköterskehögskola, Handelshögskolan i Stockholm, Lärarhögskolan i Stockholm och Karolinska Institutet). Skärper vi kriteriet till minst 60 % blir Stockholms dominans än tydligare, fem lärosäten av åtta.

studenter från närområdet också de högsta andelarna från det egna länet. Södertörns högskola hade med 72 procent den högsta andelen av samtliga lärosäten, tätt följd av Malmö högskolas 70 procent. Bland de övriga med hög regional rekrytering fann vi förutom ett antal vårdhögskolor flera mindre och medelstora högskolor.²⁸ Mot dessa högskolor kontrasterade Sveriges lantbruksuniversitet (8 procent), Musikhögskolan Ingesund (17 procent), Högskolan på Gotland (18 procent), samt Uppsala universitet (22 procent). Det fanns även ett antal högskolor i Stockholms län som hade en rekrytering från det egna länet som låg under genomsnittet.²⁹

Den geografiska rekryteringen var sammanfattningsvis betingad av lärosätets utbildningsutbud och spridningen av utbildningarna över landet (ju exklusivare utbildning desto mer nationell rekrytering) samt länets storlek (lärosäten i län med stor befolkning tenderar att ha en högre rekrytering från det egna länet, helt enkelt på grund av att det där finns så många studenter att rekrytera). Det är dock värt att notera skillnader mellan lärosäten i samma län med ungefärligen samma utbildningsutbud. Södertörns högskola hade 1998 en mer regional rekrytering än Stockholms universitet trots att utbildningsutbudet var relativt likartat. Den geografiska rekryteringen var relaterad till den sociala rekryteringen och sociala grupper var olika spridda i landet. Exempelvis var grupper i det privata näringslivet såsom högre tjänstemän i privat sektor, företagsledare, jurister, men även journalister och konstproducenter överrepresenterade i Stockholms län, medan arbetargrupper var underrepresenterade. Det omvända gällde för exempelvis Gävleborgs län.³⁰ Detta visade att högskolor med en omfattande regional rekrytering får olika social sammansättning beroende på om de är lokaliserade i Stockholms län eller Gävleborgs län. Skillnaden mellan en regional rekrytering och en nationell rekrytering gav ofta en skillnad i söktryck. Att ha en nationell rekrytering borgar som regel för ett större söktryck, vilket leder till högre antagningspoäng och därmed till en mer socialt selekterad studentpopulation.³¹

1.5 Meritokratisk rekrytering

Vi har ovan sett att det 1998 fanns en påtaglig social differentiering i den svenska högskolan och att denna var relaterad till utbildningarnas prestige och därmed till deras söktryck och meritokratiska rekrytering. Detta förhållande kan tydligt demonstreras med en figur där lärosätenas andel studenter med högutbildade föräldrar relateras till andelen studenter som lyckats mindre bra på högskoleprovet (Figur 6). Det rådde ett nästan perfekt förhållande där andelen studenter med högutbildade föräldrar var omvänt proportionerlig mot andelen studenter som hade låga poäng på högskoleprovet. Lärosätena kan delas in i tre större kategorier.

En kategori karakteriseras av en hög andel studenter med högutbildade studenter. En extrem är här Handelshögskolan i Stockholm som hade den högsta andelen föräldrar med minst en treårig högskoleutbildning (närmare 70 procent) och en försumbar andel studenter med låga högskoleprovspoäng. De traditionella universiteten och många fackhögskolor, hade andelar studenter med högutbildade föräldrar på mellan 40 och 50 procent och det var ner mot tio procent som lyckades dåligt på högskoleprovet.

²⁸ Här avses vårdhögskolorna i Boden, Gävle, Falun, Skövde och Blekinge samt de mindre och medelstora högskolorna i Gävle och i Jönköping. Intressant nog hade även Lunds universitet en förhållandevis lokal rekrytering och skiljer sig här från sin klassiska rival, Uppsala universitet.

²⁹ Konstfack (34 %), Idrottshögskolan (38 %), Dramatiska institutet (40 %) och Kungl. konsthögskolan i Stockholm (42 %). Men dessa skiljer sig därigenom att de är mer eller mindre unika i landet – med åtföljande nationell rekrytering – från de högskolor som hade en i hög grad regional rekryteringen.

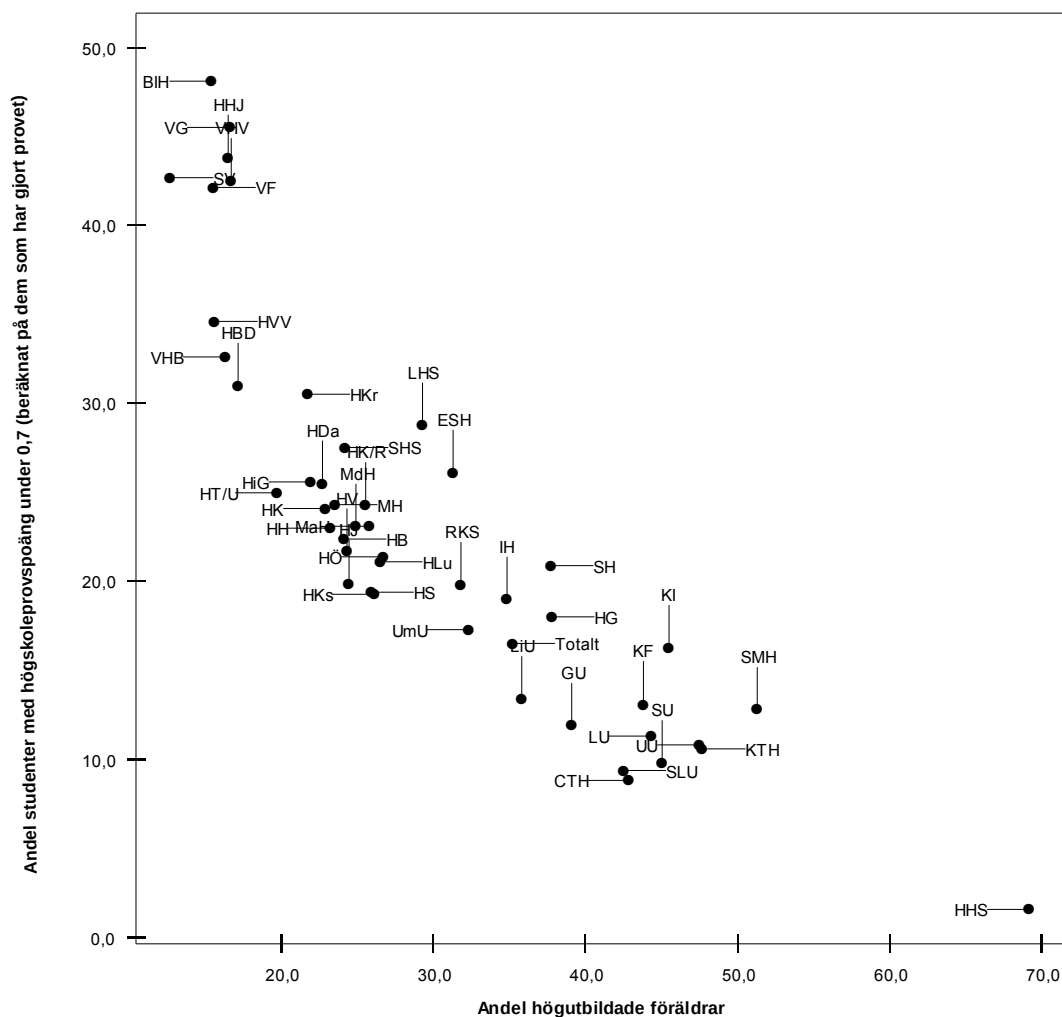
³⁰ Se Mikael Börjesson & Mikael Palme, Social klassificering – analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala gruppers karaktäristika. Paper presenterat på Workshop ”Kulturellt kapital och sociala klasser”, Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.

³¹ Vi kan exempelvis tolka det faktum att Uppsala universitet hade en något högre social rekrytering än Lunds universitet utifrån att Uppsala hade en betydligt mer nationell rekrytering.

En andra kategori utgjordes av mindre och medelstora lärosäten definierade av att 20-30 procent av studenterna hade högutbildade föräldrar och ungefärligen lika stora andelar låga högskoleprovpoäng.

Slutligen fanns en tredje kategori bestående av främst vårdhögskolor, vilka hade de högsta andelarna studenter med mediokra resultat och de lägsta andelarna studenter med högutbildade föräldrar.

Figur 6. Lärosäten 1998 karakteriserade av andelen studenter med högutbildade föräldrar och andelen studenter som lyckats mindre bra på högskoleprovet.

1.6 Sammanfattning – ett differentierat, hierarkiserat och trögrörligt system

Detta avsnitt har haft två syften. Dels har vi velat redogöra för de långa trenderna i högskolans rekrytering. Dels har vi avsett att fördjupa förståelsen av högskolan som ett system av relationer mellan utbildningar och lärosäten, där dessa intar olika positioner gentemot varandra och där de studenter som rekryteras är en viktig insats och instans för att definiera positionerna. Vi har också försökt att på ett förenklat sätt redogöra för hur olika aspekter av högskolornas rekrytering hänger samman. Huvudresultaten kan sammanfattas på följande vis.

Den massiva utbyggnaden till trots kvarstår mycket av de proportioner i rekryteringen som karakteriserade den högre utbildningen för ett sekel sedan. Man kan uttrycka saken så att även om arbetarbarnen trätt in i den högre utbildningen i högre grad än tidigare, så har barn från de

högre skikten ökat även de, dock från högre nivåer. Självklart förändrar en fortsatt expansion i det långa loppet detta förhållande – när de högre skiktens barn redan finns i högskolan måste andra sociala gruppers barn träda in för att vidmakthålla expansionen. Men än är vi inte där. En sannolik konsekvens av expansionen av systemet är att skillnaderna inom systemet ökat och detta har vi bevitnat under 1990-talet. De mest socialt och meritokratiskt exklusiva utbildningarna blev än mer exklusiva i takt med att söktrycket ökade. Samtidigt tappade andra utbildningar mark. Detta gällde exempelvis många lärarutbildningar och tekniska utbildningar, framför allt ingenjörsutbildningarna.

Den interna differentieringen har stått i centrum av analyserna av högskolefältet anno 1998. Fältet har tre fundamentala dimensioner, en könsmässig, en socialt hierarkisk och en kulturell/ekonomisk. Det är främst de två första dimensionerna som har diskuterats i detta sammanhang. De bildade tagna tillsammans en triangulär struktur av utbildningar, där skillnaderna mellan män och kvinnor var som störst bland de mindre resursstarka grupperna, medan könen möts på den sociala elitens utbildningar.

Vi har även analyserat hur lärosätena positionerade sig i denna struktur och vi har fastnat för en indelning av dessa i tre kategorier. En grundläggande skillnad gick mellan de dominerande institutionerna och de dominerade. Till den första kategorin kunde de traditionella universiteten och fackhögskolorna räknas. Karakteristiskt för dessa är ancienniteten och de omfattande resurserna (forskningsmässiga, ekonomiska och symboliska). Mot dessa stod de nya universiteten och de mindre och medelstora högskolorna som saknar stora forskningsresurser och har lite av symboliska tillgångar. Det var också en stor skillnad i rekrytering. De dominerande lärosätena har en hög social rekrytering och det krävdes goda meriter för att bli antagen. De nya universiteten och de mindre och medelstora högskolorna hade en mer genomsnittlig rekrytering och i relation till de traditionella universiteten och fackhögskolorna betydligt större andelar studenter från arbetarklass och lägre andelar studenter från högre tjänstemannahem. Karakteristiskt var också att de dominerade lärosätena i större utsträckning än de dominerande tog in studenter med mindre goda betyg och förhållandevis låga poäng på högskoleprovet. Sökbilden såg helt enkelt annorlunda ut. Medan det kunde gå över tio sökande per plats till många utbildningar vid de traditionella universiteten och fackhögskolorna, hade många av de mindre högskolorna svårt att fylla platserna.³²

Det finns viktiga skillnader mellan de traditionella universiteten och fackhögskolorna. De traditionella universiteten är stora utbildningsinstitutioner med en bred uppsättning ämnen och det finns även en stor variation inom lärosätena vad gäller rekryteringen och söktryck. Fackhögskolorna är mindre och bedriver undervisning och forskning inom ett mer koncentrerat ämnesområde. De har generellt sett ett högre söktryck än universiteten och är ofta än mer socialt selekterade. Men även här finns en intern spännvidd, exempelvis mellan ingenjörsutbildningar och civilingenjörsutbildningar på de tekniska högskolorna och mellan kortare vårdutbildningar och läkarutbildningar på Karolinska Institutet. De konstnärliga högskolorna är de mest homogena lärosätena i detta avseende. De har oftast endast långa prestigefyllda utbildningar med ett extremt högt söktryck och en hög social rekrytering.

Vi kunde även konstatera att den nationella härkomsten var omvänt relaterad till den sociala rekryteringen. Lärosäten med en hög andel svenskfödda studenter tenderade att ha en låg andel studenter med högutbildade föräldrar och vice versa. Men frågan är komplicerad. Det var påtagligt att det internationella inslagen vid de ledande lärosätena till stor del berodde på stora skaror utbytesstudenter och att det inte var självklart att det var första och andra generationens invandrare som sökte sig till dessa lärosäten. Samtidigt ligger många av de dominerande institutionerna, såsom Karolinska Institutet, Handelshögskolan i Stockholm och Kungl. tekniska högskolan i Stockholmsregionen, där invandrade grupper är överrepresenterade.

³² Detta är naturligtvis en grov förenkling. Vi är medvetna om att de traditionella universiteten och fackhögskolorna kunde ha problem att fylla sina studieplatser, framför allt inom tekniska och naturvetenskapliga utbildningar, och att mindre högskolor kunde ha högt söktryck till vissa utbildningar. Men vad som är av intresse här är det övergripande mönstret.

Alla dessa faktorer sammantagna påverkar lärosätenas möjligheter att ha inflytande över sin rekrytering. Vissa lärosäten befann sig i en position inom högskolefältet som gjorde det svårt att fylla platserna och de studenter som man hade var i större utsträckning än vid andra lärosäten från mindre resursstarka hem. I den mån man fick studenter att söka till lärosätet bidrog man med största sannolikhet till en breddad rekrytering totalt sett. Samtidigt kunde man tänkas bidra till en ökad differentiering inom högskolan – arbetarklassens söner och döttrar stannade kvar vid det lokala lärosätet och sökte sig därmed inte till de traditionella universiteten och fackhögskolorna. För de dominerande lärosätena med högt söktryck såg rekryteringsproblemet annorlunda ut. Det handlade om att hitta de presumtiva studenter som hade ”rätt” bakgrund i kombination med tillräckligt goda meriter för att lyckas ta sig in. Vanligen var det lättare att rikta sig till grupper av annan nationell härkomst än svensk och det var tydligt att man lyckades bättre med att ha en bred etnisk rekrytering, med undantag av vissa konstnärliga högskolor, än en bred social rekrytering.

2. Reformers

Avsikten med detta kapitel är att ge en översiktlig bild av reformarbetet avseende social och etnisk rekrytering till högskolan under 1900-talet. Syftet är inte att ge en heltäckande bild utan att lyfta fram avgörande skiften i rekryteringspolitiken.

År 1999 bemyndigade regeringen statsrådet Thomas Östros att tillsätta en utredare med uppdrag att undersöka möjligheterna att öka den etniska och sociala mångfalden bland högskolans lärare och studenter.³³ Den så kallade Mångfaldsutredningen skulle bland annat ge förslag till hur mångfaldsfrågor skulle kunna användas som en del i högskolans kvalitetsarbete samt hur nya grupper skulle kunna stödjas i högskolemiljön. Satsningarna på mångfaldsfrågan har förstås samband med att den stora förändring som högskolesystemet genomgått under 1900-talet – att högre utbildning gått från att vara en möjlighet förbehållen ett fåtal till att attrahera en allt större del av befolkningen – inte automatisk inneburit en social utjämning inom högskolan. Från regeringshåll har flera initiativ tagits för att minska denna så kallade sociala och etniska snedrekrytering. Mångfaldsutredningen och den efterföljande propositionen *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15) liksom tillsättandet av en delegationen avsedd att främja breddad rekrytering till högskolan är bara några av de senaste exemplen.

2.1 Reformers under 1900-talets första hälft

Åtgärder som syftar till att bredda rekryteringen socialt, könsmässigt men även geografiskt, har en lång historia i Sverige. Några av de första insatserna handlade om att ge möjligheter, låt vara i begränsad omfattning, till stipendier och statliga lån, en förlaga till dagens studiemedelssystem. Det var dock inte förrän på 1930-talet som de studiesociala reformerna fick större utrymme.

Under perioden från 1930 till mitten av 1970-talet bedrevs vad man skulle kunna kalla en allmän social utjämningspolitik, främst manifesterad genom utbyggnaden av studiemedelssystemet och senare även genom den geografiska spridningen av högskolan. Det var framför allt under 1930- och 1940-talen som man på allvar fokuserade den ojämna sociala fördelningen inom högskolan. Syftet med studiemedelssystemet var klart, det gällde att stödja studenter från ”de ekonomiskt mindre bärkraftiga grupperna”.³⁴ Förändringarna i studiemedelssystemets utformning innebar att ett allt större antal studenter fick hjälp med att finansiera sina studier. Den stora förändringen kom först under 1960-talet i och med de åtgärder som föreslogs av den så kallade Studiesociala utredningen. Genom denna lades grunden till dagens moderna studiemedelssystem, varvid alla som blev antagna till eftergymnasial utbildning, oberoende av föräldrarnas ekonomiska situation, automatiskt hade rätt till studiemedel.

Fram till 1970-talet fokuserade den sociala utjämningspolitiken inom den högre utbildningen frågor som rörde den enskilde studentens sociala situation – stipendier, barnbidrag, skolhälsovård och andra former av stödåtgärder. Ekonomiska bidrag skulle minska beroendet av föräldrarnas ekonomiska situation. Under 1960- och 1970-talen kom politiken att allt mer handla om skolans roll och dess interna arbete i försöket att minska snedrekryteringen.³⁵ Den kanske största och viktigaste strukturella reformen var 1977 års högskolereform.

³³ Dir. 1999:79, Social och etnisk mångfald i högskolan.

³⁴ SOU 1963, *Bättre studiehjälp*, Idun/Esselte, Stockholm 1963.

³⁵ SOU 1993:85, s. 365.

2.2 De senaste 30 årens reformarbete

2.2.1 Centralisering, dimensionering och geografisk breddning – 1977 års högskolereform

Den reform som genomfördes 1977 var ett resultat av 1968 års utbildningsutredning (U68) och syftade till att bredda och differentiera innehållet i högskolan med speciella hänsyn tagna till arbetsmarknaden. Förändringarna innebar bland annat att den totala utbildningsvolymen skulle bestämmas av riksdagen, och inte som tidigare av efterfrågan på utbildning.³⁶ Att studieplatserna dimensionerades centralt innebar att studenternas olika valmöjligheter minskade markant.

Argumenten för att genomföra reformen handlade bland annat om en önskan att göra rekryteringen till högskolan mindre beroende av studenternas bakgrund, framför allt socialt men även vad gällde kön och geografisk hemvist. Dessutom ville man öka möjligheterna för studenterna att varva studier med yrkesarbete.³⁷ Ett led i att åstadkomma jämnare social och geografisk fördelning blev etableringen av nya utbildningsinstanser. Tillgängligheten till utbildning blev därmed en nyckelfråga för att nå de uppsatta målen. Den geografiska spridningen hade i viss mån redan börjat under 1960-talet, genom etablerandet av universitetsfilialer.

Reformen 1977 innebar emellertid att tolv nya högskoleenheter bildades.³⁸ Även reglerna för tillträde anpassades till den tidens gymnasieskola, med det huvudsakliga syftet att undvika att utestänga dem som hade en 2-årig gymnasieutbildning eller vuxna med skilda utbildningsbakgrunder. Resultatet blev att antalet studenter ökade, även om de stora förändringarna i utbildningsvolym, mätt i antalet registrerade studenter, inte inträffade förrän i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Den sociala sammansättningen förändrades också framför allt på grund av att utbildningar som i stor utsträckning attraherade arbetarklassens och den lägre medelklassens barn, som sjuksköterske-, lågstadieläro- och mellanstadieläro-utbildningarna, fördes in under högskoleorganisationen.³⁹

1977 års högskolereform innebar dessutom en påtaglig förändring av högskolans styrning. Högskolans dimensionering, innehåll och organisering styrdes i allt högre grad på central nivå och samtliga högskoleenheter, universitet, högskolor och fackhögskolor, samlades under samma organisatoriska enhet.

1980-talets reformer innebar inga stora förändringar⁴⁰ men kritiken mot 1977 års högskolereform växte sig allt starkare. Tillträdesutredningen, som tillsattes 1983, presenterade sina förslag som bland annat innebar att värdet på arbetslivserfarenhet tonades ner och att urvalet i högre grad kom att bestämmas av betyg och högskoleprov. Vidare gavs högskolorna ökade möjligheter att, efter särskilt tillstånd från regeringen, tillämpa särskilda prov, tester och intervjuer vid antagning.⁴¹ Dessa nya möjligheter innebar ett steg mot en ökad decentralisering av högskolesystemet.

³⁶ *De första 20 åren. Utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977*, HSV rapport 1998:2, s. 11.

³⁷ Lillemor Kim, *Val och urval till högre utbildning. En studie baserad på erfarenheterna av 1977 års tillträdesreform*, Uppsala 1998, s. 23f.

³⁸ *De första 20 åren* 1998:2, s. 12. De nya högskolorna var Borås, Eskilstuna/Västerås, Falun/Borlänge, Gävle/Sandviken, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Sundsvall/Härnösand, Växjö, Örebro och Östersund.

³⁹ SOU 1993:85, s. 69.

⁴⁰ Den påbörjade utbyggnaden av högskolesystemet fortsatte dock genom tillkomsten av bl.a. Högskolan i Halmstad (1983), Högskolan i Skövde (1983) och Högskolan i Karlskrona/Ronneby (1988). *De första 20 åren* 1998:2, s. 12.

⁴¹ *Hur styrs den svenska högskolan? Varför ser styrsystemet ut som det gör?* HSV skriftserie 1998:4, s. 16.

2.2.2 Konkurrens och excellens i stället för breddning – 1993 års högskolereform

Ett skifte i arbetet med rekryteringen till högskolan skedde under 1990-talet. Tidigare drevs frågan framför allt av socialdemokratiska regeringar. I den borgerliga regeringens utformning⁴² av 1993 års högskolereform lyste dessa frågor närmast med sin frånvaro. I stället låg betoningen på *Frihet, ansvar och kompetens*.⁴³ Grunden i den borgerliga politiken var en högskola som i större utsträckning hade möjlighet att bestämma över utbildningens innehåll och former, antagnings- och urvalskriterier och resursfördelning mellan och inom olika utbildningsområden. Friheten gällde också i stor utsträckning studenterna, i den meningen att politiken gav dem ökade möjligheter att själva utforma sin utbildning. En grundläggande strävan var att frångå den centrala styrningen och minska politikernas makt över högskolan.⁴⁴

En annan viktig aspekt av högskolereformen var synen på högskolan som ett viktigt redskap för att hävda sig ekonomiskt i konkurrensen på en internationell arena. Ett anpassat högskolesystem skulle fungera som ett effektivt medel, framför allt i den internationella konkurrensen. Dessutom sågs, under krisåren på 1990-talet, ett utbyggt högskolesystem som ett effektivt medel att utnyttja den reserv av begåvningar som man ansåg hade fallenheten för akademiska studier.⁴⁵

Konsekvenserna av 1993 års högskolereform granskades närmare genom utredningen RUT-93 som bland annat hade till uppgift att undersöka den sociala, könsmässiga och etniska rekryteringen till högskolan. Utan att gå djupare in i frågorna konstaterar utredningen att det inte gick att utläsa någon större förändring i rekryteringen.⁴⁶ Däremot påpekade man att högskolornas möjlighet att själva påverka behörighets- och urvalsprinciperna inneburit en ökad variation mellan högskolorna.⁴⁷

2.2.3 Åter fokus på rekrytering – Den öppna högskolan

Under andra hälften av 1900-talet utvecklades Sverige bort från att vara ett etniskt homogent land. Denna omvandling i befolkningsstrukturen har bidragit till en förändrad syn även på utbildningssystemet och dess roll. Under den första delen av 1900-talet låg fokus närmast uteslutande på den sociala, och i viss mån den geografiska, snedrekryteringen. Den könsmässiga snedrekryteringen, i det att män och kvinnor i olika utsträckning påbörjar högre utbildning, kom i fokus först under senare delen av 1950-talet och etablerades som en väsentlig fråga under 1960- och 1970-talet. 1993 års reform bröt mot detta genom att fokusera konkurrens och excellens. Men pendeln svängde tillbaka.

I det ökade intresset för mångfaldsfrågor under andra hälften av 1990-talet märktes även bildandet av två nya högskolor, Södertörns högskola (1995) och Malmö högskola (1997), med ett särskilt uppdrag och ambition att bidra till en ökad mångfald bland studentgrupperna. I fallet med Södertörns högskola kom uppdraget att tolkas som att främst gälla grupper med olika etnisk bakgrund.⁴⁸

Den sociala och etniska mångfalden, både inom högskolans personal och studentgrupperna, blev huvudfokus i kommittédirektiv 1999:79, *Social och etnisk mångfald i högskolan*. Bland

⁴² Det bör tilläggas att reformarbetet redan inletts av den socialdemokratiska regeringen och förelåg som ett i praktiken färdigt förslag vid det borgerliga maktövertagandet. *Hur styrs den svenska högskolan?* 1998:4, s. 22.

⁴³ SOU 1992:1, *Frihet Ansvar Kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan*, Allmänna förlaget, Stockholm 1992.

⁴⁴ *Hur styrs den svenska högskolan?* 1998:4, s. 23.

⁴⁵ SOU 1993:85, s. 29.

⁴⁶ Den sociala rekryteringen gick i själva verket lite utrymme i utredningens betänkande.

⁴⁷ SOU 1996:21, *Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform*, [RUT-93], Fritzes, Stockholm 1996.

⁴⁸ För en genomgång av Södertörns högskolas historia, se Håkan Gunneriusson, *Idéer och autonomi i universitetsvärlden. En fallstudie över Södertörns högskolas tidiga historia*, Vetenskapshistoriska avdelningen vid Uppsala universitet, Uppsala 2004.

annat påpekade man att högskolan på ett bättre sätt måste spegla mångfalden i samhället. Fokuseringen på etnicitet är påtaglig, även om den sociala mångfalden ges visst utrymme. Bland annat diskuteras åtgärder som validering av utländska betyg och kompletterande utbildning för arbetslösa med högskolekompetens.⁴⁹ Däremot var diskussioner som rörde andra grupper i samhället frånvarande. Den efterföljande Mångfaldsutredningen lämnade sina förslag till åtgärder i maj 2000 (SOU 2000:47, *Mångfald i högskolan*). Bland annat föreslog utredningen införandet av obligatoriska grundkurser för alla nya studenter, collegeterminer, språkverkstäder och satsningar på kompletteringsutbildningar för utländska akademiker. Dessutom förordade man flexibla urvalsregler kombinerat med aktiva rekryteringsinsatser samt handlingsplaner som rörde social och etnisk mångfald i högskolan.⁵⁰ Vikten av högskolans inre arbete för mångfald betonades även av *Kommittén för pedagogisk förnyelse av den högre utbildningen*, med uppdrag att bland annat se över hur man skulle kunna tillgodose de nya pedagogiska behov som tillkom genom inträdet av nya grupper i högskolan (dir. 2000:24, SOU 2001:13). Kommitténs förslag angående högskolans arbete för mångfald byggde till stor del på Mångfaldsutredningen. Bland annat betonade man vikten av ökat stöd för nya studenter, akademiska introduktionsterminer och möjligheterna till friare antagning. Man föreslog även att pengar skulle avsättas för att bygga upp nätverk mellan lärosäten så att man gemensamt kunde skapa modeller för rekryteringen av nya grupper till högskolan.⁵¹

De ovan nämnda förarbetena låg i sin tur till grund för propositionen *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15). I propositionen angavs riktningen för den samlade politiken och högskolans roll i arbetet för breddad rekrytering. I propositionen framgick tydligt att högskolan har en viktig roll i arbetet för social förändring. Tydligast uttrycktes detta i tillägget som infördes i högskolelagen (1 kap. 5§) om att ”högskolorna skall också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan”.⁵² Denna formulering innebar att frågan om breddad rekrytering fick en tydligare innebörd och tyngd inom högskolan. Till detta lades krav på lokala handlingsplaner från högskolorna om ökad mångfald och breddad rekrytering. Syftet var att i större utsträckning än tidigare få till stånd ett samlat mångfaldsarbete. I detta gavs bland annat det pedagogiska reformarbetet en större betydelse. Pedagogisk förnyelse sågs som en förutsättning för anpassning till nya gruppers skilda förutsättningar. *Den öppna högskolan* var en fortsatt förskjutning av den utbildningspolitiska ambition som allt mer kommit att handla om att förändra den sociala rekryteringen till högre utbildning. En viktig skillnad i jämförelse med tiden före 1990-talet var att frågan om etnisk mångfald fick ett allt större utrymme.

En av punkterna i propositionens förslag var inrättandet av en rekryteringsdelegation i syfte att ”på ett flexibelt och okonventionellt sätt öka engagemanget och kraften i lärosätenas rekryteringsarbete”.⁵³ Bland annat poängterades vikten av att ”stödja insatser för att underlätta övergången till högskolan”⁵⁴ och ”samverkan mellan högskolan och gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen samt grundskolan”.⁵⁵ Tillsättandet av en Rekryteringsdelegation kan i sig ses som ett okonventionellt och explorativt sätt att arbeta för breddad rekrytering, men även som ett led i en strävan mot ett mer aktivt rekryteringsarbete från högskolorna sida. Att tillsätta delegationer för att stödja projekt inom olika områden har blivit en allt vanligare åtgärd när reguljära politiska åtgärder visat sig vara ineffektiva. Ett flertal delegationer, utöver Rekryteringsdelegationen, har under de senaste åren initierats och varit verksamma inom Utbildnings- och kulturdepartementets verksamhetsområde.⁵⁶ Delegationsverksamheten kan

⁴⁹ Dir. 1999:79. Social och etnisk mångfald i högskolan.

⁵⁰ SOU 2000:47, *Mångfald i högskolan*. Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan, Fritzes, Stockholm 2000, s. 117 ff.

⁵¹ SOU 2001:13, *Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen*, Fritzes, Stockholm 2001, s. 89f.

⁵² Högskolelagen, SFS 2001:1263.

⁵³ Prop. 2001/02:15, s. 41.

⁵⁴ Prop. 2001/02:15, s. 41.

⁵⁵ Prop. 2001/02:15, s. 41.

⁵⁶ De övriga delegationerna är Delegationen för jämställdhet inom förskolan, Matematikdelegationen, Samverkansdelegationen, Timplanedelegationen, Valideringsdelegationen och Yrkesutbildningsdelegationen. För mer information om verksamheter se <http://www.sweden.gov.se/sb/d/1454/a/25655> (2006-06-27).

också ses som ett verktyg när regeringen har en ambition att mer direkt styra verksamheten inom områden som för tillfället anses viktiga.⁵⁷ Genom tillsättandet av en delegation ges möjlighet till ökad flexibilitet och snabba åtgärder samtidigt som resurskrävande myndighetsarbete undviks.⁵⁸

2.3 Från kvinnors inträde till etnisk mångfald – en sammanfattning av ett sekels rekryteringspolitik

Åtgärderna och reformerna inom det svenska utbildningssystemet under 1900-talet har i stor utsträckning syftat till att minska den så kallade sociala snedrekryteringen. Under 1900-talets första hälft var det främsta medlet olika ekonomiska reformer som skulle minska betydelsen av föräldrarnas ekonomiska situation. Senare blev även ett utbyggt högskolesystem och en ökad geografisk tillgänglighet en strategi för att åstadkomma social utjämning.⁵⁹ 1977 års högskolereform innebar en tydlig strävan mot social utjämning och i det sammanhanget diskuterades även förändringar i tillträdesreglerna som ett sätt att underlätta för nya grupper att söka sig till högskolan. 1993 års högskolereform innebar ett trendbrott när det gällde frågan om breddad rekrytering. Fokus på social mångfald i högskolan tonades ner och i stället betonades vikten av konkurrens och excellens och ökad möjlighet för högskolorna och studenterna att själva bestämma över utbildningens innehåll. Frågan om mångfald i högskolan återkom dock under 1990-talet. Återigen fanns det nu en tydlig utbildningspolitisk ambition att jämna ut de sociala skillnaderna i rekryteringen. Till åtgärderna under senare delen av 1990-talet bör även nämnas ökade anslag till folkhögskolor och studieförbund (prop. 1997/98:115), reformer av studiemedelssystemet (prop. 1999/2000:10, prop. 2004/05:111) och satsningarna på vuxenutbildningen, det så kallade Kunskapslyftet. I september 2001 delades även 90 miljoner ut till samtliga universitet och högskolor, proportionellt fördelat utifrån lärosätets storlek och avsedda att stimulera lärosäten att komma igång med arbetet för breddad rekrytering och att utveckla metoder och strategier (Prop. 2001/02:15).

Det nya under 1990-talet kan sägas vara en ökad fokusering på etnisk mångfald, något som fått begränsad uppmärksamhet tidigare. De åtgärder som presenterades i propositionen *Den öppna högskolan* representerade också en mer enhetlig strävan mot att överbrygga sociala och etniska skillnader inom högskolan. Frågan om breddad rekrytering fördes in i högskolelagen, samtidigt som högskolor och universitet uppmanades att upprätta handlingsplaner för hur ökad mångfald skulle åstadkommas. Tillsättandet av en delegation bemyndigad att fördela medel till olika projekt var ett nytt och oprövat grepp för att åstadkomma förändring av rekryteringen till högskolan.

⁵⁷ Karin Brunsson, *Det går inte att styra med resultat*, Statsvetenskaplig tidskrift 2000, årg 103 nr 3.

⁵⁸ För Rekryteringsdelegationens syn på delegationsformen se 3.1 nedan.

⁵⁹ Ett kanske viktigare motiv till utbyggnaden av högskolesystemet var att man ville bidra till ökad tillväxt i eftersatta regioner.

Del II. VERKSAMHET

3. Rekryteringsdelegationens inre arbete

Den följande sammanställningen bygger framför allt på intervjuer med delegationens ledamöter och medarbetare samt på arkiverade arbetshandlingar.

3.1 *Delegationens sammansättning och arbetsklimat*

Sånär som på studeranderepresentanten handplockades Rekryteringsdelegationens samtliga ledamöter. Ett liknande förfarande användes även vid rekryteringen av den första av delegationens ”ämnessakkunniga”, Kristina Julin, som i praktiken kom att fungera som spindeln i nätet under delegationens hela verksamhetsperiod. Studeranderepresentanten utsågs av departementet efter förslag från Sveriges Förenade Studentkårer. Den övriga rekryteringen skedde till viss del genom personliga kontakter. Samtliga intervjuade anger att de tidigare varit engagerade i frågor som rör breddad rekrytering och flera hänvisar även till personliga erfarenheter av social snedrekrytering eller barriärer inom utbildningssystemet. Vidare framkommer det att ledamöterna såg sig själva som representanter för de olika områden de till vardags var verksamma inom.⁶⁰

Såväl den ämnessakkunniga som de intervjuade ledamöterna framhåller det goda samarbetet inom delegationen. Samtliga understryker att sammansättningen var mycket lyckad och att alla arbetade seriöst med den aktuella frågan. Denna inställning förefaller ha varit en förutsättning för delegationens möjlighet att lösa sin uppgift, då det var mycket som skulle hinnas med under en kort tid. Trots detta engagemang förefaller arbetet inte ha förflutit helt smärtfritt. I och med att det rörde sig om en försöksverksamhet fanns det vissa inkörningsproblem. Dessa interna problem löstes emellertid efterhand. Vad gäller samarbetet mellan ledamöterna och delegationens kansli verkar även detta ha fungerat bra. Flera ledamöter framhåller kansliets hjälpsamhet och den ämnessakkunniga berättar att man på kansliet ansträngde sig för att ledamöterna skulle känna sig involverade samtidigt som de inte skulle tröttnas med administrativa problem.⁶¹ Detta samarbete märks exempelvis i de olika rapporter som kansliet sammanställde och i hur delegationens slutrapport arbetades fram. Den sistnämnda rapporten skrevs i och för sig av kansliet, men ledamöterna bestämde utformningen och lämnade kommentarer under arbetets gång.⁶²

⁶⁰ Intervju med Erik Nilsson och Kristina Julin 2006-02-03; Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12.

⁶¹ De administrativa problemen rörde inte i första hand det interna arbetet, utan framför allt delegationens kontakt med departementet. Nämnas bör att man åtminstone inom ett av projekten upplevde klara brister i delegationens administrativa rutiner. Intervju med Viveca Serder 2006-03-30.

Kristina Julin såg arbetet i delegationsform som problematiskt bland annat för att det saknades tydliga riktlinjer, direktiv och kvalitetskontroller. Intervju med Kristina Julin 2006-04-18. I en av delegationens interna promemorior luftas också farhågor om att tillsättandet av en delegation kan vara ett sätt för regeringen att slippa det omfattande uppföljningsarbete som är brukligt när det gäller statliga myndigheter. Således blir inrättandet i sig ett sätt att visa handlingskraft samtidigt som mindre intresse ägnas åt konsekvenserna av verksamheten. Utvärdering av Rekryteringsdelegationen och dess verksamhet, PM 2002-08-30, Vol.3, Ra. (Delegationer som organisationsform behandlas även i 2.2 ovan.)

⁶² Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18. Se även Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 2002-09-20; Protokoll vid möte 13-14 juni 2002; § 5 i Protokoll från möte med Rekryteringsdelegationen 2003-05-16; Minnesanteckningar från diskussion om slutrapporten (2003-10-29), vol. 3, Ra.

Även om gruppen delade en stark övertygelse om att rekryteringen till högre utbildning måste breddas, rådde ingen fullständig konsensus om vilka medel som bäst leder till detta mål. Flera av ledamöterna hävdade att det fanns olika åsikter kring hur problemet skall lösas. Dessa meningsskiljaktigheter ledde sällan till några svårigheter när man gick till beslut. Snarare beskrivs dessa skilda åsikter som en hälsosam del av ett öppet debattklimat. Flera av de intervjuade beskriver hur de olika ledamöterna hade sina egna hjärtefrågor och att de ofta argumenterade utifrån den verksamhet de själva kände till. Trots detta säger sig ingen ha märkt några försök till att favorisera egna projekt.⁶³

Rekryteringsdelegationen framstår därmed som mer än en löst sammansatt grupp. Delegationens förste ämnessakkunniga beskriver det som trevligt att komma till delegationens möten och hänvisar till en stark ”vi-känsla” när hon beskriver stämningen i Rekryteringsdelegationens arbete.⁶⁴

3.2 Delegationens verksamhet i korthet

Under 2002 utlyste Rekryteringsdelegationen medel vid två skilda ansökningsomgångar. Vidare höll man nio protokollförda möten, varav två var internat. Man deltog också i en rad konferenser och seminarier och anordnade i november 2002 en egen konferens med deltagare från projekt som beviljats medel. Från och med hösten 2002 besöktes de olika projekten av delegationens kansli. Därutöver fördes kontinuerligt samrådsdiskussioner med representanter från såväl statliga organ som olika frivillig- och intresseorganisationer.⁶⁵

Under 2003 utlystes ytterligare medel, först i en öppen ansökningsomgång och sedan i en särskild ansökningsomgång för landets studentkårer. Därtill startades två nätverk, ett för collegeutbildningar och ett för språkverkstäder. Under sommaren 2003 inleddes även ett samarbete med *Action on Access*⁶⁶ i Storbritannien vilket resulterade i en rad utbytesseminarier. Under hösten 2003 anordnades också en konferens tillsammans med Sveriges Förenade Studentkårer och man genomförde en enkät där projektledarna fick besvara frågor rörande projekten.⁶⁷

Under våren 2004 tog delegationen emot besök från Storbritannien och genomförde ett gemensamt seminarium med Myndigheten för Skolutveckling. Vidare gav delegationen stöd till spridningen av Stockholms Akademiska Forums mångfaldsutställning och SISTER:s⁶⁸ jämförande policystudie rörande satsningarna på breddad rekrytering i Sverige och Storbritannien.⁶⁹ Därtill kan nämnas delegationens särskilda satsning på att öka kontaktytorna mellan studievägledare på olika nivåer i utbildningssystemet. Under hösten 2004 höll delegationen en slutkonferens och presenterade sin slutrapport – *Breddad rekrytering. En fråga om visioner, incitament och attityder* – samt en projektkatalog – *Vision och verksamhet. Breddad*

⁶³ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

⁶⁴ Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

⁶⁵ Verksamhetsberättelse för Rekryteringsdelegationen 2002, PM 1 (2002-10-14), vol. 2, Ra.

⁶⁶ *Action on Access* är en nationell grupp som arbetar med breddad rekrytering i Storbritannien. Gruppen finansieras av the Higher Education Funding Council for England och Northern Ireland's Department for Employment and Learning. <http://www.actiononaccess.org> (2006-06-27).

⁶⁷ Verksamhetsberättelse för Rekryteringsdelegationen per 31 mars 2003; Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen den 27-28 oktober 2003; Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen den 12 december 2003; Verksamhetsberättelse för Rekryteringsdelegationen per 31 mars 2003 [uppdaterad 2004-02-16 Dnr 6/2004] vol. 3, Ra.

⁶⁸ Swedish Institute for Studies in Education and Research. <http://www.sister.nu> (2006-06-27).

⁶⁹ SISTER:s studie rapporterades som *Bridging the Gap. Widening Participation in Sweden and England*, SISTER & Continuum, Stockholm 2005, författad av Maria Johansson, Lillemor Kim, John Storan och Sverker Sörlin.

rekrytering i praktiken. När delegationen avvecklade sin verksamhet inför årsskiftet 2004/2005 lät man fungerande projekt i möjligaste mån disponera fördelade medel även under 2005.⁷⁰

3.3 Tolkning av direktiven

Av Rekryteringsdelegationens slutrapport framgår att delegationen gjorde vissa strategiska val vid tolkningen av direktiven. Trots att de riktlinjer som styrde delegationens verksamhet inte närmare preciserar vilka grupper som avsågs,⁷¹ valde delegationen att koncentrera sig på att minska den ”sociala och etniska snedrekryteringen”⁷², ett val som motiverades med hänvisning till propositionen *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15). En närmare granskning av propositionen visar att man där genomgående uppehåller sig vid social snedrekrytering och endast undantagsvis nämner etnisk snedrekrytering och snedrekrytering kopplat till frågor om jämställdhet.⁷³ Delegationens definition av arbetet med breddad rekrytering som att ”verka för att en större andel av studenterna i Sverige ska ha arbetarbakgrund alternativt utländsk bakgrund” är således förenlig med propositionstexten. Denna hänvisning till propositionen används vidare som motivering till varför man inte satsade resurser på frågor som rör konststillhörighet, sexuell läggning och funktionshinder.⁷⁴ I intervjuerna framkom dock att denna avgränsning inte var självklar, utan ett ämne för delegationens inledande diskussioner. Den genomgående uppfattningen var dels att frågor som rörde jämställdhet tillgodosågs av andra åtgärder, dels att en prioritering utifrån social bakgrund och etnicitet var en önskan från departementet. Denna tolkning sågs åtminstone av en av ledamöterna som en begränsning vid fördelningen av projektmedlen.⁷⁵

Ett försök till en närmare precisering av denna tolkning finner man i den lägesbeskrivning som delegationen gav i slutrapporten. Utifrån framför allt tidigare forskning, men även exempel från de finansierade projekten, gavs en förklaring till den sneda rekryteringen till högre utbildning. Klasstillhörighet pekades här ut om en avgörande faktor samtidigt som man framhöll att snedrekrytering inte har sin grund i kunskapsluckor hos samhällets bredare befolkningslager. I stället uppmärksammades vikten av föreställningar och sociala markörer, vilka gör att den som har studietraditioner inom familjen trivs vid högskolan medan den studieovane känner sig utanför. I detta sammanhang framhölls särskilt skolvalens betydelse för benägenheten att gå vidare till högre utbildning och delegationen menade att satsningar behövs redan i grundskolan för att komma till rätta med detta problem. Vidare betonades att många invandrare befinner sig i en arbetarklassposition. Det är personer inom denna kategori som i minst utsträckning går vidare till högre utbildning. Inom andra grupper med invandrarbakgrund finner man inga liknande samband och det finns inte heller något som tyder på att studenter med invandrarbakgrund skulle klara sig mycket sämre än andra grupper av studenter.⁷⁶

Utöver definitionen av målet med breddad rekrytering verkade delegationens främsta ledstjärna ha varit regeringsbeslutets direktiv rörande arbetssättet: ”Delegationen bör på ett flexibelt och okonventionellt sätt bidra till att öka engagemanget och kraften i högskolornas

⁷⁰ <http://www.regeringen.se/sb/d/4322/a/32080;jsessionid=a4R0BvIJFrVa> (2006-06-14); Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 27 februari 2004; Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 25 maj 2004; Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 10 september 2004; Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 19 november 2004; Avslutning och uppföljning av Rekryteringsdelegationen, verksamhet och projekt [Beslut 2004-12-10 Dnr 29/04], vol. 3, Ra.

⁷¹ I ”Riktlinjer för en delegation för rekryteringsaktiviteter” nämns bara att satsningar av detta slag är av särskild betydelse för människor från ”studieovana miljöer”. *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 1.

⁷² *Breddad rekrytering* 2004, s. 13.

⁷³ Prop. 2001/02:15, s. 1, 18-22, 27, 29 f., 31, 33, 36, 61, 87, 133, 144, 191, 193 ff., 199, 203.

⁷⁴ *Breddad rekrytering* 2004, s. 17.

⁷⁵ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

⁷⁶ *Breddad rekrytering* 2004, s. 21-28.

rekryteringsarbete.”⁷⁷ Formuleringen återfinns i slutrapportens inledande ord och upprepas i slutrapportens presentation av den öppna utlysningen inför den första ansökningsomgången och i diskussionen av de projekt som inte kunde genomföras. I det sistnämnda sammanhanget användes formuleringen för att försvara att delegationen ibland satsat på så kallade riskprojekt.⁷⁸ I intervjuerna framkom även en mer generell tolkning av formuleringen såsom ett mandat för att med extraordinära medel se till att saker verkligen hände. Formuleringen användes även för att rättfärdiga delegationens val att satsa på en rad olika försöksverksamheter, i stället för att kraftsamla kring beprövade åtgärder (exempelvis collegeutbildningar) och stöd till redan befintlig verksamhet.⁷⁹

Särskilt det sistnämnda valet, att avstå från att stödja etablerade verksamheter, är intressant mot bakgrund av de reaktioner som delegationen fick efter de två första ansökningsomgångarna. Redan inledningsvis kontaktades delegationens kansli av representanter från folkbildningsrådet och en allmänt spridd uppfattning verkar ha varit att delegationens medel huvudsakligen skulle gå till så kallade collegeutbildningar.⁸⁰ En sådan tolkning hade i och för sig stöd i riktlinjernas utformning⁸¹ där dock andra formuleringar föreskrev satsningar på ”utvecklings- och pilotprojekt”.⁸² Av delegationens interna arbetshandlingar framgår att kansliet under första hälften av 2002 hade nåtts av en rad negativa reaktioner rörande första årets fördelning av projektmedel. Främst var det delegationens val att inte stödja redan befintlig verksamhet som kritiserades. Detta urvalskriterium hade inte framgått av utlysningen⁸³ och enligt kritikerna gjorde detta att delegationens beslut sågs som oförutsägbart i jämförelse med exempelvis forskningsrådets arbetssätt. Som försvar för tillvägagångssättet hänvisade man i den interna promemorian till just mandatet att arbeta ”flexibelt och okonventionellt”. Med samma utgångspunkt argumenterade man även för valet att inte stödja projekt som utgick från underrepresenterat kön eller funktionshinder.⁸⁴

3.4 Fördelningen av projektmedel

I samband med delegationens första protokollförda möte i mitten av januari 2002 slog man fast att Rekryteringsdelegationens huvuduppgift var ”att lämna bidrag till ’universitet och högskolor samt andra utbildningssamordnare för projekt och andra insatser som har till syfte att främja och bredda rekryteringen av studenter till universitet och högskolor’”.⁸⁵ Vidare definierades satsningens målområde, vilket åskådliggjordes genom följande figur:

⁷⁷ *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 1.

⁷⁸ *Breddad rekrytering* 2004, s. 13, 39, 54.

⁷⁹ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12.

⁸⁰ Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

⁸¹ ”Delegationen bör särskilt prioritera insatser för att s.k. collegeutbildningar skall komma till stånd samt insatser för samverkan mellan högskolor, gymnasieskolor m.fl.” *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 1.

⁸² ”stimulera till samt pröva frågor om bidrag till utvecklings- och pilotprojekt avseende rekryteringsfrämjande utbildningar, bl.a. s.k. collegeutbildningar,” *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 1.

⁸³ *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 3.

⁸⁴ Analys inför tredje ansökningsomgången (PM som skickades ut inför RD:s möte 2002-09-20), vol. 1, Ra. Nämnas även i Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

⁸⁵ Protokoll från Rekryteringsdelegationens möte 2002-01-14, vol. 2, Ra.

Figur 7. Målområden.

Typ av insats	Åtgärdskategori 1 Påverka val till gymnasiet	Åtgärdskategori 2 Gymnasietiden, val till/bortval av högskola	Åtgärdskategori 3 Högskolan
Information	Öppet hus för elever Studiedagar för lärare Studentambassadörer Olika mentorsprojekt Involvera familj Invandrarorganisationer	Öppet hus för elever Studiedagar för lärare Studentambassadörer Samverkan Gy – Hsk.	
Utbildningsformer	Sommarskola på högskolan	Collegeutbildning Uteklingsprojekt utl akademiker Korta utbildningar Hsk-poäng på gymnasiet Lärcentra Open university	Bridging Courses Metodkurser (Färdighetsträning) Introduktionskurser Akademiskt introduktionsår Invandrarhögskolan Läroplan för livslångt lärande: upplevelser > reflexion > ny kunskap > handling > upplevelser Mål-innehåll-upplägg- organisation
Uteklingsåtgärder	Mentorsprojekt SYO Prao – sommarjobb på högskolan		Mentorskap Individuella uppföljningar "Early Warning System" Social samhörighet m. högskolan Pedagogisk utv. för att främja mångfald "Värdegrundsprojekt" inom högskolan
Övrigt	Tävlingar	Förändring i studiefinansiering Hsk. Representanter i Gy- styrelse Jobbgaranti (samverkansprojekt)	Interna belöningsystem Jobbgaranti (samverkan) Biblioteksprojekt, lokaler, utrustning Career Service, Arbetslivscentrum Samarbete med förbund, CF, Jusek etc.

Källa: Bilaga (2002-01-17) till protokoll från Rekryteringsdelegationens möte 2002-01-14, Vol. 2, Myndigheter under statsdepartement, Delegationen för rekryteringsaktiviteter [420669], Ra.

Anm.: Av intervjuerna har det framgått att det var Michel Wlodarczyk som ritade figuren. Liknande tankar och en rad olika förslag presenteras även i en text skriven av Said Irandoust, Göteborg 2002-01-13, Vol. 2, Myndigheter under statsdepartement, Delegationen för rekryteringsaktiviteter [420669], Ra.

Av intervjuerna framgick det att denna inledande modell blev ett viktigt redskap i delegationens arbete med att fördela projektmedlen. Förhoppningen var att ansökningarna skulle kunna täcka in de olika fälten i figuren. Trots detta valde man att gå ut med en mycket allmänt hållen inbjudan för att på så sätt inte missa bra idéer som ledamöterna själva inte hade tänkt på.⁸⁶ Exempelvis angav man helt kort att ansökningarna skulle gälla "verksamheter som syftar till att främja en breddad rekrytering till högskolan" även om man också nämnde några olika exempel, såsom "mentorsprojekt, introduktionskurser, öppet hus på högskolan för skolelever, lärarutbyten mellan högskola och gymnasiet samt olika former av uppsökande verksamhet."⁸⁷

Samtidigt som denna öppna inbjudan spreds fördes det inom delegationen en diskussion om hur bedömningen av ansökningarna skulle ske. Inför delegationens möte i februari 2002 skickade kansliet ut ett diskussionsunderlag med anledning av behovet att fastställa vissa beslutsriterier. Förslaget tog under olika rubriker upp en rad aspekter att ta hänsyn till och gav även argument för och emot olika ställningstaganden.⁸⁸

Första punkten behandlade originalitet och rörde frågan om hur många projekt av liknande typ som borde stödjas. Därefter vägdes samlade ansökningar mot enskilda idéer, varvid man å ena sidan kunde se till hur starkt stöd en ansökan hade hos högskolans rektor, medan man å andra sidan kunde "bestämma sig för att stödja eldsjälarna, de kan sitta inne med guldkorn" i det

⁸⁶ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

⁸⁷ Se bilaga 1.

⁸⁸ Kriterier för anslag, några diskussionspunkter (Kristina Julin, 2002-01-29), vol. 2, Ra.

udda ligger det geniala””. Vidare togs frågan om studentdrivna projekt upp och tanken att ”studenter kommer och går men högskolan består” ställdes mot vikten av att involvera studenter. Dessutom frågade man om det var lämpligt att låta studentkårer själva förvalta medel och varnade i sammanhanget för bristande kompetens och risken för ”bulvan-projekt”. Därutöver behandlades problemet med de högskolor som redan hade påbörjat arbetet med breddad rekrytering och då särskilt de som fått pengar för collegeverksamhet.⁸⁹ Skulle man satsa där man visste att det redan fungerade eller skulle man sprida gracerna? Liknande frågor ställdes också rörande behovet av samverkan mellan olika delar av utbildningssystemet. Därtill togs även möjligheten att satsa på förstudier, informationsspridning och provkonstruktioner (nya antagningsformer) upp. Avslutningsvis berördes två olika punkter: hur delegationen skulle ställa sig till ansökningar som rörde verksamhet som hotades av nedläggning (konstgjord andning) och hur man skulle ställa sig till det faktum att ledamöterna också representerade olika kompetensområden. I anslutning till den sistnämnda frågan påpekades att det fanns risk för att ansökningar inom områden som ledamöterna kände väl riskerade att behandlas extra hårt.⁹⁰

Med utgångspunkt i detta diskussionsunderlag beslutade delegationen att man i första hand skulle finansiera nya projekt, antingen helt ny verksamhet eller verksamhet som inte tidigare bedrivits av den huvudman som stod bakom ansökan. Därmed skulle man inte stödja redan etablerade projekt eller löpande verksamhet. Vidare beslutade man att stödja såväl samlade ansökningar som ansökningar gällande enskilda projekt. I frågan om studentkårers ansökningar gick man på kansliets linje och beslutade att sådana medel skulle förvaltas av det lärosäte som studentkåren var kopplad till. Avslutningsvis beslutade man att inte ge stöd åt förstudier eller forskning.⁹¹

Utöver själva beslutskriterierna togs även mer praktiska frågor upp i kansliets diskussionsunderlag. Dessa rörde eventuellt jäv och användningen av externa experter eller beredningsgrupper. Medan frågan om jäv var mer öppet hållen kan man i det andra frågekomplexet skönja ett tydligt ställningstagande från kansliets sida. För även om man nämnde att det var vanligt att anlita externa experter vid fördelningen av medel hävdade man att Rekryteringsdelegationens verksamhet var speciell. Det skulle vara svårt att hitta experter på området, eftersom uppdraget faktiskt handlade om att hitta nya, inte tidigare prövade lösningar, på det aktuella problemet. I och med den erfarenhet som ledamöterna gemensamt besatt var dessa faktiskt att se som ett slags experter på området.⁹² Gällande användningen av beredningsgrupper påpekades att det skulle bli svårt för kansliet att hinna med någon inledande sällning av ansökningarna inför första ansökningsomgången. Däremot kunde man diskutera ett sådant förfarande inför den andra omgången.⁹³

Med utgångspunkt i diskussionsunderlaget beslutade ledamöterna att alla ledamöter skulle få ta del av samtliga inkomna handlingar i den första omgången och att kansliet skulle gruppera ansökningarna efter innehåll i samband med den andra omgången. Vidare fick kansliet i uppdrag att föreslå personer som kunde hjälpa till med bedömningarna i andra omgången. I fråga om jäv beslutade man att den som var anställd hos en ansökans huvudman var att betrakta som jävig. Andra jävsituationer, så kallat delikatessjäv,⁹⁴ skulle avgöras av var och en.⁹⁵

Den beskrivna ordningen bekräftas i mångt och mycket av det som framkom i intervjuerna. Ledamöterna läste samtliga ansökningar och gjorde på egen hand en preliminär bedömning av dem. Därigenom kom mötesdiskussionerna att framför allt röra de ansökningar där ledamöternas

⁸⁹ Ex. collegeutbildning vid Örebro universitet, Högskolan i Gävle och Mitthögskolan i samarbete med den kommunala vuxenutbildningen under perioden 2002–2004. Näringsutskottets betänkande 2001/02:NU4.

⁹⁰ Kriterier för anslag, några diskussionspunkter (Kristina Julin, 2002-01-29), vol. 2, Ra.

⁹¹ Protokoll vid möte 3 (02-02-12), vol. 2, Ra.

⁹² Liknande tankar framförs även i Analys inför tredje ansökningsomgången (PM som skickades ut inför mötet den 20/9 2002), vol. 1, Ra.

⁹³ Kriterier för anslag, några diskussionspunkter (Kristina Julin, 2002-01-29), vol. 2, Ra.

⁹⁴ Delikatessjäv anses föreligga om ”det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet”. Förvaltningslag (1986:223), § 11.

⁹⁵ Protokoll vid möte 3 (02-02-12), vol. 2, Ra.

bedömningar gick isär. De diskussioner som då uppstod beskrivs som närmast informella, även om det i flera intervjuer framkom att den ledamot som hade egna erfarenheter från det aktuella området fick en viss auktoritet vid föredragningen av ärendet. Parallellt med ledamöternas beslut förde kansliet anteckningar rörande fördelningen av medel, för att ledamöterna lättare skulle kunna hålla sig inom anslagens ramar.⁹⁶

Inför den andra ansökningsomgången gjordes vissa förändringar av inbjudan. I stället för att bara skriva att man skulle stödja verksamhet som syftade ”till att främja en breddad rekrytering till högskolan” tillfogade man en definition: ”Med breddad rekrytering avses främst strävanden att nå de socioekonomiska och etniska grupper som normalt inte söker sig till högre utbildning.”⁹⁷ Vidare gjorde kansliet denna gång även en grovsortering av ansökningarna och därtill även en preliminär bedömning av dem. Vid den preliminära bedömningen användes fem olika nivåer (se tabell 1).⁹⁸

En relevant fråga är om kansliets preliminära bedömningar påverkade ledamöternas beslut. För att undersöka detta har vi ställt kansliets förslag mot delegationens beslut i nedanstående tabell.

Tabell 1. Fördelningen i andra omgången (ansökning 301-557)

		Kansliets förslag					Uppgift saknas	Total
		J	J/N	N	~	□		
RD:s beslut	Bifall	27	1	5	8	1		41
	Avslag	16	8	177	14	3	1	220
	Total	43	9	182	22	4		261

Källa: Inkomna projekt 15 maj. Vol. 2, Myndigheter under statsdepartement, Delegationen för rekryteringsaktiviteter [420669], Ra.

Anm.: J = bör övervägas, J/N = delar av ansökan kan övervägas, N = bör avslås, ~ = svårt att bedöma, □ = ingen kommentar (ansökningar från SLU, som Kristina Julin på grund av sin anställning där inte ville bedöma).

Som framgår av tabellen råder god samstämmighet mellan kansliets förslag och de slutgiltiga besluten. Trots detta kan man knappast hävda att delegationens beslut styrdes helt av kansliets bedömning. Drygt en tredjedel av de projekt som kansliet förordade fick avslag, medan knappt tre procent av de projekt som kansliet ratade gavs bifall.

Inför delegationens möte i september 2002 hade kansliet gjort en sammanställning av beviljade projektmedel. Denna sammanställning hade beställts av ledamöterna och syftade till att ge en överblick över de medel som redan fördelats utifrån en rad olika variabler (huvudman/anslagsförvaltare, nivå i utbildningssystemet, målgrupp, projektets innehåll och regional fördelning). I sin utformning har sammanställningen stora likheter med den presentation som sedan gjordes i slutrapporten.⁹⁹ I anslutning till sammanställningen presenterades även exempel på de negativa reaktioner som kommit till kansliets kännedom.¹⁰⁰ För att undvika liknande problem i fortsättningen föreslog kansliet ett förtydligande av riktlinjer, dock utan att explicit säga vad man ville ha, eftersom man inte ville ha ”riggade” ansökningar. Vidare föreslog kansliet att man inte skulle bevilja mer medel till collegeutbildningar, mentorsprojekt, studentambassadörsprojekt och språkverkstäder, eftersom man redan i stor omfattning satsat på sådana projekt. Därefter poängterades att ansökningar från anrika lärosäten var angelägna eftersom snedrekryteringen var som störst där. Om man gav medel till dem som redan gjort stora satsningar på breddad rekrytering riskerade man att underblåsa utvecklandet av ett A- och ett B-lag inom högskolan.¹⁰¹ I mångt och mycket bifölls kansliets olika förslag och i samband med mötet beslutade ledamöterna att i nästa ansökningsomgång skulle ansökningar för college- och

⁹⁶ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

⁹⁷ Se bilaga 1.

⁹⁸ Utskick av de 99 första ansökningarna, nr 301-399 (2002-05-22); Andra utskicket av ansökningar, nr 400-496, vol. 2, Ra.

⁹⁹ *Breddad rekrytering* 2004, kap. 3.3.

¹⁰⁰ Se ovan i samband med diskussionen rörande ett ”flexibelt och okonventionellt” arbetssätt.

¹⁰¹ Analys inför tredje ansökningsomgången (PM som skickades ut inför mötet den 20/9), vol. 1, Ra.

mentorsprojekt, studentambassadörer och språkverkstäder inte beviljas. Vidare skulle man tydligare säga att projekten måste handla om social och etnisk mångfald, inte om exempelvis kön eller funktionshinder. Därutöver skulle det också göras klart i inbjudan att man gärna såg förslag till projekt från grund- och gymnasieskolor (nämligen projekt som syftade till tidig attitydpåverkan) samt projekt rörande högskolans mottagande. Slutligen skulle man även skriva brev till rektorer för prestigefyllda utbildningar för att locka fram ansökningar därifrån.¹⁰²

3.4.1 Jävsituationer

I de intervjuer som gjorts framhåller samtliga att delegationen var väldigt noggrann när det gällde behandlingen av ansökningar där det kunde föreligga jäv. Berörda personer lämnade rummet så snart ett för dem känsligt projektförslag skulle diskuteras.¹⁰³ För att kontrollera om delegationen ändå favoriserade till exempel projektförslag från huvudmän där någon ledamot var anställd, har vi undersökt besluten rörande de ansökningar där ledamöterna anmält jäv och funnit att beviljningsgraden är densamma som i fråga om övriga ansökningar.¹⁰⁴

3.4.2 Uppföljning av projekten

I möjligaste mån besökte delegationen de olika projekten och genomförde även en enkät med samtliga projektledare.¹⁰⁵ Därutöver avkrävdes projekten också ekonomiska redovisningar. Av intervjuerna framgår att syftet med besöken inte var att kontrollera, utan att stödja projekten.¹⁰⁶ De anteckningar som gjordes i samband med besöken visar att det särskilt var två frågor som man var intresserad av: hur projekten fungerade och om de verkade ha någon överlevnadspotential.¹⁰⁷

Trots att besöken inte primärt syftade till kontroll uppdagades redan under hösten 2002 att vissa projekt drogs med problem. Det är uppenbart att delegationen i sådana fall hellre friade än fällde, med andra ord avstod från att utnyttja möjligheten att dra tillbaka redan utdelade medel.¹⁰⁸ Bland de projekt som besöktes under hösten 2002 var det flera som uppvisade brister. Trots detta dröjde det till våren 2003 innan beslut togs om att inte betala ut mer pengar till ett av projekten. Några medel krävdes i detta fall inte heller tillbaka.¹⁰⁹ Denna ordning bekräftas även att de uppgifter som framkom i samband med intervjuerna.¹¹⁰ I ett annat fall föreslog kansliet till och med att projektet skulle ges ytterligare medel för att lösa vad som framstod som interna samarbetssvårigheter inom projektet. I detta fall valde delegationen efter många om och men att

¹⁰² Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 2002-09-20, vol. 1, Ra.

¹⁰³ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

¹⁰⁴ Beviljningsgraden bland de ansökningar där jäv noterats var 17,5 %, att jämföras med 17 % för samtliga ansökningar. Se bilaga 2 nedan. Jfr *Breddad rekrytering* 2004, s. 33.

¹⁰⁵ *Breddad rekrytering* 2004, s. 39.

¹⁰⁶ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18; PM 3 – Års- och ekonomisk redovisning 2002, vol. 2, Ra.

¹⁰⁷ Till exempel: Projektbesök 021106 no 103; Projektbesök 021106 no 311; Projektbesök 021008 no 34; Projektbesök den 14 oktober 2002 hos Eduardo Pérez-Bercoff; Projektbesök 20021028 – Mångfald vid Göteborgs universitet; Projektbesök 20021001 – Athenaprojektet; Projektbesök 20021001 – MAH Collegeutbildning; Projektbesök 20021002 – Flex-College vid Folkuniversitet i Kristianstad, vol. 1, Ra.

¹⁰⁸ ”Delegationen får helt eller delvis kräva tillbaka bidrag, om en sökande inte har genomfört de projekt eller insatser som bidrag har lämnats för.” Förordning (2001:935) om statligt stöd för att främja och bredda rekryteringen till universitet och högskolor, 12 §. *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 2.

¹⁰⁹ Projektbesök 20021002 – Flex-College vid Folkuniversitet i Kristianstad; FlexCollege i Kristianstad, projekt nr 505 – 2003-04-07 – Bilaga 2; Protokoll från möte med Rekryteringsdelegationen 2003-05-16, vol. 1 & 3, Ra.

¹¹⁰ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31.

inte betala ut ytterligare pengar till verksamheten men lät projektledaren använda redan utbetalade medel för att avveckla projektet.¹¹¹

3.5 Rekryteringsdelegationens klassificering av projekten

Som nämnts gjorde Rekryteringsdelegationen en egen analys och en klassificering av de projekt man finansierat. I slutrapportens tredje kapitel finns en översiktlig uppdelning efter huvudman, nivå och regional fördelning.¹¹² Vad gäller huvudman redovisas de huvudmän som erhållit stöd för mer än ett projekt, hur mycket medel som beviljats, hur många ansökningar som lämnats in och hur många som beviljats. Det konstaterades att bland dem som erhållit mycket medel var högskolor och universitet överrepresenterade samt att antalet ansökningar inte skulle ses som en direkt indikator på lärosätets arbete med mångfald. Vissa huvudmän hade som sagt koordinerat sina insatser samtidigt som många ansökningar inte var att betrakta som ”seriösa”, eftersom de endast syftar till att fylla tomma platser.¹¹³ Det saknas dock en mer djupgående analys av vilka som fått medel i relation till vad som genomförts.

Analysen av vilka nivåer i utbildningssystemet som huvudmännen verkar på visade att mer än hälften av projekten hade högre lärosäten som huvudsökande (66).¹¹⁴ Någon finare uppdelning av denna kategori gjordes emellertid inte, även om det konstaterades att man gärna sett fler ansökningar från ”traditionellt sett snedrekryterande” lärosäten/utbildningar.¹¹⁵ Den näst största kategorin utgjordes av gymnasieskolor (arton) följt av vuxenutbildning (tretton). Endast en grundskola beviljades projektmedel och i två fall gick medel till kommuner/kommunförbund.¹¹⁶ Även om man inte haft i uppdrag att fördela medlen jämnt över landet menade man i slutrapporten att den regionala spridningen av projekten var god.¹¹⁷ Det fanns en koncentration av projekt till storstadsområdena, men det motiverades av att de flesta och de största lärosätena ligger där. Dessutom, kan man tillägga, är det här vi finner den största andelen invandrare i befolkningen.

Delegationens slutrapport innehåller även ett kapitel som redogör för projektens innehåll och där projekten delas in i olika kategorier. En överordnad indelning i tre områden görs: *Innan högskolan* (45 projekt), *Vägen till högskolan, den s.k. tredje zonen* (femton projekt), samt *I högskolan* (38 projekt).¹¹⁸ Denna uppdelning påminner om den som återfinns i den rapport, *Bridging the Gap. Widening Participation in Sweden and England*, som sammanställts av SISTER på uppdrag av delegationen. Författarna till rapporten tar sin utgångspunkt i den livscykelanalys av rekryteringsarbetet som tagits fram i England.¹¹⁹ Denna modell innehåller sex delar: *Raising aspiration, Better preparation, Fair admission, First steps in higher education, Flexible progression* och *Student success*. Författarna konstaterar att de projekt som delegationen framför allt stöttat hamnar i de fyra första kategorierna med tonvikt på de första två som svarar för ca 75 procent av projekten.¹²⁰

¹¹¹ Bakgrundsfakta inför ev. beslut om projektet Arena för Kultur och klass, 2003-10-20; PM inför beslut om projektet Arena för kultur och klass, Bilaga 2 till Dagordning inför telefonmöte den 12 dec [2003]; Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen den 12 december 2003, vol. 3, Ra.

¹¹² En ytterligare rubrik avser målgrupp. Här diskuteras denna kategori endast i generella ordalag och i de fall där det förekommit preciserade definitioner om målgruppen i ansökan.

¹¹³ *Breddad rekrytering* 2004, s. 34f.

¹¹⁴ *Breddad rekrytering* 2004, s. 35.

¹¹⁵ *Breddad rekrytering* 2004, s. 33.

¹¹⁶ Projekten här summeras till 100. De resterande åtta beviljade projekten är studentkårsprojekt. Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen den 27-28 oktober 2003, Vol 1, 2 & 3, Ra.

¹¹⁷ *Breddad rekrytering* 2004, s. 36-38.

¹¹⁸ *Breddad rekrytering* 2004, s. 39-52.

¹¹⁹ *Bridging the Gap. Widening Participation in Sweden and England*, SISTER & Continuum, Stockholm 2005, s. 11f.

¹²⁰ *Bridging the Gap* 2005, s. 36-38. Man kan även notera att den modell som Rekryteringsdelegationen tidigt utgick från i sitt arbete, se ovan, tar utgångspunkt i utbildningssystemets olika nivåer, även om man inte beskriver detta i termer av förbättrade förberedelser eller ökad aspirationsnivå.

Inom dessa finns sedan mer specificerade kategorier. Projekt som fokuserar på tiden innan högskolan delas upp i två: *Det personliga mötet* (sex projekt) och *Samverkan mellan utbildningssamordnare* (39 projekt). Till den tidigare kategorin räknas sådana projekt där förebilder är centrala. Delegationen lyfte fram tre exempel på sådan verksamhet, *Studentambassadörsprojekt* där studenter åker ut till grund- och gymnasieskolor och informerar om hur det är att vara student, *Mentorsprojekt* där studenter fungerar som handledare för grundskole- och gymnasieelever, men även och kanske framför allt för andra studenter (något som talar mot att denna del placerades i kategorin *Innan högskolan*), samt *Läxläsningsprojekt*. Den andra och den totalt sett största kategorin var *Samverkansprojekt*. Det är oftast frågan om samverkan mellan gymnasieskolor och högskolor. Innehållet varierar med en spännvidd som sträcker sig från gymnasieelever som gör besök på högskolor till högskolelärare som föreläser på gymnasieskolor.

Även projekten i kategorin *Vägen till högskolan* föll ut i två grupper, *College/förberedelseutbildningar* (nio projekt) och *Introduktionskurs till högskolan* (sex projekt). Dessa skiljer sig tydligt från övriga projekt. Här står den faktiska undervisningen i fokus, men skillnaden mellan dem är inte alla gånger så uppenbar. Grovt sett kan sägas att collegeutbildningarna och förberedande utbildningar kombinerar utbildning som ligger utanför den högre utbildningen, vanligen vuxenutbildning i någon form, med högskolestudier, medan introduktionskurserna är mer renodlade högskolekurser. Delegationen konstaterade i sin slutrapport att inom båda kategorierna är spännvidden stor och att innehållet inte alltid motsvarar statsmakternas intentioner. Dessutom har många problem med collegeutbildningarna och introduktionskurserna kunnat identifieras under arbetets gång.

Projekt som fokuserar verksamheten *I högskolan* rymmer flera projekttyper. En tydlig kategori är *Språkverkstäder* (åtta stycken). Även här finns stora skillnader i hur verksamheten bedrivs. En annan distinkt projekttyp är *Valideringsprojekten* (fem projekt). Det kan ifrågasättas om dessa skall läggas under rubriken *I högskolan*; valideringen är något som sker före eventuella kompletteringsstudier. Den största kategorin projekt har benämnts *Andra projekt* (sjutton projekt) och samlar de projekt som inte på ett meningsfullt sätt låter sig placeras in i andra specifika kategorier. Slutligen har de åtta projekt som finansierades i den sista omgången och som riktade sig till studentkårer gjorts till en egen kategori, *Studentdrivna projekt*. Dessa är också inbördes mycket olika, vissa satsar på mentorskap och läxhjälp, andra skjuter in sig på att upplysa studenter om likabehandlingslagen. Det är tydligt att vissa av dessa projekt i sitt innehåll inte skiljer sig från projekt i andra kategorier.

Den klassificering som presenteras i slutrapporten bygger på flera olika kriterier. Projektens målgrupper kategoriserades i relation till ett livsrytmsperspektiv, där det målområde¹²¹ som delegationen redan inledningsvis målade upp framstår som ledande.¹²² En närmare analys av denna kategorisering visar på vissa oklarheter. Vad gäller *Studentdrivna projekt* tog man fasta på huvudmannaskapet, medan det var innehållet, och inte huvudmännen, som användes för att karaktärisera *Språkverkstäder*, *Collegeutbildningar* och *Introduktionskurser*. *Samverkansprojekt* karakteriserades av att det förekom fler än en inblandad part. Ibland känns kategorierna självklara, som i fallet med *Språkverkstäder*, medan kategorin *Studentdrivna projekt* gör att kategorin *Det personliga mötet* blir fattigare, eftersom flera studentambassadörsprojekt inte räknas in då de hade studentkårer som huvudmän. På samma sätt skymmer kategorin *Samverkansprojekt* det egentliga innehållet i projekten. Man skulle lika väl ha kunnat ta fasta på om det gällde informationsspridning eller insatser för att förbereda elever bättre för högre studier. I några fall är det också svårt att se till vilken kategori ett projekt skall föras. Gränsen mellan collegeutbildning och introduktionskurs är inte självklar. Det säger sig självt att det är svårt att skapa en ultimat klassificering som täcker in alla aspekter av projekten. I avsnitt 4.3

¹²¹ Se Figur 7.

¹²² Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

nedan presenterar vi en alternativ kategorisering av projekten som tar fasta på ett flertal relevanta dimensioner.¹²³

3.6 Rekryteringsdelegationens utåtriktade initiativ

Utöver uppdraget att fördela medel hade Rekryteringsdelegationen till uppgift att ”sprida kunskap och idéer om projekt och andra åtgärder för att bredda rekryteringen samt medverka till erfarenhetsutbyte.”¹²⁴ Rent konkret resulterade detta i två nätverk, ett för collegeutbildningar och ett för språkverkstäder, ett antal konferenser samt en rad seminarier i samarbete med John Storan, verksamhetschef för Continuum (*Centre for Widening Participation Policy Studies*) i England.¹²⁵

Särskilt den sistnämnda seminarieserien framhölls av de intervjuade ledamöterna som en lyckad satsning, dels på grund av att den även involverade administrativ personal (en grupp som lyste med sin frånvaro i projektansökningarna), dels på grund av den budgettekniska lösning som seminarieserien representerade. I intervjuerna framkom det att de tolv procent av budgeten som enligt uppdraget fick användas till ”administration och omkostnader avseende delegationens eget arbete”¹²⁶ inte bara var att betrakta som en övre, utan även en nedre gräns. Delar av dessa medel kunde därmed inte fördelas till sökta projekt. Användningen av dessa medel för att bekosta utbytet med Storbritannien sågs därmed som ett sätt att omvandla pengar avsatta för administration till medel som bekostade mer direkt verksamhet.¹²⁷ De administrativa medlen användes sedan även för att finansiera ett nätverk för studievägledare.¹²⁸

Vad gäller spridningen av ”kunskap och idéer” synes delegationen ha varit angelägen om att upplysningar om de satsningar som gjordes inte bara nådde dem som arbetar inom skola och högskola, utan även kommunicerades i den utbildningspolitiska debatten och förmedlades till allmänheten. Dels upprätthöll delegationen en webbplats där mycket av delegationens löpande arbete, och då inte minst de olika projekten, presenterades, dels framträdde man flitigt i media. Som exempel på att det senare inte bara var ett uttryck för ett intresse från medias sida kan nämnas att delegationen redan under hösten 2002 beslutade att man som regel skulle se till att kontakta lokala media i samband med kansliets planerade projektbesök. Av de pressklipp som kansliet samlade på sig framgår att många av projekten också uppmärksammades i lokalpressen.¹²⁹ Vidare deltog delegationens ledamöter i den politiska debatten genom bland annat en rad debattartiklar.¹³⁰ Att delegationen hade en vilja att inte bara förmedla, utan även påverka den politiska debatten framgår också av en e-postväxling mellan ledamöterna med anledning av beslutet att finansiera en mångfaldsutställning som skulle turnera i Sverige. Ledamöterna såg positivt på förslaget, även om man ansåg att det var väl dyrt. En av ledamöterna menade vidare att sådana satsningar i och för sig var bra, men ”om vi vill påverka Östros tror jag dock att det krävs en annan typ av opinionsbildning!”¹³¹

¹²³ Vår klassificering skall ses som ett komplement till, och inte som ett försök att ersätta, Rekryteringsdelegationens uppdelning.

¹²⁴ *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 1.

¹²⁵ *Breddad rekrytering* 2004, s. 30-33.

¹²⁶ *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 1.

¹²⁷ Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18. Se även Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 2002-09-20; Genomgång av verksamhet finansierad av RD, Promemoria 2003-05-05, vol. 1 & 3, Ra.

¹²⁸ Intervju med Kristina Julin 2006-04-18. För en närmare presentation av detta nätverk, se *Breddad rekrytering* 2004, s. 33.

¹²⁹ Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 2002-09-20; Utskrifter av delegationens webbplats samt samlade pressklipp, vol. 1 & 24, Ra.

¹³⁰ Se exempelvis ”Anpassa studier för individen” i SvD 2002-10-14, som föranledde TCO:s artikel ”Studenter med barn missgynnas” i SvD 2002-10-21, vilken i sin tur satte fokus på studenternas ekonomi; ”Tydliga spelregler” i *Universitetsläraren* 2004-03-04.

¹³¹ E-postsvar från Ingrid Öst (2004.04.02) angående e-post från Jean Hudson (ursprungligen från Kristina Julin 040331), Vol 1, Ra.

Liknande tankar går igen i den kommunikationsstrategi som lades upp inför det avslutande året (2004). Av förslaget framgår att man planerade en rad olika aktiviteter och ”produkter” som riktade sig till skilda målgrupper. För personal i skolan och i kommunerna skulle man göra en populariserad presentation av projekten, medan slutrapporten skulle användas för att påverka regeringen och den kommande högskolepropositionen. Vidare tänkte man sig att initiera en rad artiklar i olika tidningar. I kontakten med media skulle de verksamma projekten uppmärksammas lokalt, medan olika specialtidningar ansågs vara rätt forum för att föra ut budskapet nationellt. Därutöver poängterades i förslaget att man även måste se till att budskapet fördes fram på ett lämpligt sätt. Att presentera samtliga erfarenheter och förslag i alla sammanhang skulle öka risken för att budskapet skulle bli för komplicerat. Därför föreslogs ett slags fasindelning, där man under olika månader fokuserade skilda aspekter av den aktuella problematiken. Enligt förslaget skulle man exempelvis kunna lyfta fram etnicitet under januari, mångfaldsplaner i februari, högskolans stratifiering i mars, mångfaldens kostnader i april, vikten av *retention* i maj och sedan behovet av samarbete och attitydpåverkan i augusti. Kronan på verket, i förslaget kallat ”La Grande Finale”, skulle sedan bli den avslutande konferensen och det formella överlämnandet av slutrapporten.¹³²

I detta avseende måste även utformningen av slutrapporten ses som en del i denna strategi. Av delegationens riktlinjer framgår att delegationen löpande skulle redovisa resultatet av sin verksamhet (en första verksamhetsberättelse senast 10 oktober 2002 och en andra senast 31 mars 2004) och därtill presentera en slutrapport avseende verksamheten vid utgången av 2004.¹³³ I den sistnämnda rapporten gick man emellertid längre än att bara redogöra för den verksamhet som bedrivits. Därutöver presenterades ett slags forskningsöversikt, där man slog fast hur snedrekryteringen till högskolan gestaltar sig. Denna del av slutrapporten byggde framför allt på officiell statistik, tidigare utredningar och forskning.¹³⁴ Rapporten avslutas även med en rad konkreta förslag till regeringen, högskoleverket, lokala utbildningspolitiker, högskolans ledningar och folkbildningens företrädare.¹³⁵ Just den sistnämnda delen av rapporten var inte någon oomstridd fråga, utan föranledde diskussioner vid utformningen av rapporten.¹³⁶

Arbetet med slutrapporten påbörjades redan i januari 2003, genom ett beslut att börja samla erfarenheter som kunde presenteras. I april samma år drogs riktlinjerna för slutrapporten upp. Först tänkte man sig en närmare beskrivning av uppdraget, men även en diskussion om hur direktiven kunde ha formulerats annorlunda för att få mer effekt (möjligheten att satsa mer på lägre utbildningsnivåer). Denna del skulle sedan följas av en avgränsning mot andra statliga satsningar. Mot bakgrund av vad som framkom vid intervjuerna syftade dessa avgränsningar till att underbygga valet att lägga fokus på satsningar som tog sin utgångspunkt i social och etnisk snedrekrytering. Efter dessa inledande delar skulle sedan projekten presenteras. Syftet med detta var inte bara att redogöra för den verksamhet som givits stöd, utan även att sprida erfarenheter och kunskaper. Därefter tänkte man sig en presentation av själva problembilden (här och nu samt i framtiden) för att klargöra vilka möjligheter och hinder som finns för att bryta den sociala och etniska snedrekryteringen. Denna disposition godkändes av ledamöterna i mitten av maj och kansliet gavs då även i uppdrag att påbörja skrivandet.¹³⁷

Utkastet till rapporten presenterades i slutet av augusti 2003 och diskuterades sedan vid ett möte i slutet av oktober. I utkastet räknade kansliet upp en rad slutsatser man kunde dra av

¹³² Kommunikationsstrategi inför Rekryteringsdelegationens avslutande år (utkast från kansliet – 2003-08-21 – mediestrategi PM 1), Vol 3, Ra.

¹³³ *Breddad rekrytering* 2004, bilaga 1.

¹³⁴ *Breddad rekrytering* 2004, kap. 2.

¹³⁵ *Breddad rekrytering* 2004, kap. 7.

¹³⁶ Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12.

¹³⁷ Protokoll från möte med Rekryteringsdelegationen 2003-01-17; Rapportering av verksamheten, 2003-04-14 (Bilaga 6); Protokoll från möte med Rekryteringsdelegationen 2003-05-16; Vol 3, Ra.

delegationens samlade verksamhet och dessa rangordnades sedan av ledamöterna i samband med diskussionen av utkastet.¹³⁸ Resultatet av denna rangordning framgår av följande tablå:

Anmärkningar på manus från deltagarna (i fallande ordning)

- Vikten av att börja tidigt med attitydförändringar (grundskolan)
- Rekryteringsproblematiken handlar främst om social bakgrund (etnisk bakgrund sekundär)
- Betona behovet av ekonomiska styrmedel (mer pengar för vissa studenter)
- Framtida satsningar måste bygga på kunskap, ex. *retention*
- College/basår/akademiskt startår visar på behovet av en förberedande termin (Sörlins tredje zonen)
- Mångfald måste ses som en integrerad kvalitetsaspekt
- Pedagogisk utveckling för mångfald i högskolan (knappt några ansökningar kom in)
- Studiestödssystemet – 50-procentmålet och risken för skiktning inom högskolan, behov av kontinuerliga studier
- Attitydskillnader vid olika högskolor
- Arbetslivsanknytning
- Storstad/landsbygd
- Språkverkstäder

I samband med delegationens möte den 25 maj 2004 diskuterades slutrapportens manus i den form som det då förelåg. Kansliet föreslog fyra delar: uppdraget och delegationens tolkning av detsamma, presentation av projekten och övrig verksamhet, utgångspunkter för egna rekommendationer (bl.a. forskning på området) samt delegationens egna rekommendationer. I sammanhanget ville kansliet särskilt ha kommentarer gällande de viktigaste erfarenheterna av projekten, vilka rekommendationerna skulle riktas till (bara till regeringen eller även till andra nivåer?) och hur de skulle utformas. Vid ett möte i början av september fastslogs slutrapportens utformning slutgiltigt, varvid kansliet gavs i uppdrag att färdigställa produkten. Rapporten trycktes i 1 600 exemplar och distribuerades till högskolor, kommunernas utbildningsnämnder, myndigheter inom utbildningsområdet, utbildningsutskottet samt till de medverkande projektledarna. Redan den 10 december 2004 var den tryckta upplagan slut, varför intresserade hänvisades till delegationens webbplats som skulle finnas tillgänglig under hela 2005.¹³⁹

3.7 Rekryteringsdelegationens förslag

Som framgått tog Rekryteringsdelegationen själv på sig ansvaret för att dra slutsatser utifrån den satsning som dess verksamhet innebar och presenterade därför en rad rekommendationer och förslag i sin slutrapport. Förslagen riktade sig till såväl regeringen som högskoleverket och aktiva på fältet.¹⁴⁰

I den del som riktades till regeringen framhölls först och främst behovet av ekonomiska incitament för att påskynda arbetet mot snedrekrytering. Förslagen byggde dels på möjligheten att med hjälp av rekryteringsmål anpassa lärosätenas anslag, dels på möjligheten att på ett mer direkt sätt göra anslagen avhängiga av vilka studenter som rekryteras. Av de intervjuer som genomfördes framgick att det sistnämnda förslaget formulerats med inspiration från rekryteringsarbetet i Storbritannien. Därtill framhölls i rapporten även vikten av att genom ekonomiska styrmedel förmå individer att prova på högskolestudier. Som exempel angavs möjlighet att läsa kortare kurser medan man har ersättning från A-kassa.¹⁴¹

Vidare efterfrågades en central samordning av utvecklingsfrågorna inom högskolan i form av en ny myndighet. Denna myndighet skulle arbeta med frågor rörande ”exempelvis

¹³⁸ Utkast till slutrapporten, PM2 (2003-08-27); Minnesanteckningar från diskussion om slutrapporten (2003-10-29), Vol 3, Ra.

¹³⁹ Inför diskussionen om slutrapporten, möte den 25 maj på Spökslottet (2004-05-12 Dnr 2004/9); Protokoll för möte med Rekryteringsdelegation 25 maj 2004; Avslutning och uppföljning av Rekryteringsdelegationen, verksamhet och projekt, Dnr 29/04, Vol 3, Ra.

¹⁴⁰ *Breddad rekrytering* 2004, s. 71.

¹⁴¹ *Breddad rekrytering* 2004, s. 71 f; Intervju med Jean Hudson 2006-03-31; Intervju med Michel Wlodarczyk 2006-04-04; Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12.

internationalisering, mångfald, jämställdhet, hållbar utveckling och samverkan”,¹⁴² men även pedagogisk utveckling. Därtill rekommenderades en revidering av det gällande regelverket för högskoleintroducerande utbildning, fortsatta satsningar på skolor i utsatta områden, en utredning rörande kärnämnenas (särskilt matematik och svenska) betydelse för en tidig sortering av eleverna samt en uppföljning av delegationens arbete för att undersöka hur projekten levde vidare.¹⁴³

Högskoleverket borde enligt delegationen bistå lärosätena med information rörande övergången mellan gymnasienivån och högre utbildning för att på så sätt underlätta det strategiska rekryteringsarbetet. Sådan information är enligt delegationen oundgänglig då forskning visar på en tydlig stratifiering även inom högskolan. Därtill krävs även en utveckling av nya utvärderingsverktyg för att också mångfaldsarbetet vid högskolorna skall kunna utvärderas.¹⁴⁴

Därefter följer även en rad råd till lokala utbildningspolitiker, högskolornas ledningar samt till folkbildningens företrädare. Här föreslås bland annat upprättandet av lokala mål för andelen högutbildade inom varje kommun samt tydligare satsningar från högskolans sida på exempelvis samarbete med skolor och gymnasieskolor, språk- och talträning inom högskolan samt pedagogisk utbildning för högskolans lärare. Avslutningsvis betonades folkbildningens betydelse som förberedelse för högre utbildning och vikten av att den behåller sin särart.¹⁴⁵

3.8 Sammanfattning av Rekryteringsdelegationens arbete

Rekryteringsdelegationen verkar i mångt och mycket ha varit något mer än bara en grupp människor med uppdrag att fördela statliga medel. Att såväl dess ledamöter som den ämnessakkunniga som ledde delegationens praktiska arbete var djupt engagerade i kampen för breddad rekrytering kom att prägla mycket av verksamheten. Man lade sig verkligen vinn om att utträtta så mycket som möjligt med de medel som stod till delegationens förfogande. Ett tydligt uttryck för denna vilja var att delegationen uppfann en teknisk lösning som gjorde att medel avsedda för administration kunde utnyttjas för att initiera ett utbyte med Storbritannien.

Delegationen utnyttjade de synnerligen allmänt hållna riktlinjerna för att finna sätt att uppnå största möjliga effekt. I såväl tolkningen av riktlinjerna som i bedömningen av ansökningarna agerade ledamöterna som experter på området och verkade i linje med sina egna övertygelser. Genom att framhålla att det rörde sig om ett område där det saknades vetenskaplig expertis gjorde man sig själv till experter med hänvisning till den samlade erfarenheten inom gruppen. Trots att det inte finns något som tyder på att man försökte tillförsäkra sig rent personliga fördelar genom detta agerande fick det trots allt vissa konsekvenser för hur medlen fördelades. Förutom definitionen av problemet märks detta i valet att argumentera för att satsa resurserna på att testa olika metoder för breddad rekrytering, i stället för att konsekvent stödja redan befintlig verksamhet. Som framgår av delegationens direktiv fanns det visserligen stöd för deras argumentationslinje, men de öppna formuleringarna lämnade utrymme även för andra alternativ.

I förmedlingen av sina ställningstaganden och erfarenheter agerade delegationen närmast som en tankesmedja. Oaktat att uppdraget bara krävde en avrapportering av verksamheten, valde delegationen att dessutom definiera problemet och föreslå ett batteri av konkreta lösningar på detsamma. Även i detta fall finns det formuleringar i direktiven, främst rörande spridningen av kunskap och idéer, som gör att delegationens ”kampanjer” rymms inom ramen för uppdraget.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att delegationen både genomförde sitt uppdrag och strävade efter att påverka landets utbildningspolitik. Hur väl detta lyckades skall vi återkomma till i slutet av denna utvärderingsrapport.

¹⁴² *Breddad rekrytering* 2004, s. 72.

¹⁴³ *Breddad rekrytering* 2004, s. 73.

¹⁴⁴ *Breddad rekrytering* 2004, s. 74.

¹⁴⁵ *Breddad rekrytering* 2004, s. 75 f.

4. Projekten – en översikt

Huvuddelen av Rekryteringsdelegationens medel gick till projekt som på skilda vis skulle främja breddad rekrytering till högre studier. Sammanlagt beviljades 108 projekt stöd. Detta skedde vid tre ordinarie ansökningstillfällen samt ett extra ansökningstillfälle särskilt avsett för studentkårsdrivna projekt. Totalt fördelades drygt 102 miljoner kronor till projekten och 101 projekt genomfördes (varav tre avbröts i förtid).¹⁴⁶

I detta kapitel kommer vi med hjälp av multivariata metoder att ge en översiktlig bild av vilka typer av projekt som genomfördes och vad som har karaktäriserat dessa. Hur tog olika huvudmän positionerade i olika delar av utbildningssystemet sig an att bredda rekryteringen av underrepresenterade grupper till högre utbildningar? Vem samarbetade med vem? Vilka satsade på stora projekt? Vilka var syftena? Vilka var målgrupperna? Genom att kombinera svaren på sådana frågor erhåller vi en beskrivning av hur projekten som Rekryteringsdelegationen finansierade förhåller sig till varandra. Av mer generellt intresse är att vi samtidigt kartlägger ett slags ”rum av möjligheter” som var tillgängliga för dem som under första hälften av 00-talet arbetade med breddad rekrytering till högre utbildning i Sverige.

4.1 Vad är ett projekt?

För enkelhets skull skall vi i denna utvärderingsrapport med ett projekt avse den verksamhet som bygger på en av Rekryteringsdelegationen beviljad ansökan. Vi har alltså att göra med sammanlagt 108 projekt. Vart och ett av dessa kan bestå av skilda delar som skulle kunna ha kallats projekt, och vissa av projekten ingår i sin tur en del av mer omfattande verksamheter som kunde rubriceras projekt.

För de flesta av projekten innebär det här inget problem. Vanligast var att ansökningarna i stort sett gällde en sak som man önskade realisera: en språkverkstad, ett informationsprojekt riktat till ett antal gymnasieskolor, ett valideringsprojekt inriktat mot en viss yrkeskår eller liknande. Men vissa större och mer sammansatta projekt med ett flertal delprojekt och samarbetspartners blev svårare att hantera som samlade enheter i våra analyser, i synnerhet i de statistiska analyserna. En mer ambitiös utvärdering av delegationens verksamhet hade inneburit att projekten brutits ned i sina beståndsdelar vilka sedan analyserats. Därmed hade vi exempelvis kunnat särbehandla samtliga språkverkstäder även om de ingår i andra större projekt. Av arbetsmässiga skäl har vi avstått från ett sådant förfarande. Ett alternativt angreppssätt hade varit att begränsa analysen till ett visst geografiskt område. Där hade samtliga rekryteringsinsatser kunnat analyseras oavsett om de finansierats av delegationen eller inte. Fördelen hade varit en mer heltäckande, om än mer geografiskt begränsad, bild av det samlade rekryteringsarbetet. Vi hade då kunnat försöka reda ut gemensamma förutsättningar för och förbindelserna mellan olika slags rekryteringsinitiativ, liksom eventuell avsaknad av samarbeten och kontakter. Nackdelen hade varit att utvärderingen blivit mindre fokuserad på vad delegationen åstadkommit. De projekt den stödde var spridda över större delar av landet.

Vi har således valt att undersöka samtliga de projekt för vilka delegationen beviljade medel. Ett femtontal av dessa har vi valt ut för en mer detaljerad granskning (kapitel 5) som fungerar som ett komplement till och en fördjupning av den statistiska analys som närmast följer.

¹⁴⁶ Enligt Rekryteringsdelegationens slutrapport var det elva projekt som inte slutfördes. *Breddad rekrytering* 2004, s. 54.

4.2 Datamaterial och analysmetoder

Till grund för analyserna ligger en databas som vi skapat med information om de 108 projekten. Uppgifter om projekten har främst hämtats ur de ansökningshandlingar som inkommit till delegationen, och i andra hand ur projektens egna slutrapporter samt den enkät som delegationen skickade ut till samtliga projekt. Även information från våra egna intervjuer och från webben har använts.

De statistiska tekniker som utnyttjats nedan är multipel korrespondensanalys med efterföljande euklidisk klassificering.¹⁴⁷ Kort sagt är korrespondensanalysens grundidé att geometriskt representera individer och deras egenskaper i ett flerdimensionellt rum. Resultaten kan visualiseras i grafer som visar hur, i detta fall, både projektens egenskaper och projekten själva förhåller sig till varandra. Graferna nedan skall läsas så att egenskaper som ligger långt från varandra är särskiljande för projekten och att projekt på långt avstånd till varandra skiljer sig åt i väsentliga avseenden. Observera att det omvända inte med nödvändighet gäller: projekt som ligger nära varandra behöver inte vara lika i alla avseenden (eftersom bara två dimensioner kan återges i varje graf, eventuella olikheter kan framträda i andra dimensioner). Euklidisk klassificering är en teknik för att skapa kategorier, i vårt fall grupperingar av projekt, som är så homogena som möjligt.

4.3 Ett flerdimensionellt rum av projekt och en klassificering av projekten

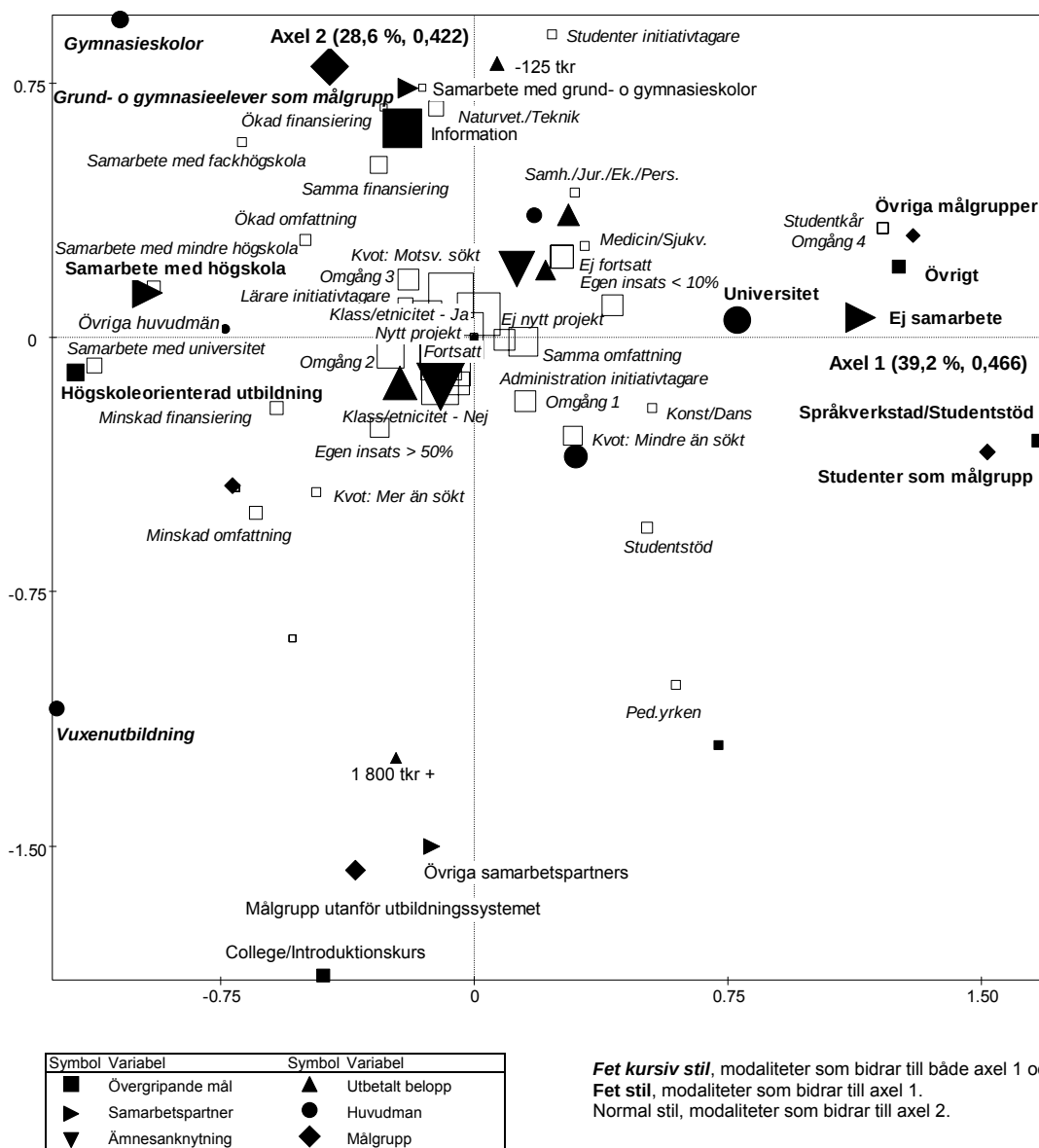
4.3.1 Tre poler

De två viktigaste dimensionerna i rummet av beviljade projekt visas i Figur 8 nedan. Det finns tre förhållandevis distinkta poler i detta rum. I den övre vänstra delen skapas en pol med gymnasieskolor som huvudmän och där målgruppen är grundskole- och gymnasieelever. Samarbeten sker dels med grundskole- och gymnasieskolor, dels med högskolor. Projekten är ofta informationsprojekt, där syftet är att höja aspirationsnivån – fler skall förmås söka till högskolan. Längs den första axeln kontrasterar denna pol mot en gruppering av egenskaper (högerut) som till stor del utgör en motsats. Här är universiteten huvudmän. Det finns inga samarbetspartners. Det är inte skolungdomar utan studenter som står i fokus. Man vill inte höja aspirationsnivån, utan snarare få dem som tagit sig in i högskolan att klara sig kvar framför allt tack vare språkverkstäder och andra studentstödsprojekt. I motsättning till båda dessa poler finns en tredje pol längst ned i figuren. Här samlas egenskaper som att projekten är stora och ofta drivs av vuxenutbildare. Man väljer andra samarbetspartners än högskolor och grund- och gymnasieskolor och målgruppen återfinns utanför det reguljära utbildningssystemet. Det är framför allt frågan om collegeutbildningar och introduktionskurser till högre utbildning.

Sammanfattningsvis kan vi säga att de två viktigaste dimensionerna av de beviljade projektens rum rymmer tre poler: en gymnasiepol (uppåt till vänster) med huvudsakligen informationsprojekt, en universitetspol (högerut) med studentstöd och språkverkstäder som fördragna metoder samt en vuxenutbildningspol (nedtill) med collegeutbildning och introduktionskurser i fokus.

¹⁴⁷ Standardverket när det gäller de varianter av dessa tekniker som vi använder är Le Roux & Rouanet 2004.

Figur 8. Rummet av beviljade projekt, aktiva och supplementära variabler, planet av axel 1 och 2.

Figuren innehåller även supplementära variabler som ger oss en fylligare beskrivning av rummet. Dessa variabelers värden placerar sig i rummet utan att påverka dess struktur. De supplementära egenskapernas positioner bestäms dock av rummets struktur. Om de sprider sig i rummet tyder det på att det finns en relation mellan rummets struktur och de supplementära egenskaperna. Samlas de i mitten finns inga tydliga samband.

Man kan se en tendens till förskjutning av tonvikten i urvalet av beviljade projekt. De projekt som finansierades i den första omgången drar lite mot den nedre högra delen av rummet, det vill säga bort från informationsprojekten och i riktning mot språkverkstäder och collegeutbildningar. Medelpunkten för den andra omgångens projekt hamnar något mer till vänster i grafen, närmare de projekt som syftar till högskoleorienterad undervisning. I den tredje omgången har prioritet givits till informationsprojekt och medelpunkten drar mot den övre delen av rummet. Den fjärde omgången riktades till studentkåren och det är mycket tydligt att dessa skiljer sig från övriga projekt, egenskapen att ha blivit finansierad i den fjärde omgången hamnar långt ut till höger i figuren.

Ett intressant resultat är att det inte verkar finnas någon tydlig relation mellan huruvida man explicit definierat målgrupper i termer av klass eller etnicitet, både de som har haft tydliga

definitioner och de som saknat sådana hamnar mycket nära mittpunkten. Motsvarande gäller för egenskaperna nytt projekt/ej nytt projekt.

En annan aspekt av projekten är deras fortlevnad. Det finns en tendens till att projekt som drar upp mot det högra hörnet har lägre fortlevnadsgrad än övriga projekt. Projekt som återfinns i den övre delen av rummet är generellt sett billigare än de på den nedre delen. Bland de förstnämnda som har levt vidare är det vanligt att man fått en ökad finansiering som kompenserar den låga initiala finansieringen. De dyra projekten nedåt i figuren har snarare fått se sina omfångsrika budgetar krympta och framför allt har ambitionen dragits ned.

4.3.2 En klassificering av projekten i tre huvudkategorier och sju underkategorier

Med utgångspunkt i korrespondensanalysens resultat har det dryga hundratalet projekt kategoriserats med hjälp av euklidisk klassificering. Ambitionen är att kategorierna skall vara så sammanhållna som möjligt. Projekt som i många dimensioner av rummet ligger nära varandra hamnar i samma kategori, medan de som ligger långt från varandra placeras i olika kategorier. Målet är således att skapa kategorier på så vis att de projekt som ingår i samma kategori delar många av de egenskaper som har bidragit till att upprätta rummet.

Sju kategorier av projekt har utkristalliserats och dessa kan delas in i tre huvudkategorier¹⁴⁸:

STUDENTSTÖDSPROJEKT (11 projekt)

1) *Språkverkstäder/Studentstödsprojekt* (11 projekt)

INFORMATIONSPROJEKT (61 projekt)

2) *Högskoleledda informationsprojekt* (33 projekt)

3) *Gymnasieledda informationsprojekt* (17 projekt)

4) *Fortbildningsprojekt* (11 projekt)

FÖRBEREDANDE UTBILDNINGAR OCH ANTAGNINGSPROJEKT (29 projekt)

5) *Högskoleledda förberedande utbildningar* (10 projekt)

6) *Andra förberedande utbildningar* (14 projekt)

7) *Antagningsprojekt* (5 projekt)

Den första underkategorin, *Språkverkstäder/Studentstödsprojekt*, karaktäriseras främst av fyra egenskaper. Projekten har utan undantag haft universitets- och högskolestuderande som målgrupp, en inriktning mot språkverkstäder/studentstöd samt en högskola som huvudman (fem universitet och sex mindre och medelstora högskolor, medan ingen fackhögskola är representerad). Karakteristiskt är också att projekten i alla fall utom ett har genomförts utan ett uttalat samarbete med andra utbildningsanordnare. Projekten är rätt stora och har sällan ämnesanknytning. Förutom de åtta uttalade språk- och textverkstäderna samlas i denna kategori även tre projekt som på andra vis har tagit sig an uppgiften att bredda rekryteringen till högre studier genom att erbjuda studenter som redan finns i utbildningen olika former av stöd för att på ett förbättrat vis genomföra och avsluta sina studier. De elva projekt som utgör kategorin *Språkverkstäder/Studentstödsprojekt* är mycket distinkt separerade från övriga projekt, så till den grad att de själva utgör en av tre huvudkategorier.

I den andra huvudkategorin, *Informationsprojekt*, samlas mer än hälften av alla projekt. De delas upp i tre underkategorier. Den största är *Högskoleledda informationsprojekt*, där vart tredje projekt, eller 33 av 101, återfinns. De har högskolor som huvudmän (alla tre typer av högre lärosäten är representerade) och nästan alla är utpräglade informationsprojekt (30 av 33). I drygt hälften av projekten har grund- och/eller gymnasieskolor (20) funnits med som samarbetspartner. Även om man inte har haft en samarbetspartner i en underordnad position i utbildningssystemet

¹⁴⁸ Hur projekten fördelar sig i de olika grupperna framgår av bilaga 3.

så är det nästan uteslutande grundskole- eller gymnasieelever som utgör målgruppen (28 av 33). Det finns även en överrepresentation av ämnesinriktade projekt (arton) och projekten återfinns jämnt fördelade över samtliga fem kostnadsnivåerna.

De *Gymnasieleda informationsprojekten* är som en yngre kusin till de högskoleleda. De delar några viktiga egenskaper. Flertalet är renodlade informationsprojekt (tolv av sjutton, de resterande fem har universitetsorienterad undervisning som huvudsakligt innehåll), de är exklusivt orienterade mot grundskole- eller gymnasieelever och det finns ingen tydlig tendens vad gäller storleken. I jämförelse med de högskoleleda informationsprojekten är förhållandet mellan huvudman och samarbetspartner det omvända: i de gymnasieleda informationsprojekten är gymnasieskolor huvudmän och samarbetar med högskolor. De är något mindre fokuserade på ett ämnesinnehåll, man informerar främst om högskolestudier i allmänhet.

I den fjärde underkategorin återfinns elva högskoleprojekt som utmärks av att de avviker från övriga projekt med högre lärosäten som huvudmän. De skiljer sig ut beträffande målgruppen. Det är inte, som i projekten ovan, studenter eller grundskole- och gymnasieelever som fokuseras, utan man riktar sig snarare mot andra grupper såsom lärare, administratörer och högskoleledning eller också saknar man uttalade målgrupper. Projekten är disparata till innehållet, det kan röra sig om att vidareutbilda högskolelärare i frågor som rör breddad rekrytering, att dokumentera arbetet för breddad rekrytering eller att etablera långsiktigt livskraftiga nätverk mellan relevanta aktörer. I Rekryteringsdelegationens egen kategorisering fördes flertalet av dessa projekt till restkategorin ”övriga projekt”. Vi har valt att betrakta dem som *Fortbildningsprojekt*, de har varken elever eller studenter som målgrupp, utan riktar in sig på lärare och administratörer, och vill påverka rekryteringen indirekt snarare än direkt.

Den tredje huvudkategorin skapas av tre kategorier av projekt som har det gemensamt att de antingen utgör utbildningsinsatser som befinner sig i gränslandet mellan gymnasiestudier och högre studier (den så kallade tredje zonen) eller skjuter in sig på antagningen till högre studier. Vi har benämnt denna huvudkategori *Förberedande utbildningar/Antagningsprojekt*. De förberedande utbildningarna delas upp i två underkategorier beroende på huvudman, *Högskoleleda förberedande utbildningar* och *Andra förberedande utbildningar*. Det är i samtliga fall frågan om samarbetsprojekt, och de påminner i detta avseende om informationsprojekten. I projekt inriktade mot förberedande utbildningar sker samarbetet mellan högskolor och vuxenutbildare (och inte med gymnasie- och grundskolor som är fallet bland informationsprojekten). De två typerna av förberedande utbildningar delar också egenskapen att rikta sig mot målgrupper som antingen finns utanför utbildningssystemet eller inom vuxenutbildningen. Det är också frågan om generella förberedande utbildningar, ämnesanknytning förekommer sällan. En skillnad är att de högskoleleda projekten tenderar att vara stora, medan de som leds av andra huvudmän är medelstora.

Den sista underkategorin, *Antagningsprojekt*, omfattar endast fem projekt, varav fyra är uttalade valideringsprojekt. De liknar de högskoleleda förebyggande projekten i flera avseende. Det är uteslutande högskolor som är huvudmän. Målgrupperna finns antingen utanför utbildningssystemet eller i vuxenutbildningen. Men det finns även viktiga skillnader. *Antagningsprojekten* har en tydlig ämnesanknytning (man validerar inte generell kunskap utan specifik kompetens) och riktar in sig på antagning till högre studier.

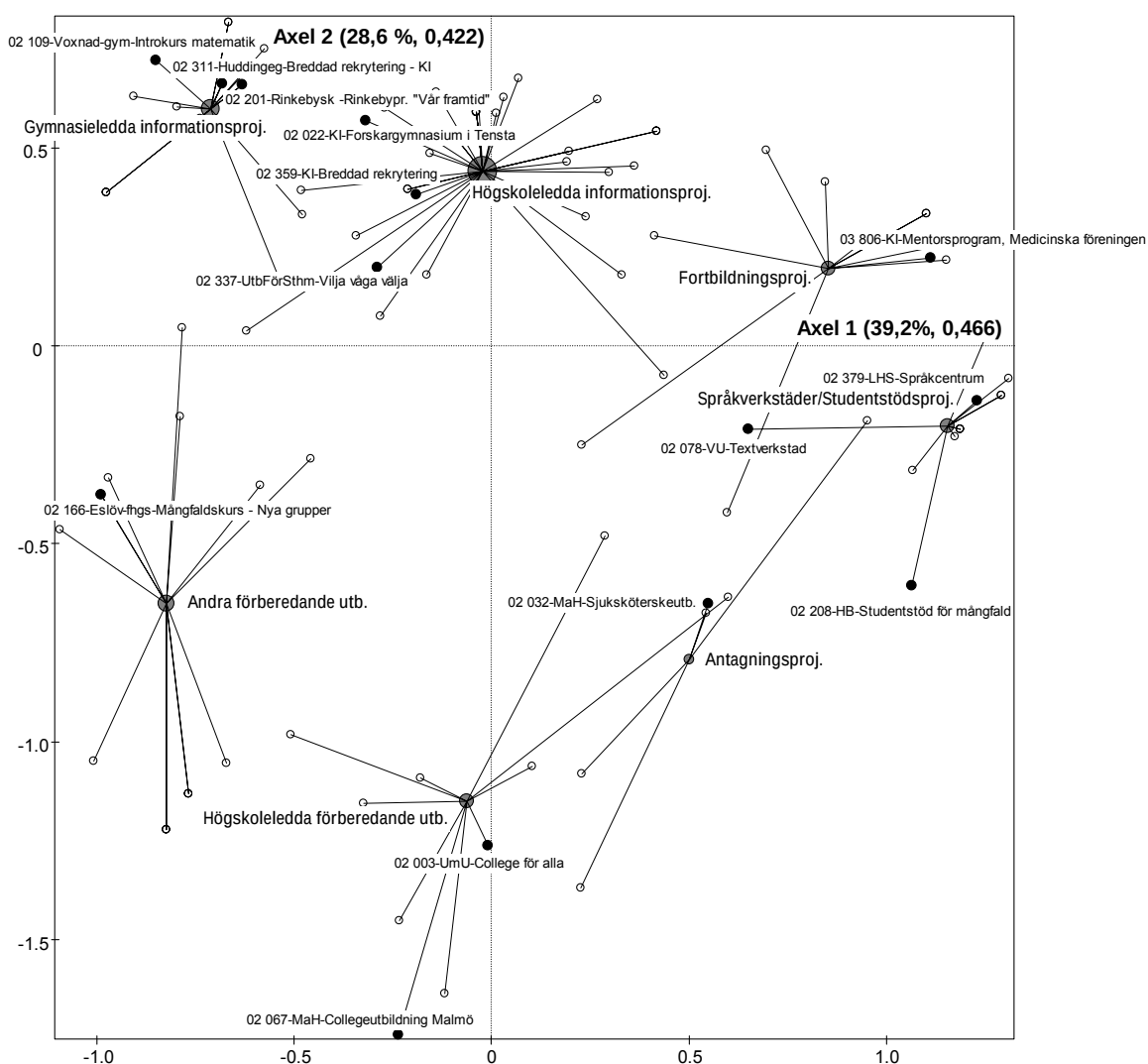
4.3.3 De sju kategorierna i projektrumets två första dimensioner

I Figur 9 kan vi se hur projekten sprider sig i rummets två första dimensioner. Det framgår även hur de sju olika kategorierna av projekt fördelar sig i strukturen. Det är tydligt att projekten orienterar sig efter de tre polerna – vi erhåller en triangulär struktur där de gymnasieleda informationsprojekten intar hörnet uppe till vänster, språkverkstäderna/studentstödsprojekten högerut och de högskoleleda förberedande utbildningarna och andra förberedande utbildningar delar på det nedre vänstra hörnet. Mellan dessa riktmärken hamnar de övriga kategorierna. Högskoleleda informationsprojekt återfinns mellan de gymnasieleda informationsprojekten

och språkverkstäderna/studentstödsprojekten. De är dock närmare den första kategorin än den andra och dessa två – de högskoleledda informationsprojekten och de gymnasieledda – har således en hel del karakteristika gemensamt. Fortbildningsprojekten drar åt språkverkstäder/övriga studentstödsprojekt. Antagningsprojekten hamnar mellan språkverkstäder/övriga studentstödsprojekt och de högskoleledda förberedande utbildningarna.

Det går även att sammanfatta projektens spridning utifrån de tre grövre huvudkategorierna. Den övre delen av rummet domineras av informationsprojekten, medan den nedre delen rymmer de förberedande utbildningarna och antagningsprojekten. Den tredje huvudkategorin, språkverkstäderna och de övriga studentstödsprojekten, är den kategori som ligger längst till höger i rummet och hamnar längs den andra (vertikala) axeln mellan de två andra huvudkategorierna.

Figur 9. Rummet av beviljade projekt, projekten uppdelade i sju kategorier, planet av axel 1 och 2.

4.3.4 Differentiering av högskoleprojekten längs den tredje axeln

Den tredje axeln som korrespondensanalysen pekar ut är en korrigering av den första och andra axelns universitetspol, där både språkverkstäder/studentstödsprojekt och fortbildningsprojekt hamnar. Längs den tredje axeln ställs dessa två projekttyper mot varandra (Figur 10). Som i den första och andra axelns rum bildas i rummet av den första och den tredje axeln tre poler, denna

Symbol Variabel

■ Övergripande mål	▲ Utbettat belopp
▶ Samarbetspartner	● Huvudman
▼ Ämnesanknytning	◆ Målgrupp

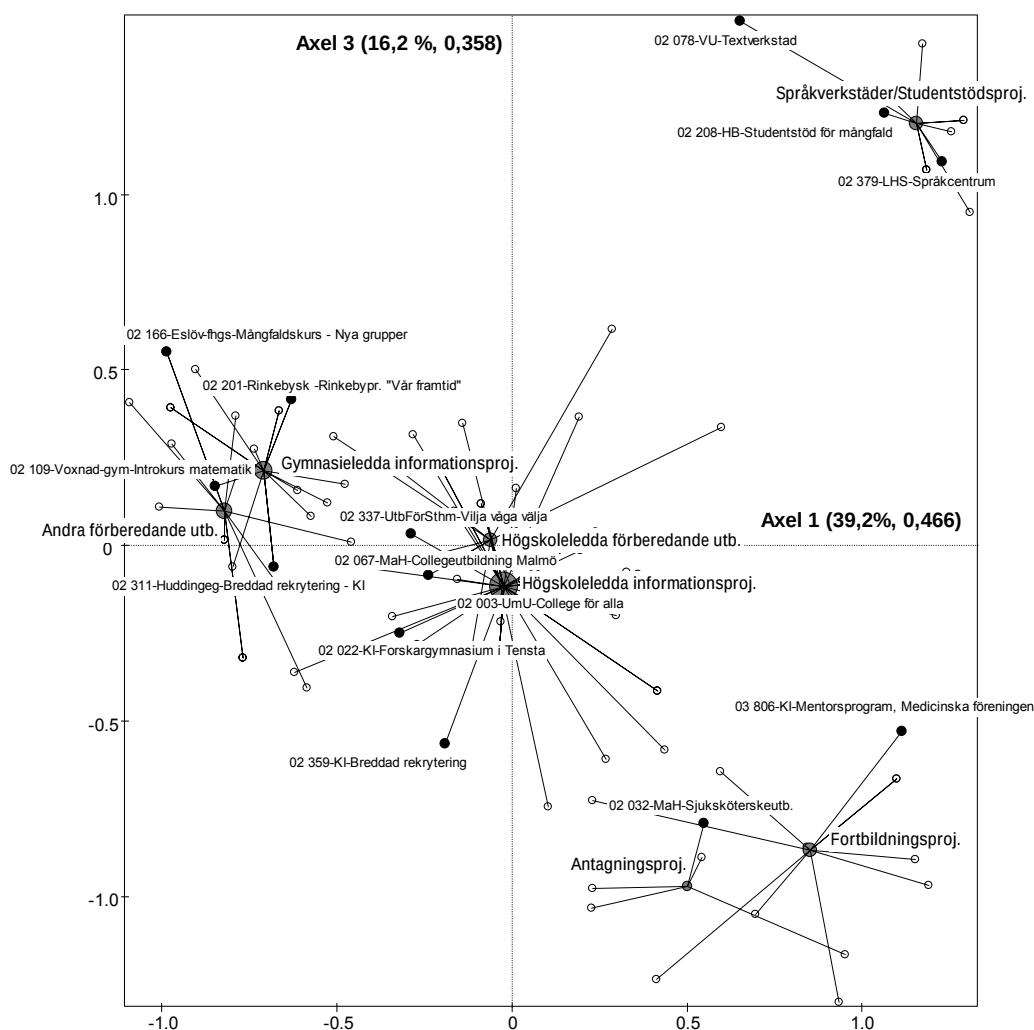
Fet kursiv stil, modaliteter som bidrar till både axel 1 och axel 2.
Fet stil, modaliteter som bidrar till axel 1.
 Normal stil, modaliteter som bidrar till axel 2.

De supplementära egenskaperna, de som inte bidrar till att upprätta rummets struktur, men som i efterhand placerar sig i denna, visar på några intressanta samband. Det finns en rörelse i tiden inskriven i rummet. Projekt som finansierades i den första omgången drar mot det övre högra hörnet där språkverkstäder/studentstödsprojekt finns, medan den andra omgångens projekt drar mot vänster och mot projekt ledda av gymnasieskolor och vuxenutbildare och den tredje

omgångens projekt hamnar nere till vänster i rummet i en motsatt position gentemot dem som finansierats i den första omgången. Studentledda projekt befinner sig återigen i en extrem position långt ute till höger och något under mitten. Projektens fortlevnadsgrad varierar också. Projekt i den övre delen av rummet har en större sannolikhet att fortsätta än de som ligger i den nedre delen. Relaterat till kronologin framträder ett mönster, där de två första omgångarna varit mer framgångsrika än de två sista omgångarna i att finansiera projekt som fortlevt. Vi har anledning att återkomma till detta nedan. Slutligen ser vi som i analysen av rummets första två axlar att huruvida man haft en väl definierad målgrupp i termer av klass/etnicitet samvarierar föga med rummets första och tredje axel. Den lilla tendens som finns är att de ämnesinriktade projekten nedåt i rummet mer sällan har ett uttalat klass/etnicitetsfokus. Det finns också en mycket svag tendens till att projekt som bygger vidare på tidigare initiativ återfinns i den övre delen av rummet, där vi även finner dem som har bättre prognos att överleva.

När vi studerar hur projekten fördelar sig i planet av den första och den tredje axeln är det tydligt att språkverkstäderna/studentstödsprojekten distanserar sig från samtliga övriga projekt och lägger sig som en satellit uppe till höger i figuren (Figur 11). De övriga projekten och projekttyperna lägger sig som ett pärlband från den vänstra delen av rummet ned mot det nedre högra hörnet. Det är främst huvudmannaskapet och samarbetspartner som strukturerar rummet i dess första och tredje dimension. Längst till vänster finns både gymnasieleda informationsprojekt och andra förberedande utbildningar och i mitten samsas högskoleleda informationsprojekt med högskoleleda förberedande utbildningar. Längst ned till höger finns de två projekttyper där högskolor är huvudmän men där det ofta saknas samarbetspartner (fortbildningsprojekt och antagningsprojekt). Vi ser alltså att en grundläggande opposition mellan projekttyperna som framträdde i den andra dimensionen där informationsprojekt stod mot förberedande utbildningar kollapsar längs den tredje axeln. De förenas här i det faktum att de skiljer sig från språkverkstäderna/studentstödsprojekten.

Figur 11. Rummet av beviljade projekt, projekten uppdelade i sju kategorier, planet av axel 1 och 3.

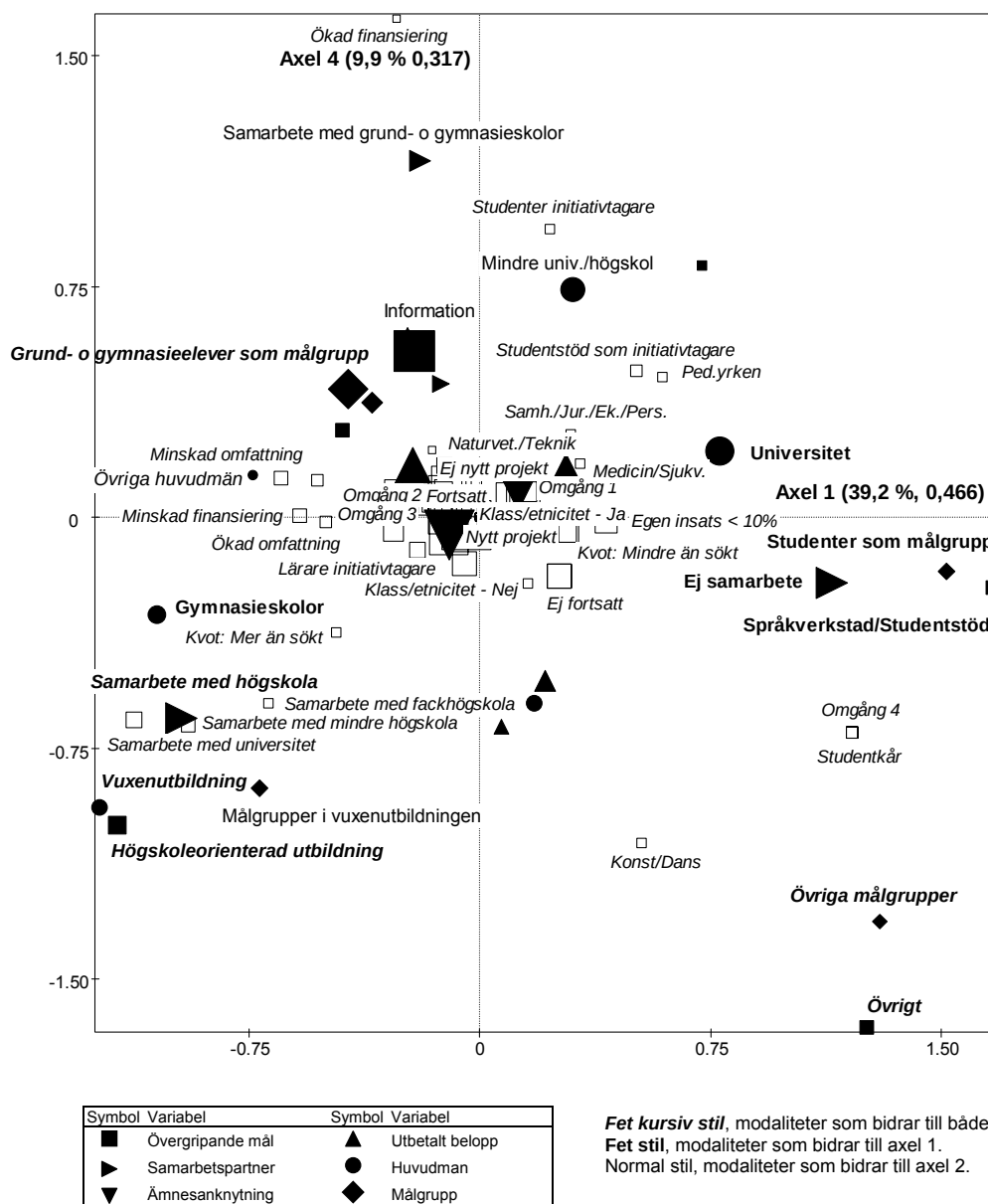

4.3.5 Högscoleprojekt mot gymnasieprojekt och fortbildningsprojekt

Den fjärde axeln i kombination med den första axeln ger oss en ny tripolär struktur (Figur 12). I mitten i den övre delen av rummet samlas en pol med informationsprojekt, företrädesvis ledda av mindre universitet och högskolor och där man samarbetar med grund- och gymnasieskolor. Mot denna pol står ner till vänster en pol där vuxenutbildare är huvudmän, målgruppen är elever i vuxenutbildningen, utbildningen är högscoleförberedande och sker i samarbete med högskolor, samt en pol nere till höger som samlar de projekt som riktar sig mot övriga målgrupper och som har övriga målsättningar.

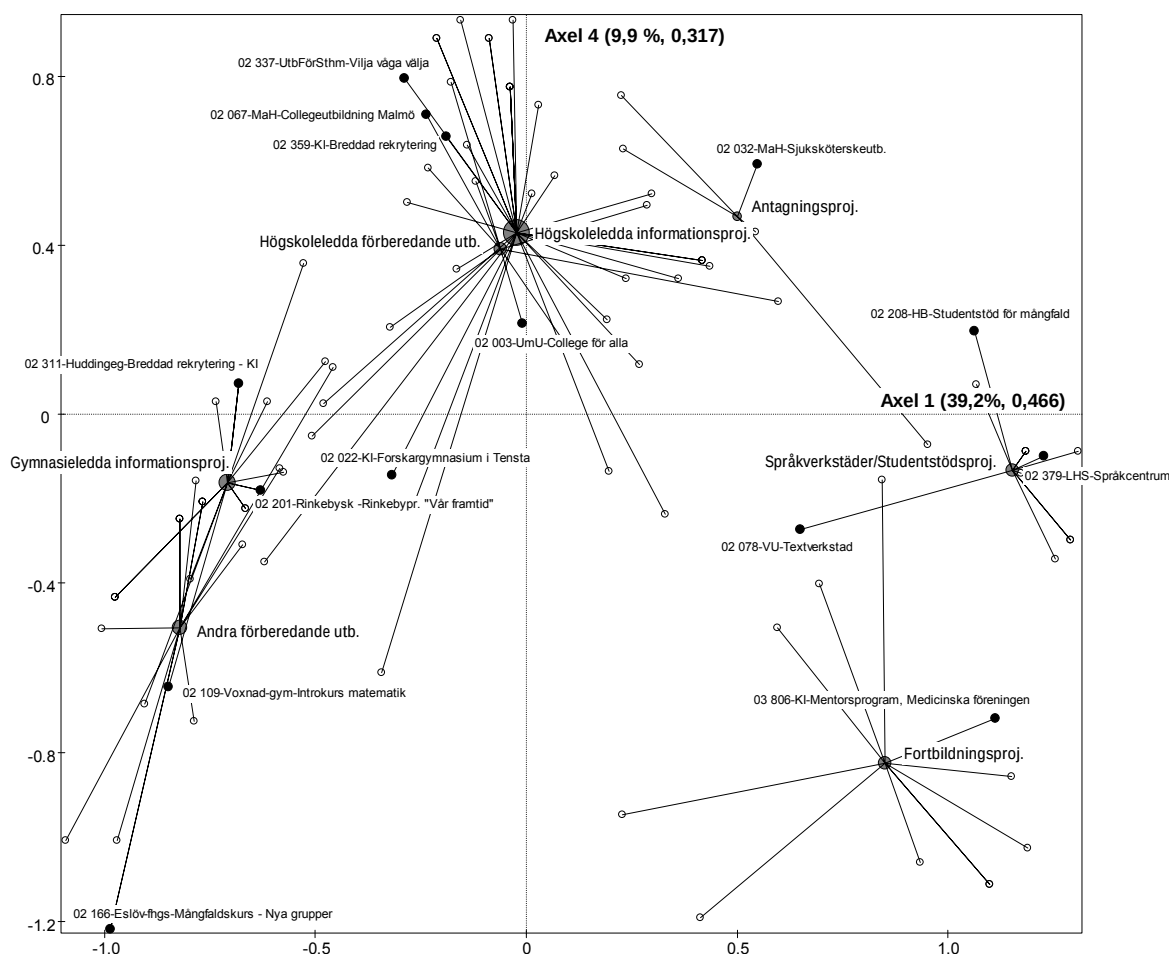
Längs den fjärde axeln positionerar sig de supplementära variablerna ofta nära mitten. Det finns således inget starkt samband mellan den fjärde axeln och de supplementära variablerna. Med undantag av den fjärde omgången hamnar omgång ett till tre nära rummets mittpunkt och det gäller även för projekt som bygger vidare på befintlig verksamhet och nya projekt, samt såväl för projekt som har definierat målgruppen i termer av klass/etnicitet som för dem som inte har det.

Figur 12. Rummet av beviljade projekt, aktiva och supplementära variabler, planet av axel 1 och 4.

Den tripolära strukturen understryks när vi analyserar projektens positioner i rummet (se Figur 13). Mittenpolen samlar två projekttyper som har det gemensamt att de har högskolor som huvudmän, högskoleledda informationsprojekt och högskoleledda förberedande utbildningar. Polen nere till vänster konstitueras främst av andra förberedande utbildningar och vid polen till höger finns fortbildningsprojekten. Man kan här se den fjärde axeln som en korrigering av de föregående axlarna. Axeln pekar ut att det finns en opposition inom informationsprojekten och projekten med förberedande utbildningar som definieras av huvudmannaskapet. Informationsprojekt med högskolor som huvudmän skiljs från dem som har gymnasieskolor som huvudmän och högskoleledda förberedande utbildningar separeras från andra förberedande utbildningar. Dessutom understryks att fortbildningsprojekten är avvikande från övriga projekt (språkverkstäder/studentstödsprojekt i något lägre grad, de hamnar förhållandevis nära fortbildningsprojekten).

Figur 13. Rummet av beviljade projekt, projekten uppdelade i sju kategorier, planet av axel 1 och 4.

Vi har i detta avsnitt delat upp projekten i olika kategorier utifrån ett antal kriterier. Detta blir med nödvändighet en kraftig förenkling. Bland annat har vi reducerat vissa komplexa projekt till en av deras funktioner och vi har inte tagit fasta på huruvida projekten varit framgångsrika eller inte eller på vilka sätt de kan anses lyckade eller misslyckade. Vi har inte heller analyserat de problem som uppkommit inom projekten. Ambitionen har snarare varit att ge en övergripande bild av projekten, att peka ut de stora skiljelinjerna och ge en översiktskarta över projektterrängen. Nu skall vi ge oss in i denna och närmare studera hur femton projekt tillkommit och genomförts. Avsikten är att ge en mer fyllig bild av projekten än vad som varit möjligt utifrån de statistiska analyserna.

5. Några nedslag i projektfloran

Rekryteringsdelegationen finansierade ett drygt hundratal projekt. I förra kapitlet delade vi in dessa i tre huvudkategorier och sju underkategorier. Nedan skall vi med de sju underkategorier som indelningsgrund mer detaljerat analysera femton av projekten. Urvalet har dikterats av att vi önskat få med olika typer av projekt. Alla underkategorierna finns representerade. Dessutom inleds varje avsnitt med en övergripande presentation av samtliga projekt som förts till underkategorin.

Underlaget för analyserna av projekten utgörs dels av intervjuer, dels av skrivet material. Till det senare räknas ansökan, slutrapport och den enkät som delegationen genomförde. Dessutom har några projekt producerat egna utvärderingar och uppföljningar. I vissa fall har man även inlemmat arbetet med breddad rekrytering i befintlig forskning och hänvisat till forskningslitteratur i ämnet. Intervjuerna har genomförts med personer på olika nivåer och i olika funktioner i projekten. Projektledarna har ofta haft en nyckelfunktion, men vi har även sökt intervjua personer i ledande positioner och samarbetspartners. En begränsning har gjorts. Vi har inte intervjuat dem som varit föremål för insatserna, studenter och elever. Detta hade inneburit en avsevärt större arbetsinsats eller en kraftig begränsning i antalet undersökta projekt och vi har här prioriterat en bredd i undersökningen. Vi har i samtliga fall fått tag i de personer som ingått i projekten. Ofta har intervjuerna skett ansikte mot ansikte, men i några fall har telefonintervjuer och e-postkommunikation använts. I bilaga 4 finns en förteckning över samtliga intervjuer.

5.1 Språkverkstäder/Studentstödsprojekt

Av de projekt som hade fokus på stöd till studenterna när de väl påbörjat sin utbildning är språkverkstäderna dominerande. Bland de projekt som beviljades medel fanns åtta språkverkstäder: Textverkstaden vid Växjö universitet, Språkverkstaden vid Stockholms universitet, Campus Norrköpings språkverkstäder, Språkverkstan på Södertörns högskola, Språkverkstaden vid Malmö högskola, Språkverkstaden vid Umeå universitet, Språkcentrum vid Lärarhögskolan i Stockholm samt Studieverkstad med språkservice vid Lunds universitet. Även inom projektet Breddad rekrytering vid Karolinska Institutet startades en språkverkstad som en av åtgärderna för att stödja studenterna och förhindra avhopp från utbildningen.¹⁴⁹ Övriga tre projekt i denna kategori är Studentledda reflektioner under första terminen vid Linköpings universitet, Akademisk introduktionskurs vid Umeå universitet samt Studentstöd för mångfald vid Högskolan i Borås där också språkstöd ingick.

Alla språkverkstäder som fick medel från delegationen är i dag permanentade. Verksamheterna ser lite olika ut på beroende på lokala förutsättningar och vilka personer som är drivande. Projekten har med tiden utvecklat sin verksamhet genom att etablera samarbeten med olika ämnen och institutioner och därmed kunnat bidra till förändringar i utbildningen som ska kunna komma alla studenter till godo.

Att studenter som kommer till universitet och högskolor ska ha tillräckliga kunskaper i svenska språket för att klara av sina studier kan ses som en självklarhet. Samtidigt menar många lärare i dag att det finns ett ökande behov av stöd till studenterna för att de ska lyckas i sina studier. Södertörns högskola, som var en av de första som gav språkstöd, skriver i sin slutrapport:

Många grundkursstudenter känner en osäkerhet om vad som förväntas av dem på högskolan, t.ex. när det gäller hur man ska läsa in kurslitteratur och hur texter ska skrivas. Man kan ha vaga och kanske felaktiga föreställningar om vad som kännetecknar en vetenskaplig text.¹⁵⁰

¹⁴⁹ I vår klassificering av projekt återfinns detta projekt i kategorin Högskoleledda informationsprojekt.

¹⁵⁰ Kajsa Sköldvall, Språkverkstan vid Södertörns högskola, s. 5.

De som arbetar med språkverkstäder är noga med att poängtera att det studenterna i första hand behöver hjälp med inte är korrekturläsning eller språkets yta. Det viktiga är att hjälpa dem att upptäcka strukturen i kurserna, att förstå vad som förväntas av dem när det gäller att lösa olika uppgifter och att utveckla strategier för både läsande och skrivande av akademiska texter. På grund av den breddning av rekryteringen som inneburit fler studenter från studieovana hem och fler studenter med annat modersmål än svenska finns ett växande behov av det slags stöd som språkverkstäderna erbjuder. Projektledaren för Textverkstaden i Växjö uttrycker det så här:

ofta får jag uppfattningen av att det mottagande stadiet bara skyller på att de (studenterna) är dåligt förberedda och sedan är det problemet avklarat, men genom Textverkstaden och andra åtgärder här så vill vi göra det mottagande stadiet ansvarigt också, delansvarigt för problemet med studieövergångar.

En helt annan uppfattning om språkverkstäderna är att de sysslar med sådant som studenterna egentligen borde kunna redan när de börjar sina högskolestudier. Det synsättet framträder i slutrapporten från projektet Mentorsprogrammet (Medicinska föreningen i samarbete med Karolinska Institutet) där det i slutrapporten betonas att studenten skall besitta en dokumenterad, faktisk kompetens i svenska vid inträdet till studierna:

För att hålla den nivå på svenska språket som högskolestudier kräver diskuterades främst det urholkade betygssystemet. Det ansågs viktigt att åtgärda problemet där det hör hemma, på utbildningspolitisk nivå:

- Att för utbildningsansvariga på politisk nivå **påtala nödvändigheten av att betyg i svenska språket på gymnasienivå motsvarar studentens faktiska språkfärdighet**. Betyg i svenska som ger behörighet ska innebära att studenten har tillräckliga baskunskaper i svenska för att klara akademiska studier.¹⁵¹

Flera av språkverkstäderna har tillkommit i nära samarbete med studentkårerna och har haft deras stöd. Men en representant från studentkåren kan också se en fara i att den här typen av stöd kan uppfattas som att statusen på utbildningen sänks:

Själv kunde jag nog känna att man ibland sänker kvalitén och statusen på utbildningen med dessa åtgärder. Klarar alla av universitetsstudier? Är det universitetets roll att se till att alla klarar högre studier eller är det instanser innan högskolan (komvux, gymnasiet osv.)? Detta samtidigt som jag ansåg att ”success stories” behövs inom högskolevärlden för att få fler människor från icke studenttraditionella klasser att söka sig dit.

Målgruppen för språkverkstädernas verksamhet är främst studenter från studieovana hem och studenter med annat modersmål än svenska. Vissa språkverkstäder ger stöd till studenter med dyslexi medan andra hänvisar dessa till specialistkompetens som ligger utanför språkverkstadens område. Men även om språkverkstäderna riktar sig till vissa målgrupper så är verksamheten öppen för alla eftersom alla studenter oberoende av nivå kan ha nytta av detta stöd.

Inför denna utvärdering besöktes två språkverkstäder nämligen Textverkstaden vid Växjö universitet samt Språkcentrum vid Lärarhögskolan i Stockholm. Ytterligare ett studentstödsprojekt finns beskrivet här och det är Studentstöd för mångfald vid Högskolan i Borås.

5.1.1 Textverkstaden vid Växjö universitet

Idén om att ge studenter stöd i deras akademiska skrivande fanns redan vid tiden för ansökan men aktualiserades genom delegationens utlysning av medel. Initiativet kom från universitetets planeringsavdelning men projektet hade sin bas på Institutionen för humaniora, ämnet svenska. Projektledare var professor Jan Einarsson. Tidigt togs också kontakt med studentkåren och

¹⁵¹ Sunčana Smolić, Mentorsprogrammet vid Medicinska föreningen, Medicinska föreningen, Karolinska Institutet, s. 17.

därmed hade projektet stöd både hos universitetet centralt och hos studentkåren. Detta var från början viktigt för legitimiteten, menar projektledaren.¹⁵²

Projektet Textverkstaden innehöll tre delprojekt nämligen:

1. Textverkstad för rådgivning till studenter om det akademiska skrivandet
2. Introduktion i olika universitetsämnens textvärldar
3. Harmonisering av studieövergångar inom universitetsstudierna

Av dessa delprojekt är det rådgivningen till studenterna som varit mest i fokus och det är också dessa inslag som fortlevt efter projekttidens slut.

Ett stöd för studenten i studieövergångar

Syftet med Textverkstaden är att erbjuda studenter vägledning i akademiskt skrivande under hela studietiden. Textverkstaden riktar sig främst till studenter från studieovana hem samt studenter med annat modersmål än svenska. Tanken är att ett gott omhändertagande av studenterna på sikt breddar rekryteringen och gör att fler vågar söka sig till högre studier och även slutföra sin utbildning. Ett begrepp som företrädarna för Textverkstaden fäster vikt vid är ”studieövergångar”¹⁵³. Såväl övergången från gymnasiet till högskolan som övergång till C-nivå och vidare till doktorandstudier kan innebära svårigheter för många studenter. Varje ny nivå ställer ökade krav på det akademiska skrivandet. En doktorand som fick texthandledning genom Textverkstaden menade att ”det är nog mycket myter man går och bär med sig om skrivandets konst. Man tror att de har briljanta formuleringar från början, men man får skriva om många gånger innan det börjar forma sig”. Till Textverkstaden har knutits forskning speciellt kring studieövergångar i projektet *Mångfald och studieövergångar* inom forskningsprofilen *Utbildning och didaktik* vid Växjö universitet.¹⁵⁴

Tid och trygghet

Kärnan i verksamheten är individuell texthandledning till studenter som vill ha hjälp med olika skrivuppgifter som papers, rapporter, uppsatser och examensarbeten. Besöken är både av typen ”drop-in” och tidsbokade. Handledare från Textverkstaden har även i samarbete med lärare på olika institutioner arbetat med att utveckla tydligare instruktioner och anvisningar till studenterna. Företrädare för Textverkstaden har också fått möjlighet att berätta om verksamheten vid introduktionen av studenterna i till exempel Lärarprogrammet. Förutom individuell texthandledning har försök med skrivarcirklar gjorts, men det har varit svårare att få kontinuitet i denna verksamhet. Textverkstaden sysslar, som namnet anger, endast med skriva texter och erbjuder inget stöd i muntlig framställning. Inte heller studenter med dyslexi handleds inom Textverkstadens verksamhet utan det finns en särskild resurs för det ändamålet.

Det studenterna enligt Textverkstadens egna utvärderingar tycker är det bästa med verksamheten kan sammanfattas med orden *tid* och *trygghet*. Att det finns någon som avsätter tid för att tala om just deras text utan att de blir bedömda och betygsatta, tycker studenterna är viktigt. Handledningen bygger på ”hjälp till självhjälp” vilket innebär att studenterna med hjälp av texthandledaren själva ska komma fram till lösningar. Texthandledaren närgranskar en del av en text och studenterna ska sedan applicera de synpunkter och råd de får på resten av texten. Synpunkterna lämnas alltid i dialog med studenten. Det akademiska skrivandet får inte bli tillkrånglat och stereotyp utan det måste också finnas utrymme för det personliga.

Texthandledaren beskriver sin rådgivning så här:

¹⁵² Presentationen bygger på projektets ansökan dnr 02 078 och slutrapport samt på intervjuer med Jan Einarsson, Maria Lindgren, Christina Lindsten, Jacob Ejeson (e-post) och en doktorand som fick texthandledning, jämte den bok som efter projektperioden gavs ut under titeln *Den skrivande studenten* (red. Maria Lindgren).

¹⁵³ Sofia Ask, ”Röster i övergången. Studenter om skrivandet i högre utbildning” i Maria Lindgren (red.) *Den skrivande studenten*, Växjö universitet, Växjö 2005.

¹⁵⁴ Jan Einarsson, ”Textverkstaden vid Växjö universitet” i Maria Lindgren (red.) *Den skrivande studenten*, Växjö universitet, Växjö 2005.

Det handlar om struktur och stilnivå, att hjälpa studenterna att få en röd tråd, att ge dem redskap att strukturera och sedan att de ska hitta sin personliga röst i sin text, att det inte blir för talspråkligt för det får det ju absolut inte vara, men heller inte som många tror att de ska krångla till sitt språk utan man ska uttrycka sig klart och koncist.

Sammanfattningsvis kan studenterna få hjälp med skrivstrategier, textuppbyggnad, stilnivå, språkriktighet och referenser.Handledningen sker både individuellt och i grupp. Textverkstaden har kontinuerligt följt upp studenterna som fått hjälp, bland annat får de efter handledningstillfället fylla i en kort utvärdering. Flertalet studenter menar att de haft stor nytta av texthandledningen och att de är nöjda med det sätt de blivit bemötta på.

Samarbete med olika institutioner och ämnen

Det andra delprojektet syftade till att få fatt på och beskriva den speciella textvärld som är kännetecknande för ett visst universitetsämne. Textmönstren och de krav som ställs på texterna skulle göras tydliga för studenten. Tanken var att mönstertexter skulle samlas in från olika ämnen och sedan diskuteras gemensamt. Detta visade sig svårt att genomföra, bl.a. därför att det krävde många personers medverkan och vilja att bidra med texter.

I stället har en annan strategi följts som innebar samarbete med en institution, nämligen Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete. Här arbetade Textverkstaden tillsammans med lärarrepresentanter och studeranderepresentanter i en textgrupp för att ta fram anvisningar för rapportskrivande och diskutera hur skrivmoment kontinuerligt kunde läggas in i undervisningen. Detta har i sin tur lett till flera samarbeten med olika ämnen och utbildningsprogram. Textverkstadens handledare har bidragit med föreläsningar för studenterna samtidigt som lärarna har ökat sin kompetens på området. Genom detta sätt att arbeta är studenten fortfarande målgruppen fast nu indirekt genom att lärarna ökar sin kompetens och kan ge stöd i studenternas skrivande. Textverkstaden har på detta sätt samarbetat med flera akademiska yrkesutbildningar såsom Lärarutbildning, Polisutbildning, Sjuksköterskeutbildning och Socionomutbildning.

Textverkstaden och breddad rekrytering

Det är naturligtvis svårt att mäta i vad mån Textverkstaden bidragit till en breddad rekrytering, men företrädarna menar att om Växjö universitet får rykte om sig att ta väl hand om studenterna bidrar det till att nya grupper söker sig dit. Personer som har lyckats med sina studier kan inspirera andra i sin närhet så att de vågar söka sig till universitetet. Men en viktig faktor för nya gruppers benägenhet att söka till högskolan är strukturen på arbetsmarknaden och möjligheten att få arbete efter avslutad utbildning. Detta är samtidigt något som högskolan inte kan påverka.

5.1.2 Språkcentrum vid Lärarhögskolan i Stockholm

Lärarutbildningen har under de senaste åren genomgått stora förändringar. År 2001 startade det nya Lärarprogrammet med högre krav på vetenskaplig förankring och därmed ökade krav på akademiskt skrivande och läsande. I det så kallade allmänna utbildningsområdet läser studenterna dessutom gemensamma kurser oavsett vilken inriktning de har på sin utbildning. Den nya lärarutbildningen i kombination med ambitioner om en breddad rekrytering gjorde att många nya studenter påbörjade en lärarutbildning samtidigt som de äldre lärarprogrammen också fanns kvar. Mötet mellan studenterna och kraven som ställdes i utbildningen skapade ett behov av studiestöd. Lärarhögskolan hade tidigare erbjudit språkstöd för studenter med annat modersmål än svenska samt studenter med läs- och skrivsvårigheter och diagnostiserad dyslexi,

men behovet av språkstödjande verksamhet ökade successivt och i detta enligt slutrapporten ”lätt kaotiska läge, på våren 2002, föddes idén om Språkcentrum”.¹⁵⁵

Lärarytbildningen - en akademisk yrkesutbildning i förändring

Reformeringen av lärarytbildningen har inneburit att ”en förskjutning skett från ett stoff-tänkande, där en stor kvantitet innehåll skulle få plats inom olika kurser och förmedlas till studenten, till en strävan att studenter skall utveckla förmågor och kompetenser som behövs i yrket.”¹⁵⁶ Vid projektets början fanns ingen tydlig progression i fråga om hur dessa kompetenser skulle utvecklas. Därtill kom att både nya studentgrupper och lärarytbildare tillsammans skulle förstå det nya uppdraget som den förnyade lärarytbildningen innebar. Även om utveckling av progressionen inom kurserna inte var en huvuduppgift för Språkcentrums verksamhet så blev det ändå en viktig fråga eftersom lärarna på Språkcentrum kom i kontakt med studenternas uppgifter i de olika kurserna när studenterna sökte hjälp. Det studenterna efterlyste var större tydlighet när det gällde kravnivåer och olika uppgifters utformning.

Språkcentrums verksamhet

Verksamheten bärs av en idé om långsiktighet. Studenterna ska få stöd att själva utveckla långsiktiga strategier för sitt akademiska läsande och skrivande samt generella studieförmågor. Studenterna kan dels besöka Språkcentrum spontant genom drop in men det visade sig att studenter ofta har likartade problem och då har seminarieserier varit en uppskattad möjlighet att tillsammans med andra utveckla sina förmågor. Detta ligger också i linje med de teoretiska ställningstaganden som ligger till grund för verksamheten, t.ex. Olga Dysthes studier av det flerstämmiga klassrummet där dialog och samspel är centralt för lärandet. Under projektiden har cirka 400 studenter deltagit i sammanlagt fjorton seminarieserier. Innehållet har hela tiden utvecklats utifrån studenternas behov.

Företrädarna för Språkcentrum framhåller att verksamheten bedrivs genom arbete på tre olika nivåer: studenterna, lärarna och de centrala organen. Studenterna kommer till Språkcentrum på eget initiativ och får dels individuell hjälp eller deltar i seminarier. Arbetet med studenterna och mötet med deras behov har också givit erfarenheter som kan användas i kompetensutveckling av lärarytbildarna. Studenternas problem ska inte hänföras till endast dem själva utan de ska ses ”i relation till en komplex studiesituation” enligt slutrapporten. Kompetensutvecklingen har gått hand i hand med utveckling av kurserna i Lärarytprogrammet, där den efterfrågade tydligheten vad gäller syfte, uppgifter och krav har varit viktig. Den tredje nivån är den organisatoriska. Företrädare för Språkcentrum finns med i centrala organ och kan därigenom påverka lärarytbildningens utveckling utifrån erfarenheterna från arbetet med stöd till studenterna. Ett konkret arbete som skett efter projekttidens slut är att lärare från Språkcentrum har deltagit i att synliggöra progressionen i det allmänna utbildningsområdet inom lärarytbildningen uttryckt som ett antal förmågor inom områdena vetenskaplig kompetens, läs- och skrivkompetens samt IKT-kompetens.¹⁵⁷

Att ställa krav både på sig själv och på utbildningen

Att arbeta med studenter som upplever svårigheter i mötet med utbildningen handlar både om att stärka studenternas förmågor och därmed självkänsla, och om att utveckla utbildningen. Här har begreppet tydlighet varit en ledstjärna. Studenterna upplevde att kraven var diffusa eller

¹⁵⁵ 02 379, Fia Andersson, Siv Asarnoj, Helena Frisell och Siv Öberg, Språkcentrum vid Lärarythögskolan i Stockholm, Lärarythögskolan i Stockholm, s. 2. Presentationen bygger på projektansökan (vol. 8, Ra) samt intervjuer med Siv Asarnoj och Helena Frisell.

¹⁵⁶ 02 379, Andersson m.fl., s. 5.

¹⁵⁷ Fia Andersson & Helena Frisell, ”Mötet mellan studenter och högskolans lärare – tydlighet, stöd och stimulans” i *Utvecklingskonferensen för högre utbildning 2005*, s. 84-89.

outtalade och detta ledde till svårigheter att lösa uppgifterna. Språkcentrums verksamhet har genom stödet till studenterna gett många erfarenheter och kunskap om utbildningen som kan återföras i utvecklingen av lärarutbildningen. Här är det främst två vägar som följs. Den första är att stödet nu ges mer integrerat i de ordinarie kurserna till exempel i form av seminarier som erbjuds av Språkcentrum. Den andra är kompetensutveckling i lärarlagen i och med ett ökat samarbete med lärarna i lärarutbildningen.

5.1.3 Nätverket för Språkverkstäder

Med medel från delegationen startade också ett nätverk för språkverkstäder. Nätverket var öppet för universitet och högskolor som redan hade eller stod i begrepp att starta sin verksamhet. Nätverket har haft två konferenser per år med början 2003. Dessa har varit förlagda till Norrköping, Stockholm, Lund, Borås, Örebro och Malmö. 25-30 universitet/högskolor har varit representerade på nätverkskonferenserna. Antalet deltagare på de senaste konferenserna var omkring 40 personer. Nätverkskonferenserna har haft stor betydelse för spridning av erfarenheter av hur verksamheten kan byggas upp rent praktiskt. Det har också inneburit värdefull kompetensutveckling eftersom intressanta föreläsare bjudits in. Inom nätverket har ett särskilt nätverk för dem som arbetar med studenter med dyslexi bildats. Kerstin Lindbom, som varit nätverksansvarig, menar att verksamheten med språkverkstäder i dag har ett stort stöd på universitet och högskolor men att ett nätverk behövs för att ytterligare sprida idéer och erfarenheter till dem som ännu inte har startat.¹⁵⁸

5.1.4 Studentstöd för mångfald – Ett mångfaldsprojekt vid Högskolan i Borås

Det akademiska introduktionsåret – ”de som tvekar”

Under hösten 2001 startades vid Högskolan i Borås ett utbildningsprogram kallat det Akademiska introduktionsåret.¹⁵⁹ Det uttalade syftet med den nya utbildningen var att locka nya grupper av studenter till högskolestudier. Framför allt betonade man grupper som av olika anledningar tvekade att ta steget mot högre utbildning.¹⁶⁰ Introduktionsåret skulle även bidra till att studenterna skulle bli ”förtrogna med akademiska studier” få ”självkänsla” samt få färdigheter att fortsätta med vidare högskolestudier.¹⁶¹ Det akademiska introduktionsåret var öppet att söka för alla som genomgått en gymnasieutbildning. Det ställdes med andra ord inga krav på att man skulle ha någon formell högskolebehörighet. Detta motiverades bland annat med att man avsåg att ge personer med ”potentiell förmåga” möjlighet att prova på högskolestudier. För att lösa problemet med högskolebehörighet infördes vad man kallade en ”temporär behörighet”, inspirerad av Handelshögskolan i Helsingfors. Den temporära behörigheten innebar att ”genomgången gymnasium” skulle räcka för att ha rätt att söka utbildningen.¹⁶² För att finna ett system för att ge studenterna möjlighet att, efter avslutad utbildning, söka sig vidare till andra utbildningar gav 35 avklarade poäng (av maximalt 45) behörighet att söka samtliga kurser och program vid samtliga institutioner inom högskolan i Borås.

¹⁵⁸ Gunilla Waldenström, Kerstin Lindbom och Rudi Bjerregaard har kontaktats angående nätverket.

¹⁵⁹ Presentationen bygger på den av Rekryteringsdelegationen beviljade projektansökan från Högskolan i Borås Studentstöd för mångfald dnr 02 208, projektets slutrapport, Studentstöd för mångfald – slutrapport samt en delstudie av det akademiska introduktionsåret *Mångfald i högskolan – en delstudie av Akademiskt introduktionsår vid Högskolan i Borås* författad av Rolf Appelqvist och Peter Sigrén. Därutöver har information hämtats från intervjuer med Rolf Appelqvist, Kerstin Holmeros-Skoglund, Ingela Högborg, Pär Larsson och Peter Sigrén.

¹⁶⁰ I projektets slutrapport poängterar man att man inte avsåg att ”peka ut någon särskild grupp” utan man ville nå dem ”som tvekar men som förmodligen har förmåga att bedriva högre studier”.

¹⁶¹ Det akademiska introduktionsåret bestod av ”breda” kurser i exempelvis vetenskapsteori, idéhistoria, matematik, informationsvetenskap och sociologi. Tanken var att låta studenterna prova på skilda ämnesområden och få förberedelse för vidare högskolestudier.

¹⁶² Projektansökan, Studentstöd för mångfald, vol. 6, Ra.

Den egna rekryteringen

När det gäller den egna rekryteringen säger man sig från högskolans håll vara van vid en heterogen skara studenter. Man ser även att man som medelstor regional högskola får fler studenter från studieovana hem och med utländskt ursprung.¹⁶³ Att tillhöra en region som traditionellt sett har en lägre utbildningsnivå uppfattas som en situation som man måste hantera och på olika sätt anpassa sig till. Projektledarens syn på arbetet sammanfattar väl den inställning som fanns till arbetet med breddad rekrytering bland de inblandade.

Det är ju vi då, där det inte finns så stor konkurrens om platserna, det är ju vi som får ta den breddade rekryteringen, så är det ju. Vi har ju lång erfarenhet av det, stora delar av små- och medelstora högskolor vi har ju en annan studentkrets, en annan målgrupp. Sedan tror jag även att lärarna här har ett annat socialt ursprung, i större utsträckning än på de här elitutbildningarna, där slår naturligtvis det sociala arvet igenom mycket mer.

Genomgående finns det en stor medvetenhet om att högskolan rekryterar studenter från studieovana miljöer. Högskolan har ett uppdrag att ta hand om dessa och anpassa sig så att även dessa studenter finner en plats, något som man inte tror de traditionella universiteten har något intresse av. Som en projektmedarbetare uttrycker det:

Jag tycker att det är viktigt att vi öppnar upp högskolan, vi är ju inte ett universitet, vi är en högskola, [...]. Vi vet ju om att den här regionen är en av de mest lågutbildade regionerna i landet så det är ju jätte viktigt att vi får in studenterna. Kan de inte komma in i konkurrens... alltså i konkurrens vill jag inte säga, men kan de inte komma in på ett riktigt sätt så är det ju bra att ha ett par platser, det är ju inte så många vi pratar om, 100 platser, det tycker jag är helt okej.

Det akademiska introduktionsåret var redan en etablerad verksamhet på högskolan när möjligheten att söka medel från delegationen dök upp och således en del av den ordinarie verksamheten. Däremot fann man utrymme att utöver verksamheten söka pengar för extra stödsatser för de studenter som fanns inom introduktionsåret, det så kallade parallella stödet.

Det parallella stödet

Det parallella stödet, som är den del som enligt ansökan skulle finansieras med pengarna från Rekryteringsdelegationen, hade sin grund i en behovsundersökning bland de studenter som gick det akademiska introduktionsåret. Bland annat framkom ett behov av extra stöd i engelska och muntlig framställning, men även svenska och svenska som andraspråk. Det parallella stödet var tänkt att fungera som en extra stödfunktion utöver det reguljära stödet som fanns inom Studentsupport¹⁶⁴ på högskolan. Att man ansåg att det parallella stödet behövdes var också en insikt i att dessa studenter behövde få bättre färdigheter i både engelska och svenska, oavsett vilken bakgrund man hade.

För att säkerställa att de antagna till introduktionsåret skulle få stöd utökades tjänstgöringen för personer som redan var verksamma vid Studentsupport. Dessutom projektanställdes en lärare på deltid inom det parallella stödet. Dessa tjänster finansierade med medel man erhållit från delegationen.¹⁶⁵ De personer som kom att arbeta inom projektet har i stor utsträckning det gemensamt att man hade en välvillig inställning till arbetet för breddad rekrytering. En del såg det som högskolans uppgift att arbeta med dessa frågor eftersom de stora universiteten inte var intresserade därav.

Det första året av projektperioden låg det parallella stödet schemalagt för studenterna på introduktionsåret. Den schemalagda verksamheten togs så småningom bort och studenterna fick i stället välja tidpunkt när de ville söka hjälp hos de olika stödfunktionerna. Från inblandade i

¹⁶³ Det bör poängteras att andelen studenter födda utomlands är förhållandevis låg vid Högskolan i Borås, se bilaga 5, tabell 5.

¹⁶⁴ Studentsupport har funnits inom högskolan i Borås sedan 1998 och har på senare år utökat sin verksamhet.

¹⁶⁵ Sammanlagt betalades 3 040 200 kr, fördelat på tre år, ut till projektet.

stödverksamheten upplevde man ett minskat deltagande efter denna omläggning. Man är dock noggrann med att påpeka att ett minskat deltagande inte är liktydigt med ett minskat stödbehov. Snarare upplever man att flera studenter var i behov av extra stöd men att de valde att inte utnyttja de resurser som fanns. Detta problematiseras även i projektets slutrapport där man från projektledningens sida påtalade risken för att insatser i stil med som det parallella stödet kunde fungera exkluderande och utpekande för de studenter som valde att utnyttja stödet.

En prioriterad verksamhet vid högskolan

Bakgrunden till införandet av det parallella stödet var som tidigare nämnts övertygelsen om att studenterna vid det akademiska introduktionsåret i stor utsträckning var i behov av extra stöd. Själva bakgrunden till att man startade det akademiska introduktionsåret kan ses i olika perspektiv. Vid samtal med inblandade hänvisar man ofta till att satsningarna var en följd av de diskussioner som förts på nationell nivå om vikten av att enskilda lärosäten arbetade för breddad rekrytering. Det tydligaste exemplet är diskussionerna som följde på Mångfaldsutredningen och den efterföljande propositionen *Den öppna högskolan*. Verksamheter som syftar till att bredda rekryteringen har genomgående haft stort stöd från högskolans ledning. Att man haft stöd från ledningen vid högskolan bekräftas av samtliga intervjuade. Det framgår i det närmaste som att det funnits ett krav att lyfta dessa frågor och att ta ett större ansvar för att få in nya grupper i högskolan. Som projektledaren uttrycker det:

Vi hade blivit uppmärksammade på att vi måste jobba med breddad rekrytering, så det hittade vi ju inte på själva, det fanns i tiden. Det fanns ju krav på det och då hakade vi på det. Vi tyckte att vi på Högskolan i Borås borde göra någonting.

Ytterligare en aspekt, som delvis också framgår av intervjusvaren, berör ekonomin. Dels handlar det om en medvetenhet om att man som regional, medelstor högskola rekryterar många studenter från studieovana miljöer och dels, fastän inte lika tydligt uttalat, handlar det om att försäkra sig om att högskolan får in en tillräcklig mängd studenter. Till detta kommer insikten om att extra åtgärder kan vara nödvändighet när det gäller att behålla de studenter som redan finns i högskolan. Tidigare satsningar på högskolan handlar bland annat om utökningen av verksamheten inom det så kallade Studentsupport. Dessutom har högskolan sedan tidigare ett projekt kallat InvandrarAkademien samt ytterligare ett projekt som erhållit medel från delegationen.

Att stödet från högskolans ledning varit stort har också inneburit att man inte upplevt något direkt motstånd mot projektet. Däremot upplevde man att det fanns vissa svårigheter bland några av högskolans lärare att ställa om sig och arbeta på sätt som man inte gjort tidigare. Att tillgodose nya studentgruppers olika behov kräver en förmåga att ställa om pedagogiken, gällande exempelvis examinations- och arbetsformer, vilket man ansåg att vissa grupper av lärare hade enklare för. Framför allt påpekar man att det var tydligt att lärare som var mer ”traditionellt universitetsförankrade” hade något svårare att göra denna omställning. Det stora stödet till trots fanns det även ett fåtal personer som ansåg att de studenter som gick vidare till andra kurser från det akademiska introduktionsåret var för ”svaga” och inte klarade av den ordinarie undervisningen. Detta var dock ingen generell uppfattning utan uttrycktes av ett fåtal lärare.

Introduktionsåret fortsätter

Möjligheten att söka det akademiska introduktionsåret gavs under 2001, 2002 och 2003. Andelen registrerade studenter har varit stadigt sjunkande från 62 studenter 2001 till 35 studenter 2003. Efter 2003 gjordes ett uppehåll på ett år i antagningen till introduktionsåret.¹⁶⁶ Den utvärdering som gjordes av de tre projektåren visar att en relativt stor andel av studenterna hade utländskt

¹⁶⁶ Våren 2006 fanns 13 registrerade studenter.

ursprung (46 procent). Däremot visar det sig att den ursprungligt tänkta målgruppen, det vill säga elever utan behörighet för högre studier, inte var i majoritet – 80 procent av studenterna uppfyllde kravet för grundläggande behörighet. En stor andel hade även gått studieförebereidande gymnasieprogram. Flera av studenterna har alltså haft möjligheten att söka utbildningar inom det normala kursutbudet. Att så många ändå väljer att gå ett introduktionsår förklarar man från projektets sida med att man verkligen nått ut till den tänkta målgruppen, nämligen de som tvekar. Sammanlagt gick 100 av 148 studenter igenom introduktionsåret med godkänt i betyg (det vill säga minst 35 av 45 poäng). En stor andel av dessa studenter har sökt annan högskoleutbildning (70 procent) varav de flesta inom högskolan i Borås (95 procent). Några uppgifter om studenternas sociala bakgrund finns inte, däremot hänvisar man till upptagningsområdets karaktär och den låga utbildningsnivån i närområdet.

När det gäller det parallella stödet visade det sig som nämnts att detta i ganska liten utsträckning utnyttjades av studenterna. Den sammantagna bilden var att allt färre studenter sökte sig till stödverksamheten. På grund av detta beslutade man därför att inte erbjuda det parallella stödet efter projektiden, delvis beroende på att denna möjlighet till extra stöd redan existerade inom högskolans ordinarie stödverksamhet. Däremot lever det akademiska introduktionsåret kvar, efter ett års uppehåll i antagningen.

5.2 Högskoleledda informationsprojekt

Kategorin *Högskoleledda informationsprojekt* består av 33 projekt och innefattar framför allt projekt som har högskolor som huvudmän och elever i grund- och gymnasieskolan som målgrupp. Därmed är det också logiskt att samarbetena inom denna kategori till allra största delen består av att högskolor samarbetar med grund- och gymnasieskolor. Flera högskolor samarbetar med båda skolformerna.

Kategorin karaktäriseras även av en överrepresentation av ämnesinriktade projekt, flertalet orienterade mot naturvetenskap och teknik. Här återfinner vi bland annat de naturvetenskapligt och tekniskt inriktade projekten *Breddad rekrytering till Naturvetenskaplig och Teknisk högskoleutbildning med Supplemental Instruction – SI* – i gymnasieskolan förlagt till Kungliga tekniska högskolan, Skog, vatten och fisk vid Karlstads universitet och *Ökad kemistutbildning* – en nödvändighet vid Stockholms universitet.¹⁶⁷ Inom de naturvetenskapliga och tekniska ämnesområdena tycks svårigheterna att rekrytera studenter öppna upp för lösningar inom ramen för breddad rekrytering.¹⁶⁸

En annan ingång hos några av projekten i denna kategori är att just den specifika högskoleutbildningen är särskilt väl lämpad att breddas. I projektet *Breddad rekrytering* av rekryterare vid Göteborgs universitet argumenterar man för att utbildningsprogrammet med inriktning mot personal- och arbetslivsfrågor är en nyckelutbildning i arbetet med breddad rekrytering. Den yrkesgrupp som utbildningen förbereder för har en central position i organisationers rekryteringsprocess och spelar därmed en viktig roll i arbetet med att få in ”nya” grupper på arbetsmarknaden. Vi finner liknande tankar i projektet *Folkhögskollärarytbildning med mångfald* vid Linköpings universitet. I ansökan går att läsa:

Folkbildningen med sitt särskilda uppdrag att värna demokratin bygger på att aktiva människor i folkrörelser och samhälle ska engageras och utbildas för sitt uppdrag. Detta utmanar programmet till att rekrytera studerande utanför universitetets normala sökandegrupper.¹⁶⁹

¹⁶⁷ I bilaga 3 finns samtliga projekt som tillhör kategorin *Högskoleledda informationsprojekt*.

¹⁶⁸ Rekryteringsdelegationen noterar i sin slutrapport att några av de projekt som de finansierat visat sig vara projekt som skall intressera eleverna för naturvetenskap och teknik. Delegationen menar dock att det är lika viktigt att eleverna får en allmän insyn i högskolan. *Breddad rekrytering* 2004, s. 43 f.

¹⁶⁹ *Folkhögskollärarytbildning med mångfald*, projektansökan till Rekryteringsdelegationen, 2003-02-03, vol 21, Ra.

Även om inte alla projekt enbart är informativa verksamheter utgör ändå information om vad det innebär att läsa på högskolan ett centralt inslag. Men vi skall förstå information i en vid bemärkelse. Inbakat i informationsaktiviteterna är utbildning av dem som skall informera och i flera projekt finns andra verksamheter som snarare borde gå under benämningen stödåtgärder än renodlad information. Men som sagt, fokus i kategorins projekt är informativa aktiviteter i syfte att bredda rekryteringen. Gemensamt för flertalet av projekten är även att de grund- och gymnasieskolor (eller utbildningar) som högskolorna valt att samarbeta med ligger i en region med överrepresentation av elever med lite utbildningstillgångar med sig hemifrån och/eller med utländsk bakgrund.¹⁷⁰

Exempel på aktiviteter inom kategorin är studentambassadörsverksamhet, det vill säga studenter från den egna högskolan som fungerar som ambassadörer ute i skolorna, elever får skugga en student i syfte att få inblick i vad högre studier handlar om, studiebesök och öppet-hus-dagar där elever får prova på högskoleledda aktiviteter (laborationer, göra en tidning, delta i fiktiva rättegångsförhandlingar), prao-verksamhet på högskolor, läx- och studiehjälp, föreläsningar för elever och lärare, tema- och informationsdagar.¹⁷¹ Med andra ord handlar insatserna till stora delar om att med hjälp av olika typer av informativa åtgärder försöka avmystifiera högre studier. I slutrapporterna från projekten återkommer ett antal honnörsord som sammanfattar mycket av tankarna bakom aktiviteterna: *avdramatisera* högre studier, *identifikation* genom studentambassadörsverksamhet, skapa *förebilder*¹⁷² och *personliga kontakter*, väcka *nyfikenhet* och *motivera* för högre studier.¹⁷³ Genom insatserna skall glappet mellan grundskolan och högskolan minskas och därmed skall chanserna öka att ”nya” grupper tar sig in i högskolan.

5.2.1 Breddad rekrytering vid Karolinska Institutet

Karolinska Institutet fick i utdelningsomgångarna från delegationen många tillflöden vilket gjorde att man kunde starta nya projekt och fördjupa redan initierade samarbeten kring breddad rekrytering.¹⁷⁴ Den projektidé som skrivs fram i ansökan inbegriper tre olika områden som framhålls som centrala i arbetet med breddad rekrytering vid Karolinska Institutet: Nya studentgrupper, Studenten i fokus och Medvetandehöjning och attitydförändring. Inom det första området skulle man arbeta för att nå ”grupper som av tradition inte sökt sig till universitet och högskolor”.¹⁷⁵ Det andra området, studenten i fokus, handlar om att förbättra omhändertagandet av Karolinska Institutets studenter och det tredje om att Karolinska Institutets personal utbildas och medvetandegörs i frågor om vad breddad rekrytering innebär, bland annat beträffande hur man bemöter och tar hand om sina studenter. Det sistnämnda området är det viktigaste, enligt projektledaren.

¹⁷⁰ Rekryteringsdelegationen har prioriterat projekt där högskolan valt att samarbeta med skolor i områden som har låg övergång till högskolan. I delegationens slutrapport uppmärksammades att få projekt arbetar mot de yrkesförberedande programmen på gymnasiet, vilket anses vara en brist, eftersom många av dessa program har en lägre övergångsfrekvens till högskolan än de studieförberedande programmen. *Breddad rekrytering* 2004, s. 43.

¹⁷¹ För exemplifiering av de genomförda aktiviteterna, se även *Breddad rekrytering* 2004, s. 39-54.

¹⁷² I projektet Rekrytering och mångfald (ROM) vid Stockholms universitet har man exempelvis anordnat något man kallar för ”Förebildsdagar” ute på de grundskolor som ingår i samarbetet. Intervju med projektledare, 2006-05-04.

¹⁷³ Motivationens betydelse för att få människor att vilja studera lyfts fram som en nyckelfaktor i delegationens slutrapport. *Breddad rekrytering* 2004, s. 51 f.

¹⁷⁴ Presentationen bygger på den av Rekryteringsdelegationen beviljade ansökan från Karolinska Institutet, *Breddad rekrytering vid Karolinska Institutet*, 2002-05-13, vol. 8, Ra; *Handlingsplan för breddad rekrytering av grundutbildningsstudenter*, Karolinska Institutets råd, regler och riktlinjer, Utbildningsavdelningen, 2002; *Utvärdering av Språkverkstaden vid KI läsåret 2003/2004*, Gerd Johansson Hellman, Utbildningsavdelningen, september 2004 och den utvärdering som projektledaren gjorde på begäran av Rekryteringsdelegationen, okt. 2003. Därutöver har information hämtats från intervjuer med Caroline Olsson, koordinator för breddad rekrytering vid Karolinska Institutet och projektledare, Anna-Clara Olsson som för närvarande vikarierar för Caroline Olsson samt Jan Palmblad, professor vid Karolinska Institutet och medarbetare i projektet.

¹⁷⁵ *Breddad rekrytering vid Karolinska Institutet*, vol. 8, Ra.

Studentkårserfarenheter en tillgång

För de pengar som delades ut till samtliga lärosäten för att stödja arbetet med breddad rekrytering, inrättade Karolinska Institutet en koordinatorstjänst för rekryteringsfrågor. Man valde att ge en aktiv inom Stockholms universitets studentkår, som hade erfarenheter av arbete med jämlikhetsfrågor, tjänsten.

Och så anställde dom mig som var jätteintresserad av breddad rekrytering och hade jobbat på Stockholms universitets studentkår tidigare med jämlikhetsfrågor och jag var väldigt intresserad av just dom här frågorna. Så när jag började så hade jag en sån enorm tur att det var precis i samband med Rekryteringsdelegationens utlysningar av medel.

Bland det första som gjordes var att skriva en ansökan till Rekryteringsdelegationen och hjälpa Huddingegymnasiet med deras. I Karolinska Institutets egen ansökan formulerade koordinatören (som senare också kom att bli projektledare) idéerna. Allt gick mycket snabbt och tiden koms ihåg som lite galen och hysterisk. Ansökningar skrevs och pengar trillade in vilket gjorde att det var en kreativ och rolig tid. Koordinatören har varit spindeln i nätet för de olika projekt som har genomförts inom ramen för de tre olika delområdena. Hennes kåraktiva bakgrund och intresse för utbildningsfrågor har varit viktiga tillgångar i arbetet på Karolinska Institutet. Hon var insatt i propositionen *Den öppna högskolan*, och det var varken svårt eller främmande att utforma förslag på hur Karolinska Institutet skulle gå till handling i arbetet med breddad rekrytering.

Jag var väldigt inne i det här med breddad rekrytering jag [jobbade] på studentkåren just när proppen kom. Det var, på studentkåren, stort liksom.

För närvarande är den ordinarie koordinatören tjänstledig. Även den vikarierande koordinatören för breddad rekrytering och likabehandling har ett förflutet inom studentkåren.¹⁷⁶

Information, språk och utbildning

För att nå nya studentgrupper har man förutom gymnasiesamarbetena¹⁷⁷ tagit fram en broschyr som presenterar Karolinska Institutets utbildningar utifrån de yrken som utbildningarna förbereder för.¹⁷⁸ Tidigare, menar koordinatören, var utbildningskatalogen en text för de redan invigda då den mest liknade en tjock telefonkatalog. I den nya skriften är presentationerna på "lätt svenska". Koordinatören berättar att framtagandet av broschyren inte var helt enkelt.

Då när vi skulle göra det här blev det dels diskussioner om texterna. Kan man verkligen skriva på det här enkla sättet och vad händer med KI-loggan och den här enkla texten. Kan man banalisera så här? Mycket sådana diskussioner.

Från akademikerhåll har rädslor funnits för att utbildningar presenteras på ett alltför trivialt vis. Även bildval och bildhantering väckte känslor. Synpunkten fanns att det skulle framgå av broschyren att den var skriven på lätt svenska. Så blev inte fallet. Det som stod på spel var hur utbildningar på Karolinska Institutet och därmed Karolinska Institutets symboliska värde skulle förvaltas på bästa sätt och här gick åsikterna isär. Tanken var att broschyren skulle översättas till en rad olika språk men det har inte realiserats. Broschyren används dock flitigt, nya utbildningar läggs till och det trycks nya upplagor.

Den del som handlar om att attrahera nya studentgrupper kom att ta sitt avstamp i de etablerade gymnasiesamarbetena. I ansökan fanns även ett mentorprogram framskrivet där syftet

¹⁷⁶ I ansökan till Rekryteringsdelegationen hade koordinatorstjänsten beteckningen Mångfaldsordinator. Sedan kom tjänsten att heta Koordinator för breddad rekrytering och därefter Koordinator för breddad rekrytering och likabehandling.

¹⁷⁷ Se separata projektbeskrivningar om Huddinge och Tensta gymnasium.

¹⁷⁸ En detaljerad plan för de olika arbetsområdena går att finna i *Handlingsplan för breddad rekrytering av grundutbildningsstudenter*, Karolinska Institutets råd, regler och riktlinjer, Utbildningsavdelningen, 2002. Handlingsplanen finns tillgänglig på adressen <http://ki.se/content/1/c4/04/99/bredrekry.pdf> (2006-06-27).

var att elever från gymnasiet och grundskolan skulle få förebilder dels bland högskolestuderande dels bland yrkesverksamma på Karolinska Institutet. Detta delprojekt genomfördes aldrig, vilket koordinatören menar att delegationen var lite besviken över. Anledningen till att vissa delprojekt bortprioriterades var att man fick ett mindre belopp pengar än sökt. Det finns också en del i ansökan som handlar om etablerandet av ett samarbete med invandrarföreningar. Här var tanken att söka upp föreningar i Storstockholm och på så vis nå presumtiva studenter och deras föräldrar. Inte heller detta delprojekt genomfördes. Diskussioner fördes med ett annat lärosäte som tidigare hade försökt med denna typ av verksamhet men inte lyckats särskilt väl, vilket gjorde att man inte gav sig i kast med delprojektet i fråga.

Det andra projektområdet, studenten i fokus, har realiserats dels genom en språkverkstad, dels genom att erbjuda studenter några seminarier och föreläsningar som en introduktion till "livet i akademien". Båda dessa aktiviteter har fortsatt efter det att projektpengarna har tagit slut. Språkverkstaden har utökat sina öppettider från två till tre halvdagar i veckan.¹⁷⁹ Ansvarig lärare har varit ämneslärare i svenska och svenska som andraspråk. Den har varit välbesökt framför allt i slutet av terminerna när studenterna skall skriva sina examensarbeten. Det är kvinnliga sjuksköterskestudenter som använt den flitigast, medan det har varit svårt att locka tandläkar- och läkarstudenter samt manliga studenter. Under vårterminen 2004 hade man 125 besökare. Språkstödet erbjuds grundutbildningsstudenter på samtliga program och fristående kurser och avser att ge "hjälp till självhjälp". Tanken är att stödet leder till bättre studieresultat och minskar avhoppet från utbildningarna. Studenterna som besökte språkverkstaden var mycket nöjda med undervisningen. Besökarna visade sig bestå av en stor andel studenter som inte kunde få den hjälp de fick på språkverkstaden hemma. Det senare menar man är ett tecken på att man nått ut till de tilltänkta studentgrupperna, det vill säga studenter från studieovana hem eller med utländsk bakgrund.¹⁸⁰ Seminarieserien om "livet i akademien" hade inledningsvis problem med att studenter inte följde hela serien men hittade efter hand en form som fungerade tillfredsställande.

Slutligen har det tredje projektområdet, medvetandehöjning och attitydförändringar, resulterat i en kartläggning av studenters självupplevda välbefinnande på tre olika utbildningar i vilken man särskilt beaktade etnicitet och kön. En av institutionernas jämställdhets- och mångfaldsgrupper hade upplevt att det fanns problem bland studenterna som kunde kopplas till etnicitet och kön. Enkät och intervjuer genomfördes av en extern person och slutsatsen blev att det inte i första hand fanns några problem kopplat till etnicitet och kön.

Utöver kartläggningen har det arrangerats fortbildningsdagar om breddad rekrytering för personal på Karolinska Institutet som koordinatören har hållit i. Fortbildningspersonal har även kopplats in utifrån. Ambassadörsverksamheten räknas också till den medvetandehöjande verksamheten. Ambassadörerna är studenter som informerar om Karolinska Institutets utbildningar på gymnasieskolor, på Stockholms akademiska forum, på Karolinska Institutets öppet-hus-dagar och på mässor av olika slag. Ambassadörsverksamheten fanns innan delegationens pengar kom men i och med dessa medel fick ambassadörerna genomgå en utbildning i breddad rekrytering.

Koordinatören, som varit drivande och startat många av delprojekten, har haft målet att projekten allt eftersom skall flyta in i den reguljära verksamheten, vilket också skett i stor utsträckning.

Samarbetena med gymnasieskolorna i Huddinge och Tensta har fördjupats och intensifierats i och med delegationens medel. I intervjuerna framkommer att dessa antagligen skulle ha funnits utan delegationens medel eftersom det är viktiga projekt för Karolinska Institutet och det finns mycket "goodwill" i dem. Utöver gymnasiesamarbetena har man nära kontakt med studentkårerna på Karolinska Institutet och man ingår även i Stockholms akademiska forum som är ett samarbete mellan Stockholms högskolor. Koordinatören lyfter fram vikten av att ha

¹⁷⁹ Karolinska Institutets språkverkstad ingår i det av Rekryteringsdelegationen startade Nätverket för Språkverkstäder.

¹⁸⁰ *Utvärdering av Språkverkstaden vid KI läsåret 2003/2004*, Gerd Johansson Hellman, Utbildningsavdelningen, september 2004. Rapporten finns tillgänglig på adressen <http://ki.se/content/1/c4/59/88/SprakverkstadenSlutrapport-04.pdf> (2006-06-27).

företrädare för forskningen med sig i arbetet, inte minst för att ge legitimitet åt arbetet med breddad rekrytering på Karolinska Institutet.

Breddad rekrytering på agendan

Svårigheten att utvärdera verksamheterna är ett ämne som återkommer i intervjuerna. Man har efter ansträngning fått in en fråga om från vilken gymnasieskola studenterna kommer i en enkät som genomförs en gång per år på Karolinska Institutet.

För min del var det redan från början så, tänkte jag, att det här är lite farligt för att det kommer att handla om så små siffror. Man kan väl säga så här, jag har när jag har jobbat på KI i första hand varit intresserad av att få arbeta med dom här sakerna och mindre intresserad av att belägga en förändring därför att jag tror att det är otroligt svårt helt enkelt att se någon förändring. Men det här fattar man inte alltid på KI. Man vill gärna se en förändring och då vill man se att nu har vi 300 sökande från Huddingegymnasiet helt plötsligt. Och det kommer man aldrig få med liksom. Men det vi har gjort från och med i höstas det är att i den här Exquiro lägga med en fråga om gymnasieskola. Det har inte funnits tidigare. Och där ger Huddingegymnasium ett litet utslag.

Även om det inte går att visa med siffror har mycket ändå förändrats på Karolinska Institutet. Folk är medvetna om att frågan om breddad rekrytering är på agendan även om man tycker att det fattas tillräckliga resurser för arbetet.

Socialt ursprung ses som den viktigaste sociala kategorin i arbetet med breddad rekrytering. Vikarierande koordinator menar:

Alltså om du tittar på, det är ju framför allt social bakgrund som är intressant, måste jag säga i det här fallet. Om vi tittar på etnisk bakgrund så har vi en hög andel studenter med någon form av icke-svensk bakgrund, beroende på hur man räknar och går bak. Där ser det ju väldigt olika ut mellan olika ursprungsländer och det handlar om utbildningstradition och klass. Så att även när man pratar om att det är en etnisk mångfald som är intressant så handlar det också om social bakgrund.

I intervjun dryftas även att det finns en potentiell konflikt i arbetet med breddad rekrytering. Initialt tycker alla att det är bra och viktigt med breddad rekrytering men om saken ställs på sin spets genom att exempelvis antagningen ändras i syfte att förändra rekryteringen skulle det bli protester och farhågor för att missa de ”bästa” studenterna.

Men den konflikten undviker man ju och det är väl det som jag personligen kan ha som kritik mot hela det här hur mångfaldsarbetet och arbetet för breddad rekrytering har sett ut i högskolan, från regeringshåll och ut i högskolorna, man undviker att tala om den potentiella konflikten. Utan det är så här, bra för alla, det ska bli mer mångfald, öka kvalitén.

De ledande i projektet menar vidare att det finns en annan väsentlig problematik i arbetet med breddad rekrytering, nämligen frågan om vem som skall anpassa sig till vem, studenterna till högskolan eller högskolan till studenterna. Koordinatören ser det senare, att högskolan måste bli mer anpassad till de nya studentgrupperna, som projektets huvudsakliga syfte. Det är inte i första hand en informationsfråga, det handlar snarare om lärosätets självbild – att man ser sig som ett ledande forskningsuniversitet som betonar vikten av excellens i forskningen kan skrämja iväg de grupper som inte tycker att högskolestudier och än mindre forskning är en självklarhet.

Det är också ett problem att uppnå långsiktighet i arbetet. Tidigare fanns en heltidstjänst kring enbart breddad rekrytering, i dag innehåller tjänsten arbete med både breddad rekrytering och likabehandling av studenter. I praktiken har detta inneburit att en tjänst har försvunnit. Intervjuerna vittnar alltså om att det är kännbart att det finns mindre pengar i systemet. Verksamheten kring breddad rekrytering konkurrerar med andra från politiskt håll initierade frågor som exempelvis likabehandling av studenter.

5.2.2 Karolinska Institutets forskargymnasium i Tensta

Karolinska Institutets forskargymnasium i Tensta startade som ett samarbetsprojekt mellan Karolinska Institutet (KI) och Tensta gymnasium.¹⁸¹ En naturvetenskaplig klass med inriktning mot humanbiologi och forskning har under gymnasietiden haft regelbundna kontakter med Karolinska Institutet. Grundtanken bakom projektet är att man genom att bilda en NV-klass med forskarinriktning i Tensta får en ökad andel av dessa elever att söka vidare till Karolinska Institutet och att eventuellt se en forskarkarriär som en framtida möjlighet.

Att hitta en "oexploaterad begåvningsreserv"

Bakgrunden till att man från Karolinska Institutets håll började diskutera ett samarbete med ett gymnasium kan sägas vara tudelad, enligt initiativtagaren till projektet. Dels ansåg man att en otillräcklig andel elever valde naturvetenskaplig inriktning på gymnasiet och dels ansåg man att det fanns ett stort behov, från KI:s sida, att locka till sig talangfulla elever framför allt med skiftande etnisk bakgrund. I projektansökan anger man tydligt att man bland de invandrade grupper som går på Tensta gymnasium ser en oexploaterad begåvningsreserv som borde "identifieras, utvecklas och ges möjlighet till fortsatta högre studier". Ur ansökan kan man även läsa att kopplingen mellan ett forskargymnasium och högskola, i detta fall Karolinska Institutet, är "en viktig och framkomlig väg att uppnå en bra nyrekrytering av unga forskarbegåvningar". Tanken är att arbetet skall ge en långsiktig effekt inte bara för Tensta gymnasium och Karolinska Institutet utan för samhället i stort.

Diskussioner om att starta upp ett samarbete började föras på Karolinska Institutet under 1999. Initiativtagaren till projektet fick stöd för sina idéer hos dåvarande rektorn och man började arbetet med en projektplan.

Det var innan Rekryteringsdelegationen kom till, så var idén att välja Tensta dels för att det var politiskt rätt och dels för att man ville ha en breddad rekrytering, kanske framför allt etniskt.

När möjligheten att söka pengar från Rekryteringsdelegationen dök upp, fanns därför redan en befintlig projektplan som man ansåg överensstämde väl med delegationens uppdrag och direktiv. Sammanlagt beviljades projektet 1 670 800 kr fördelat på tre år. Rekryteringsdelegationens medel innebar alltså att man på allvar kunde realisera de planer man haft under ett par års tid. Projektledaren poängterar att pengarna från delegationen var väldigt betydelsefulla då engagemanget i frågan behöver kompletteras med incitament i form av pengar. Annars är det oerhört svårt att få personer att ställa upp och arbeta med dessa frågor vid sidan av sina ordinarie uppgifter.

Projektledarskapet togs under 2002 över av en läkarstuderande, tillika före detta elev på Tensta gymnasium. Han kom sedan att driva projektet som projektledare under den period då det stöddes med medel från Rekryteringsdelegationen. Också han pekar på att det finns en begåvningsreserv i områden som Tensta som behövde identifieras och motiveras att söka en högre utbildning.

[...] det finns en ju en reserv av duktiga och talangfulla elever som inte letar sig fram till högre studier, kanske kommer de eleverna från hem där de inte sporras. I andra delar av Stockholm, låt säga Östermalm eller Djursholm, där finns ju föräldrar som är resursstarka och kanske själv har erfarenheter av högre studier och kanske öppnar vägar och stimulerar barnen att aktivt söka vidare.

¹⁸¹ Presentationen bygger på den av Rekryteringsdelegationen beviljade projektansökan från Karolinska Institutet Karolinska Institutets forskargymnasium i Tensta dnr 02 022, vol. 4, Ra och projektets slutrapport Verksamhetsberättelse för Karolinska Institutets samverkan med Tensta gymnasium under åren 2002-2004, författad av Hassan Samadi. Därutöver har information hämtats från intervjuer med Göran Elinder och Hassan Samadi.

Valet av Tensta gymnasium

Till grund för valet av Tensta gymnasium som samarbetspartner låg således uppfattningen att där finns många begåvade elever som vanligtvis inte söker sig till högskolan. Därtill ansåg man att det på skolan fanns en väl fungerande naturvetenskaplig institution och en stabil lärarkår. Tensta gymnasium valdes ut i konkurrens med flera skolor i Stockholm, där man bland annat tog hänsyn till skolornas utbud av utbildningar och förutsättningar för att driva rekryteringsprojekt. När det gäller elevgruppernas sammansättning på Tensta gymnasium säger initiativtagaren:

Man visste ju att det var en förstadsskola i en extremt invandratät miljö, med väldigt många nationer och lite socialt belastad, men samtidigt att skolan som sådan var väldigt välvårdad och väl fungerande.

Från KI:s sida anser man den mångfald av nationaliteter och befolkningsgrupper som finns i Tensta är viktiga inslag i en kreativ forskningsmiljö. Genom att dra dessa begåvningar till sig breddar man rekryteringen till högskolan samtidigt som man ser till att få in personer med kompetens och olika kulturella erfarenheter. En situation som båda parter kan dra nytta av. Arbetet med ett rekryteringsprojekt ansågs därför vara viktigt både för Karolinska Institutet och för Tensta gymnasium.

Bland de utvärderingar som gjorts av projektet har man bland annat sett att ungefär 80 procent av de inblandade eleverna har någon form av utländsk bakgrund. När det gäller föräldrarnas studiebakgrund finns det däremot större variation. Initiativtagaren till projektet poängterar att flera av invandrargrupperna, exempelvis iranier och chilenare, i stor utsträckning kom från familjer med någon form av akademisk bakgrund.

Så det finns mycket större skillnader mellan invandrargrupper än vad det finns mellan svenskar. Iranska ungdomar är ofta mer förberedda än vad vi svenskar är.

Återkommande besök

Projektet har under verksamhetsperioden haft återkommande projektmöten där projektledaren och personal från Karolinska Institutet träffat en projektgrupp bestående av lärare på det naturvetenskapliga programmet vid Tensta gymnasium. Förutom projektledaren har vissa av Karolinska Institutets institutioner och personer som projektledaren kallar ”eldsjälar” vid dessa institutioner arbetat med projektet.

Projektet genomfördes med olika moment för de olika årskurserna. Under årskurs ett fick eleverna bland annat göra regelbundna guidade studiebesök på Karolinska Institutet. Besöken var ofta upplagda så att man fick besöka olika stationer och genomföra olika praktiska övningar, allt från omvårdnad till att lära sig sy stygn på attrapper och andra mer avancerade experiment. Dessutom har man haft regelbundna föreläsningar både på Tensta gymnasium och på Karolinska Institutet. Studenter från Karolinska Institutet har varit inblandade genom att elever i Tensta har fått möjlighet att ”skugga” dem under en dag, för att ge eleverna inblick i hur det är att vara student. Dessutom har de fått möjlighet att ”skugga” en färdigutbildad läkare, sjukgymnast, laboratorieassistent eller liknande för att på så sätt komma i kontakt med sjukvårdsmiljön i allmänhet och olika yrkesområden i synnerhet. Utöver detta har man tillsammans genomfört olika informationsspridande verksamheter. Ett par gånger om året, under de så kallade gymnasiedagarna, har man genomfört ”öppet hus” för att ge information om samarbetet och verksamheten.

Sammanlagt sju av Karolinska Institutets 22 institutioner medverkade kontinuerligt i samarbetet. En viktig del av projektet är det samarbete man haft med elever som skrivit projektarbeten med handledare från Karolinska Institutet. Tanken har varit att till olika forskningsområden inom Karolinska Institutet knyta projektarbeten som syftade till att ge kunskaper om forskningsprocesser, kunskapsinhämtning och vetenskapliga grundbegrepp. Dessutom instiftades ett pris för bästa projektarbete och bästa handledare som delas under examensdagarna på Karolinska Institutet.

Kontakterna med gymnasieskolan i Tensta utgjorde kärnan i verksamheten. Därutöver genomfördes vissa satsningar riktade till grundskolan och man initierade även fortbildningskurser för gymnasielärare i naturvetenskapliga ämnen. Grundskolesatsningen har efter projekttiden tagits över av den lokala stadsdelsförvaltningen i samarbete med Tensta gymnasium.

Från projektledningens håll var man noga med att inte exponera några särskilda ämnesområden eller program dit man ville se en ökad rekrytering. Mångfalden skulle öka på Karolinska Institutet i stort och tanken var att eleverna själva skulle utforska universitetsmiljön och inte styras in i något program eller yrke. Genom att fysiskt vara på plats på Karolinska Institutet och få information om hur det är att studera där avsåg man att avdramatisera övergången mellan gymnasiet och högskolan.

Resultat – ett ökat söktryck

En rad utvärderingar har gjorts av projektet. Något om hur många av de inblandade eleverna som gått vidare till högskolan kan man inte säga i nuläget. En del av de elever som varit inblandade i projektet vet man har börjat på Karolinska Institutet men hur många de är finns det inga uppgifter på. Man anser det vara för tidigt för sådana undersökningar då de flesta av eleverna inte går vidare till högskolan direkt efter gymnasiet. Det som projektledaren lyfter fram som viktiga resultat är bland annat att projektet starkt bidragit till att söktrycket på det naturvetenskapliga programmet har ökat och önskemål bland studenter att komma in på forskargymnasiet har stigit. Statusen på skolan som helhet anser man också ha ökat. Samarbetet ses också som något som har gynnat Karolinska Institutet tack vare att man har fått in nya erfarenheter och influenser. Projektledaren framhåller att många av eleverna fått upp ögonen för högskolan och blivit intresserade av högre studier. Man anger också att man varit medveten om att Karolinska Institutet i stor utsträckning saknar studenter från lägre sociala grupper, framför allt inom läkar- och tandläkarutbildningen. Samtidigt ser man det som en situation som man inte har kunnat påverka, beroende på de antagningsregler som finns. Projektet har dock bidragit till att frågan uppmärksammas och man har fått positiv respons både från Karolinska Institutets ledning och från andra medarbetare.

Projektet, som har fått mycket uppmärksamhet i media har, efter projekttiden, implementerats i de ordinarie verksamheterna vid de båda lärosätena. Utbildningsstyrelsen vid Karolinska Institutet samt Tensta gymnasium bekostar numera gemensamt projektet. Efter att pengarna från Rekryteringsdelegationen tog slut upplever man dock en något kärvare ekonomisk situation.

5.2.3 Projektet Vilja Våga Välja vid S:t Görans gymnasium

Projektet Vilja Våga Välja handlade i grunden om en önskan att få fler elever inom Barn- och fritidsprogrammet (BF) och Omvårdnadsprogrammet (OP) på S:t Görans gymnasium i Stockholm att välja en högskoleutbildning efter avslutad gymnasieutbildning.¹⁸² Dessutom ville man öka antalet elever med högskolebehörighet, samt väcka ett intresse för högre studier. Syftet med projektet kan också sägas vara att man i någon mån ville höja statusen på utbildningarna och visa att skilda karriärval är möjliga efter examen. Ursprungligen var tanken att tre gymnasieskolor i Stockholm skulle delta i projektet, S:t Görans gymnasium, Skärholmens gymnasium och Farsta gymnasium, men då man inte fick de pengar man ansökt om valde man

¹⁸² Presentationen bygger på den av Rekryteringsdelegationen beviljade projektansökan från Utbildningsförvaltningen *Vilja våga välja* dnr 02 337, vol. 8, Ra; projektets slutrapport, *Slutrapport för projektet Vilja Våga Välja S:t Görans gymnasium* samt en slutredovisning från Omvårdnadsprogrammet *Utteckling av Omvårdnadsprogrammet Ht 02 – Vt 05, S:t Görans gymnasium utifrån projektet Vilja, Våga, Välja högskolan*. Därutöver har information hämtats från intervjuer med Monica Söderman, Rune Persson, Monica Sydhoff, Margot Hammarsten, Kristina Ivri, Anita Westin.

att minska projektets storlek till att endast omfatta S:t Görans gymnasium.¹⁸³ Anledningen till att det blev S:t Görans gymnasium var att det var där man hade arbetat fram den ursprungliga projektiden. På S:t Göran hade enskilda lärare tillsammans med skolledningen diskuterat planer på att starta en högskoleförberedande klass på OP respektive BF. Tanken var att urskilja och ge extra motivation till de elever som hade en avsikt att läsa vidare på högskolan. Projekten lades dock om till att omfatta samtliga elever på respektive program.

Som huvudman stod utbildningsförvaltningen i Stockholm där en övergripande projektledare skulle ansvara för bland annat dokumentation, utvärdering och uppföljning. På varje program fanns dessutom en lärare med projektledaransvar för sitt specifika program. På varje program skulle dessutom en projektgrupp bestående av lärare bildas.

Eleverna vid S:t Göran

I projektansökan anger man att eleverna vid S:t Görans gymnasium i stor utsträckning kommer från ”socioekonomiska och etniska grupper, som normalt inte söker sig till högre utbildning”. Dessutom anger man att många har ”bristande kunskapsbas från grundskolan, ytlig språkförståelse, låg studiemotivation och få positiva studieförebilder”. Vid frågor om elevernas bakgrund lyfter lärarna främst upp den kulturella bakgrunden. Man anger också att man av erfarenhet vet att dessa elever i stor utsträckning inte går vidare till högskolan och att de två programmen generellt rekryterar elever från studieovana hem.

Lärarna inom Barn- och fritidsprogrammet anger att deras elever i huvudsak har svenskt ursprung med låga betyg från grundskolan och låg studiemotivation. På Omvårdnadsprogrammet har eleverna i större utsträckning utländskt ursprung och flera elever som kommit som flyktingar. En stor andel har annat modersmål än svenska och bristande kunskaper i det svenska språket. Ett motiv till projektet var att dessa elever skulle bli varse att det fanns andra vägar efter avslutad gymnasium än de som de annars skulle ha valt. En sådan väg var att läsa vidare på högskolan. På så sätt kan man säga att projektet även kom att fokusera på att informera eleverna om vilka möjligheter som fanns.

[...] eleverna såg inte vad det är som kunde leda vidare till högskolan utan man såg väl mer att gick man OP så jobbade man som vårdbiträde eller något så småningom, man såg inte att det fanns andra vägar och på BF tror jag man tänkte likadant, alltså barnskötare och såg inte det här med lärarhögskolan. (Projektledare, utb.förv.)

Projektets verksamhet

För att nå målen med fler elever som avser läsa vidare efter avslutad gymnasieutbildning, skisserades i projektansökan en plan som innehöll ett flertal olika moment. Till en början skulle en inledande bedömning göras av elevernas kunskapsnivå i kärnämnen och med utgångspunkt från den skulle individuella studieplaner upprättas. Utöver detta fanns olika verksamheter som på olika sätt var tänkta att förbereda eleverna för en högskoleövergång. Bland annat skulle en lokal kurs ”Att läsa vidare på högskolan” skapas. Eleverna skulle dessutom få möjlighet att besöka högskolor (Läraryhögskolan för BF och Karolinska Institutet för OP). Man ville även rekrytera så kallade studentambassadörer som skulle besöka skolan för att berätta om sina studier på ett mer informellt sätt. Vidare hade man för avsikt att engagera elevernas föräldrar genom att bjuda in till regelbundna föräldrasamtal.

En viktig del av projektet var också att man syftade till att öka antalet elever som hade högskolebehörighet efter avslutad gymnasiet. Utöver detta erbjöds en ledarskapsutbildning för ett antal elever inom de båda grupperna. Sammanfattningsvis kan man säga att projektet handlade

¹⁸³ Sammanlagt beviljades projektet 2 800 000 kr fördelat på tre år.

om att dels ge eleverna på de två programmen extra stöd och inspiration i sin vardag på skolan och i det reguljära arbetet och dels etablera kontakt med en högskola.

Två projektgrupper

De två skilda projektgrupperna på S:t Görans gymnasium, BF och OP, hade relativt liten kontakt med varandra under projektiden. Därför kom projektet i princip att utvecklas till två skilda projekt. Även arbetsformerna skiljde sig något åt, OP kom bland annat att använda sig av problembaserat lärande (PBL) i projektet. Sedan tidigare fanns en grupp lärare som arbetat med PBL i projektform och man kunde därför relativt snabbt bilda en fungerande projektgrupp. BF hade något större problem med att komma igång med arbetet, framför allt beroende på att man hade svårigheter att rekrytera lärare till projektgruppen. Något försenat lyckades man rekrytera lärare som fick viss nedsättning i tjänst för att arbeta med projektet.

Det visade sig också innebära problem att genomföra några av de i projektansökan uppställda momenten. Flera av dem kom aldrig till stånd, av olika anledningar, ofta kopplat till samarbetssvårigheter på olika plan. Exempelvis kom ingen högskoleförberedande kurs till stånd, dock bedömer man att dessa kunskaper ändå kom eleverna tillgodo genom samarbetet med högskolan. Det visade sig även vara svårt att locka föräldrar till de extrainsatta föräldramötena. Från båda projektgrupperna påpekar man att den omläggning som gjordes, i det att projektet kom att omfatta alla elever på de bägge programmen och inte en högskoleförberedande klass, inte var ett från början förankrat beslut på skolan. Dessutom upplevde man det som problematiskt att utbildningsförvaltningen hade att fördela pengar i stället för att det ansvaret låg på projektgrupperna. Det fanns också oklarheter kring vilken utbildningsförvaltningens roll var i projektet. Man ansåg att värdet av deras samordnande funktion till stor del försvann i och med att projektet skars ner till att omfatta en enda gymnasieskola.

Projektgruppen på BF upplevde också svårigheter att etablera kontakten med Lärarhögskolan, dit man tänkt förlägga sitt samarbete. Så småningom lyckades man ordna ett par besök och man fick även studentambassadörer att besöka skolan. OP fick å andra sidan en bättre och livaktigare kontakt med Karolinska Institutet och dess representanter. Representanter från Karolinska Institutet har också haft en aktiv del i projektet genom regelbundna möten med projektgruppen på OP.

Resultat av projektet

Båda projektgrupperna gjorde uppföljningar kring hur elevernas attityder gentemot högre studier hade förändrats under projektperioden. Bland annat frågade man eleverna om hur de såg på att läsa vidare på högskolan i framtiden. Man undersökte även hur andelen elever med högskolebehörighet förändrats. Det är svårt att dra några generella slutsatser kring resultaten. Det man kan säga är att båda projektgrupperna upplever attitydförändringar i olika grad hos de inblandade eleverna. Framför allt märktes attitydförändringar bland OP:s elever. Fler säger sig vara beredda att söka en högskoleutbildning och man märkte även en markant skillnad i antalet studenter som uppnått högskolebehörighet.

Vi menar ju att vi nått de här målen med breddad rekrytering, att de vill söka till högskolan. De har också fått större möjligheter, tror vi, att komma in på högskolan, genom det här arbetet (OP).

Man såg också en ökning i elevernas betygsgenomsnitt. Tidigt hade man upptäckt att flera elever befann sig på en låg språklig nivå och ett resultat av arbetet är att elevernas resultat i svenska förbättrats avsevärt. Även om flera av projektets moment inte genomfördes upplever projektgrupperna att de verksamheter som genomfördes bidrog till att stärka eleverna.

Det gav en viss guldkant till tillvaron för de elever som just då gick här på skolan, de fick saker som inga andra elever fått eller kanske någonsin kommer att få. Vi fick mycket trevligt tack vare det här (BF).

De moment som genomfördes handlade i stor utsträckning om olika former av stöd, samtals- och identitetsstärkande grupper och inte så mycket om kontakten med högskolan. Detta var framför allt tydligt när det gällde BF, OP hade genomgående en tydligare kontakt med högskolan. Oklarheter när det gäller ansvarsområde och kring hur projektet skulle organiseras (vid starten fanns egentligen inga färdiga projektgrupper) gjorde att starten drog ut på tiden. Dessutom var förhållandet mellan utbildningsförvaltningen och projektgrupperna på skolan oklart.

När det gäller projektet i dag finns ingen pågående verksamhet. Både BF och OP har haft planer att återuppta kontakten med högskolan. Problemet är hur detta skall lösas finansiellt då personal på högskolan ofta kräver ersättning för att ställa upp samtidigt som lärare på de respektive programmen inte har någon möjlighet att under ordinarie arbetstid fortsätta med arbetet. På OP arbetar man vidare med det problembaserade lärandet, som man anser har gett goda resultat framför allt när det gäller elevernas språkutveckling. Några ytterligare resurser till att genomföra samtals- och identitetsstärkande grupper finns ej. Det som saknas är medel för dessa åtgärder och för att återuppta projektets ursprungliga arbetsformer.

5.3 Gymnasieledda informationsprojekt

Under de tre ordinarie ansökningsomgångarna erhöll sammanlagt sjutton projekt, som kategoriseras som *Gymnasieledda informationsprojekt*, medel från Rekryteringsdelegationen. Gemensamt för dessa projekt är att målgruppen i stor utsträckning varit gymnasieelever och i några enskilda fall grundskoleelever. För huvudmannskapet står i fjorton av projekten en gymnasieskola, för två projekt är en grundskola huvudman. Dessutom räknar vi till denna kategori även ett projekt vars huvudman inte är en grund- eller gymnasieskola utan Stockholms Akademiska forum.

Dessa gymnasieprojekt skall dock inte ses som de enda projekt som involverar de lägre skolformerna. Flera av de högskoleledda informationsprojekten inriktar även de sin verksamhet mot gymnasiet eller grundskolan. Det som är utmärkande, både när det gäller de informationsprojekt som har gymnasieskolor som huvudmän och de som har högskolor, är att det finns en tendens att vilja koncentrera sin verksamhet till de senare årskurserna i gymnasieskolan, en situation som även Rekryteringsdelegationen lyfter fram i sin slutrapport.

Som nämnts tidigare är de flesta överens om betydelsen av att börja arbetet med breddad rekrytering tidigt. Det innebär att arbetet måste påbörjas redan på grundskolan och gymnasieskolans första årskurser. Högskolan tenderar tyvärr ofta att koncentrera sina insatser endast till de senare årskurserna i gymnasiet och till söktillfällena.¹⁸⁴

Inför andra ansökningsomgången uppmuntrades därför särskilt projekt som syftade till samarbete mellan grundskolan och högskolan.¹⁸⁵ Resultatet blev ingen markant förändring i antalet projekt med fokus på grundskolan, däremot ser man ett ökat antal gymnasieprojekt i den andra och tredje ansökningsomgången.

När det gäller verksamheten är utmärkande för dessa projekt att de nästan uteslutande handlar om att försöka öka elevernas intresse och ambition att läsa vidare på högskolan. De kan kallas aspirationsprojekt. Oftast gäller det att ge information om högskolestudier på ett eller annat sätt, en övervägande andel av projekten är utpräglade informationsprojekt (tolv av sjutton). I övriga fall handlar det om att ge eleverna universitetsorienterade kurser som bättre skall förbereda för högre studier. Som exempel kan nämnas introduktionskurser till högskolestudier, högskolematematik eller kurser där en del av verksamheten bedrivs på en högskola.

¹⁸⁴ Breddad rekrytering 2004, s. 57.

¹⁸⁵ Breddad rekrytering 2004, s. 15.

En vanlig verksamhet, som både kan ses som aspirationshöjande och informationsspridande, är organiserade besök och informationsträffar på högskolor och universitet. I vissa fall har sådana skett på en regelbunden basis medan det i andra fall gjorts mer sporadiskt och som komplement till annan verksamhet. I något fall har gymnasieeleverna fått skriva projektarbeten i nära samarbete med någon högskoleinstitution. Flera av projekten har också riktat sig till en viss grupp inom skolan. Några inriktar sig exempelvis på elever på vissa program, som Omvårdnadsprogrammet eller Byggprogrammet, medan andra har en tydlig ämnesinriktning som exempelvis matematik eller naturvetenskap.

När det gäller målgruppen finns bland gymnasieprojekten inte alltid en preciserad målgrupp dit man riktar sina insatser. Vanligt är att man hänvisar till det geografiska läget och att skolan finns i ett område med en hög andel invandrade elever eller att skolan ligger i ett geografiskt område som traditionellt sett har en låg övergång till högre studier. I vissa fall pekar man också mer indirekt på en målgrupp. Som exempel kan nämnas de fall då verksamheten tar fokus på ett speciellt gymnasieprogram som Byggprogrammet eller det Individuella programmet. I dessa fall hänvisar man ofta till en allmän uppfattning att insatser på dessa program innebär att man med stor sannolikhet når grupper från studieovana hem eller med invandrarbakgrund.

Något bör även nämnas om vad som hänt gymnasieprojekten efter projekttidens slut. Av de sjutton projekt som genomfördes har det stora flertalet (tretton stycken) fortsatt sin verksamhet i någon form, de flesta med liknande innehåll och arbetsformer. Flera av projekten har fått extra pengar från kommuner för att kunna fortsätta sin verksamhet, bara något projekt har sökt och fått beviljade nya projektpengar. Fyra projekt har tvingats lägga ner sin verksamhet i huvudsak beroende av att man inte lyckats hitta nya finansieringskällor. Inför denna utvärdering besöktes tre verksamheter inom kategorin *Gymnasieleda informationsprojekt*.

5.3.1 Breddad rekrytering – Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska Institutet

Huddingegymnasiet fick pengar av Rekryteringsdelegationen för att utveckla ett samarbete med Karolinska Institutet i samma utdelningsomgång som den där Karolinska Institutet själva fick pengar att arbeta med breddad rekrytering.¹⁸⁶ ”Bakgrunden till samarbetet är Huddingegymnasiets ambition att öka intresset för naturvetenskap i synnerhet och intresset för högskole-/universitetsstudier i allmänhet”.¹⁸⁷ Innan möjligheten kom att söka pengar från Rekryteringsdelegationen hade man på Huddingegymnasiet börjat fundera på att starta en inriktning på det samhällsvetenskapliga programmet mot samhällsmedicin. Då föddes tankar på att ta kontakt med Karolinska Institutet för att få till stånd ett samarbete. Ett samarbete mellan Karolinska Institutet, Huddingegymnasiet och Huddinge kommun inleddes redan hösten 2000 och våren 2001 bildade Huddingegymnasiet och Karolinska Institutet en styr- och arbetsgrupp där uppgiften var att formulera ramarna för samarbetet.¹⁸⁸ I och med projektmedlen kunde arbetet intensifieras och anta en fastare form.

¹⁸⁶ Presentationen bygger på den av Rekryteringsdelegationen beviljade ansökan från Huddingegymnasiet, Breddad rekrytering. Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska Institutet, 2002-05-15, vol. 7, Ra; Utvärdering av samarbetet mellan Huddingegymnasiet och Karolinska Institutet, sammanställt av Ulrika Berg och den utvärdering som projektledaren gjorde på begäran av Rekryteringsdelegationen, okt. 2003. Därutöver har information hämtats från intervjuer med Ylva Lokander, skolledare på Huddingegymnasiet och som var med och skrev ansökan, Sofia Tranaeus, forskare och lärare vid Karolinska Institutet och medarbetare i projektet, Jan Palmblad, professor vid Karolinska Institutet och medarbetare i projektet, Caroline Olsson, koordinatör för likabehandling av studenter och breddad rekrytering vid Karolinska Institutet och tillika projektledare för Karolinska Institutets egna Rekryteringsdelegationsfinansierade projekt samt med Anna-Clara Olsson som för närvarande vikarierar för Caroline Olsson.

¹⁸⁷ Utvärdering av samarbetet mellan Huddingegymnasiet och Karolinska Institutet, sammanställt av Ulrika Berg, tillgänglig från <http://www.huddingegymnasiet.se/ki/index.htm> (2006-04-06).

¹⁸⁸ Ansökan, Breddad rekrytering. Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska Institutet, 2002-05-15, vol. 7, Ra.

Väl förberedda för rekryteringsarbete

På Karolinska Institutet hade man redan innan propositionen *Den öppna högskolan* kom börjat fundera kring frågor om arbete med studentrekrytering. När propositionens förslag om att breddad rekrytering skulle sättas på agendan blev kända och när möjligheten öppnades att söka pengar från Rekryteringsdelegationen, var såväl Huddingegymnasiet som Karolinska Institutet väl förberedda. Från Karolinska Institutets håll hade utöver kontakterna med Huddingegymnasiet även samarbeten med Tensta gymnasium inletts. Därutöver hade en grupp ”KI-rekryt” som skulle arbeta med studentrekryteringsfrågan startats vid Karolinska Institutet. Huddingegymnasiets projekt och Karolinska Institutets eget rekryteringsprojekt kom att flyta ihop med varandra och de redan etablerade kontakterna med gymnasiet blev en viktig resurs i rekryteringsarbetet på Karolinska Institutet.

Fler ska våga

Projektets ambition är att nå ut till elever som vanligtvis inte skulle ha sökt sig vidare till högskolan. Tanken är att genom tidig kontakt med Karolinska Institutet blir elever bekanta med hur det är att bedriva högskolestudier. Skolledare på Huddingegymnasiet uttrycker det så här:

Alltså att man måste känna sig bekant med högskolan. Kommer man från studieovana miljöer så är det ett stort steg och vi har ju, det vet vi, många grupper här, alltså på skolan, som har den bakgrunden.

Vidare vill man att okända högskoleutbildningar på Karolinska Institutet skall bli mer synliga för potentiella studenter och att elever i större utsträckning skall få vetskap om det stora utbildningsutbud som Karolinska Institutet erbjuder. Detta menar man ökar chanserna för att elever vågar söka sig till utbildningsområden som de annars inte skulle ha funderat på. Av ansökan framgår att syftet vidare är att öka intresset för naturvetenskap både för gruppen elever som ”traditionellt är inriktade mot naturvetenskapliga ämnesområden och de grupper av elever, som vanligtvis inte förknippas med naturvetenskap det vill säga de samhällsvetenskapliga – och estetiska utbildningarna”.¹⁸⁹ Projektet syftar inte bara till att få fler elever som normalt sett inte skulle ha sökt Karolinska Institutet att söka dit utan även till att i största allmänhet i högskolan slussa in elever som inte brukar välja högskolestudier. Utmaningen menar man består i att få elever att våga söka sig till Karolinska Institutet och högskolan. Och här menar man har Karolinska Institutet mycket att lära eftersom man är en prestigeinstitution och inte helt van vid att handskas med osäkra studenter. En lärare från Karolinska Institutet som var involverad i projektet säger:

Där tror jag KI har någonting som vi får jobba hårt med. Därför att det är så om man ska ha folk som är rädda och ovana och kanske känner sig ganska små inför högskolestudier då är ju inte KI det bästa universitetet. Det är inte det mest välkomnande normalt sett med mjukaste famn och så vidare. Och den bilden tror jag att vi får jobba väldigt mycket på.

Drivkrafter

För Huddingegymnasiets skänker samarbetet med Karolinska Institutet kompetens och prestige. Man menar att uppbyggnaden av inriktningen mot samhällsmedicin hade varit omöjlig utan samarbetet. Karolinska Institutet står för viktig kunskap och ökar intresset för naturvetenskap. Sedan samarbetet drog igång har söktrycket till det naturvetenskapliga programmet ökat och elever börjar välja Huddingegymnasiet tack vare samarbetet.¹⁹⁰

Engagemanget från Karolinska Institutet motiveras i hög grad av behovet av bättre söktryck till utbildningsprogram som inte är särskilt välsökta. I detta sammanhang nämns program som

¹⁸⁹ Projektansökan, Breddad rekrytering. Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska Institutet, 2002-05-15, vol. 7, Ra.

¹⁹⁰ *Utvärdering av samarbetet mellan Huddingegymnasiet och Karolinska Institutet*, sammanställd av Ulrika Berg, tillgänglig från <http://www.huddingegymnasiet.se/ki/index.htm> (2006-04-06).

sjuksköterske-, biomedicinska analytiker- och tandhygienistprogrammet. Från biomedicinska analytikerutbildningen är det stora avhopp. Ett av skälen anses vara att det för många är ett andrahandsalternativ och att man egentligen vill bli läkare. Lärare från Karolinska Institutet beskrev rekryteringen till tandhygienistutbildningen vid projektstarten på följande vis:

Den hade nästan bara flickor med nyetniskt ursprung med dålig studievana. Det gick otroligt knackigt. Det var jättesvårt att undervisa och det var få som examinerades. Många fick hoppa av. Det är ju lite bakvänt och det kände jag direkt när jag kom, o hjälp, kan jag ta upp den här frågan, men det är ju också en fråga att bredda.

Två andra argument är att det finns en ”begåvningsreserv” som bör tas tillvara och att det är viktigt att vården har personal med annan etnisk bakgrund än svensk eftersom Sveriges befolkning i dag har en blandad etnisk sammansättning och att det kan vara lättare för patienter med utländsk bakgrund att förstå det svenska vårdssystemet om man möter personal med liknande ursprung.¹⁹¹ Medarbetare från Karolinska Institutet menar att:

Dom som inte söker sig [hit] i vanliga fall. I den gruppen finns det förmodligen mycket begåvade personer som vi gärna skulle vilja se i våra led. Det är det ena, det andra är vi behöver kunna utbilda också personer som har en annan etnisk bakgrund än traditionella svenska. För att kunna se till att sjukvården har en beredskap att ta hand om just etniska grupper. Låt oss säga en arabisk familj kommer till sjukvården i Sverige i dag så och dom inte träffar någon som har deras egen bakgrund så blir det svårare för dom men träffar dom någon med sin egen bakgrund så blir det en del av det mönster, det sätt som vi jobbar på, kanske lättare att förklara för dom.

Pragmatisk arbetsordning

Huddingeprojektet är organiserat kring en projektgrupp bestående av en grupp från gymnasiet och en från Karolinska Institutet. Gymnasiegruppen utgörs av ett par skolledare och ämneslärare (fyra till fem personer sammanlagt). De två lärare som arbetar aktivt i projektet har nedsättning i sina lärartjänster och de är utvalda av skolledningen för att de anses lämpliga. Det har skriftligen gjorts en överenskommelse mellan Karolinska Institutet, Huddingegymnasiet och Huddinge kommun där kommunen gör klart att de vill delta i och stötta samarbetet.¹⁹² I skrivande stund stöttar kommunen ekonomiskt med nedsättningen i tjänst (25 procent) för de två lärare på gymnasiet som deltar i projektet.

Karolinska Institutets grupp har bestått av ungefär tio personer som på ett eller annat vis har varit involverade. Målsättningen har varit att ha någon representant från varje utbildningsprogram men det har inte fungerat i praktiken. Även koordinatören för likabehandling av studenter och breddad rekrytering vid Karolinska Institutet sitter med i gruppen. Projektgruppen, som en av de intervjuade kallar för den ”lilla pragmatiska gruppen”, har träffats regelbundet under projektåren ungefär en gång per månad. Eftersom Karolinska Institutet har varit involverad i en rad olika rekryteringsprojekt (med Huddingegymnasiet, med Tensta gymnasium samt ett eget projekt) har det även funnits en grupp som samordnade alla aktiviteter. Denna senare grupp har sedan upplösts. Intervjuerna vittnar om att samarbetet mellan Huddingegymnasiet och Karolinska Institutet har fungerat mycket bra. Inställningen har varit att arbeta konkret och att inte ta sig vatten över huvudet.

Vi gör det som är görligt och det gör att det sällan har blivit saker som har hakat upp sig väldigt mycket eller känts som stora misslyckanden eller någonting, och det är ju bra för dynamiken i gruppen och bra för fortlevnaden av projektet.¹⁹³

¹⁹¹ Den senare argumentationen är den som Medicinska föreningen vid Karolinska Institutet lyfter fram. Se projektbeskrivningen Mentorsprogrammet vid Medicinska Föreningen i Stockholm, vol. 22, Ra.

¹⁹² Överenskommelse mellan Karolinska Institutet och Huddinge gymnasiet, Huddinge kommun, 2001-10-11.

¹⁹³ Lärare, Karolinska Institutet.

I intervjuerna framkommer att projektet hade varit mycket svårt att genomföra om det inte funnits en tjänst knuten till arbetet. Att någon koordinerar insatserna är centralt. Med andra ord understryks hur viktigt det är att engagemanget institutionaliseras.

Aktiviteter

En viktig del av verksamheten är ”KI-dagen”. Det är en temadag som inträffar årligen då alla elever på Huddingegymnasiet har möjlighet att komma i kontakt med studenter och forskare från Karolinska Institutet. Under en heldag får eleverna dels lyssna till föreläsningar, dels prova på olika typer av laborationer. Exempel på teman som behandlats är ”Bruk och missbruk”, ”Global hälsa” och ”Äta bör man annars dö man”. De har exempelvis fått göra porslinständer, ta blodtryck, göra konditionstest och så vidare. Dagen riktar sig till gymnasiet alla utbildningar.¹⁹⁴ Under 2003 var också samtliga elever i årskurs nio i Huddinge kommun inbjudna att delta och samtliga studie- och yrkesvalslärare från kommunens högstadieskolor, skolledningen från omkringliggande gymnasieskolor samt förvaltningspersonal.

Därutöver har naturvetenskapsklasser besökt föreläsningar och deltagit i laborationer på Karolinska Institutet, gymnasielärare har fått fortbildning på Karolinska Institutet, forskare har kommit till gymnasiet och föreläst för lärare, gymnasiepersonalen har deltagit i en fortbildning om stress, och KI-ambassadörer, det vill säga studenter från Karolinska Institutet, har deltagit i informationskvällar för elever i årskurs nio och berättat om samarbetet. Vidare har samtliga gymnasieelever i årskurs två erbjudits möjligheten att ansöka om att göra sitt projektarbete (100 poäng) vid Karolinska Institutet. Bland 2006 års omgång av projektarbeten hittar vi bland annat följande förslag på titlar: ”Kan tandborstning ersättas med olika kemiska sköljpreparat?”, ”Tandskador inom idrott – speciell inriktning mot ishockey”, ”Optimering av en DNA-baserad metod (PCR) för att detektera Sick Cell Anemi”.

”Hårda siffror är svåra att prestera”

På frågan om vilka resultat man har uppnått blir svaret att det är svårt att dra några slutsatser om huruvida rekryteringen har förändrats. Utvärderingssvårigheterna är man väl medveten om.

Hårda siffror är svåra att prestera för då måste man ha haft system uppbyggda dessförinnan. Som man följt upp dom här sakerna och det tror jag inte att någon part har haft. Och det blir ju så när man bestämmer sig politiskt för någonting så är det ju oftast begränsad tid för man vill ju genomföra det av förklarliga skäl så snabbt som möjligt. Det ingår ju i systemet.

Citatet är hämtat från intervju med forskare från Karolinska Institutet. Man har en hygglig uppfattning om rekryteringen till de olika utbildningsprogrammen på Karolinska Institutet men uppföljning och utvärdering av projektet har varit svårt att praktiskt genomföra. Även om man hittar spår av en förändring i rekryteringen, hur vet man att det beror på projektet? På senare år finns viss statistik över vilka gymnasieskolor som studenter på Karolinska Institutets utbildningar kommer från. Den visar på en ökning av antalet studenter från Huddingegymnasiet till tandteknikerutbildningen. Men problemen med att jämföra med tidigare rekryteringsmönster kvarstår.

...det allra senaste kan vi se är att vi hade faktiskt fått en rekrytering av studenter från Huddingegymnasiet in på KI på ett sätt som vi inte hade förmodligen haft förut. Men som sagt det är väldigt väldigt svårt att när man går in i det här gräva sig tillbaka i tiden och se hur var det förr. Det finns helt enkelt inte dom uppgifterna.

¹⁹⁴ Svenska för invandrare, det individuella programmet för invandrare, samhällsvetenskapsprogrammet, estetiska programmet och naturvetenskapsprogrammet.

När man talar om breddad rekrytering råder ett slags indirekt förståelse av den sociala rekryteringen. Vad det gäller nationell härkomst är man mer tydlig. I projektansökan till Rekryteringsdelegationen går att läsa:

På Huddingegymnasiet svarar cirka 40 procent av våra årskurs 2-elever att de har en eller två föräldrar som är födda i annat land än Sverige. På vår skola upplever också lärarna att vi har många elever som kommer från studieovan bakgrund.¹⁹⁵

När man talar om den sociala bakgrunden saknas begrepp och definitioner att röra sig med. En paradox råder mellan engagemanget i frågan om breddad rekrytering och motståndet mot att etikettera elever utifrån socialt ursprung. Därmed hamnar man i något vaga formuleringar om social bakgrund och i svårigheter när satsningarna skall utvärderas.

Ett annat resultat är att projektet fortlever ungefär i samma form som under de av Rekryteringsdelegationen finansierade åren. Huddinge kommun har gått in och övertagit rollen som finansör och avsätter 300 000 kronor per år för verksamheten, vilket motsvarar den summa som gymnasiet fick från Rekryteringsdelegationen.

5.3.2 Rinkebyprojektet – Vår framtid

Projektet Vår framtid startade redan under höstterminen 2000 med elever på Bredbyskolan och Rinkebyskolan.¹⁹⁶ Projektet var då finansierat med pengar från Storstadssatsningen, Stockholms stad, och kom att fortsätta fram till juni 2002. Ansökan till Rekryteringsdelegationen avsåg fortsatt stöd för fortsatt verksamhet under perioden 2002-2004. När möjligheten att söka pengar från delegationen kom kände man att den verksamhet man bedrev passade väldigt bra in i den beskrivning som delegationen gett. Man ansåg att verksamheten inom ramen för projektet stämde väl in i den allmänna målsättningen att få fler elever från studieovana hem att söka vidare till högskolan. Däremot poängterar man, från projektledningens håll, att man inte såg sig som beroende av delegationens medel utan den var endast en av flera instanser dit man kunde vända sig för finansiering. Totalt beviljades projektet 1 796 025 kr fördelat på tre år.

Fler Rinkebyelever till högskolan

Projektiden har vuxit fram tack den blivande projektledarens personliga engagemang. Han är en eldsjäl som själv vuxit upp i området, fortsatt till högskolan och tagit en högskoleexamen. Denna utbildningsresa har fått honom att reagera över hur få elever från Rinkeby som väljer högskolan:

Det satt ju kvar de där tankarna tills jag själv kom in på högskolan. Då märkte jag väldigt mycket att, jag pluggade i nästan sju år, och märkte att jag var nästan den enda med invandrabakgrund.

Efter avslutade högskolestudier tog han själv kontakt med skolorna i Rinkeby med ett förslag på hur man skulle kunna samarbeta med högskolorna. Idén stöddes från skolledare och man erhöll så småningom medel från Storstadssatsningen för att sätta igång sin verksamhet. Detta projekt kom i huvudsak att fokusera på att höja aspirationerna och motivera Rinkebyeleverna att fundera på möjligheterna att välja en högskoleutbildning i framtiden. Organisatoriskt kom mycket av arbetet att utföras av projektledaren själv. Dessutom arbetade en studievägledare och ett antal lärare på Bredbyskolan och Rinkebyskolan med projektet.

¹⁹⁵ Projektansökan till Rekryteringsdelegationen, Breddad rekrytering. Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska Institutet, 2002-05-15, vol. 7, Ra.

¹⁹⁶ Presentationen bygger på den av Rekryteringsdelegationen beviljade projektansökan från Bredbyskolan och Rinkebyskolan, Rinkebyprojektet Vår framtid, dnr 02 201, vol. 6, Ra. Därutöver har information hämtats från intervjuer med Geronimo Unia och Johanna Granqvist.

Informera och motivera

Parollen för projektets verksamhet var att ”informera, visa förebilder och motivera”.¹⁹⁷ Förebilderna bestod bland annat av tidigare elever, numera studenter, från Rinkeby som bjöds in för att informera om sina studieval och hur de tagit sig dit. Dessutom skulle eleverna ges möjlighet att få en ”mentor”, vanligtvis med liknande bakgrund, dit de kunde vända sig med allmänna studierelaterade frågor. Utöver detta inleddes samarbete med studentkåren vid Stockholms universitet och Uppsala universitet, Kungliga Tekniska Högskolan, Karolinska Institutet, Södertörns högskola, Lärarhögskolan i Stockholm, Handelshögskolan i Stockholm och Ångströmlaboratoriet i Uppsala. Det stora antalet samarbetspartners innebar att eleverna fick goda möjligheter att besöka en högskola och bekanta sig med ett ämnesområde som intresserade dem. Dessutom blandades besök på högstskolor och universitet med besök vid studentkårer och nationer.

Vid besöken på högstskolor och universitet varvades föreläsningar med laborationer och information. En stor del av verksamheten koncentrerades till möten mellan elever från Rinkeby och studenter, både genom besök på högstskolan och genom att studenterna kom till Rinkeby och berättade om sina studier.

Grundtanken med projektet var främst att bidra med enkel och klagörande information både till eleverna och till deras föräldrar. Att projektet skulle handla om enkla koncept var en medveten strategi från projektledaren. En upptäckt som gjordes var att många barn och föräldrar inte hade några som helst kunskaper om den svenska högstskolan och hur man tog sig dit. Exempelvis handlade det om att informera om sådana, för många självklara saker, som att den svenska högstskolan är avgiftsfri och att det finns ett studiemedelssystem som alla har rätt att utnyttja.

”Vår framtid” handlade inte bara om att locka folk till högstskolan. Det handlade också om *hur* man kommer till högstskolan. Folk visste inte om vad studiemedelssystemet var för något.

Kontakter togs med närliggande högstskolor och universitet, framför allt genom studentkårerna. Att man i första hand tog vägen genom studentkårerna handlade dels om att det var viktigt att få studenter som kunde agera förebilder, dels om att man emellanåt upplevde svårigheter med att gå genom högstskoleorganisationen. Intresset var helt enkelt större hos studentkårerna och det var inga större problem med att värva enskilda studenter till projektet. Dessutom krävdes det att man kom i kontakt med lärare på de olika institutionerna som var engagerade och villiga att hålla föreläsningar för eleverna.

Projektet möttes trots allt av viss tveksamhet exempelvis från lärarna i skolan. En del förstod inte hur projektet skulle kopplas till skolarbetet. Dessutom var det en vanlig uppfattning att eleverna var i yngsta laget. Information om högstskolan borde ske på gymnasiet i stället. Projektledaren ansåg det nödvändigt med tidig information, eftersom eleverna när de kommit till gymnasiet i stor utsträckning redan har gjort sina val och därför med stor sannolikhet inte kommer att ändra inriktning.

Kan man redan innan gymnasiet veta vad det är man vill nå efter så är det lättare att välja gymnasieinriktning och lättare att höja ribban direkt, att veta att den här utbildningen går jag för att jag vill komma till högstskolan.

Målgruppen

Projektet hade sin upprinnelse i projektledarens uppfattning att få ungdomar från Rinkeby väljer att läsa vidare till högstskolan. En stor andel av dessa ungdomar har invandrarbakgrund men projektledaren poängterar att det inte i första hand handlar om etnicitet om man avser att läsa

¹⁹⁷ Projektansökan dnr 02 201, Rinkebyprojektet Vår framtid, vol. 6, Ra.

vidare eller inte. Detta är i stället kopplat till den sociala tillhörigheten och det faktum att många av dessa ungdomar kommer från hem som inte har någon studietradition.

Framför allt så trodde jag under en lång tid att det var en invandrarproblematik men märkte ganska snart att det var en klassproblematik. Att det var oftast, som jag då, är barn till arbetare som inte kommer till högre studier.

I projektansökan anger man att den snedrekryteringen som sker till universitet och högskolor, i det att ungdomar med arbetarklass- och invandrarbakgrund i mindre utsträckning söker sig till högre studier, drabbar Rinkebyområdet särskilt hårt. Någon direkt statistik på hur övergången ibland Rinkebyungdomarna ser ut kan man inte presentera men man vet på grundval av egen erfarenhet att de är få. Det var för många en självklarhet att väldigt få tog steget in i högre utbildning.

Det var mot bakgrund av denna insikt som projektet byggdes upp. Man ansåg det viktigt att dessa grupper skulle få den information som oftast kommer självklart från exempelvis akademiska hem. Man poängterar att frågan om övergången till högre studier bland Rinkebybarn också är en fråga om integration. Man ser arbetet med att få fler ungdomar att läsa vidare som ett viktigt socialt projekt och en väg bort från utanförskap och segregation.

Resultat – nya projektformer

Sammanlagt nådde projektet ut till runt 1 200 elever under de tre projektåren. Dessutom bör man räkna in omfattande kontakter med både lärare och föräldrar. Någon tillförlitlig utvärdering kring hur projektet påverkat de inblandade ungdomarna kan inte presenteras. En enkät som delades ut bland eleverna pekade på att deras attityder gentemot studier på högskolor och universitet hade blivit mycket mer positiva. En stor andel av de inblandade anger att de i framtiden kan tänka sig att gå vidare till högre studier. Dock påpekar projektledaren att det inte nödvändigtvis behöver vara så att eleverna läser vidare, det viktigaste är att de känner till att möjligheten finns. Ett annat, och kanske viktigare, resultat av projektet är att det har lett till bildandet av nya projektformer och nya verksamheter i Rinkeby. Föräldrars och vuxnas stora intresse för och behov av studieinformation innebar att det blev möjligt att skapa ett Studiecentrum i Rinkeby, vilket fungerar som en förmedling dit befolkningen i Rinkeby kan vända sig med frågor kring studier och yrkesliv.

I direkt anslutning till projektet Vår framtid föddes även en del sidoprojekt, bland annat något som kallas Business lab i samarbete med Handelshögskolan och Juri lab som är ett samarbete med Juridicum vid Stockholms universitet. Tanken bakom dessa projekt är att studenter skall fungera som ”mentorer” för eleverna i Rinkeby. Utöver detta finns långtgående planer på att starta en collegeutbildning i samarbete mellan Rinkebyskolan och Södertörns högskola.

Det ursprungliga projektet ”Vår framtid” har också utvecklats och övergått till ett projekt som nu kallas Plugga vidare. Skillnaden i jämförelse med den ursprungliga projektiden är att man nu har gått ner i åldrarna och inriktar sig till alla elever som går i årskurs 6 i Rinkeby. Just mentorskapet är något som byggts vidare på i detta fortsättningsprojekt. Det nya projektet har erhållit medel från Stadsdelsförnyelsen, Stockholms stad, och det finns enligt den nuvarande projektledaren goda förhoppningar att verksamheten kommer att få fortsatt stöd.

5.3.3 Voxnadalens gymnasium – att läsa högskolekurser inom gymnasieskolan ram

Voxnadalens gymnasium i Ovanåkers kommun startade sin verksamhet 1995 för att erbjuda kommunens gymnasieelever utbildning på hemmaplan. En satsning gjordes främst på de studieförberedande programmen, vilket har lett till att ungdomar som annars inte skulle ha sökt dessa program på annan ort nu gör det i större utsträckning när alternativet erbjuds i

hemkommunen. Att eleverna dessutom på sin gymnasieskola skulle kunna läsa högskolekurser redan innan de slutat gymnasiet är också en idé som funnits vid skolan länge. I slutet av 90-talet gjordes försök med att erbjuda högskolekurser inom dataområdet. Detta slog inte väl ut, främst på grund av det stora söktrycket på datakurser vid den tiden samt att gymnasieungdomarna saknade formell behörighet.

I stället förverkligades idén inom ämnet matematik. Enligt Göran Wänglöf, lärare i matematik, har det länge varit en diskussion vid de tekniska högskolorna om att glappet ökat mellan gymnasiet och högskolan när det gäller kunskaper i matematik. Elever som kom tillbaka till sin gymnasieskola tyckte också att det var ett stort hopp mellan våren i årskurs 3 och höstens kurs på universitetet.

Luleå tekniska högskola startade redan tidigt en preparandkurs i matematik som sedan andra högskolor har tagit efter. Lärare vid nämnda högskola, numera universitet, gav också ut boken *Mot bättre vetande i matematik*,¹⁹⁸ vilken är flitigt använd. Denna bok användes också som kursmaterial vid Voxnadalens gymnasium. Genom personliga kontakter blev samarbetspartnern Kungliga Tekniska högskolan (KTH) där eleverna skulle ha möjlighet att tentera kursen.

Kursen lästes på våren i årskurs 3 och kunde väljas av de elever som läste naturvetenskapsprogrammet eller teknikprogrammet. Av de c:a 50 elever som läste Matematik E valde 35 elever att följa kursen. Under de tre år som projektet löpte prövades två olika modeller. Den första var att ge kursen under senare delen av sista terminen två gånger i veckan. Den andra modellen var att ge kursen under hela terminen med undervisningstillfällen en gång i veckan. Eleverna har läst kursen utöver sin normala studiekurs. Att ingen under projektet valde att göra den tentamen de hade möjlighet till berodde enligt läraren på att eleverna hade fullt upp ändå med att avsluta sina gymnasiestudier.

Att tröskeln till högre studier inom matematik är hög beror både på kursinnehållet och på undervisningsmetoderna. Därför genomfördes kursen på ett sätt som liknar universitetsstudier med föreläsningar, räkneövningar samt eget ansvar för arbete med hemuppgifter.

Läraren i matematik som ansvarade för kursen, menar att det är en poäng att en sådan här kurs ges på gymnasieskolan av gymnasiets lärare och inte av högskolans. Läraren känner eleverna väl och för en gymnasielärare är en sådan här kurs intressant att ha för det är den ”svåraste” kursen, medan det för en universitetslärare är det omvända.

Projektet har inte fortsatt men har givit konkreta erfarenheter av att det är möjligt att läsa universitetskurser på gymnasiet. Frågan finns på dagordningen i Hälsingland där ett stort arbete pågår med att utveckla lärcentra i kommunerna för att möjliggöra högskolestudier på hemmaplan.¹⁹⁹

Arbete med breddad rekrytering går inte av sig självt utan det behövs ”smörjmedel”, menar företrädarna för projektet. En faktor är också att gymnasieskolorna är kommunala och att det i dag inte finns ekonomiskt utrymme i den normala budgeten för sådana här projekt.

5.4 Fortbildningsprojekt

Till kategorin *Fortbildningsprojekt* har förts elva projekt som på många sätt skiljer sig från övriga projekt som har ett högre lärosäte som huvudman. Här finner vi bland annat projekt där huvudmannaskapet utgörs av fackhögskolor som Dramatiska institutet, Konstfack och Handelshögskolan, ett antal studentkårer samt Uppsala universitet, Linköpings universitet och Södertörns högskola. Att hitta gemensamma nämnare för projekten är inte helt enkelt, men några förenande drag finns. Bland annat är flera av projekten billiga såtillvida att man varken sökt eller fått särskilt mycket pengar för verksamheten.

¹⁹⁸ Andrejs Dunkels m.fl., *Mot bättre vetande i matematik* (tredje omarbetade och utökade upplagan), Studentlitteratur, Lund [1990] 2002.

¹⁹⁹ För mer information om studiecentra i Hälsingland, se Gunilla Roos m.fl. *Högskoleutbildning på hemmaplan. Studerande och deras erfarenheter av distansstudier vid studiecentra i Hälsingland*, Studiecentra Hälsingland, Bollnäs 1999.

Man skulle också kunna säga att flera av projekten strävar efter att arbeta övergripande med frågor kring breddad rekrytering, i motsats till mer aktiva rekryteringsåtgärder.²⁰⁰ Som exempel kan nämnas projekt som syftar till att arbeta fram underlag kring den egna rekryteringen, göra personal på lärosäten medvetna om arbetet för breddad rekrytering och bygga nätverk mellan olika utbildningsinstanser. Att arbeta för att höja medvetandet bland aktörer inom högskolan, som lärare och administratörer, är ett vanligt tema hos flera av projekten.

Som exempel på projekt kan nämnas Breddad rekrytering till Dramatiska institutet. Detta projekt bestod av två delar. Del ett, kallat Strategisk bas handlade om att skapa kunskaper kring Dramatiska institutets studentrekrytering. För att göra detta delades enkäter ut till samtliga studenter där man bland annat ställde frågor kring studenternas och föräldrarnas bakgrund och tidigare studier. Den ”strategiska basen” var därefter tänkt att fungera som ett underlag vid bland annat antagningsprocedurer, men även som bakgrund till den utåtriktade verksamhet som initierades i den andra delen av projektet. Att bidra med information och öka medvetenheten bland universitetets personal kring frågor som rör breddad rekrytering, genom bland annat seminarier och workshops, var också huvudfokus i två av de kårledda projekten, Lär en lärare vid Stockholms universitets studentkår och projektet Mångfald vid Konstfacks studentkår. Projektet Lär en lärare syftade till att genom utbildningsseminarier för högskolans lärare öka kunskaperna om social och etnisk bakgrund, utanförskap och jämställdhet. Genom detta hoppades man förbättra mottagandet och minska diskrimineringen på Stockholms universitet och därigenom se till att fler elever önskade stanna kvar. Handelshögskolans projekt Vidareutbildning av vidareinformatörer satsade i stället på att ge studie- och yrkesvägledare utbildning för att de i sin tur skall kunna sprida information om Handelshögskolans utbildningsutbud på gymnasieskolor och då särskilt till grupper som vanligtvis inte söker sig dit.

En gemensam nämnare för projekten inom denna kategori kan alltså sägas vara att de, i någon mån, syftar till att nå ett gemensamt förhållningssätt, påverka attityder och lyfta frågor som rör ökad social och etnisk rekrytering bland högskolans aktörer. Bland *Fortbildningsprojekten* har endast två fortsatt sin verksamhet efter projekttidens slut. En förklaring till detta kan vara att flera av projekten hade som mål att under projekttiden arbeta fram material som skulle kunna användas i framtida satsningar och var därmed inte tänkta att fortsätta. Man ser också att de studentkårsdrivna projekten har en avsevärt lägre ”överlevnadspotential” än övriga projekt. En rimlig orsak till detta kan vara att studentkåren varken haft medel eller tid till sitt förfogande (möjligheten för studentkårer att söka pengar gavs i fjärde ansökningsomgången) för att kunna etablera sin verksamhet.

5.4.1 Mentorskapsprogram vid Medicinska Föreningen i Stockholm

Medicinska föreningen i Stockholm, som är en av tre studentkårer vid Karolinska Institutet, fick medel av Rekryteringsdelegationen för att starta ett mentorskapsprogram där tanken var att studenterna agerar mentorer och lärarna adepter.²⁰¹ Målgruppen för projektet var studenter med annan etnisk bakgrund än svensk och lärare – oavsett bakgrund – vid Karolinska Institutet. I detta projekt är alltså etnicitet utgångspunkten i arbetet med breddad rekrytering.

²⁰⁰ En anledning till detta är förmodligen att Studentkåren som är en stor grupp inom *Fortbildningsprojekten* ”slapp” kravet från Rekryteringsdelegationen att verksamheterna skulle arbeta med aktiva rekryteringsåtgärder. *Breddad rekrytering* 2004, s. 53.

²⁰¹ Presentationen bygger på den av Rekryteringsdelegationen beviljade ansökan från Medicinska föreningen, vol 22, Ra. Till grund ligger även projektets slutrapport, 03 806, Sunčana Smolić. Rapporten finns tillgänglig på adressen http://ki.se/content/1/c4/04/47/Mentor_programme.pdf (2006-06-27). Därutöver har information hämtats från intervjuer med Raffaella M. Öckinger som var med och skrev ansökan och med Sunčana Smolić som var projektledare för mentorsprogrammet.

Nya patienter kräver ny kunskap

Den något annorlunda ingången att lärarna skulle lära av studenterna grundade sig i att man från studentkårshåll ansåg att många lärare vid Karolinska Institutet saknade kunskap om det ”mångdifferentierade samhälle som Sverige (och Stockholm) i dag är”²⁰². Idén med projektet var att studenterna (mentorerna) var en källa till ny kunskap om det mångkulturella Sverige. Det var den dåvarande vice kårordförande och den senare ordförande, som själva har utländskt ursprung, som formulerade idéerna och skrev ansökan till Rekryteringsdelegationen. Där framhövs att den svenska bakgrunden inte längre är given. En stor andel av studenterna på Karolinska Institutet har utländsk bakgrund och patienter har allt oftare annan bakgrund än svensk. I en intervju uttrycker ansökningsförfattaren det så här:

Det är inte mer den sextioårige, femtioårige, svenske mannen född i, vad vet jag, Dalarna. Utan vi har mer och mer den bosniska mannen, den kurdiska kvinnan osv.

I ansökan står att läsa att Medicinska föreningen menar att det är en svensk patient som studenter har fått komma i kontakt med under sina teoretiska studier på Karolinska Institutets olika utbildningar. Men, hävdar man, det är en helt annan patient som man sedan möter under den kliniska delen av utbildningen ”vilket gör oss totalt handfallna och inkompetenta i vårdandet av patienter med invandrarbakgrund”²⁰³.

Det övergripande syftet med projektet var tudelat, dels att erhålla en utbildning som motsvarar samhällets behov och dels att utöka studentinflytandet vid Karolinska Institutet i allmänhet och inflytandet för studenter med annan etnisk bakgrund än svensk i synnerhet. I en av intervjuerna framkommer att projektansökan skrevs under kort tid och att man inte riktigt trodde att pengar skulle ”trilla in” från Rekryteringsdelegationen men det gjorde de.

Mentorer – studenter med utländsk bakgrund

Efter allmän utlysning anställdes en projektledare för genomförandet av projektet. Projektledaren som studerade folkhälsovetenskap på Karolinska Institutet kommer från Kroatien men har bott i Sverige sedan åttaårsåldern. Hon anställdes på 50 procent under projektåret. Därutöver arvoderades ytterligare en person som fungerade som experthjälp i transkulturell psykologi.

Grundidén med Mentorsprogrammet, att studenter med utländsk bakgrund fungerade som mentorer för lärare, visade sig vara svår att realisera. För det första var det inte helt lätt att få tag på studenter. Det blev sju studenter som slutförde hela mentorsprogrammet. Intresset från lärarhåll var större och lärargruppen fick begränsas utifrån antalet studenter. Det slutade med att åtta lärare deltog i projektet. För det andra kom det att visa sig att studenterna kände att de inte hade tillräckligt med erfarenheter och tankar kring den utländska bakgrunden för att skapa innehåll åt mötena med lärarna. De hade inte haft några speciella problem som de kopplade ihop med sin utländska härkomst. Det var helt enkelt svårt för studenterna att fylla mentorsrollen med endast sin utländska bakgrund som kompetensområde. I slutrapporten ges förklaringen att de studenter som ställde upp som mentorer var väl integrerade i det svenska samhället. Därmed representerade de inte den grupp studenter som är mindre väl integrerade i det svenska samhället. Studenternas möten med lärarna blev därför lika mycket ett forum där lärarna tog upp sina problem i mötet med studenter med utländsk bakgrund. Enligt projektledaren blev detta en bra lösning som alla var nöjda med. Studenterna fick draghjälp av lärarnas diskussionsämnen.

Diskussion ger ökad medvetenhet

Det gjordes ingen definition av vad som menades med utländsk bakgrund/annan etnisk bakgrund än svensk utan de studenter som själva ansåg sig ha någon slags utländsk bakgrund var välkomna

²⁰² Medicinska föreningens ansökan till Rekryteringsdelegationen, vol 22, Ra.

²⁰³ Medicinska föreningens ansökan till Rekryteringsdelegationen, vol 22, Ra.

att delta som mentorer. Det kom att bli en samling studenter med bakgrund från Kina, Irak, Grekland, Marocko, Iran, Ryssland, Kurdistan och Kroatien.²⁰⁴

Det genomfördes sex seminarier med mentorerna. Upplägget var att mentor och adept förväntades träffas minst en gång mellan seminarierna och sedan kunde frågor och diskussionsämnen från dessa möten ventileras under seminarietillfällena. Seminarierna genomfördes ungefär en gång per månad och på dessa träffar var även projektledaren och den anlitate experten med. Idén var att diskussionerna mellan student och lärare och efterföljande seminarier skulle leda till ökad medvetenhet och kunskap om mångkulturella frågor.

Långt ifrån alla mentor/adept-par hann träffas mellan seminarietillfällena och det gjorde att det i början blev svårt att få styrsel på träffarna. Exempel på teman som togs upp på seminarierna var bristande kunskaper i svenska språket, hur läraren skall göra när misslyckande inte accepteras av studenten, normer i undervisningen och positiv och negativ särbehandling. Innehållet i seminarierna kom att kretsa mycket kring studenternas bristande språkkunskaper i svenska. Detta överraskade eftersom man hade tänkt att det skulle handla om lärares attityder eller diskriminerande beteende mot studenter med utländsk bakgrund eller strukturella brister som missgynnade denna studentgrupp.

Bristande kunskaper i svenska

I intervjuerna och i slutrapporten framkommer att diskussionen om bristande kunskaper i svenska språket var ett återkommande ämne och något som både studenter och lärare upplevde som svårhanterligt. Problemet som dryftades var att antagna studenter med utländsk bakgrund, trots uppfyllda behörighetskrav i svenska från gymnasiet, har uppenbara svårigheter med att förstå skriven svenska och att uttrycka sig skriftligt på svenska. Man talar här om att det finns en språkförbistring som tycks vara utbredd på samtliga utbildningar som representeras i Mentorsprogrammet. Det lärarna tog upp som problem var att de utländska studenterna hade svårt att förstå kurslitteraturen, examinationsfrågor och undervisningen i allmänhet. Både studenter och lärare menar att det inte är högskolans uppgift att förse studenterna med färdigheter i svenska språket. Problemet måste lösas tidigare, på grundskolenivå. Det egentliga problemet är det urholkade betygssystemet, vilket gör att elever får godkänt i svenska även om de inte besitter de faktiska kunskaper som krävs för att klara av högre studier.

Även normer för undervisningen och förväntningar på utbildningen och kommande yrkeskarriärer var ett tema som var uppe för diskussion. Det framkom att för somliga studenter med utländsk bakgrund är det mycket känsligt att misslyckas med en tentamen vilket gör att det förekommer att studenter försöker förhandla upp sina resultat, något lärarna i sin tur tycker är svårt att hantera. Friare undervisningsformer som grupparbeten och PBL (problembaserat lärande) ansågs även vara svårare att bemästra för vissa studenter med utländsk härkomst eftersom dessa förväntade sig att lärarna skulle inta en mer auktoritär lärarroll och sätta mer press på studenterna.

Mångfaldsfrågor och politisk korrekthet

Projektledaren betonar i intervjun att utfallet inte riktigt blev det förväntade. Från början var avsikten, så som hon tolkade den, att identifiera hinder och eventuell diskriminering av studenter med utländsk härkomst. Men de aktiva studenterna i mentorsprogrammet såg föga hinder och kände sig inte särbehandlade, vilket gjorde att projektet tog en annan riktning.

Slutrapporten väckte visst motstånd. Att de i mentorsprogrammet identifierade att problemen snarare handlade om dåliga kunskaper i svenska språket än om diskriminering var ett resultat

²⁰⁴ De lärare som nappade kom från biomedicinprogrammet, biomedicinska analytikerprogrammet, läkarprogrammet, medicinsk informatikprogrammet och sjukgymnastprogrammet och studenterna rekryterades från tandläkarprogrammet, tandteknikerprogrammet, optikerprogrammet, sjuksköterskeprogrammet, läkarprogrammet, audionomprogrammet och barnmorskeprogrammet. Studenterna och lärarna representerade sammantaget elva utbildningsprogram av Karolinska Institutets nitton utbildningar.

som väckte visst ifrågasättande. Projektledaren menar att frågor som har med mångfald att göra är starkt politiskt impregnerade och att det finns outtalade förväntningar på vad projekt av detta slag skall resultera i. Projektledaren hade efter mentorskapsprogrammets slut anställning i ytterligare tre månader för att arbeta fram förslag till hur man kunde gå vidare. De förslag hon kom med ansågs emellertid för kostsamma, eftersom det inte längre fanns några pengar för liknande verksamhet. Därför fick hon sluta efter dessa månader. Mentorskapsprogrammet har därmed inte fortsatt.

Samtidigt är hon skeptisk till de politiska mål som sätts upp för breddad rekrytering, eftersom det inte alltid tycks finnas en seriös vilja att verkligen göra något åt problemet. Hon menar att om man tar frågan om breddad rekrytering på allvar måste man satsa resurser. Exempelvis krävs att man tidigt i skolgången ser till att elever med utländsk bakgrund lär sig att behärska svenska språket. Osynliga krav missgynnar studenter med utländsk bakgrund eftersom konsekvensen kan bli att man kommer ut på arbetsmarknaden med bristande språkkunskaper som gör att man inte får anställning.

Om mentorsprojektet har lett till att utveckla en utbildning som motsvarar samhällets behov och till att utöka studentinflytandet för studenter med annan etnisk bakgrund än svensk vid Karolinska Institutet är svårt att svara på. Det som går att säga är att de aktiva studenterna och lärarna i projektet skapade debatt och diskussion. De blev så engagerade att de i utvärderingen önskade en fortsättning av projektet.

5.5 Högskoleledda förberedande utbildningar

I kategorin *Högskoleledda förberedande utbildningar* ingår tio projekt där collegeprojekten utgör en viktig del. Collegeutbildningarna återfinns dock också i nästa kategori, *Förberedande utbildningar med annan huvudman än högskola eller universitet* och dessa två kategorier har flera gemensamma drag. De är samarbetsprojekt mellan vuxenutbildare och högskolor och arbetar med generella förberedande utbildningar. Målgruppen är också gemensam då projekten främst riktar sig till grupper utanför utbildningssystemet eller inom vuxenutbildningen.

Som redan nämnts har kostnaderna för denna specifika projektgrupp varit tämligen hög och sex av projekten fick anslag på vardera mer än två miljoner kronor. Sju av projekten har fortsatt, om än i flera fall med minskad omfattning. En gemensam faktor är att huvudmannaskapet för en klar majoritet av projekten (sju stycken) låg på mindre universitet och högskolor. Av dessa var tre projekt kopplade till Mälardalens högskola. I övrigt får den geografiska spridningen ses som bred då Malmö, Lund, Göteborg, Jönköping, Stockholm, Dalarna och Umeå representeras.

Ur denna kategori har vi i samband med utvärderingen valt ut två collegeutbildningar för närmare granskning. Den första svenska collegeverksamheten påbörjades i Umeå och det var därför naturligt att förlägga ett av besöken där. Det andra besöket skedde vid collegeutbildningen vid Malmö högskola. I samband med detta kan några generella drag rörande collegeutbildningarna i Sverige refereras. I Högskoleverkets rapport om collegeutbildningen framgår att två tredjedelar av studenterna är kvinnor, något som kan jämföras med siffrorna för samtliga grundutbildningar inom högskolan i Sverige där 60 procent utgörs av kvinnor. Inom collegeutbildningarna är sålunda kvinnodominansen något högre. Collegestudenterna är något äldre än övriga nybörjare på högskolan och de är också i högre grad arbetslösa än genomsnittet vid de högre utbildningarna (60 procent jämfört med 41,7 procent åren 1999–2001). Sett i detta perspektiv kan man hävda att collegeutbildningarna i viss mån fungerar som ett instrument för breddad rekrytering, även om siffror av detta slag är tämligen trubbiga mätinstrument. Än så länge handlar det också om ett litet antal studenter, 1 307 mellan åren 2002 och 2004.²⁰⁵

Det går att konstatera att collegebegreppet har ett brett innehåll eftersom skillnaderna mellan de olika projekten är tämligen stora. Detta gäller såväl val av samarbetspartner som innehåll i verksamheten och till vilka intressenter man vänder sig. En annan skillnad är fördelningen av

²⁰⁵ Uppgifterna från Högskoleverkets rapport *Collegeutbildningens första år 2004*.

gymnasie- respektive högskolepoäng. Medan ett flertal av utbildningarna kombinerar gymnasie- och högskolestudier och att studenterna på så sätt kan få poäng inom två skilda studiesystem finns det också flera exempel där utbildningarna enbart består av gymnasiala studier, som dock kan vara speciellt anpassade till tänkta framtida högskolestudier. Gemensamt för samtliga verksamheter i denna kategori är dock en strävan efter att förbereda för högre studier på ett bättre sätt än vad det ordinarie skolsystemet gör.

5.5.1 College för alla – Rekryteringsinsatser för nya grupper i Umeåregionen och norra Sverige

College för alla var tänkt som en utveckling av den collegeverksamhet som drogs igång i Umeå redan 1998 och som fortfarande pågår.²⁰⁶ Collegeverksamheten är ett samarbete mellan Folkuniversitetet, Umeå kommun och Umeå universitet, där studenterna läser ett år på Folkuniversitetet för att få behörighet till och förberedas för högskolestudier. Studenterna läser i dag enbart gymnasiekurser, men vid collegeverksamhetens början lästes en termin på Folkuniversitetet och en termin på Umeå universitet. I dag finns planer på att skapa nya, mindre kurser kopplade till universitetet som skall ingå i collegeutbildningen. Studentantalet är i dag cirka 60 per termin.

Folkuniversitetet har ett nära samarbete med Umeå universitet då Folkuniversitetet är en stiftelse av Umeå universitet och studentkåren. Folkuniversitetets styrelse består därför i hög grad av människor från Umeå universitet och i en av intervjuerna sades att det nästan varit tradition att universitetets prorektor suttit som ordförande i Folkuniversitetets styrelse. Den faktiska försöksverksamheten kom ganska snart att helt läggas över på Folkuniversitetet. I samband med projektets tillkomst hade man vid Folkuniversitetet nära till informationen från Rekryteringsdelegationen, då en av delegationens medlemmar suttit som rektor för Folkuniversitetet i Umeå. Själva ansökan skapades, enligt de intervjuade, av Folkuniversitetet men ansökan gick genom Collegerådet. I samband med ansökan om en utvidgad collegeverksamhet skrevs också en ansökan om nationell samverkan, ett projekt som man också fick pengar för och där projektledaren för College för alla kom att fungera som ledare för det nätverk som bildades. Intervjuerna ger intrycket att det var ganska självklart att projektet skulle tilldelas pengar då den försöksverksamhet som bedrivits hade bekostats av Utbildningsdepartementet och kanalerna redan var öppna. Det sågs också som naturligt att ansvaret för collegenätverket skulle läggas i Umeå då man där redan hade ganska lång erfarenhet av verksamheten.

Projektets syfte och bakomliggande idé

Projektets huvudsakliga syfte var enligt ansökan att utveckla insatser och åtgärder för att nå nya grupper av studerande i regionen, särskilt från studieovana miljöer, invandrare och från kommuner med låga övergångstal till högre utbildning. Detta utvecklingsarbete skulle i första hand skötas av en projektledare anställd på heltid och en assistent, varför huvuddelen av de sökta medlen i ansökan till Rekryteringsdelegationen var lönekostnader. För projektledaren var detta en viktig fråga:

För min tanke var, att skall vi lyckas med ett så oerhört svårt uppdrag som det ju är att försöka få igenom invandrare till universitetet, så måste man ju ha en bra arbetsgrupp.

²⁰⁶ Beskrivningen av projektet bygger på projektansökan, vol. 4, Ra; utvärderingar gjorda av involverade i projektet; boken *College. Folkuniversitetets collegemodell för gränzonen gymnasieskola – högskola*, Folkuniversitetet, Umeå 2003 samt projektets slutrapport, 02 003, Lena Adolfsson, Tommy Lyxell och Lars Persson, College för alla – slutredovisning av projektet, Folkuniversitetet. Därutöver har även intervjuer genomförts med sju personer som var involverade i projektet på skilda nivåer: Ingemar Ericson, planeringschef, Umeå universitet; Peter Sedlacek, pensionerad kanslichef, Umeå universitet; Mathias Norqvist, lärare vid Folkuniversitetet, Umeå; Lena Kaev, enhetschef, Utbildningscentrum, Umeå kommun; Sylvia Benckert; Lena Adolfsson; Sverker Sörlin.

I planeringsskedet bildades en arbetsgrupp med fyra personer i vilken projektledaren ingick tillsammans med tre personer som hade erfarenhet från lärarutbildning, svenska för invandrare och folkbildning. På grund av organisatoriska förändringar och ekonomiska svårigheter vid Folkuniversitetet kunde inte gruppen arbeta som planerat. I diskussionen om begreppet breddad rekrytering var det regionala inslaget tämligen starkt och ett särskilt uttryck, ”skoterpojkarna från Sorsele”, användes om de lågutbildade män i kranskommunerna som man också ville nå med projektet. Universitetets representanter talade också om den decentraliserade verksamhet Umeå universitet bedrivit under lång tid och att breddad rekrytering också kan handla om att finnas på många ställen. Trots att flera problem med den breddade rekryteringen togs upp framhöll man också att siffrorna för Umeå universitet såg bättre ut än på många andra lärosäten.

En organisation med flera bottnar

College för alla har en relativt komplicerad organisation, framför allt beroende på att Folkuniversitetet självt inte kan ge studenterna examina. Denna del av verksamheten ansvarar Umeå kommun för. I intervjun med projektledaren framkom tydligt att hon var ganska kritisk till flera delar av projektet, och då inte minst dess organisation och det starka motstånd hon tyckte att projektet hade mött. Att varken ha rätt att anta de studenter de ville eller att kunna examinera dem upplevde hon som ett stort problem för hela verksamheten:

[...] för college är ju då det här tjugiga gränsprojektet som det heter, och som man också med andra ögon kan se som ett fullkomligt hopplöst projekt. En extern utbildningsanordnare, Folkuniversitetet, som inte äger någon fråga över huvud taget. Antagningen till utbildningen gjordes av kommunen till gymnasiedelen och av Umeå universitet till högskoledelen. Betygsättning och godkännande av kursplaner görs av rektor för vuxenutbildningen.

Det var också tydligt att den komplicerade organisationen upplevdes som något av ett hinder av flera inom intervjugruppen. De övriga talade dock främst om de regelverk som måste följas i sin beskrivning av de organisatoriska problem som funnits och fortfarande finns. Ett annat problem med organisationen var enligt projektledaren Folkuniversitetets dåliga ekonomi som medfört att den verksamhet hon velat driva inom projektet tvingats stryka på foten. Det blev också svårt att nå vissa studenter i kranskommunerna, då dessa kommuner inte var beredda att föra över pengar till Umeå kommun för en collegeutbildning som av flera uppfattades som en vanlig kommunal vuxenutbildning. Det har gjort upptagningsområdet mindre för collegeverksamheten, något som också påtalades av universitetets representanter. Projektet hade också mött en del motstånd från Komvuxutbildare som upplevde collegeverksamheten som en konkurrent.

Umeå universitets insats i collegeverksamheten är för närvarande liten men kvotplatserna lyftes av universitetsrepresentanterna fram som en del i ett ekonomiskt samarbete. I intervjun med den kommunala enhetschefen betonade hon att man från kommunens håll bedrev ganska omfattande uppsökande verksamhet för att finna nya grupper, och att collegeverksamheten i detta sammanhang presenterades som en möjlig utbildningsväg bland andra kommunala vuxenutbildningar.

Det som jag kan se från min horisont det är den här gymnasiala delen av college, [...] den del som jag har varit involverad i, det är ju Komvux på entreprenad som vi lägger ut då, precis som vi lägger ut till andra som ordnar. Fast det här var college och hade den här kontexten.

I denna intervju betonades likheterna i målsättning mellan collegeutbildning, gymnasial utbildning och kommunal vuxenutbildning: alla skall skapa behörighet till högre studier.

Projektets verksamhet

Den verksamhet som bedrivs inom College sker i dag uteslutande på Folkuniversitetet, något man från universitetets sida nu ville försöka förändra. Studenterna läser gymnasiekurser enligt Skolverkets direktiv och kan på så sätt skaffa sig behörighet för att söka vidare till universitetet.

Collegeutbildningen har särskilda kvotplatser som man tilldelas varje termin efter beslut från Umeå universitet. Det ger collegestudenterna en möjlighet att söka till universitetet på en extra kvot. Dessa kvotplatser hade diskuterats ganska flitigt och enligt en av de intervjuade är det fortfarande en fråga med viss sprängkraft, något som verkar vara fallet inom fler utbildningar där sådana kvotplatser ingår.²⁰⁷ Såsom i andra exempel är det översökta utbildningar som ser de största hindren att ta in studenter på särskilda kvoter.

Även om delar av projektet mött motstånd beskrevs den undervisande verksamheten i mycket positiva ordalag av alla. Den lärare på Folkuniversitetet som intervjuades tyckte också att sättet att tänka kring undervisningen utvecklats mycket under projektets gång. Han hävdade också vikten av att ta hand om de människor som kommer till utbildningen, att man skall sköta om dem så att de kan ta sig vidare och att det är här Folkuniversitetet har sin styrka. Folkbildningstanken ligger här nära till hands och det går att dra paralleller till Sverker Sörlins diskussioner om folkbildningens möjlighet och behov av att agera i gränslandet mellan gymnasieskola och högskola.²⁰⁸

Resultat

Volymmässigt är detta projekt inte så stort men de utvärderingar som gjorts visar att studenterna är nöjda och att en stor andel fortsatt till högre studier. Däremot tyckte projektledaren att man inte alls funnit den målgrupp man tänkt sig och att det framför allt var invandrarna projektet haft svårt att finna och locka till sig. Hon ville också hävda att formen för detta projekt egentligen inte spelade någon större roll utan det var innehållet i undervisningen som var helt centralt.

Med engagerade och bra lärare blir det bra undervisning. Det handlar om ett otroligt ambitiöst, [...] ett fantastiskt läroplan som jobbar med en gemensam pedagogik mot ett gemensamt mål. Och då blir det god utbildning. Och det handlar inte alls om att det skall vara någon mix mellan gymnasiepedagogik och universitetspedagogik, det är min bestämda uppfattning.

Det bestående intrycket av Collegeprojektet i Umeå är de tämligen skilda upplevelsorna av verksamheten. Medan den förra projektledaren var ganska kritisk till organisationen och inte minst bristen på resultat i form av att man inte nått de målgrupper man tänkt sig, talade representanterna från universitetet snarare om möjligheterna att utveckla verksamheten vidare. Den lärare som intervjuades såg till de individer som verksamheten hade hjälpt och beskrev stor tillfredsställelse med dessa individers resultat. I intervjun med den kommunalt ansvariga gavs ytterligare en bild av verksamheten där betoningen lades på likheterna mellan vanlig kommunal vuxenutbildning och collegeverksamheten. Ett gemensamt drag kan dock sägas vara att svårigheterna att bredda rekryteringen gavs ganska stort utrymme, och man betonade att det finns flera grupper som är mycket svåra att nå. De som främst nämndes var invandrare och män i inlandet med låg utbildning, av några kallade skoterpojkar. Ett annat gemensamt drag var också att man var mycket nöjd med det pedagogiska innehållet i verksamheten och lärargruppen beskrevs som mycket duktig och engagerad.

5.5.2 Collegeutbildning vid Malmö högskola

Collegeåret vid Malmö högskola är ett projekt där högskolan samarbetar med några kommuner i regionen.²⁰⁹ De som hittills medverkat är Malmö, Trelleborg, Vellinge, Lund, Landskrona, Eslöv

²⁰⁷ Se t.ex. utvärderingen av försöksverksamheten för collegeutbildning som gjorts vid Örebro universitet. Francia 2005, s. 59.

²⁰⁸ Sörlin 2003, s. 115f.

²⁰⁹ Beskrivningen av detta projekt bygger främst på projektansökan (Collegeutbildning vid Malmö högskola i samverkan med kommuner i Skåne, vol. 5, Ra); 02 067, Viveka Serder, Collegeåret vid Malmö högskola. Slutrapport till Rekryteringsdelegationen, Malmö högskola samt intervjuer med följande personer: Per-Olof Glantz; Ingrid Perulf; Carl-Gustav Carlsson; Viveca Serder; Patricia Staaf.

och Kävlinge kommun. Projektet innebär att studenterna under två terminer läser integrerat på både Komvux och högskola. I utbildningen ingår ämnen som fungerar som introduktion till högskolestudier: idéhistoria, svenska för högskolestudier, högskoleanpassad engelska och projektarbete. Genom dessa studier skall studenterna både kunna nå behörighet för och tränas för högskolestudier. Projektet har fortsatt och integrerats i den reguljära verksamheten, även om anslaget minskats. Omfattningen är ett intag på cirka 60 studenter och med cirka 30 studenter per år som fullföljer hela utbildningsåret. Den ursprungliga planen var att ta in 100 studenter.

Projektets tillkomst

Projektet tillkom som ett samarbete mellan Malmö högskola och Komvux i flera skånska kommuner, där Malmö stad kom att bli den volymmässigt viktigaste samarbetsparterna. För Malmö högskola utgör breddad rekrytering till högre utbildning en grundpelare då det ingick i uppdraget från regeringen vid bildandet av högskolan. Samtliga intervjuade tog också upp detta i sina beskrivningar. Collegeprojektet sågs i det perspektivet som en naturlig verksamhet för högskolan och Komvux. Under hösten 2001 kom via propositionen *Den öppna högskolan* positiva signaler från Utbildningsdepartementet om collegeutbildningar och då organiserades raskt ett möte där kommunerna runt om i Skåne bjöds in för att diskutera möjligheten att skapa en collegeutbildning i vilken kommuner och högskola skulle samarbeta. Medlen från Rekryteringsdelegationens utlysning skall enligt flera av de intervjuade främst ses som en möjlighet att genomföra en idé som redan fanns. En av de intervjuade presenterade dock en annan bild.

Jag menar att detta var nytt då, och att de här pengarna från Rekryteringsdelegationen var rätt avgörande för att vi skulle komma igång. Dels var det en form av legitimeringsprocess och så tror jag kommunerna behövde detta och jag tyckte nog också att vi behövde det. Jag vill minnas att diskussionerna gick så. Alltså vi sade nog att vi kör det här ändå, även om vi inte får några pengar, men jag tror att det spelade ganska stor roll att någon mer än vi själva uppskattade det.

Projektledaren talade i sin tur om att projektet skrevs samman snabbt för att man visste att verksamheten skulle kunna dras igång under 2002. Man hade dock kännedom om utlysningen av medel redan tidigt då en av Rekryteringsdelegationens medlemmar, Jean Hudson, fanns på högskolan. En viss kritik framfördes mot delegationen då en av de intervjuade tyckte att det fanns en tendens till traditionellt tänkande när det gällde tilldelningen av medel från delegationen.

Så jag tyckte att när jag läste i efterhand, de som hade fått projekt, så tyckte jag att det fanns en tendens att bli lite traditionell i Rekryteringsdelegationens utdelning av pengar. För hade Malmö fått för college så borde väl Lund få, och fick de till studieverkstad så borde väl de få... [...] Det fanns någon likabehandlingsprincip. Det är klart att jag begriper också att det är stort tryck från universitet, och de måste nog ha hållit lite koll på att inte pytsa ut för mycket pengar till ett lärosäte. Det måste ju ha funnits sådant som balanseringsprinciper. Men om jag tycker någonting så är det att man skulle vara lite kreativ, lite nytänkande, samtidigt som det då skulle kunna permanentas.

Kvalitet och kvantitet

Projektets syfte var att ge studenterna en kunskap om och förståelse för vad högskolestudier innebär och att lägga en grund till fortsatta studier. Den rapport som skrivits om projektet pekar på att man lyckats rekrytera både studenter med utländsk bakgrund och dem från studieovana miljöer.²¹⁰ I de samtal som fördes var det också i mångt och mycket dessa aspekter av den breddade rekryteringen som kom upp, men också frågor om kvalitet och kvantitet diskuterades. En kommentar gällde hur viktigt det är att den breddade rekryteringen inte för med sig att kvaliteten på utbildningen sänks. Regeringens 50-procentmål mötte i detta sammanhang viss kritik då det snarare sågs som ett kvantitativt än ett kvalitativt mål. Trots denna diskussion om

²¹⁰ En enkät delas ut till de deltagande studenterna i projektet, där de bland annat fått fylla i frågor om huruvida de är födda i Sverige eller inte och om föräldrarna är universitetsutbildade.

kvalitet var det också tydligt att de kvantitativa rekryteringssiffror som Malmö högskola i dag kan visa upp, med en högre andel invandrare än de flesta andra universitet och högskolor, tillmättes tämligen stor betydelse. I samband med denna fråga kommenterade en av de intervjuade bilden av denna rekrytering.

För i ärlighetens namn är det ju så att när vi på Malmö högskola säger att vi har drygt 30 procent med invandrarbakgrund så har ju väldigt många av dem en akademikerbakgrund och har alltså inte tagit något långt steg till högskolan.

Organisation med ett administrativt perspektiv

Collegearbetet har en relativt stor organisation då flera parter är inblandade. Intervjuerna gjordes på en administrativ nivå och där var det uppenbart att den studievägledande funktionen sågs som mycket väsentlig för verksamheten av nästan alla. En mängd kommentarer fälldes om vikten av att vägleda studenterna och visa dem på alternativa studievägar. En del av pengarna, både egna medel och Rekryteringsdelegationens, användes därför till att utveckla studievägledningen. Här framhölls också ledningens stöd som en mycket positiv del i projektets möjligheter att leva vidare och utvecklas. Med den tydliga fokusering på breddad rekrytering som finns vid högskolan har det uppenbart varit enkelt att få stöd för projekt av den här typen. Gränsen mellan Komvux och högskola var inte heller så hårt dragen. En bidragande orsak till detta var enligt projektledaren själv att hon tidigare arbetat som rektor vid en gymnasieskola i Malmö.

Då hör det till saken att jag har varit rektor på en gymnasieskola här i Malmö innan och [...] Komvuxrektorn hade jag ju kontakt med redan innan och visste att de var mycket intresserade av att samarbeta med oss, [...] och jag kunde ju också känna att kontakterna mellan gymnasieskolan och komvux och högskolan, de var inte dåliga, men de var för få.

För projektledaren var det därför naturligt att samarbeta med Komvux. Det framkom att Folkuniversitetet gjort framstötningar redan tidigare och undrat om ett samarbete var möjligt med Malmö högskola, men att man på högskolan beslutat sig för att i stället vända sig till den kommunala studieorganisationen.

Folkuniversitetet var ju där också eftersom de skulle kunna vara en part i det hela, men ja, det blev inte så, och där är jag väl delvis skyldig för jag kunde inte se varför Folkuniversitetet skulle vara med. De hade ju haft det här projektet uppe i Umeå, men det var ju en annan inriktning, för vår inriktning var ju mycket mer ett samarbete med Komvux på ett integrerat sätt. Och därför passade ju inte Folkuniversitetet in och ja, vi valde att samarbeta med kommunerna.

Även före rektorn för högskolan betonade de goda kontakter han hade sedan tidigare med flera av de kommuner som sedan gick med i projektet. Han kommenterade också skillnader mellan det traditionella universitetet i Lund och den unga högskolan i Malmö.

Lunds universitet är en mycket tungrodd organisation. Den flyttar man inte på sådär. Inte under en mandatperiod i alla fall, och därför så blev det ju att förnyelsen hamnade ju här. Inte all förnyelse förstås, det fanns ju förnyelse i Lund också, men det är tyngre och det är svårare, beroende på att Lund är en liten stad, med massor av studenter. Lund har ju nästan lika många studenter som det har invånare. Det skiljer ju lite grand från Uppsala, det är ju en större stad. Det var ju det som, det är ju en av orsakerna till att Malmö kom till, det gick ju inte att bygga ut mer i Lund, rent fysiskt. Stan tål det inte.

En av de övriga intervjuade riktade däremot viss kritik mot moderniteten i Malmö.

Det har sagts om Malmö högskola att om det kommer propåer uppifrån så är vi ganska snabba med att reagera på det, och sedan för vi ingen, alltså detta är möjligt att inte alla är överens om, men så för vi ingen omfattande kritisk diskussion om detta, utan vi är utförare på ett väldigt tydligt sätt.

Bilden av Malmö högskola som en operativ enhet bekräftades av den beskrivning av projektets tillkomstprocess som gavs i flera av intervjuerna.

En integrerad verksamhet

Projektet har en speciell struktur då man integrerat högskole- och Komvuxstudier. Studenterna läser sålunda parallellt på högskola och Komvux och med delvis individualiserade kursplaner. Denna projektets egenhet var man också mån om att framhålla som något mycket positivt under intervjuerna, även om det blev lite krångligt schemamässigt. Ser man till de enskilda intervjuerna kan man lyfta fram de skilda perspektiv som framkom beroende på vilken position man hade och har i organisationen. Den förre rektorn talade framför allt om övergripande frågor, där breddad rekrytering och utbildningens kvalitet, men också högskolans behov att anpassa sig och kunna marknadsföra sig ställdes i centrum. De övriga låg i sina beskrivningar betydligt närmare projektets explicita verksamhet. Två av de intervjuade hävdade att den breddade rekryteringen gällde hela samhället, att det handlade om alla människor.

[...] när vi ibland diskuterade det här med breddad rekrytering och de här satsningarna så hävdade studievägledare som jobbade då att dessa människor var ingen konst att hitta. Man behöver bara ställa sig på Malmö gymnasieskolor så har du dem där. En del på högskolan hade tydligen uppfattningen att de här människorna, som skulle ingå i den breddade rekryteringen, var så svåra att finna. Vi hade inga bekymmer med att hitta dem, de fanns ju mitt i samhället.

Den andra kommentaren om hela samhället knöts både till att det är en fråga om demokrati och att det handlar om kvalitet i utbildningen att få möta människor med annan bakgrund.

Dels tycker jag det (breddad rekrytering) handlar om att få in grupper i högskolan som annars inte skulle komma dit, att få in en ny sorts studenter. Och den är ny då i förhållande till vad man tidigare har haft. Och det kan jag tycka i sin tur är en fråga dels om att utbilda människor för yrken där man behöver kunna representera hela samhället, alltså en demokratifråga. Men jag kan också se det som en kvalitetsfråga, att man i utbildningen möter studenter med annan bakgrund än den som jag har själv. Man får nya perspektiv och vända och vrida på saker. Jag tycker den breddade rekryteringen inte handlar om 50-procentmålet i första hand utan det är mer en fråga om mängd. Det skulle kunna vara nästan 50 procent utan att vi förändrar vilka vi får in ändå. Så det är väl det viktigaste att det här är två saker som råkar hända samtidigt, men det är inte samma sak. Och då tycker jag de kvalitativa aspekterna hör ihop med den breddade rekryteringen och intentionerna där.

Effekter och resultat

Volymmässigt är detta projekt litet men flera av de intervjuade ville framhålla den individuella vinsten för de deltagande studenterna och att detta är en effekt som inte är mätbar på samma sätt som till- och genomströmning. En effekt som man också var mån om att framhålla och som delvis berörts ovan, var behovet av en blandning av befolkningen på kvalificerade tjänster. I syftet att uppnå detta ser man det som väsentligt att fler icke-traditionella studenter genomför akademiska studier och där fyllde och fyller collegeåret en funktion tillsammans med andra rekryteringsbreddande insatser.

En mer negativ effekt som påtalades var de garantiplatser som erbjöds studenterna efter fullgjord utbildning. Det handlade om platser som tilldelades inom den fria kvoten och där fokus kom att hamna på de platser som erbjöds inom utbildningar där det råder hård konkurrens. Det bekymmer man främst framhöll var studenternas fixering vid dessa platser och där betonade man vikten av bra studie- och yrkesvägledning som ett sätt att få studenterna att se möjligheterna i flera olika utbildningar. Det verkar också ha funnits ett motstånd mot att ta in collegestudenter från institutioner med översökta utbildningar, men detta var enligt de intervjuade inte så betydelsefullt.

Ett bestående intrycket från intervjuerna med företrädare för Collegeprojektet i Malmö är att deras uppfattningar om verksamheten var så homogena och så förenliga med Rekryteringsdelegationens ståndpunkter. De som hade haft kontakt med delegationen var mycket nöjda, det fanns en tydlig samsyn och flera var måna om att framställa Malmö högskola som en nytänkande högskola, delvis i kontrast till ett mer konservativt Lund. Det var tydligt att diskussionen om breddad rekrytering var väl förankrad hos alla, om än med lite olika

inriktningar. De perspektiv på begreppet breddad rekrytering som främst togs upp handlade om studenter med utländsk bakgrund och om hem utan akademiska traditioner. Dessa två faktorer behövde inte sammanfalla och det framfördes synpunkter på att frågan om breddad rekrytering främst gäller ett klassperspektiv. Denna diskussion låg helt i linje med de direktiv som delegationen gett i sin utlysning av medel och det går att konstatera att frågan om kön nästan inte gavs något utrymme i de synpunkter på och tankar om breddad rekrytering som fördes fram.

5.6 Andra förberedande utbildningar

Denna kategori består av fjorton projekt och ligger som nämnts nära den ovan (avsnitt 5.5) med högskoleledda förberedande utbildningar, men några specifika drag kan urskiljas. Kostnaderna för denna kategori är inte lika höga som för de högskoleledda förberedande utbildningarna utan rör sig i ett mellanskikt. Av de tretton projekten har åtta fortsatt om än i vissa fall med minskad omfattning. Här blandas huvudmannaskapet mellan kommunal vuxenutbildning (fyra projekt), Folkuniversitetet (fyra projekt) och några folkhögskolor (fyra projekt). Den geografiska spridningen är också ganska stor, med en viss övervikt för södra Sverige. Tre av projekten profilerar sig något gentemot de övriga. Det första gäller Skilda världar som satte lärare i centrum genom sin satsning på att skapa utbyte mellan lärare på gymnasie- respektive universitetsnivå. I detta sammanhang hamnade elever och studenter i bakgrunden. Projektet, som drevs av Norrtälje biblioteksverksamhet med syftet att öka rekryteringen till högre utbildning bland annat genom föreläsningar om studieteknik, särskiljde sig genom sitt ovanliga huvudmannaskap. I det tredje exemplet var det målgruppen som utgjorde ett undantag, då projektet Lärande mötesplats riktade sig specifikt till samer och tornedalingar.²¹¹ Dessa tre projekt är alla avslutade eller nedlagda.

Inom denna kategori gjordes en fördjupad granskning av ett folkhögskoledrivet projekt med collegeliknande inriktning: Mångfaldskurs – nya grupper till högskolan.

5.6.1 Mångfaldskurs – Nya grupper till högskolan

Mångfaldskursen tillkom ursprungligen som en utveckling av Athenaprojektet vid Lunds universitet, ett projekt som syftade till att popularisera universitetsstudier.²¹² Diskussionen om breddad rekrytering var således redan väckt hos aktörerna, men det var tydligt åtminstone för projektledaren att Rekryteringsdelegationens utlysning av medel hade stor betydelse för att genomdriva projektet.

Och då fanns det en deadline i januari någon gång där vi skulle kunna göra någonting, och då skickade jag in det. [...] Men sedan fanns det ju också Rekryteringsdelegationen och vi (projektgruppen) pratades vid torsdag, och om jag minns rätt så skulle ansökan in på söndagen. Men vi hade liksom klart för oss vad vi ville, så jag skrev ihop en kortfattad (ansökan), [...] och man fick ju höfta till och skicka iväg den och så fick vi de här pengarna och då startade vi helt enkelt.

Mångfaldskursen började som ett samarbetsprojekt mellan Eslövs folkhögskola, Lunds universitet och Eslövs kommun, där man riktade sig till studenter som bedömdes som studiebegåvade men som av olika anledningar inte gjort färdigt sina gymnasiala studier eller fortsatt till högskola eller universitet. I dag är projektet integrerat i den reguljära verksamheten och utvidgat till att gälla tretton folkhögskolor i Skåne. Även Malmö högskola och Kristianstad

²¹¹ Ett liknande exempel återfinns i gruppen *Högskoleledda förberedande utbildningar*, där man i projektet Gishro dbeth sanbo – bron till högskolan (vol. 22, Ra) riktade sig till syrianer.

²¹² Beskrivningen av projektet bygger främst på projektansökan (Mångfaldskurs - Nya grupper till högskolan, vol. 6, Ra); 02 166, Finn Lorentz, Mångfaldskurs – nya grupper till högskolan, Eslövs folkhögskola samt följande intervjuer: Lars Tengberg; Finn Lorentz; Johanna Sundberg; Sanimir Resic; Arne Ardeberg; Carl-Gustav Carlsson.

högskola deltar i samarbetet. Studentvolymen har ökat och i dag rör sig cirka 200 studenter inom systemet. Varje år krävs ett rektorsbeslut om att verksamheten skall fortsätta.

Intervjuerna ger en tydlig bild av eldsjälarna som engagerade sig i de studenter där man kunde se en potential och där erfarenheterna från undervisning på folkhögskola kunde vara en framkomlig och till vissa delar okonventionell väg till högre studier. Det är också tydligt att den första pilotgruppen fick mycket uppmärksamhet och det är framför allt till denna grupp de intervjuade refererar under samtalen.

Projektets syfte och bakomliggande idé

Projektets konkreta syfte uttrycks som att bereda ”nya” studenter plats på universitet och högskola, det vill säga personer som i andra fall inte skulle ha valt att söka sig till högre utbildning. En av de intervjuade beskrev eleverna som dem som normalt kommer till Eslövs folkhögskola.

Merparten av de elever vi såg här, det är ju dem vi i normalt sett arbetar med. Vi har ju många elevkategorier här, men vi har ju elever som kommer skolskadade från gymnasiet, de har inte klarat gymnasiet av olika anledningar. En del kan då bero på att de kommer från hem med icke studievana där man inte har fått normalt den hjälpen. Vi har en del invandrarelever, men i Eslöv har vi inte alls så många som man kan se nere i Malmö till exempel.

Projektet ger intryck av att vara starkt präglad av folkhögskolans syn på bildning och utbildning, där man gärna framhäver individens möjligheter och behov. I det perspektivet är det intressant att detta projekt handlade om att anpassa studenter till ett högskolesystem som inom projektgruppen uppfattas som tämligen statiskt. Detta gällde i något lägre grad de inblandade verksamma vid universitetet, något som skulle kunna förklaras med att de själva ingår i detta system och att det då är lättare att uppfatta nyanser och variationer. I en utvärdering av projektet, utförd vid pedagogiska institutionen vid Lunds universitet, ställdes frågan om varför man från Lunds universitet inte försökte påverka utbildningens innehåll.²¹³ Projektet handlade så tillvida om att anpassa studenter till universitetet och inte tvärtom. En bidragande orsak till detta kan vara kombinationen av folkhögskola och universitet, där Lunds universitet representerar ett lärosäte med gamla och rika traditioner medan folkhögskolan av tradition står för ett annat bildningsideal. Flera av de intervjuade påtalade också folkhögskolans annorlunda utbildningsform och förhållningssätt till bildning.

Från kärntrupp till institutionalisering

Projektets ursprungliga organisation var liten och utgjordes av en kärntrupp om fyra personer, två från Eslövs folkhögskola och två från Lunds universitet. Under intervjuerna talade de inblandade om det nära och goda samarbetet och en stark känsla för varandras insatser i projektet. Med den nya utvecklingen och utvidgningen har organisationen växt betydligt och har gått från att under en period utgöras av stormöten mellan alla folkhögskolerektorer och representanter från de olika lärosätena till att i dag bestå av en styrgrupp representerande de olika intressenterna.

Med den nya organisationen har också de tidigare eldsjälarna delvis ersatts av mer institutionaliserade arbetsformer. En av de intervjuade tyckte att det institutionaliserade i dagens organisation visade på att verksamheten nu är tydligt förankrad på universitetet. Detta kan jämföras med kommentaren ovan om Malmö högskola som en organisation där det är lätt att genomdriva idéer men svårare att förankra dem i hela organisationen.²¹⁴ De anställda vid universitetet har enligt dem själva i dag lämnat kärntruppen, medan de intervjuade från folkhögskolan beskriver dem som tillhörande kärntruppen.

²¹³ Lorentz, 2005, s. 38.

²¹⁴ Denna kommentar fälldes i samband med intervjuer om projektet Collegeutbildning vid Malmö högskola.

Skilda perspektiv på verksamheten

I beskrivningen av verksamheten lyfte de intervjuade fram skilda delar, men där fanns också tydliga gemensamma nämnare. I en av intervjuerna betonades bland annat skapandet av de olika kurserna och rekryteringen av studenter, där Eslövs folkhögskola nu kan sägas ha fått konkurrens, inte minst från Malmö:

[...] vi har ju en internatskola här och vi har ju riksrekrytering och då märks det lite tydligt att när det gäller invandrarelever så har de inte samma intresse att kunna flytta in på ett internat, utan de vill ha skolan på nära pendlingsavstånd, vilket nu Malmö folkhögskola och de skolorna där nere har en fördel av.

Projektledaren problematiserade den definition av breddad rekrytering som givits i propositionen *Den öppna högskolan*.

Jag tycker det [begreppet breddad rekrytering] är jättebökigt och ibland blir det lite töntigt. Vi sade ju det att man skulle komma från en miljö där det inte var naturligt att studera vidare, beroende på föräldrarnas bakgrund. Vaddå, är du arbetare blir alla jätteglda. Men kommer du hem till dem så kan ju väggarna vara tapetserade med böcker och man kan leda studiecirkclar. Sedan kan du komma till ett torftigt akademikerhem där barnen inte får sova uppe utan de får sova i källaren i gillestugan.

Med de erfarenheter man haft inom projektet såg projektledaren det som väsentligt att se till individerna i högre grad än till mönster för vad som skall klassas som breddad rekrytering. En av de intervjuade vid Lunds universitet lade snarare fokus på att väcka och visa glädjen i den akademiska världen

Så vad vi gick in för, lär de här människorna att vilja och visa att det är kul. [...] Och låt dem arbeta självständigt för det är nästa sak, att göra dem självständiga. De får inte bli tilltufsade, de får inte vänta att en lärare skall skruva upp dem var morgon och sedan går de och nästa morgon så skruvas de upp igen, utan de skall vara självuppskruvande, de skall vara drivande, och så sade vi detta att kan ni sätta skinn på näsan på dem, så ju mer skinn ni sätter på näsan på dem, ju bättre är det.

Ytterligare en universitetsröst förde främst fram erfarenheterna från att försöka övertala institutioner och fakulteter att ordna fram sökbara, extra platser till studenterna inom projektet. Motståndet hade bland vissa institutioner och personer varit starkt och projektet hade inledningsvis fått en stämpel som gräddfil in till utbildningar med hård konkurrens. Detta motstånd omnämndes av samtliga intervjuade. Också den person som kommit in i verksamheten betydligt senare, hävdade att de extra platserna fortfarande är ett hett diskussionsämne.²¹⁵ Den ursprungliga projektgruppen beskrev projektet som mycket lyckat där den i början starka kritiken vände och man nu ser vilken bra reklam projektet har inneburit för universitetet som helhet. Från en av de båda universitetsanställda gjordes en tydlig positionering gentemot Malmö högskola, då han framhöll att även Lunds universitet kan arbeta okonventionellt och att breddad rekrytering ses som en väsentlig fråga också vid det gamla universitetet. Med den geografiska närheten mellan Lund och Malmö kan behovet att positionera sig mot varandra bli starkt.

[...] som Malmö högskola dels har ett särskilt uppdrag och dels är väldigt glada i att påpeka det för oss, att vi minsann är bättre än er på åtminstone det här (mångfald och breddad rekrytering), vilket jag tycker är lite tragiskt eftersom jag tycker vi kompletterar varandra rätt väl, och det var väl egentligen det som var statsmakternas idé också, Malmö högskola och Lund som någon typ av komplettering.

Också i beskrivningen av samarbetet mellan Eslövs folkhögskola och Lunds universitet lyftes skillnader fram, både som något positivt och något mindre bra. I intervjuerna med folkhögskolepersonalen uttryckte de en tydlig uppfattning om att man från universitetshåll hade fördomar om folkhögskolan som undervisningsform och dess studenter. Det betonades dock att detta inte gällde dem i den ursprungliga projektgruppen. Detta anknöt de båda

²¹⁵ Här finns sålunda en tydlig parallell till diskussionerna om collegeutbildningarnas garantiplatser.

universitetsrepresentanterna till, om än på skilda sätt. En av de intervjuade lyfte fram det okonventionella hos folkhögskolorna och deras förmåga att ge plats åt olikheter. Han tyckte dock att man inom folkhögskolevärlden inte hade förstått riktigt hur mycket man har att tillföra inom detta område.

Folkhögskolerektorerna de trodde inte på sig själva. [...] Alltså i folkhögskolan där kommer man in och så sitter man och har ett gott samtal och det är hemskt trevligt, som vi har det nu, [...] men de ville inte riktigt tro på sig själva, att de kan ge en lika bra ingång till akademien som den anrika gamla Latin i Stockholm, och det kan de. Jag har en väldigt respekt för gamla Latin i Stockholm, men jag har också en väldigt respekt för folkhögskolan. Och om de inte har lärt sig alla ekvationer lika bra som dem som kommer hit här så har de lärt sig någonting annat i stället och det där andra det är, alltså ursäkt mig, minst lika viktigt. Men detta hade de ta mig tusan inte insett.

Ett annat perspektiv som lyftes fram var projektstudenternas förmåga att klara sig i utbildningssystemet, att detta fick kritikerna att tystna.

Så gjorde vi även utredningar på hur det hade gått efter ett år. Och då visade det ju sig att alla kritiker fick fel, många sade att "OK, nu släpper vi in den så skall ni se att det blir väldigt många avhoppare", och det hade vi inte, det gick rätt bra för de flesta. Vissa fanns det avhoppare men det finns det ju även, det finns det ju överallt, inklusive på läkarlinjen finns det avhoppare. Men det visade sig att av de 21 som vi tog in första året var 19 kvar i systemet och en del av dem rankades bland de bättre studenterna, de flesta låg i något sådant här genomsnitt, och det tyckte vi var ganska bra eftersom prognosen för de här hade ju varit "Nu tar vi in studenter som inte kommer att klara det." Att då ha ett par i toppen och de flesta som ett genomsnitt tyckte jag var klart mer än godkänt.

Sammanfattning

Det samlade intrycket är att projektet framhålls som mycket lyckosamt och det fanns en stor entusiasm bland de intervjuade. Bilden av folkhögskolan och universitetet som två skilda kulturer upprätthölls. En bidragande orsak till detta kan vara att utbildningen i sin helhet hålls på folkhögskolorna och att de integrerande inslagen därför blir ganska små. Intervjuerna gav också tydliga signaler om att projektet mer handlar om att lyfta upp studenter till universitetsnivån än att anpassa universitetets verksamhet till dessa utbildningsaspiranter. De tydliga effekter man tyckte sig kunna se rörde sig främst på ett kvalitativt plan, men med det utvidgade projektet ansåg några att verksamheten skulle kunna påverka även i kvantitativ mening.

5.7 Antagningsprojekt

De projekt vi räknat in i denna kategori är fem till antalet, varav alla utom ett var tydliga valideringsprojekt: Malmö högskolas sjuksköterskeutbildning, antagning till lärarprogrammen i Linköping och Norrköping, validering av barnskötare till förskollärarytbildning vid Uppsala universitet, antagning till lärarutbildning med inriktning mot yrkeslärare på gymnasiet vid Göteborgs universitet och en validering av yrkeslärare initierad vid Umeå universitet.

Validering handlar i korthet om att värdera den kompetens de sökande redan besitter för att sedan kunna fatta beslut om vilka delar av en utbildning som den sökande måste genomgå. Den geografiska spridningen på dessa projekt var tämligen stor och i de projektbeskrivningar som skickades in var det också olika problem och möjligheter som fokuserades. Det talades både om svårigheter och behov av att rekrytera personer med invandrarbakgrund och om vikten av att bredda den sociala rekryteringen till utbildningarna. Projekten var till sin natur tämligen yrkesinriktade, antingen i fråga om målgrupp eller när det gällde tänkt utbildning. I projektet med validering av barnskötare var målgruppen enbart yrkesorienterad då man riktade sig till barnskötare och breddningsbegreppet handlade i detta fall om personer som lämnat ungdomsskolan. Exempel på där utbildningen var yrkesinriktad ges av de två projekt som var inriktade på att rekrytera nya yrkeslärare. I dessa ansökningar diskuterades både den generella svårigheten att rekrytera yrkeslärare och att det är mycket ovanligt att yrkeslärarna har annat

etniskt ursprung. I de båda projekten sågs branschorganisationer som viktiga samarbetsparter för att kunna bredda rekryteringen. Av de fem projekten utgjorde universitet huvudman i fyra fall och i lika många fall låg målgruppen utanför utbildningssystemet, något som var kopplat till att projekten var inriktade på valideringar. Tre av projekten fortsätter sin verksamhet medan två lagts ned. Inför denna utvärdering gjordes en intervju med projektledaren för valideringsprojektet kopplat till sjuksköterskeutbildning vid Malmö högskola.

5.7.1 Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildningen med fokus på mångkultur

Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildningen med fokus på mångkultur var ett valideringsprojekt med syfte att främja rekryteringen av utländska studenter till sjuksköterskeutbildningen.²¹⁶ Genom Socialstyrelsen hade enheten för Hälsa och samhälle vid Malmö högskola fått en lista om cirka 140 personer med utländsk sjuksköterskeutbildning och boende i Skåne. Totalt kom sju personer att fullfölja en svensk sjuksköterskeutbildning efter att ha validerats genom projektet. Projektet är nedlagt men valideringsprocessen integrerad i antagningen till sjuksköterskeutbildningen.

Breddad rekrytering i flera perspektiv

När projektet drogs igång var bristen på sjuksköterskor stor och enligt projektledaren var denna brist en orsak till att projektet startade. Projektledaren betonade också vikten av att ha sjuksköterskor med utländsk härkomst i ett område som Malmö, där andelen invandrare är hög och med det krav sjukvården har att bedriva vård på lika villkor oberoende av var patienterna bor och oavsett kulturell bakgrund. Hur informationen om Rekryteringsdelegationens pengar kom till enheten för Hälsa och samhälle var oklart för projektledaren men hon mindes att frågan tagits upp på ett möte och gissade att informationen skickats ut från Malmö högskola centralt.

Projektets syfte var att prova en modell för utbildning av sjuksköterskor med utländsk utbildning som av Socialstyrelsen inte bedömts som behöriga att utöva sjuksköterskeyrket i Sverige. I intervjun framkom att Malmö högskolas särskilda uppdrag för breddad rekrytering var tydligt också inom enheten för Hälsa och samhälle och att den rekryteringsgrund enheten har redan är en bred avspeglning av befolkningen.

Breddad rekrytering handlar lite grand om vad är det för utbildningar vi talar om egentligen. För att jag tycker att det är inget jättestort problem när det gäller våra utbildningar, alltså de här vårdutbildningarna egentligen. De är, räknas ju inte som traditionellt akademiska utbildningar utan de blev ju inlemmade i högskolans värld 1977 [...] då, av olika skäl, ett antal vårdutbildningar skulle akademiseras. Och den akademiseringsprocessen har ju varit rätt så lång och de här professionsutbildningarna räknas ju ibland lite, man rynkar kanske på näsan lite åt dem som högskoleutbildningar, och det kan ju möjligtvis tala för att breddad rekrytering blir mer aktuellt i vissa andra typiskt akademiska utbildningar, inte så mycket i våra utbildningar. Vi har många studenter som kommer från studieovana miljöer, vi har många studenter som kommer någon annanstans ifrån, någon annan kultur, med något annat i bagaget.

Den breddade rekryteringen kan också ses i ett jämförande perspektiv mellan olika lärosäten och där har den geografiska närheten betydelse för Malmö vårdhögskola.

De som söker till sjuksköterskeutbildningar i Lund och Uppsala kan jag tänka mig många av dem är unga, kommer från akademikerfamiljer, vill ha några års kul studentliv, samtidigt som de genomgår en utbildning. De söker sig till de ställena. De som söker sig till vår sjuksköterskeutbildning, det är rätt så socialt förankrade personer som bor rätt så nära. De bor i stan eller dess omedelbara närhet. Vi har en fråga på den här startenkäten: Varför sökte du sjuksköterskeutbildningen i Malmö? Och då som

²¹⁶ Beskrivningen bygger på projektansökan (Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildningen med fokus på mångkultur, vol. 5, Ra) 02 032, Charlotte Stölten, Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildning med fokus på mångkultur, Malmö högskola samt intervju med Charlotte Stölten.

svar på den frågan vill vi naturligtvis ha att det är så himla hög kvalitet på utbildningen i Malmö, och då skriver de ”Jag bor ju på Nobelvägen”, det är gatan som går här utanför.

En liten organisation

Valideringsprojektet hade en mycket liten organisation då det förutom projektledaren ingick enbart en person till, en tidigare kollega som hyrdes in för att intervjua de sökande. Projektets pengar gick nästan uteslutande till denna intervjuares anställning och orsaken till att en utomstående hyrdes in var att projektet inte skulle belasta någon annan i huset med andra arbetsuppgifter. För att valideringen skulle kunna genomföras skapades också ett kunskapsprov som skulle motsvara de kunskaper en nyutexaminerad sjuksköterska skall ha. För att skapa en referensgrupp fick två nyutexaminerade sjuksköterskor också göra provet.

Projektet kom att innebära samarbete med bland annat Arbetsförmedlingen och i projektets slutrapport talas om ett fortsatt samarbete med förmedlingen. Detta togs dock inte upp i intervjun. Det nära samarbetet skedde mellan projektledaren och den inhyrda intervjuaren och själva valideringen gjordes av projektledaren. Vid intervjun påpekades att det yttersta ansvaret för antagningen dock ligger på antagningsenheten.

Resultat

Det centrala i projektet var att validera de sjuksköterskor med utländsk utbildning som skulle kunna komma ifråga för en förkortad svensk utbildning där de snabbare skulle kunna komma ut i verksamheten. Problemet blev dock att finna dessa sjuksköterskor. Av de totalt 140 personer som ursprungligen fanns på listan visade 16 intresse av att fortbilda sig och kunna få legitimation som svenska sjuksköterskor. Totalt kom sju personer att både genomgå validering och utbildningen och i intervjun framgick att detta var en betydligt lägre siffra än vad man räknat med när projektet drogs igång. Som en del av förklaringen till det oväntat låga deltagandet hänvisades till de ekonomiska kostnader påbyggnadsutbildningen skulle innebära för varje enskild individ.

Däremot används enligt projektledaren valideringssystemet i dag som en naturlig del i huset. Kommer utländska sjuksköterskor rekommenderar man dem att först skaffa sig grundläggande behörighet, varefter deras utbildning valideras och de kan tas in i den senare delen av sjuksköterskeutbildningen. Denna validering görs i dag av studierektor och det kunskapsprov man tidigare använde nyttjas inte längre utan de är ganska säkra på var studenterna skall in i systemet. Det händer dock inte så ofta att studenter inom denna kategori söker till utbildningen. I dag råder det heller ingen brist på sjuksköterskor.

Det undersökta valideringsprojektet kan tolkas som ett projekt som haft mycket konkreta mål och där arbetet skett med tydlig praktisk inriktning. Detta kan tolkas parallellt med den diskussion som fördes i intervjun om vårdutbildningen som en mindre akademiserad verksamhet. Kontakterna med Rekryteringsdelegationen hade främst skett med hjälp av e-post och kommunikationen beskrevs som rak och enkel. De två möten som anordnades hade de involverade inte kunnat delta i.

Del III. UTFALL

I denna del skall utfallet av Rekryteringsdelegationens arbete bedömas. Har de mål som satts upp nåtts och i så fall på vilket sätt? Vilka är arbetets förtjänster och vad är dess brister? Vad kunde ha gjorts på annat sätt och vad är värt att utveckla vidare?

Bedömningen vilar på ett antal utgångspunkter. Delegationens uppdrag var brett och behövde preciseras. I dess slutrapport fastslogs:

Direktivets formulering om att stödja universitet och högskolor i arbetet med att *bredda* rekryteringen till högskolan kan tolkas olika. För oss innebär breddad rekrytering till högskolan, i det här uppdraget, att verka för att en större andel av studenterna i Sverige ska ha arbetarbakgrund alternativt utländsk bakgrund. När rekryteringen till högskolan är skev i dessa avseenden föreligger social och etnisk snedrekrytering.²¹⁷

Vi har utgått från denna definition av uppdraget i vår bedömning. Rekryteringsdelegationens verksamhet faller ut i två delar. Den första delen består av den verksamhet som delegationen själva genomförde och som omfattar såväl det interna arbetet med att definiera uppdraget, författa och sprida utlysningar, välja ut, finansiera och följa upp projekt, som det utåtriktade arbetet i form av att sprida kunskap om verksamheten och, som det brukar heta i politiska sammanhang, ”lyfta” frågan, placera den på det publika samtalets dagordning. Denna verksamhet har presenterats i kapitel 3 ovan. Den andra delen, och den pengamässigt tyngsta, utgörs av de över hundra projekt som delegationen valde att finansiera. Dessa har presenterats översiktligt i kapitel 4 och vissa av dem har närstuderats i kapitel 5. Vi kommer i bedömningen att till en början hålla isär dessa två aspekter av delegationens verksamhet.

Den sammantagna verksamheten som delegationen genomfört kan sägas ha två typer av effekter, direkta och indirekta. Med direkta effekter menas här faktiska förändringar av rekryteringen till högre utbildning. Förhoppningen är att den blivit mindre ”skev”. Indirekta effekter är exempelvis att elever i grund- och gymnasieskolan ges information om högre studier eller att lärare i högskolan diskuterar mångfaldsfrågor. Vi skall beakta båda dessa effekter.

Rekryteringsdelegationen gör i sin slutrapport en distinktion mellan åtgärder riktade mot individer och åtgärder på systemnivå.²¹⁸ Det påpekas att man finansierat den första typen, även om det sista kapitlet i delegationens slutrapport innehåller ett antal förslag som gäller systemnivån. Som exempel på detta kan nämnas förslag till förändringar av resursfördelningssystemet, så att mångfaldsaspekter beaktas i fördelningen av medel, samt förslaget om inrättandet av en ny myndighet med ansvar för bland annat mångfaldsfrågor. Denna distinktion är användbar. Vi vill emellertid tillägga att system kan förstås i en bredare mening, där högskolan ses som ett fält av relationer mellan utbildningar och lärosäten. Vad som händer i en del av systemet har konsekvenser för de andra delarna.

Ett viktigt tillägg behövs för att karakterisera åtgärderna, nämligen en skala som bedömer hur genomgripande de är i sina konsekvenser. Vissa insatser, som många informationsprojekt riktade till elever i grund- och gymnasieskolan, ter sig ”oskyldiga” i den mening att de lämnar högskolan tämligen oberörd, medan andra åtgärder som collegeutbildningar med platsgaranti berör en fundamental aspekt av den högre utbildningen, antagningssystemet. Ett annat sätt att uttrycka det är att vissa projekt har en revolutionär karaktär, medan andra väljer en mer reformistisk linje. I botten ligger ofta frågan om vem som skall anpassa sig: de ”nya” grupperna eller högskolan?

Denna del är disponerad på så sätt att kapitel 6 ägnas åt en värdering av såväl delegationens egen verksamhet som de olika projektkategorierna. I det sammanhanget är projekten

²¹⁷ *Breddad rekrytering* 2004, s. 17.

²¹⁸ *Breddad rekrytering* 2004, s. 63.

strukturerade efter de kategorier som den statistiska analysen pekat ut. Vi avslutar kapitlet med att analysera hur olika huvudmän valt att satsa på breddad rekrytering för att på så sätt klargöra länkarna mellan en strukturell nivå (det svenska högskolefältet) och de projekt som genomförts. Det hela mynnar ut i en diskussion av de olika modeller som tillämpas i arbetet med breddad rekrytering. I kapitel 7 lyfter vi blicken från delegationens verksamhet och dess projekt för att ställa frågan om vilka effekter som har nåtts, huruvida rekryteringen, rekryteringsarbetet, attityderna eller politiken har påverkats.

I ett slutord ges ett samlat omdöme om Rekryteringsdelegationens insatser.

6. Rekryteringsdelegationens verksamhet

6.1 *Rekryteringsdelegationens inre arbete och utåtriktade verksamhet*

6.1.1 Ett stort uppdrag och ont om tid

Som framgick av kapitel 3 arbetade Rekryteringsdelegationens ledamöter med ett stort engagemang, och på en mycket kort tid – december 2001 till mars 2002 – lade man upp riktlinjerna för verksamheten. I efterhand kan man självklart fråga sig om det inte hade varit bättre att först försöka sätta sig in i problematiken, för att på så sätt skaffa sig ett bättre underlag för fördelningen av de aktuella medlen. Som denna utvärdering visat uttryckte delegationen en vilja att med fördelningen av projektmedlen testa nya metoder för att bredda rekryteringen till högre utbildning. Vår studie av projekten visar emellertid att det många gånger var redan initierad verksamhet som finansierades. Det rörde sig också ofta om redan beprövade metoder såsom collegeutbildningar (vilket ingick i uppdraget), introduktionskurser, språkverkstäder, studentambassadörer och informationsprojekt.²¹⁹ Man kan därmed hävda att delegationen hade kunnat vara än mer flexibel och okonventionell om man hade haft mer is i magen och närmare satt sig in i problematiken innan man lättade på penningpungen.²²⁰

Mot bakgrund av uppdraget och dess riktlinjer är det begripligt att delegationen gick till väga som den gjorde. Genom att begränsa delegationens verksamhetsperiod till tre år och därtill avkräva en slutrapport inom denna period, var delegationen i praktiken tvungen att påbörja verksamheten så snart som möjligt för att ha något att rapportera i slutet av 2004. Ledamöterna kände dessutom ett politiskt tryck på sig att kvickt åstadkomma något som märktes (startåret 2002 var ett valår). Vidare var delegationen tämligen styrd av den förordning som reglerade dess arbete (2001:935).²²¹ Av den framgår att medlen skulle fördelas efter ett ansökningsförfarande, vilket åtminstone en del av ledamöterna uppfattade som en begränsning. Man kunde därigenom bara ge medel till sådant som någon ansökt om.²²²

6.1.2 Rekryteringsdelegationens delegerande

Huvuddelen av de medel Rekryteringsdelegationen hade till sitt förfogande fördelades till ett hundratal projekt. Delegationen var som nämnts kringgärdad av vissa begränsningar, men det fanns visst utrymme för egna beslut. Bland dessa bör särskilt nämnas valet att begränsa frågan om breddad rekrytering till något som handlade om klass och etnicitet. Som framkommit i denna rapport var det en insnävning av uppdraget, även om det synes ha skett med uppdragsgivarens goda minne. I slutrapporten framställs avgränsningen som ett närmast självklart val med tanke på de problem som skulle angripas, medan intervjuerna med delegationens ledamöter visade på en

²¹⁹ Mycket av detta finns kartlagt i *Goda exempel. Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald*, Högskoleverket, Högskoleverkets rapportserie 2000:9 R.

²²⁰ I detta sammanhang bör även nämnas att SISTER visade intresse för att, på samma sätt som man gjorde för Samverkansdelegationen, genomföra en utvärdering åt Rekryteringsdelegationen under hösten 2002. Rekryteringsdelegationen avböjde erbjudandet med hänvisning till att de tilldelade medlen inte var ämnade för forskning. Trots detta principbeslut valde man under 2004 att finansiera SISTER:s jämförande studie i samarbete med Continuum vid University of East London. Protokoll från möte med Rekryteringsdelegationen 2002-10-26; Avslutning och uppföljning av Rekryteringsdelegationen, verksamhet och projekt, Dnr 29/04, Vol. 1 & 3, Ra.

²²¹ *Breddad rekrytering 2004*, Bilaga 1 & 2.

²²² Intervju med Ingrid Unemar Öst 2006-04-12; Intervju med Kristina Julin 2006-04-18.

viss förvirring när det gällde bakgrunden till beslutet. Till delegationens försvar bör dock framhållas att den aktuella begränsningen hade starkt stöd i propositionen *Den öppna högskolan*.

På det hela taget har Rekryteringsdelegationen lyckats väl i sin ambition att stödja projekt för breddad rekrytering. Av de 108 projekt som beviljades medel genomfördes nästan samtliga och mer än hälften har också levt vidare i någon form efter det att medlen från delegationen tagit slut. Mer kommer att sägas om projekten i nästa avsnitt. Vi vill här peka på några problem som vi ser med fördelningen av medel.

Ett initialt dilemma delegationen ställdes inför var hur projekten skulle bedömas. Det handlade här inte om att exempelvis bedöma forskningsansökningar där det finns väl utarbetade bedömningsförfaranden och grunder, utan ny mark bröts. Detta avspeglas också i ansökningarna. Dessa var av mycket skiftande kvalitet och förvånansvärt många av mycket låg kvalitet. Ofta saknades tydliga definitioner av den tänkta målgruppen, vilket även delegationen lyfter fram i sin slutrapport.²²³ Till viss del beror detta på att utlysningförfarandet varit mycket öppet utan detaljerade riktlinjer. En enkel lösning på detta problem kunde ha varit att skapa ett förtryckt formulär eller webbformulär som efterfrågat precisa uppgifter och innehållit detaljerad information. Den korta tiden delegationen hade till sitt förfogande gjorde det dock svårt att skapa sådana hjälpmedel.

Ett annat problem som gällde finansieringen av projekt var delegationens intention att satsa på nya projekt. Man lyckades här inte upprätthålla en tydlig linje och många av de projekt som tilldelades medel byggde, som vi nämnt ovan, på redan etablerad verksamhet. Detta skapade legitimitetsproblem. Dels bestraffades vissa som varit tidigt ute och fungerat som pionjärer, då de blev utan medel eftersom deras verksamhet inte längre betraktades som nydanande, dels premierades de som hade erfarenhet av att skriva ansökningar, då de kunde lansera redan befintlig verksamhet i en ny förklädnad.

Ett ytterligare problem som identifierats med tilldelningen av medel var att det fanns en viss obalans mellan projekten beträffande relationen mellan finansiering och den verksamhet som utlovades. Det är ett problem att vissa projekt erhöll stora summor för relativt begränsade insatser (det mest anmärkningsvärda exemplet vi stött på är Stockholms stads utbildningsförvaltnings projekt Vilja Våga Välja), medan många andra genomförde mycket för sina tilldelade medel. En bättre analys av relationen mellan utlovade insatser och begärda medel och en striktare ekonomisk uppföljning hade varit att föredra.²²⁴

6.1.3 Ett politiserat uppdrag ger en politiserad delegation

Med tanke på delegationens korta verksamhetsperiod kan man även hävda att uppdraget syftade till en kraftsamling kring en angelägen problematik. Av såväl delegationens löpande arbete som den slutrapport som producerades framgår att man inte såg insatsen som tillräcklig, utan snarare att den visade på att det behövs fortlöpande satsningar på breddad rekrytering inom ramen för en permanent organisation. Man kan därmed hävda att ett av huvudsyftena med delegationens arbete var att lyfta upp frågan om breddad rekrytering på den politiska dagordningen och göra den till en ständigt närvarande punkt i allt utbildningspolitiskt arbete. Effekterna av enskilda projekt blir i det perspektivet underordnat, såsom ett medel för att dra uppmärksamhet till frågan.

²²³ *Breddad rekrytering* 2004, s. 36.

²²⁴ Rekryteringsdelegationen skriver i sin slutrapport följande angående fördelningen av medel: ”Som tydligt framgår av anslagen är projektens storlek väldigt varierande. Exempelvis har Högskolan i Borås fått näst mest medel av alla, trots att det endast rör sig om två projekt. Vi kan även konstatera att det stora flertalet som beviljats mer än 1 000 000 kronor är högskolor och universitet. Det är inte förvånande att projekten med störst anslag bedrivs vid en högskola eller universitet. Dels har de överlag sökt medel för mer omfattande projekt än andra utbildningsanordnare, dels är högskolorna större enheter än skolor och vuxenutbildningsanordnare.” *Breddad rekrytering* 2004, s. 34. Det är sant att högskolorna som grupp fått mer medel i genomsnitt än andra huvudmän, men det finns ändå stora skillnader inom varje huvudmannakategori. Man kan exempelvis fråga sig varför Högskolan i Borås tilldelats 3 000 000 trots att man endast sökt 2 400 000 för ett projekt kring studentstöd, medan låt säga Karolinska Institutet endast fått 2 500 000 när man sökt 4 100 000 för ett omfattande projekt med många delprojekt.

Att denna strategi i ett visst avseende lyckades framgå med all tydlighet av formuleringarna i propositionen *Ny värld – ny högskola*.²²⁵ Där tas de projekt som delegationen finansierat till intäkt för att en stor aktivitet på området redan pågick vid landets lärosäten, trots att den statliga satsning som delegationen innebar varit en förutsättning för många av de projekt som initierades. Delegationens arbete kunde därmed fungera både som ett bevis på handlingskraft och som ett verksamt inspel i den utbildningspolitiska debatten. Trots dessa effekter av delegationens arbete finns det inget som tyder på att delegationen betraktade projekten enbart som verktyg i en utbildningspolitisk kamp. Snarare visar ledamöternas engagemang att man verkligen uppfattade varje insats som ett steg på vägen mot ett rättvisare utbildningssystem.

6.2 Projekten

Budgetmässigt svarade de projekt som Rekryteringsdelegationen finansierade för den största enskilda posten, 102 av 120 miljoner kronor, eller 85 procent av den totalt satsade summan. De över hundra projekten involverade ett sextiototal huvudmän. Närmare hälften av dessa var högre lärosäten och därmed berördes merparten av lärosätena och samtliga större universitet finns representerade med ett flertal projekt. Räknas även samarbetsparterna in blir de engagerade parterna än fler. Varje enskilt projekt hade ofta ett antal anställda och många lärare, studenter och elever engagerades. Delegationens egen uppskattning är att 16 000 personer berördes av projekten och att upp till 400 000 personer nåddes av information från projekten.²²⁶ Sammanfattningsvis utgjorde projekten en central del av delegationens verksamhet. Vi skall nedan värdera deras effekter.

I kapitel 4 genomfördes en statistisk analys av projekten för att skapa en översiktlig bild av projektverksamheten. Vi har inte velat reducera projekten till en enda variabel, låt säga huvudmannaskapet eller innehållet, utan försökt att fånga det knippe av egenskaper som definierar projekten. Resultatet blev ett flerdimensionellt rum av projektegenskaper och en klassificering av projekten i tre huvudkategorier: 1) språkverkstäder/studentstödsprojekt, 2) informationsprojekt samt 3) förberedande utbildningar och antagningsprojekt omfattande totalt sju delkategorier. Vi har valt att använda indelningen i sju delkategorier som en utgångspunkt och struktureringsprincip för värderingen av projekten.

6.2.1 Kategori 1: Språkverkstäder och andra studentstödsprojekt

En breddad rekrytering till högskolan handlar både om att rekrytera nya grupper av studenter och om att behålla den breddade rekryteringsprofilen vid utbildningens avslutning.

Studentstödsprojekten hade fokus på att behålla de rekryterade studenterna i utbildning och förhindra avhopp som grundar sig i ett alltför stort glapp mellan studentens förväntningar och högskolans krav. Drygt hälften av de studentstödsprojekt som fick medel av delegationen hade startat sin verksamhet redan före projekttiden. Det fanns alltså både kunskap om problemens art och idéer om hur de skulle kunna angripas.

I några av projektens slutrapporter kan en diskussion utläsas om var det som definieras som problemet skall placeras.²²⁷ Om problemet å ena sidan ses individrelaterat måste det mötas med lösningar som fokuserar på stöd till individer. Detta stöd kan ges under utbildningen eller vid tröskeln till högskolan i form av till exempel ett akademiskt introduktionsår. Å andra sidan kanske det är undervisningen och organisationen av utbildningen som måste förändras. En sådan förändring ägnad åt att möta nya studentgruppers behov kan av några ses som en sänkning av

²²⁵ Dessa influenser diskuteras i kapitel 7 nedan.

²²⁶ *Breddad rekrytering* 2004, s. 16-17.

²²⁷ Se slutrapporterna 02 208 *Studentstöd för Mångfald*, Högskolan i Borås, s. 5-6, och 02 379 *Språkcentrum vid Lärarhögskolan i Stockholm*, LHS, s. 10.

kvaliteten på utbildningen medan andra menar att sådana åtgärder höjer kvaliteten genom att sådant som tidigare togs för givet nu medvetet måste diskuteras och förändras.

De tre projekt som har beskrivits i kapitel 5 visar att stöd till studenterna måste betraktas i båda dessa perspektiv. Språkverkstäderna ger individuell handledning och råd till studenterna utifrån deras behov samtidigt som den kunskap som där genereras om studentens möte med utbildningen lett till ett utvecklingsarbete som syftar till större tydlighet när det gäller förväntningar och krav på studenten. Detta har gått hand i hand med en kompetensutveckling av de lärare som på olika sätt samarbetat med språkverkstäderna. Därigenom har språkverkstäderna, samtidigt som de fortsatt att arbeta med studenterna på individnivå, utvecklat sin verksamhet till att gälla utbildningen och de lärare som arbetar där.

Språkverkstäderna har uppskattats mycket av de studenter som nyttjat dem, enligt de utvärderingar som flera av språkverkstäderna själva har gjort. Studenterna har fått konkret hjälp med konkreta uppgifter, samtidigt som stödet har syftat till att studenten förvärvar insikter och kunskaper på en mer generell nivå, så att de kan utnyttjas vid fortsatta studier. Stödet är på så sätt framtidsyttande.

Det så kallade parallella stödet som prövades av Högskolan i Borås utnyttjades inte av studenterna i den utsträckning som var tänkt och till slut avvecklades det.²²⁸ Det var riktat till de studenter som var antagna till det akademiska introduktionsåret och tänkt att fungera som en extra stödfunktion utöver det reguljära stödet som fanns inom Studentsupport på högskolan. Det första året av projektperioden låg det parallella stödet schemalagt för studenterna på introduktionsåret. Den schemalagda verksamheten togs så småningom bort och studenterna fick i stället välja tidpunkt när de ville utnyttja de olika stödfunktionerna. Denna omläggning resulterade dock i ett minskat deltagande, trots att behovet av stöd antagligen inte hade minskat. Snarare upplevde de som arbetade med projektet att fler studenter var i behov av extra stöd men valde att inte utnyttja de resurser som fanns. Detta problematiserades även i projektets slutrapport där man från projektledningens sida befarade att stödsinsatser, som det parallella stödet, riskerade att få en exkluderande och utpekande effekt.

Samtidigt som man måste visa respekt för den enskildes behov av inte skylta med, som de upplevs, sina svårigheter, bör rimligtvis en stor del av strävan att möta mångfalden präglade de vardagliga, allmänna aktiviteterna, så att mångfalden blir det naturliga inslag det är i vardagen, inte något som existerar i avskilda verksamheter.²²⁹

En viss skillnad i organisationen av det parallella stödet och språkverkstäderna kan skönjas. Det parallella stödet kan, mot bakgrund av ovanstående citat ur Borås slutrapport, ha uppfattats som en specifikt riktad insats mot en viss grupp studenter, medan språkverkstäderna har uppfattats som ett mer generellt stöd dit studenterna på eget initiativ har sökt sig.

De elva projekten i denna kategori fick tillsammans drygt 14 miljoner kronor, varav drygt 3 miljoner gick till projektet Studentstöd för mångfald i Borås. I storleksordning följer sedan Språkverkstaden vid Stockholm universitet och Textverkstaden vid Växjö universitet som båda fick 1 800 000. Det minsta projektet är Akademiska introduktionskurser i Umeå som fick drygt 80 000 kronor, vilket de också sökte. Fem projekt sökte mer pengar än de fick och fem fick mer än de sökt, däribland Södertörns och Umeås språkverkstäder vilka båda sökte under en halv miljon för att utöka redan befintlig verksamhet.

Sammanfattningsvis kan sägas att studentstödsprojekten syftade till att inlemma studenterna i högskolans värld så att de till slut ska kunna känna sig ”som fisken i vattnet”. Här har verksamheten med språkverkstäder och annan typ av studentstöd visat sig livskraftig. Alla

²²⁸ Det akademiska introduktionsåret har däremot fortsatt. Här gjordes något konkret för att underlätta antagningen i och med att man bortsåg från högskolebehörighet och införde en temporär behörighet. Därmed fick fler möjlighet att söka högskolestudier även utan fullständig behörighet. Det visade sig sedan att de flesta som sökte programmet redan hade en högskolebehörighet, vilket togs till intäkt för att man faktiskt nådde sådana som var tveksamma till högre studier. Introduktionsåret lyckades därmed locka studenter som säkert annars inte hade sökt sig till högskolan.

²²⁹ Rolf Appelqvist, *Studentstöd för Mångfald*, Högskolan i Borås, s. 6. Slutrapport 02 208.

projekt utom ett, Studentstöd för mångfald, har fortsatt och på olika sätt integrerats i den reguljära verksamheten. Språket är en nyckel till framgång.

6.2.2 Kategori 2: Högskoleledda informationsprojekt

Kategorin *Högskoleledda informationsprojekt* är genom sin huvudverksamhet – information till grund- och gymnasieelever – svår att utvärdera. Å ena sidan når man många genom att leverera information till stora grupper, framför allt elever och lärare. Å andra sidan tar det lång tid innan det är möjligt att utvärdera om satsningen har fått effekt. Många elever – framför allt från de grupper som man söker rekrytera – väntar länge med att påbörja högre studier, vilket gör det komplicerat att följa upp insatserna. Ytterligare en aspekt är svårigheten att veta om det är informationskampanjerna eller andra faktorer som avgjort om individen i fråga tar klivet in i högskolan.

Om man ser till den ekonomiska utdelningen i projektkategorin ligger den ungefär som genomsnittet. 64 procent av projekten fick 125 000-1 200 000 kronor, vilket kan jämföras med 60 procent bland samtliga projekt. Vi kan slå fast att de Högskoleledda informationsprojekten var medeldyra projekt och 75 procent av projekten fick de pengar som man sökt, vilket också överensstämmer med genomsnittet. Sammanlagt fick projekt inom denna kategori 31,5 miljoner kronor av de totalt 102 som delades ut.

I projektens slutrapporter framkommer att de resultat man sett av projekten handlar om att de som deltagit (elever, lärare, studenter, föräldrar och så vidare) har varit mycket nöjda med arbetet. Elever menar att de vet mer om högskolan efter att de deltagit i projekten, lärarna har fått stöd och i vissa fall kompetensutbildning inom sina ämnesområden och studenterna, som ofta fungerat som ambassadörer, är entusiastiska och tycker att det varit givande och meriterande att jobba med breddad rekrytering. På ett individuellt plan tycks de allra flesta satsningar sålunda ha fallit väl ut.²³⁰ Projektens effekter har med andra ord framför allt bestått i att aktiviteterna nått många potentiella studenter och att man på individnivå ökat kunskaperna om vad det innebär att läsa på högskola. Det senare bland annat genom att en mängd personliga kontakter har knutits mellan högskolan och grund- och gymnasieskolan.

Ett viktigt bidrag, som också skall ses som ett resultat i sammanhanget, är att projekten identifierat problemområden. Hur når man föräldrar? Vad skiljer reguljärt rekryteringsarbete från arbete med breddad rekrytering? Var i högskolan har frågan om breddad rekrytering sin hemvist? Utan projekten hade svårigheter av detta slag förmodligen inte tvingats fram i ljuset. Däremot är effekterna i form av att fler studenter med icke akademisk bakgrund och/eller icke svensk bakgrund har börjat i högskolan omöjliga att uttala sig om. Bättre upparbetade utvärderingssystem hade varit önskvärt.²³¹

Vidare kan vi konstatera att projekten inom kategorin i jämförelsevis hög grad avrapporterat sin verksamhet. Från över hälften föreligger slutrapporter.²³² Slutrapporten fyller givetvis en viktig funktion eftersom den kan ge inblickar i framkomliga (och oframkomliga) vägar. Ytterligare ett mått på effektivitet är om projekten överlevt efter att pengarna från delegationen tagit slut. På denna punkt har dessa projekt varit medelmåttigt framgångsrika, 61 procent av dem har överlevt, vilket kan jämföras med genomsnittet för samtliga projekt som ligger på 63 procent.

Sammanfattningsvis kan sägas att kategorin Högskoleledda informationsprojekt har satsat på säkra kort, information av olika slag, och på så vis också nått många potentiella studenter. Det är däremot osäkert vilka effekter i form av ”nya” studentgruppers inträde som uppnåtts.

²³⁰ Rekryteringsdelegationen konstaterar att de allra flesta projektledarna tycker att samarbetet har fungerat bra och att eleverna oftast har uppskattat aktiviteterna. *Breddad rekrytering* 2004, s. 44.

²³¹ Delegationen skriver i sin slutrapport: ”Projektledarna har vanligtvis inte satt upp några kvantitativa mål för övergången till högskolan.” *Breddad rekrytering* 2004, s. 55.

²³² Här kan man lansera hypotesen att universitet och fackhögskolor, som utgör majoriteten av huvudmännen i gruppen, är vana att skriva slutrapporter och utvärderingar av olika slag, vilket lett till att resultaten från majoriteten av gruppens projekt finns dokumenterad.

6.2.3 Kategori 3: Gymnasieledda informationsprojekt

Kategorin *Gymnasieledda informationsprojekt*, sammanlagt sjutton projekt, handlade nästan uteslutande om att ge elever information eller förberedelse inför högskolestudier. Man ville därigenom öka intresset och avdramatisera övergången till högre studier. Vanligast var att man hade ett aktivt samarbete med en högskoleinstitution, men huvudfokus kunde också vara att man gav högskoleförberedande utbildningar, ofta framtagna i samarbete med en högskola.

Av samtliga projekt var det endast två där huvudmannskapet låg på en grundskola. Visserligen fanns flera projekt som också riktade sin verksamhet mot grundskoleelever men de var klart underrepresenterade jämfört med dem som fokuserar på gymnasiet. Att så få projekt valde att rikta sin verksamhet mot grundskolan eller de första årskurserna på gymnasiet var något som delegationen lyfte fram som problematiskt. Om man utgår från inställningen att attityder gentemot högre studier grundläggs på ett tidigt stadium, som delegationen ger uttryck för, borde också rimligtvis fler grundskolor vara delaktiga. Trots detta lyckades delegationen inte rätta till den skeva fördelningen mellan grundskolor, gymnasieskolor och högskolor. En tänkbar anledning till detta är att få skolor verkligen lyckades etablera ett samarbete med en högskola, vilket var ett krav från delegationens sida. Samtidigt finns det en begränsning vad gäller hur många skolor som kan inleda samarbete med högskolan, de är helt enkelt för många och högskolorna för få.²³³

En annan aspekt av gymnasieprojekten är att de jämfört med andra projektkategorier i större utsträckning var lokaliserade till mindre orter och även hade en stor geografisk spridning. En stor andel av projekten (tio) genomfördes i små eller medelstora städer.

De allra flesta (fjorton) av projekten i denna kategori var nystartade satsningar som inte funnits innan möjligheten att söka medel från delegationen dök upp. Det har tidigare funnits få instanser dit de lägre skolformerna kunnat vända sig för att söka projektpengar. De medel, avsedda att bidra till arbetet för breddad rekrytering, som delades ut under 2001 av Utbildningsdepartementet var förbehållna högskolorna och kom således inte andra utbildningsanordnare till del annat än indirekt via samarbeten med högskolorna. Att det funnits många idéer men inte pengar för att kunna realisera dem är också något som framgår tydligt i flera av projektansökningarna och i svaren på den enkät som delegationen skickade ut till projekten. Här har alltså delegationens medel haft en stor betydelse.

En stor andel av projekten (tretton) har också levt vidare i någon form efter projekttiden. Detta kan tas som intäkt för att gymnasieskolorna ser samarbetena som ett värdefullt inslag i sin verksamhet och är samtidigt något förvånande då skolor ofta har en relativt begränsad budget att röra sig med. Att högskolesamarbete ges prioritet kan hänga samman med att de ofta innebar en förhöjd status både för de enskilda programmen som är inblandade, för skolan som helhet och för skolans personal. Detta beror även på högskolornas exklusivitet. Inte nog med att de befinner sig i toppen av utbildningshierarkin, de är också få, vilket gör att endast ett begränsat antal gymnasieskolor har möjlighet att samarbeta med en högskola. Att kunna marknadsföra sig som ett gymnasium med kopplingar till högskolans värld, och gärna de mest prestigefyllda lärosätena, ger en självklar fördel i konkurrensen om gymnasieeleverna. Risker finns naturligtvis att de elever som man söker nå slås ut på grund av ett ökat söktryck till dessa skolor och att satsningarna därmed blir kontraproduktiva. Men detta vet vi ännu för lite om.

Något som lyftes fram bland annat i några av de projekt som besöktes var att det var svårt att ge några konkreta siffror på hur många fler som ser högskolestudier som ett framtida alternativ. Få riktiga utvärderingar förekom och endast fem slutrapporter har funnits tillgängliga. En vanlig uppfattning är att man upplevde attitydförändringar och att elever ändrat inställning till högre studier. Eleverna såg inte längre att söka till högskolan som ett stort steg, utan kontakten man haft har givit en avdramatiserad syn på högskolan. Framför allt gäller detta elever för vilka högskolan inte tidigare framstått som ett tänkbart alternativ.

²³³ Det bör tilläggas att flera av de högskoleledda informationsprojekten riktat sin verksamhet även mot grundskolor. Se avsnitt 5.2 ovan.

När det gäller storleken på projekten är spännvidden stor. Det billigaste projektet fick 45 000 kr fördelat på tre år medan det dyraste fick sig tilldelat närmare 1,8 miljoner, också det över en treårsperiod. Totalt delades drygt 12 miljoner ut till denna kategori projekt. En slutsats man kan dra är att det med förhållandevis lite medel går att genomföra enkla åtgärder, som att arrangera studiebesök, informationsträffar eller bjuda in lärare och studenter från högskolan. Men det krävs en högskola som är villig att ställa upp som en aktiv part i arbetet. Och frågan kvarstår: hur effektiva är projekten i att faktiskt bredda rekryteringen?

6.2.4 Kategori 4: Fortbildningsprojekt

Kategorin *Fortbildningsprojekt* utmärks till stor del av projekt som hade målsättningen att förändra attityder, göra högskolepersonal medvetna om den egna rekryteringen och arbeta på ett mer övergripande sätt för att förändra rekryteringen till högskolan. Man lade med andra ord inte någon större vikt vid samarbete med andra skolformer eller andra åtgärder för att mer aktivt påverka rekryteringsmönster. Ett flertal projekt hade som målsättning att dels göra högskolepersonal medvetna om vilka förluster man gör om man inte har en mångfald av elever i skolan och dels göra dem medvetna om vilka pedagogiska konsekvenser en ökad mångfald får i undervisningssituationer. I förlängningen är tanken att ett sådant arbete innebär att elever som annars inte känt sig hemma i högskolemiljön skall finna en naturlig plats, något man ansåg både skulle öka intresset för högre studier och minska avhoppet.

De flesta projekt i kategorin har haft en förhållandevis liten budget, den genomsnittliga utbetalningen ligger på runt 640 000 kronor (fördelningen av medel sträcker sig från 121 000 för det minsta projektet till 1,5 miljoner för det största, totalt har projekt inom denna kategori tilldelats cirka 7 miljoner kronor). Sammantaget leder detta till att kategorin är den som i genomsnitt fått minst pengar. Till stor del beror detta på att nästan hälften av projekten (fem) är så kallade studentkårsprojekt som sökte medel i fjärde och sista ansökningsomgången, de har med andra ord haft både mindre tid och mindre pengar till sitt förfogande. Fortbildningsprojekten är också den kategori där flest projekt avbrutit sin verksamhet efter projekttidens slut. I en del fall beror detta sannolikt på att man avsåg att arbeta fram informationsmaterial eller liknande som senare skulle kunna användas i rekryterings- eller påverkanssyfte, det fanns därför ingen direkt avsikt med ett aktivt arbete efter projekttiden. Trots detta är det rimligt att fundera över varför dessa projekt så markant visar en lägre överlevnadspotential i jämförelse med andra projektkategorier. En tänkbar orsak skulle kunna ligga i den målsättning som flera av projekten satte upp: att bearbeta attityder, medverka till kunskapsspridning och så vidare. Sådant arbete kräver sannolikt mer av de inblandade, då man är beroende av en mottagare som är välvilligt inställd till arbetet. Man kan också se det som att sådan verksamhet är mer ”hotfull” än exempelvis utpräglade informationsprojekt. Risken är större att stöta på motstånd eller trampa någon på tårna, framför allt då flera av projekten var inriktade mot internt förändringsarbete.

Eftersom en stor andel av projekten inom denna kategori var studentkårer bör även något sägas om deras roll. Att delegationen enades om en särskild utlysning för studentkårer hänger samman med att man fått få projektansökningar som verkligen involverade studenter i arbetet.²³⁴ Man såg också studentkårer som en potentiell resurs när det gällde frågan om breddad rekrytering och likabehandling. Samtidigt uttalades vissa farhågor om lämpligheten i att låta studenter agera huvudmän. Som orsak angavs att poster ofta byts ut inom studentkårerna. Ser man på samtliga Studentkårsprojekt är det tydligt att det stora flertalet (sex) inte fortsatt sin verksamhet. Studentkårsprojektet förefaller också ha haft betydligt svårare att få till stånd en ”institutionalisering” av sina projekt. Överhuvudtaget är det svårt att värdera vad projekten haft för verklig effekt del beroende av att det finns få slutrapporter (två stycken) eller utvärderingar att tillgå. Det är rimligt att tro att projekten haft en jämförelsevis liten effekt, till

²³⁴ Breddad rekrytering 2004, s. 52-53.

stor del beroende på att uppgiften i många fall varit svår. Samtidigt är projekten få och har tillsammans fått lite medel till sitt förfogande. De ekonomiska kostnaderna har inte varit särskilt stora.

6.2.5 Kategori 5 och 6: Högskoleledda förberedande utbildningar och andra förberedande utbildningar

Kategorierna *Högskoleledda och andra förberedande utbildningar*, som nedan behandlas i klump, utmärktes av att projekten var försök att skapa en språngbräda till de högre utbildningarna som skulle fungera bättre än de vägar den ordinarie gymnasieskolan och vuxenutbildningen normalt kan erbjuda. En viktig målgrupp var människor som av olika anledningar står utanför utbildningssystemet. Förutom de redan diskuterade collegeutbildningarna finner man här också projekt kallade ”Bron” och ”Bryggan”, termer som tydligt signalerar synen på dessa projektkategoriernas funktion.

Den geografiska spridningen bland dessa projekt var stor och flertalet var förlagda till medelstora städer. Totalt utbetalades närmare 33 miljoner kronor till dessa 24 projekt och närmare två tredjedelar av medlen gick till de högskoleledda förberedande utbildningarna. De slutrapporter vi haft tillgång till inom dessa delkategorier visar att få av projekten nådde det antal personer man hade som målsättning att rekrytera. Ett undantag utgör Danshögskolan som rekryterade betydligt fler inom sin tänkta målgrupp än man planerat. En orsak till detta kan vara att Danshögskolan utgör en elitutbildning med ett redan mycket högt söktryck. I ett av projekten, Samverkan mellan Högskolan i Borås och stadsdelen Biskopsgården i Göteborg är det mycket svårt att utvärdera resultatet då målet får ses som en långsiktig satsning. Ser man till antalet personer som gått vidare till högre utbildning utgör de enligt de befintliga slutrapporterna cirka 50 procent. Av de högskoleledda projekten (totalt tio stycken) har sju projekt fortsatt sin verksamhet, medan åtta av totalt fjorton andra förberedande utbildningar levtt vidare. Kanske kan denna högre utbildningspotential inom de högskoleledda förberedande utbildningarna förklaras med att högskolorna har större totala resurser.

När det gäller de förberedande utbildningarna talades det i flera av projektansökningarna om att kulturerna inom olika utbildningsformer skiljer sig åt. Detta förde i sin tur med sig att många av dessa projekt handlade om att skola in presumtiva högskole- och universitetsstudenter i det kunskapsvärderingssystem som råder inom de högre utbildningarna. I betydligt färre fall valde man att gå den andra vägen, att förändra den högre utbildningen och anpassa den till nya grupper. Mot bakgrund av detta är det intressant att lyfta fram två skilda sätt att tala om och värdera kvalitet, som framträdde tydligt i intervjuerna. I flera av dessa talades om vikten av att behålla kvaliteten *även om* rekryteringen breddas. Dessa kommentarer kan ställas i motvikt till uttalanden i andra intervjuer om att den breddade rekryteringen i sig är kvalitetshöjande, för att den tillför mångfald i ett system som ses som alltför homogent. Dessa uttalanden vittnar om skilda sätt att se på sambanden mellan kvalitet och breddad rekrytering, men detta är en fråga som givits litet utrymme i projektansökningarna och de slutrapporter från projekten som funnits att tillgå. Ser man till projektansökningarna handlade de förberedande utbildningarna ändå om att lyfta upp presumtiva studenter till en tänkt kvalitetsnivå, där få reflektioner gjordes över vad detta kvalitetsbegrepp egentligen motsvarar i form av normer och värderingssystem. Att i grunden förändra ramarna för den högre utbildningens normsystem är dock ingen självklar väg att gå och den är kanske inte heller framkomlig. Dock kunde det ha varit intressant att se utfallet av projekt där ett medvetandegörande av det egna normsystemet satts i fokus. Något sådant projekt har dock inte genomförts med medel från delegationen. Däremot tog delegationen i sin slutrapport upp frågan om det väsentliga i att diskutera vilka kulturer som råder inom högskolan som institution.²³⁵

²³⁵ *Breddad rekrytering* 2004, s. 48.

Ett problem som redan berörts men som kan utvecklas vidare är frågan om garantiplatser, något som framför allt varit aktuellt i samband med collegeutbildningarna.²³⁶ Flera av dessa erbjuder sina studenter någon form av garantiplats eller kvotgrupp inom högskola och universitet efter att de fullgjort sina collegestudier och för många collegestudenter utgör dessa garantiplatser ett tydligt lockbete. Dessa kvoter kan utformas på skilda sätt och utgör egentligen inte någon garanti för studenterna att efter fullgjort collegeår komma in på den utbildning man önskar. I stället handlar det i många fall om att de konkurrerar inom sin egen grupp och inte med samtliga studenter som söker till en utbildning. Det behöver dock inte innebära att konkurrensen blir mindre eftersom det på attraktiva utbildningar sällan rör sig om mer än en eller möjligen två platser.

6.2.6 Kategori 7: Antagningsprojekt

Kategorin *antagningsprojekt* var liten och projekten riktade sig åtminstone i slutänden också till få personer. En rimlig orsak till detta är att validering, som projekten i fyra av fem fall handlade om, har en tydlig ämnesinriktning, då det handlar om att mäta kompetens. Till följd av detta blev också målgrupperna ganska små. Till de fem antagningsprojekten utbetalades totalt 4,5 miljoner kronor, en summa som i relation till antalet berörda personer får bedömas som hög. Tre av dessa fem projekt har levt vidare.

I Rekryteringsdelegationens slutrapport skriver man om de valideringsprojekt som ingår i denna kategori, att målgruppen hade en övertro på hur stor del av deras erfarenheter som kunde tillgodoräknas i en högskoleutbildning och att det i slutänden kom att återstå en stor del högskolestudier innan man var kvalificerad för den tänkta arbetsmarknaden. Det går dock att lyfta fram en annan aspekt av valideringsprocessen. I värderingen av kompetens hos en individ ligger ett tydligt synliggörande av utbildningens värderingar och krav men i förlängningen också dess begränsningar. Detta är en fråga som skulle kunna diskuteras betydligt mer. Validering har en tendens att mäta det man vet att man vill ha, det vill säga att se vilka delar av en individ som passar in i en given ram. Det är dock betydligt svårare att mäta och väga de delar som inte passar in i detta system, eftersom de knappast efterfrågas. På så sätt riskerar man med ett valideringssystem att förlora en form av mångfald trots att intentionen är den motsatta.

6.3 *Projekten och huvudmännen – positioner och strategier i kampen om mångfalden*

Bakom projekten fanns ett antal huvudmän. Dessa valde att satsa på olika typer av projekt. Vi skall här redogöra för hur huvudmännen investerade i olika typer av projekt. Därefter analyserar vi dessa investeringar utifrån de positioner som huvudmännen har i utbildningssystemet och vad gäller de högre lärosätena inom högskolefältet. Avslutningsvis sägs några ord om de strider som förekommer kring frågan om breddad rekrytering.

6.3.1 Huvudmännens satsningar...

Högre lärosäten utgjorde tongivande krafter i genomförandet av en mycket stor andel av de genomförda projekten. Inte minst speglas detta av att 73 procent av de medel som delegationen förfogade över tillföll projekt vars huvudmän utgjordes av högre lärosäten, medan således 27

²³⁶ Rekryteringsdelegationen diskuterar också något av denna problematik i sin slutrapport. *Breddad rekrytering* 2004, s. 47.

procent tilldelades projekt som genomfördes av övriga aktörer (se Tabell 15).²³⁷ De högre lärosätena utgör ingen homogen grupp. Vi har identifierat intressanta inbördes skillnader mellan olika typer av högre lärosäten.

Universiteten var mest välrepresenterade, 31 projekt hade traditionella universitet som huvudmän. Universiteten var överrepresenterade bland språkverkstäder/studentstödsprojekt, hade en genomsnittlig andel för informationsprojekt och var underrepresenterade bland de förberedande utbildningarna/antagningsprojekten. Karakteristiskt för universiteten var således att de riktade sina insatser mot de egna studenterna – studenter som redan var antagna vid det egna lärosätet och som sålunda tagit sig över det första eventuella hindret mellan sig själva och en högskoleutbildning. Bland informationsprojekten fanns det också en viss överrepresentation av fortbildningsprojekt. Värt att notera är också att fyra av fem antagningsprojekt hade ett universitet som huvudman.

Fackhögskolorna var färre än universiteten (fjorton projekt hade fackhögskolor som huvudman) och valde andra strategier än de traditionella universiteten. Fackhögskolor var exempelvis helt frånvarande bland språkverkstäder/studentstödsprojekten. I stället valde man i högre grad än de traditionella universiteten att ägna sig åt utåtriktad verksamhet – alla utom ett projekt var informationsprojekt. Fackhögskolorna sökte och initierade påfallande ofta direkta samarbetsprojekt med grund- och gymnasieskolor, där målsättningen var att genom information förmå eleverna att vilja söka till högre studier. En annan typ av informationsprojekt som var vanligt förekommande är fortbildningsprojekten. Fokus på informationsprojekt innebar att inget antagningsprojekt återfinns bland de finansierade fackhögskoleprojekten och att endast ett projekt kring förberedande utbildning har genomförts.

Den näst största gruppen huvudmän var nyare universitet och mindre högskolor (24 projekt). Dessa skiljer sig från såväl de traditionella universiteten som fackhögskolorna. Man delade förvisso de traditionella universitetens intresse för språkverkstäder/studentstödsprojekt, men var mindre benägna att satsa på informationsprojekt, framför allt i jämförelse med fackhögskolorna och var de av högskoleinstitutionerna som satsade mest på förberedande utbildningar, gärna i samarbete med vuxenutbildningen.

Beträffande gymnasieskolornas projektverksamhet (sexton projekt totalt) var det uteslutande frågan om informationsprojekt. Det ligger i sakens natur. Det är knappast meningsfullt för en gymnasieskola att driva en språkverkstad på ett universitet eller att medverka i valideringsprojekt eller en förberedande högskoleutbildning. Målet för informationsprojekten var vanligen att höja elevernas aspirationsnivå – man ville få fler elever att se högre studier som en möjlig väg. Det förekom även undervisningsrelaterade inslag i projekten, som att universitet och högskolor hjälpte till med handledning av gymnasieelevernas projektarbeten.

De projekt som hade vuxenutbildare som huvudmän hamnade samtliga tolv i kategorin andra förberedande högskoleutbildningar. De inblandade vuxenutbildningsenheterna syftade genom dessa projekt till att bredda rekryteringen av underrepresenterade grupper till högre studier genom att erbjuda de tänkta målgrupperna bättre förberedande verktyg och därmed förhoppningsvis bättre möjligheter att antas till och att lyckas med sina eventuella framtida högre studier. I flera av projekten bedrevs studierna som en kombination av vuxenstudier och högskolestudier. Ambitionen att nå nya grupper avspeglar sig i det faktum att många av projekten riktade sig till personer helt utanför utbildningssystemet, vilket få andra huvudmän gjort.

6.3.2 ... betingas av positionen

Hur de olika huvudmännen attackerar problemet att bredda rekryteringen till den högre utbildningen varierar tydligt med den position man har i utbildningssystemet. Det är uppenbart

²³⁷ Det var en något lägre andel av antalet projekt som hade högskolor som huvudmän, 69 procent. Ett genomsnittligt högskoleprojekt erhöll 1 090 000 kronor, medan resterande projekt i genomsnitt kostade 813 000 kronor.

att de högre lärosätena som grupp har en privilegierad position, de är föremål för breddningen och det stipulerades också i utlysningen av projektmedlen att minst en högskola måste ingå i projektet. Men de högre lärosätena väljer mycket olika vägar för att uppnå en breddad rekrytering. Den viktigaste faktorn är lärosätets position inom högskolefältet och, vilket är relaterat till positionen, vilken typ av utbildningar man erbjuder (se kapitel 1 ovan). Det går en skiljelinje mellan de traditionella universiteten och fackhögskolorna, å ena sidan, och de nya universiteten och de mindre och medelstora högskolorna å den andra. De tidigare har generellt sett en hög social rekrytering och ett högt söktryck till många av sina utbildningar, medan de nya universiteten och de mindre och medelstora högskolorna har en mer genomsnittlig social rekrytering och ofta ett lägre söktryck till sina utbildningar. Det finns även skillnader mellan universiteten och fackhögskolorna. Universiteten är stora enheter som präglas av en betydande ämnesbredd och en förhållandevis stor intern spännvidd i den sociala sammansättningen av studenterna, medan fackhögskolorna är mindre och har en större ämneskoncentration och mindre social spännvidd. De har oftare en än högre social och meritokratisk rekrytering än universiteten.

Dessa skillnader mellan lärosätena kommer till uttryck i strategierna för breddad rekrytering. Grovt karakteriserat har de nya universiteten och de mindre och medelstora högskolorna ett intresse av att rekrytera studenter över huvud taget och att stötta de studenter man redan har rekryterat. Man har även en fördel gentemot andra lärosäten i den meningen att man sedan länge redan rekryterar endera av de två grupper som uttryckligen skall vara föremål för den breddade rekryteringen, studenter från arbetarklass och studenter med invandrarbakgrund. Att rikta sig mot dessa grupper finns även med i uppdraget för två av lärosätena, Södertörns högskola och Malmö högskola. Många av lärosätena håller en hög profil i arbetet med breddad rekrytering, mycket som en konsekvens av att man på olika sätt varit föregångare i arbetet med breddad rekrytering. Man framhäver också sina oortodoxa arbetsmetoder och det är sannolikt ingen slump att arbete med okonventionella metoder som collegeutbildningar och studentstödsprojekt är utvecklat på dessa lärosäten.

De större och traditionella universiteten har andra förutsättningar och behov. Det är ofta inte nödvändigt för dem med rekryteringsinsatser för att fylla platserna, med undantag av vissa områden som naturvetenskap och teknik (inte oväntat kom de flesta av de ämnesrelaterade ansökningarna från dessa utbildningar). De verkar mer angelägna om att ta hand om de studenter man redan har på ett bättre sätt än att få fler att söka.

Fackhögskolorna har en helt annan strategi. I och med att man redan har en mycket väl selekterad studentpopulation är studentstödsprojekt oftast inte nödvändiga. Det finns inget egentligt behov av att öka söktrycket ytterligare. Till skillnad från universiteten är man inte heller intresserade av att utveckla förberedande utbildningar eller projekt som syftar till att förändra antagningen. Allt krut läggs på informationsprojekt. Detta kan förstås mot bakgrund av den kamp som råder kring antagningen. Det skulle vara mycket svårt att vid låt säga Handelshögskolan eller Kungliga konsthögskolan i Stockholm lansera ett collegeprogram till vilket studenterna rekryteras utifrån kriterier som social klasstillhörighet eller etniskt ursprung och sedan är garanterade platser vid lärosätenas egna utbildningar. Det krävs inte mycket fantasi för att föreställa sig de kontroverser och proteststormar som detta skulle leda till. Att satsa på information är en betydligt mindre kontroversiell åtgärd. Det skadar inte att söktrycket ökar än mer och skulle andelen studenter från de aktuella målgrupperna som en konsekvens av detta öka från de mycket låga nivåerna till en något lite mindre låg nivå är detta antagligen mest positivt. Förutsättningen är naturligtvis att studenterna tagit sig in på egna meriter.

Även för gymnasieskolorna och vuxenutbildarna betingar positionerna i utbildningssystemet projektens utformning. Båda skoltyperna befinner sig i ett underläge gentemot högskolorna, de är på olika sätt förberedande utbildningsinstanser för högre studier. Den underordnade positionen understryks av det faktum att det var nödvändigt för gymnasieskolorna och vuxenutbildarna att samarbeta med en högskola för att få stöd av delegationen. Detta krav gjorde att högskolorna hamnade i en överordnad position och kunde välja att ingå i allianser eller inte, medan de övriga huvudmännen var beroende av att forma samarbeten. Lägg därtill det numerära förhållandet att det ofta finns åtskilliga gymnasieskolor och vuxenutbildare men kanske endast ett högre lärosäte

på orten (Stockholmsregionen är egentligen det enda undantaget där det finns ett större antal högre lärosäten). Det uppstår här en situation där högskolorna kan välja bland många utan att ens vara tvingad att välja någon och där flertalet gymnasieskolor är utelämnade till en enda samarbetspartners vilja.

De satsningar som kom till stånd var av olika slag. Gymnasieskolorna satsade nästan uteslutande på informationsprojekt, medan vuxenutbildarna lade tonvikten vid förberedande utbildningar av typen collegeutbildningar. Att vuxenutbildarna främjade utbildningsinsatser skall förstås dels mot bakgrund av att det uttryckligen slogs fast att så kallade collegeutbildningar skall stödjas och att vuxenutbildarna har det väl förspänt genom att man har en tradition av att vara ett alternativ till högre studier. Man har som uppdrag att arrangera utbildning för vuxna och kan således konkurrera med högskolorna om denna grupp. För gymnasieskolorna är denna möjlighet mer begränsad och det som återstår är oftast informationssatsningar.

6.3.3 Definitionsstrider och olika modeller

Genomgången av de olika projekt som delegationen finansierat visar på ett antal olika modeller för breddad rekrytering. Vi skall här beröra några av dessa. Det finns som vi påpekat ovan en tydlig skillnad mellan olika lärosäten i arbetet med breddad rekrytering. Den uppdelning vi gjort i analyserna av lärosätenas strategier mellan traditionella universitet och fackhögskolor å ena sidan och nya universitet och mindre högskolor å den andra har stor bäring på hur aktörerna själva uppfattar verkligheten, vilket kommer till uttryck i intervjuerna och de texter som producerats av projekten. Människor verksamma inom yngre lärosäten beskriver gärna dessa som moderna och nytänkande i relation till gamla lärosäten som framställs som rigida och traditionalistiska. Intervjuade på de gamla universiteten kan i stället tala om sina starka utbildnings- och forskningsmiljöer, att man förmår locka de allra bästa till sina utbildningar och att de nya högskolorna och universiteten i högre grad är politiska vindflöjlar, medan de gamla lärosätena kan stå mer oberoende i kraft av sina gamla och starka miljöer. Inget av de projekt som beviljades pengar handlade om att bryta ned gränser mellan skilda lärosäten och i den rapport delegationen lämnat diskuteras inte heller denna fråga. (Ett studentutbyte mellan lärosäten av olika slag skulle annars kunna utgöra en intressant social breddning av den högre utbildningen.)

I samband med förberedande utbildningar uppkommer frågan om antagning till den högre utbildningen och huruvida det är rätt att erbjuda de studerande garantiplatser på högskoleutbildningar. Garantiplatserna är omdebatterade och hårdast blir diskussionerna när det gäller översökta utbildningar. Den breddade rekryteringen hamnar i dessa fall i motsatsförhållande till konkurrensen om platserna och fungerar i mångas ögon som en kvalitetssänkande åtgärd. I de intervjuer som genomfördes framträder ett intressant mönster där motståndet mot garantiplatserna verkade ha utgjort ett mindre problem vid de nya lärosätena än de gamla. Frågan om dessa garantiplatser är kopplad till lärosätets status, vilken hör samman med anciennitet och rekryteringsmönster. Det är också uppenbart att detta är kopplat till söktrycket. De större universiteten har ofta ett högt söktryck, och framför allt till de utbildningar som är mest "snedrekryterande". En slutsats är att det verkar svårast att vinna acceptans för de mest omstöpande åtgärderna vid lärosäten och utbildningar där sådana åtgärder är som allra mest nödvändiga om man önskar ändra på skevheter i rekryteringen. Detta är inte förvånande. Dessa platser är de mest eftertraktade och därför är mycket uppmärksamhet riktade till hur de fördelas. Det meritokratiska urvalsförfarandet har i dag en mycket stark ställning och det är svårt att se hur den skall kunna rubbas.

Vår genomgång av arbetet med språkverkstäder visar att det här finns en stark idé om att dessa skall fungera som ett generellt stöd till studenterna. Här ser man spår av den svenska modellen med generella åtgärder för alla i stället för särlösningar. Tanken är bland annat att stödsystemen skall vara allmänna och inte utpeka några grupper. De får därmed större legitimitet menar man. Det är intressant att dra en parallell till frågan om garantiplatser. Här återkommer

tanken på generaliserbarhet fast i en annan form. Ingen skall särbehandlas och ges företräde till de mest eftersökta platserna. Risken med generella åtgärder är förstås att man inte tar hänsyn till att inte alla har samma förutsättningar. Mot den synpunkten kan invändas att generella åtgärder i form av ett bra stöd till alla (och på lägre nivåer i utbildningssystemet) till någon del skulle kunna kompensera de grupper som har svagare stöd hemifrån.

7. Att påverka...

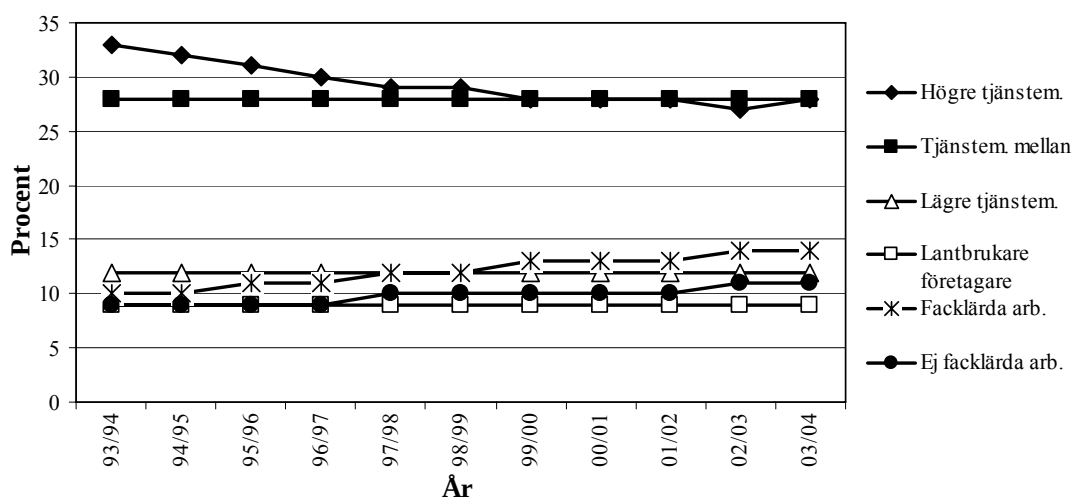
7.1 ...rekryteringen

Bland dem som vi intervjuat har anmärkningsvärt många framhåvt att de kvalitativa aspekterna är de viktiga och att det inte går att prata om resultaten i kvantitativa termer. Inte heller i delegationens slutrapport skrivs något om de kvantitativa effekter som åstadkommits. När det gäller de enskilda projekten har vi hört olika förklaringar till bristen på mätbara resultat. Studentantalet kan exempelvis vara så pass litet att en eventuell breddningseffekt, utslagen på en hel högskola eller ett universitet, blir svår att se. Det finns också många projekt där den omedelbara effekten kan vara svår att mäta, det gäller exempelvis informationsprojekten och studentstödsprojekten. Det finns också andra skäl till att kvantitativa resultat för de inblandade framstår som mindre intressanta. I flera av intervjuerna talades om de individuella vinsterna som uppnått med olika projekt. Att en enskild person vågat och/eller förmått ta steget till högre studier sågs i dessa sammanhang som det mest väsentliga resultatet. I en av intervjuerna talades om att ta hand om människor och att det handlar om att utvecklas som individer genom studier. Den breddade rekryteringen kan också ses genom dessa mer individualiserade glasögon, något som gör kvantitativa resultat mindre intressanta. Regeringens 50-procentmål kritiserar i dessa sammanhang av somliga som alltför inriktat på kvantitet, utan hänsyn till att också kvalitativa aspekter är viktiga.

Nedan ges en sammanfattande bild av hur den faktiska etniska och sociala rekryteringen till högskolan sett ut under de senaste åren. Genomgången bygger i huvudsak på statistik utgiven av Statistiska centralbyrån (SCB) och Högskoleverket (HSV).

Med fokus på social och etnisk rekrytering pekar HSV:s årsrapport 2006 på att under en tioårsperiod, från 1993/94 till och med 2004/05, har andelen nybörjarstudenter med arbetarbakgrund²³⁸ ökat från 18 till 24 procent. Under samma period har andelen studenter från tjänstemannahem minskat från 33 till 28 procent.²³⁹ Se Figur 14.

Figur 14. Andelen högskolenybörjare 1993/04-2003/04 vid svenska högskolor.

Källa: SCB, Statistiska meddelanden, UF 20 SM 0402.

²³⁸ Med arbetarbakgrund menas här och nedan studenter från arbetarhem enligt SCB:s Socioekonomiska indelning (SEI).

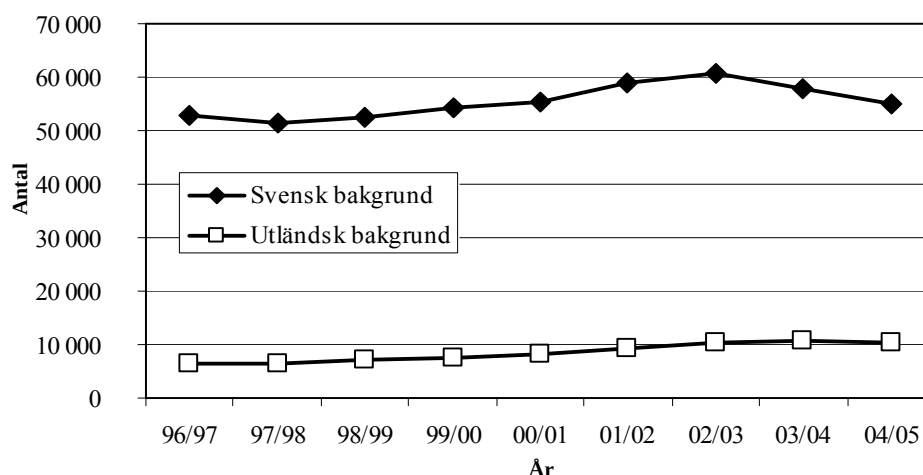
²³⁹ *Universitet & högskolor*, Högskoleverkets årsrapport 2006, rapport 2006:26, s. 33.

Denna förändring gäller för högskolan som helhet. Tar man i stället de enskilda programmen som utgångspunkt blir bilden något annorlunda. De stora ökningarna i andelen nybörjare från arbetarhem ser man framför allt på utbildningar som redan har en stor andel av dessa grupper. Som exempel kan nämnas arbetsterapeututbildningen, där andelen ökat från 20 till 34 procent, och utbildningen mot social omsorgsexamen, där andelen ökat från 29 till 40 procent. Sett från det andra hållet, bland utbildningar som traditionellt sett rekryterar studenter från högre sociala skikt, syns inga större förändringar. Som exempel kan nämnas läkarutbildningen, där andelen med arbetarbakgrund i stället minskat från åtta till sju procent, och arkitektutbildningen, där andelen förvisso ökat, men från låga sex procent till marginellt högre åtta procent.²⁴⁰

Sammanfattningsvis kan man säga att när det gäller studenter med arbetarbakgrund har andelen ökat mest på utbildningar som traditionellt sett rekryterar just dessa grupper, medan andelen förblivit relativt konstant bland utbildningar med socialt hög rekrytering. I skiktet av utbildningar däremellan har man sett en ökning motsvarande den för hela högskolan, det vill säga runt sex procentenheter. Jämförelsevis har således de socialt sett mest selektiva utbildningarna blivit än mer selektiva över perioden. Den interna differentieringen i högskolan verkar ha förstärkts.

När det gäller studenter med utländsk bakgrund²⁴¹ ser man att antalet högskolenybörjare ökat från 6 580 läsåret 1996/97 till 10 400 läsåret 2004/05, en ökning på 58 procent. Detta är att jämföra med studenter med svensk bakgrund, som under motsvarande tidsperiod ökat med endast fyra procent.²⁴² Läsåret 2004/05 var sammanlagt 12,5 procent av studenterna i den svenska högskolan födda utomlands eller hade två föräldrar födda utomlands, att jämföras med 1996/97 då motsvarande siffra var 9,3 procent.²⁴³ Den totala andelen med utländsk bakgrund i den svenska högskolan har alltså ökat med drygt tre procentenheter.

Figur 15. Antal högskolenybörjare med svensk resp. utländsk bakgrund 1996/97-2004/05.

Källa: SCB, Statistiska meddelande, UF 19 SM 0601.

Även skillnaderna mellan olika lärosäten är värda att lyftas fram. Vid mindre och nyare lärosäten är den sociala sammansättningen mellan studenterna betydligt jämnare jämfört med de traditionella universiteten och fackhögskolorna, där en klart högre andel studenter kommer från

²⁴⁰ *Universitet & högskolor*, Högskoleverkets årsrapport 2006, rapport 2006:26, s. 34.

²⁴¹ Med utländsk bakgrund menas i detta fall personer folkbokförda i Sverige, som själva är utrikes födda samt personer som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Med svensk bakgrund menas personer som är födda i Sverige med minst en inrikes född förälder. *Utländsk bakgrund för studerande i grundutbildning och forskarutbildning 2004/2005*, Statistiska meddelande, UF 19 SM 0601, s. 7.

²⁴² *Utländsk bakgrund för studerande i grundutbildning och forskarutbildning 2004/2005*, Statistiska meddelande, UF 19 SM 0601, s. 7.

²⁴³ Siffrorna gäller högskolestudenter under 65 år. *Utländsk bakgrund för studerande i grundutbildning och forskarutbildning 2004/2005*, Statistiska meddelande, UF 19 SM 0601.

högre sociala skikt.²⁴⁴ Som exempel kan nämnas Handelshögskolan i Stockholm, där läsåret 2003/2004 hela 56 procent av nybörjarstudenterna kom från högre tjänstemannahem. Motsvarande siffra för Högskolan i Skövde var 21 procent.²⁴⁵ Det förefaller som om den sociala och etniska sammansättningen bland högskolenybörjarna inte genomgått några större förändringar under de senaste tio åren. Jämför man siffrorna under de senaste fem åren blir detta än tydligare. Från år 2001/02 till 2004/05 ser man i stället en liten minskning i representationen av studenter från arbetarhem, från 26 till 24 procent, se Tabell 2. De flesta lärosäten visar minskade (om än marginellt) andelar när det gäller studenter med arbetarbakgrund. När det gäller andelen studenter med utländsk bakgrund ser man även här endast marginella förändringar, en ökning från 15 till 16 procent av den totala andelen högskolenybörjare. Den övergripande tendensen på lärosätetsnivå är en minskning i andelen studenter med arbetarbakgrund, som i några fall följs av en ökning i andel studenter med utländsk bakgrund. En intressant aspekt är även att siffrorna pekar på att lärosäten som har en stor andel studenter med arbetarbakgrund, som flera av de små och medelstora högskolorna, har en låg andel studenter med utländsk bakgrund. För flera av de stora universiteten och fackhögskolorna råder närmast det omvända förhållandet, med en hög andel studenter med utländsk bakgrund och en låg andel med arbetarbakgrund.²⁴⁶

Här kan det vara intressant att se närmare på några av de lärosäten som fått medel från delegationen. Ett lärosäte som sökt och fått beviljat ett flertal projekt är Karolinska Institutet. Om vi jämför läsåret 2001/02 med 2004/05 sker vid Karolinska Institutet en liten minskning i andelen högskolenybörjare med arbetarbakgrund, från 24 procent till 22 procent. Detta samtidigt som andelen studenter med utländsk bakgrund ökar från 31 till 35 procent, en relativt hög siffra. Nu skall man komma ihåg att i andelen studenter med utländsk bakgrund även räknas inresande studenter, det vill säga utbytesstudenter och *free movers*. Bland de lärosäten – nämligen Högskolan i Borås, Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Lunds universitet, Linköpings universitet och Umeå universitet – som fått ett flertal ansökningar beviljade (mellan fyra och åtta) uppvisar samtliga liknande tendenser. Andelen nybörjare med arbetarbakgrund går ner ett par procentenheter, medan andelen med utländsk bakgrund förefaller ligga relativt stabilt eller öka någon procentenhet. Undantaget är Södertörns högskola, där andelen med arbetarbakgrund ökar från 21 till 23 procent och andelen med utländsk bakgrund från 26 till 30 procent.

Att på grundval av dessa siffror dra slutsatsen att Rekryteringsdelegationens insatser varit verkningslösa går naturligtvis inte, dels för att det är i det närmaste omöjligt att närmare analysera insatsernas effekter i förhållande till hur det skulle ha sett ut om dessa inte hade genomförts, dels är det rimligt att tänka sig att det mesta som sattes igång behöver längre tid på sig för att få verkan. Det enda vi kan konstatera är att det i dag inte finns något stöd i den tillgängliga statistiken för att delegationens insatser skulle ha haft någon direkt effekt som bidragit till att bredda rekryteringen till den högre utbildningen – vilket förstås vore mycket begärt. Snarare tyder mycket på att utvecklingen gått i motsatt riktning, framför allt om vi beaktar den faktor som delegationen utpekat som grundläggande, nämligen det sociala ursprunget. Barn ur arbetarklassen har visserligen ökat sina andelar totalt sett, men samtidigt tappat mark på de traditionella universiteten och fackhögskolorna, trots att mycket medel för rekryteringsarbetet nått just dessa lärosäten.

²⁴⁴ *Universitet & högskolor*, Högskoleverkets årsrapport 2006, rapport 2006:26, s. 35.

²⁴⁵ *Social bakgrund bland högskolenybörjare 2003/04 och doktorandnybörjare 2002/03*, Statistiska meddelanden, UF 20 SM 0402, s. 54ff.

²⁴⁶ Se exempelvis Kungl. tekniska högskolan, Karolinska Institutet och Stockholms universitet.

Tabell 2. Andel högskolenybjörjare, i procent, med arbetar- resp. utländsk bakgrund, läsåren 99/00, 01/02 och 04/05, fördelat på lärosäte.

	Andel med arbetarbakgrund			Andel med utländsk bakgrund		
	99/00	01/02	04/05	99/00	01/02	04/05
Lärosäte						
Uppsala universitet	18	19	18	13	14	17
Lunds universitet	19	18	16	14	15	15
Göteborgs universitet	23	24	21	16	16	16
Stockholms universitet	17	18	16	20	22	22
Umeå universitet	28	30	27	8	9	8
Linköpings universitet	24	23	22	9	12	12
Karolinska Institutet	24	24	22	27	31	35
Kungl. Tekniska Högskolan	16	18	17	21	27	28
Luleå tekniska universitet	30	31	28	9	9	8
Sveriges lantbruksuniversitet	18	-	19	6	-	5
Karlstads universitet	32	33	32	8	11	8
Mittuniversitetet	30	34	29	7	8	8
Växjö universitet	29	33	30	11	14	15
Örebro universitet	28	31	29	12	12	15
Blekinge Tekniska Högskola	28	30	31	9	13	17
Högskolan i Kalmar	34	34	33	7	10	9
Malmö högskola	33	30	27	24	21	23
Chalmers tekniska högskola	19	19	18	12	13	11
Handelshögskolan i Stockholm	-	-	6	10	-	13
Högskolan i Jönköping	26	29	28	9	13	13
Högskolan i Borås	31	34	32	16	21	20
Högskolan Dalarna	33	37	33	10	11	10
Högskolan på Gotland	26	27	27	7	9	11
Högskolan i Gävle	35	34	33	11	13	14
Högskolan i Halmstad	31	30	27	10	10	13
Högskolan Kristianstad	34	39	35	12	13	12
Högskolan i Skövde	31	32	35	15	14	13
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	32	36	-	12	14	-
Idrottshögskolan i Stockholm	23	23	23	10	12	18
Lärarhögskolan i Stockholm	29	30	27	15	18	22
Mälardalens högskola	31	32	29	18	20	21
Södertörns högskola	20	21	23	25	26	30
Danshögskolan	-	30	14	22	27	8
Dramatiska institutet	-	27	13	15	15	11
Konstfack	-	16	15	18	17	15
Kungl. Konsthögskolan	-	-	14	28	-	12
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	-	-	11	15	15	18
Operahögskolan i Stockholm	-	-	12	20	-	15
Teaterhögskolan i Stockholm	-	9	15	19	17	11
Totalt		26	24		15	16

Källa: Högskoleverkets årsrapporter Universitet & Högskolor, 2001, 2003, 2006.

Anm.: De minsta lärosätena med enskild huvudman är exkluderade.

7.2 ... rekryteringsarbetet

Om det är svårt att visa att delegationen har påverkat den faktiska rekryteringen till högskolan är det desto lättare att peka på dess indirekta påverkan. Då vi tidigare har ägnat mycket uppmärksamhet åt de olika projekten kommer vi här endast att teckna de stora linjerna och försöka oss på att summera projektens funktion i rekryteringsarbetet. En utgångspunkt blir förhållandet mellan typ av åtgärder och utfall.

Vi kan börja med att slå fast att projekten ute i landets olika kommuner och på olika nivåer i utbildningssystemet utan tvekan har stärkt men också drivit arbetet med breddad rekrytering framåt. Problemområden har identifierats, nya vägar har provats ut (vissa mer lyckosamma än andra) och många elever, lärare, studenter, administratörer med flera har varit involverade.

Det går att skönja vissa mönster i vilka projekt som initierats, hur de bedrivits och vilka effekter de har haft. Om vi utgår från de sju kategorier vi delat in projekten i är det tydligt att de projekt som varit minst radikala vad gäller konsekvenserna för högskolorna, det vill säga framför allt informationsprojekten, haft ett gott stöd bland inblandade parter och att många ansett dem vara framgångsrika. Huruvida de fortlevt efter finansieringen från delegationen upphört varierar. De projekt som haft gymnasieskolor som huvudmän har i mycket stor utsträckning levt vidare, vilket kan förklaras av att de drar förhållandevis blygsamma ekonomiska kostnader samtidigt som de genererar avsevärda symboliska vinster för såväl gymnasieskolorna som högskolorna. De

högskoleledda är något mindre framgångsrika i sin fortlevnad, möjligen på grund av att incitamenten är mindre tydliga än för gymnasieskolorna (gymnasieskolorna som samarbetar med en högskola har en fördel gentemot andra gymnasieskolor, medan det omvända inte alls i samma grad gäller för högskolorna). Värt att understryka är att de gymnasieledda informationsprojekten är en innovation. Dessa huvudmän har tidigare inte haft möjlighet att utveckla mer beständiga verksamheter för att bredda rekryteringen till den högre utbildningen. Fortbildningsprojekten har haft svårast att leva vidare. Det finns flera anledningar till detta. Några var designade som tidsbegränsade projekt, utan en klar fortsättning. Många leddes av studentkårer och hade en svag förankring i högskolornas ordinarie verksamhet. Projekten var också mer utmanande till sitt innehåll och syftade till att förändra högskolans inre arbete så att större hänsyn togs till mångfaldsfrågor.

En typ av projekt som visar sig ha en mycket god prognos att fortleva är språkverkstäderna och andra studentstödsprojekt. Dessa projekt avviker från de övriga på flera sätt. Det är en inåtriktad verksamhet, samarbetspartner förekommer inte. Till skillnad från många andra projekt utgår projekten från lärosätets egna studenter och de är i den meningen mer effektiva – de behöver inte ägna energi åt att få de nya grupperna till högskolan, utan kan koncentrera sig på att få ut dem som redan finns där med ett examensbevis i handen. Ett annat särdrag är att många projekt är forskningsanknutna. Man utvecklar verksamheten i samröre med forskning inom området och många medverkande bedriver också egen språkforskning. Språkverkstäderna verkar också ha stor legitimitet inom högskolan. Få kan vara emot att studenterna ges bättre möjligheter att utveckla sitt språk. I denna mening är projekten tämligen ofarliga. Problem kan däremot uppstå när högskolans egen verksamhet ifrågasätts, som när man påpekar att uppgifter till studenterna är dåligt formulerade. Här finns en potential för interna strider.

De förberedande utbildningarna och antagningsprojekten är de projekt som stött på mest motstånd och problem. Detta hänger samman med att de i viss mening är mest radikala. De berör frågan om antagning och fördelning av högskoleplatser. Samtidig har projekten haft en genomsnittlig fortlevnadsgrad. Bland de förberedande utbildningar som leds av högskolor har sju av tio fortsatt.

Vår genomgång visar att arbete med breddad rekrytering måste förstås i relation till många olika faktorer. Villkoren och möjligheterna skiljer sig väsentligt åt beroende på var i systemet huvudmännen är positionerade. Stora skillnader finns mellan de olika nivåerna i utbildningssystemet, men också mellan olika huvudmän på samma nivå, där exempelvis fackhögskolorna ställs inför helt andra problem än de mindre högskolorna. Men det går också att urskilja ett antal faktorer för framgång som är oberoende av huvudmännens positioner. En sådan är att mindre radikala projekt är lättare att genomföra än radikala projekt. Problemet här är att det är svårt att mäta effekterna och det är sannolikt att mer radikala åtgärder har större effekter. En annan faktor är att en tydlig verksamhetsidé och en konkret målsättning har bättre förutsättningar att bli framgångsrik. Typexemplet är språkverkstäder. En tredje faktor är att åtgärder som har en vidare funktion än att bara bidra till breddad rekrytering har större möjlighet att vinna acceptans. Återigen kan språkverkstäderna lyftas fram. Dessa kan komma alla studenter till godo. Man kan också framhäva samarbeten mellan gymnasieskolor och högskolor. Alla gymnasieelever är betjänta av mer kontakter med högskolan. Nackdelen med de generella åtgärderna är uppenbar. Om man med breddad rekrytering menar att den relativa chansen för eftersatta grupper ska öka, måste de privilegierade grupperna hållas tillbaka.

Vi har också noterat att på flera håll har rekryteringsarbetet tack vare delegationens medel kunnat institutionaliseras med följderna att det efter hand har kunnat flyta in i den reguljära verksamheten. Strategiska tjänster som koordinatörer av mångfaldsarbetet och upparbetade kanaler har också skapats. Påfallande ofta har eldsjälar fått en möjlighet att ge sin verksamhet en mer stabil och genomarbetad form. Och kontaktytorna mellan dessa eldsjälar har ökat i och med att det var många som började arbetet samtidigt. En uppenbar risk är att projektsatsningar av det slag som delegationen prioriterade blir tomteblöss som sprakar kortvarigt och sedan slocknar. Det är frapperande att det har varit möjligt att dra igång en så omfattande verksamhet utan någon mer utarbetad plan för vart alla ansträngningar ska leda.

7.3 ... attityder och politik

Som framgått av analysen av Rekryteringsdelegationens inre arbete lades stor möda på att påverka synen på breddad rekrytering. Man skulle till och med kunna hävda att detta var delegationens självpåtagna huvudsyfte. Därmed måste en analys av delegationens effekter även omfatta en undersökning av dess genomslag i landets utbildningspolitik.

Ett exempel på hur delegationens verksamhet satte avtryck i den politiska vardagen är det tal som skolminister Ibrahim Baylan höll vid inledningen av konferensen ”Framtidens yrkeslärare” i början av februari 2005. Baylan framhöll då delegationens stöd till projekt som arbetade med validering såsom en viktig insats för att utveckla yrkeslärarutbildningen.²⁴⁷

I andra avseenden finns det även exempel som visar på hur arbetet med breddad rekrytering behandlats utan direkt hänvisning till delegationens arbete. I utredningen *Ett utvecklat resurstilldelningssystem för högskolans grundutbildning* (SOU 2005:489) föreslås att landets lärosäten vid sidan om forskningsstrategier även bör utforma utbildningsstrategier. Till skillnad från delegationens förslag finns här inte någon tanke att dessa strategier skall kopplas till ekonomiska styrmedel, och utredningen framhåller särskilt att dessa strategier inte skall utformas som anslagsframställningar.²⁴⁸ Likaledes behandlas behovet av särskilt stöd till ekonomiskt svaga familjer och äldre studerande i propositionen *Förstärkning av studiestödet* (Prop. 2004/05:111), utan någon hänvisning till Rekryteringsdelegationen.²⁴⁹

Trots dessa undantag visar regeringens senaste högskoleproposition, *Ny värld – ny högskola* (Prop. 2004/05:162), att delegationen har haft inflytande på utformningen av landets utbildningspolitik. Redan i propositionens syfte framgår att det är breddad rekrytering som står i fokus.

Syftet är att i fråga om svensk högre utbildning öka utbildningens internationalisering och attraktivitet, skapa tydlighet och jämförbarhet internationellt och nationellt, bidra till höjd kvalitet, *breddad rekrytering* och skapa en större tydlighet i tillträdesreglerna.²⁵⁰

Att det är just den aktuella delegationens arbete som haft stor betydelse för propositionen framgår tydligt: ”Rekryteringsdelegationens slutrapport, Breddad rekrytering – En fråga om visioner, incitament och attityder (dnr U2004/4252/UH), lämnades i oktober 2004 och har tjänat som underlag till delar av denna proposition.”²⁵¹

Vidare visar en närmare granskning av propositionens definition av den aktuella problematiken att den är mycket snarlik Rekryteringsdelegationens argumentationslinje, även om propositionen också tar upp jämställdhetsaspekten och studenter med funktionshinder. Särskilt märks influenserna i betoningen av den socioekonomiska bakgrundens betydelse som en viktig faktor för att förstå hur etnicitet kan påverka benägenheten att gå vidare till högre studier.²⁵²

Rekryteringsdelegationen introduceras även i positiva ordalag med hänvisning till slutrapportens presentation av de finansierade projekten. Enligt propositionstexten visar dessa på ”att en stor aktivitet nu råder kring olika rekryteringsprojekt vid landets lärosäten i syfte att främja mångfald och motverka den sociala snedrekryteringen. Runt om på högskolorna och universiteten finns ett stort engagemang i dessa frågor.”²⁵³ Vidare hävdar man att ”[a]ktiva rekryteringsinsatser har visat sig vara av stor betydelse för att stimulera personer från studieovana hem att söka sig till högre utbildning” samtidigt som man hänvisar till en rad framsteg på området. Trots dessa framgångar poängteras att mycket återstår att göra.²⁵⁴

²⁴⁷ Tal vid idéverkstad ”Framtidens yrkeslärare”, Ibrahim Baylan, 2005-02-08, <http://www.regeringen.se/sb/d/5132/a/38580>, (2006-06-16).

²⁴⁸ Ett utvecklat resurstilldelningssystem för högskolans grundutbildning (SOU 2005:489), s. 167-170.

²⁴⁹ *Förstärkning av studiestödet* (Prop. 2004/05:111), s. 20 f.

²⁵⁰ [Vår kursivering] Prop. 2004/05:162, s. 1.

²⁵¹ Prop. 2004/05:162, s. 25.

²⁵² Prop. 2004/05:162, s. 143-145, 240.

²⁵³ Prop. 2004/05:162, s. 147.

²⁵⁴ Prop. 2004/05:162, s. 150.

Ett konkret beslut som kan spåras direkt tillbaka till delegationens förslag var samlandet av ansvaret för breddad rekrytering till Myndigheten för Sveriges nätuniversitet. I propositionen föreslogs att nämnda myndighet även skulle överta de uppgifter som tidigare legat hos Rådet för högre utbildning vid Högskoleverket. Genom rådets avveckling tillfördes myndigheten även resurser för de nya ansvarsområdena.²⁵⁵ Myndigheten för Sveriges nätuniversitet benämns i dag Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning och har följande huvuduppgifter:

- Stödja arbetet med breddad rekrytering
- Pedagogisk utveckling av all högskoleutbildning
- Fortsatt stöd till IT-stödd distansutbildning i samarbetet Sveriges nätuniversitet
- Ny utbildnings- och examensstruktur²⁵⁶

I fråga om breddad rekrytering har myndigheten till uppgift att ”med utgångspunkt i resultaten av delegationens arbete och det arbete som lärosätena bedrivit med egna medel, främja breddad rekrytering”. I linje med detta uppdrag finansierar man även projekt som arbetar för breddad rekrytering.²⁵⁷

Bland andra åtgärder som nämns i propositionen, och som kan kopplas till Rekryteringsdelegationens förslag, finner man införandet av handlingsplaner för breddad rekrytering samt synliggörandet av rekryteringen i lärosätenas årsredovisningar. Samma sak gäller även uppdraget till Högskoleverket att utvärdera lärosätenas arbete i frågan om och uppgiften att informera om arbetet med breddad rekrytering.²⁵⁸ Därtill tar propositionen även fasta på delegationens betoning av vikten av tidiga insatser, då social bakgrund visat sig vara en viktig faktor för elevers studieval. I sammanhanget framhålls särskilt de projekt som presenteras i delegationens projektsammanställning – *Vision och verksamhet, Breddad rekrytering i praktiken*.²⁵⁹

Avslutningsvis kan också nämnas att det även finns spår av tankegångar i linje med delegationens förslag i *Lära, växa, förändra. Regeringens folkbildningsproposition* (Prop. 2005/06:192), genom hänvisningar till folkbildningens särart och betydelse som en del i arbetet för breddad rekrytering. Dessa tankar ventileras emellertid utan direkta hänvisningar till delegationens arbete.²⁶⁰

²⁵⁵ Prop. 2004/05:162, s. 150 ff.

²⁵⁶ <http://www.myndigheten.netuniversity.se/page/856/verksamhet.htm> (2006-06-16).

²⁵⁷ <http://www.myndigheten.netuniversity.se/page/1884/breddadrekrytering.htm> (2006-06-16).

²⁵⁸ Prop. 2004/05:162, s. 154 f.

²⁵⁹ Prop. 2004/05:162, s. 156.

²⁶⁰ Prop. 2005/06:192, s. 34, 36.

SLUTORD: ETT LABORATORIUM FÖR FÖRSÖK MED BREDDAD REKRYTERING

Inom utbildningsdebatten och utbildningspolitiken tillhör snedrekryteringen till högre utbildning den sorts problem som är så påträngande att nya åtgärder oupphörligen efterfrågas och utlovas och så svåra att man inte kan göra värst mycket åt dem. Något kan dock åstadkommas och Rekryteringsdelegationen har haft i uppdrag att pröva möjligheterna.

Hur de av delegationen finansierade projekten och andra satsningar fallit ut har vi diskuterat i det föregående. Det för framtiden mest intressanta är dock inte bedömningen av dessa resultat, vilka i hög grad är beroende av lokala och tidsbundna förhållanden. Viktigare är att ta ställning till de principer som väglett delegationen. Med principer avser vi här ställningstaganden som legat till grund för delegationens löpande verksamhet och som också i hög grad präglat projektens arbete – naturligt nog, projektens inriktning styrdes av hur delegationen utformade utlysningar och beviljade ansökningar. Vi avser således inte enbart de utgångspunkter som var tydligt fastslagna redan innan verksamheten kommit igång. Vi avser inte heller i första hand explicita programförklaringar. De principer vi är på jakt efter är de som framträtt i det praktiska arbetet. Vi har identifierat sju viktiga sådana principer. Syftet med det följande är att göra dessa mer uttalade och att värdera dem. I framtida arbete med breddad rekrytering kommer det att vara avgörande om dessa principer får gälla eller om de modifieras eller ersätts av andra.

Den viktigaste princip som låg till grund för allt delegationen företog sig är att *bredare rekrytering är bättre än smalare rekrytering*. Även om den ståndpunkten för närvarande blivit doxa inom utbildningsdebatten och utbildningspolitiken är den ingen evig sanning. Det har funnits och finns föreställningen att vissa utbildningsvägar passar bättre för personer med vissa talanger, av visst kön eller med visst socialt och kulturellt ursprung. Vad gäller den sociala rekryteringen förekom i början av förra och slutet av förra seklet i radikala kretsar ett helt annat argument: man protesterade då mot att just de lägre samhällsklasserna skulle berövas sina begåvningar. Det är en bortglömd synpunkt i dagens utbildningsdebatt, men fortfarande tänkvärd. Om alla med tillräcklig håg och fallenhet förmås att genomgå högre utbildning och ju högre desto bättre, kommer breda folklager att dräneras på förmågor och talanger som behövs där också. I dag resonerar man inte så. Däremot har i dagens utbildningsdebatt och utbildningspolitik – och än mer inom senare års forskningspolitik – honnörssord som excellens, spetskompetens, konkurrenskraft och starka forskningsmiljöer spelats ut mot breddad rekrytering. Ur begreppshistorisk synvinkel framträder denna strid som en dragkamp om innebörden av ”kvalitet”. Somliga menar att utbildningens kvalitet hotas om rekryteringen blir mindre selektiv. Nej tvärtom, hävdar andra: breddad rekrytering skapar kvalitet eftersom en av mångfald präglad miljö är en tillgång liksom ett studenturval som bättre speglar rikets befolkningssammansättning eller åtminstone inrymmer tillräckligt många från breda befolkningslager – vartill kommer att också undervisningen och forskningen tillförs nya kvaliteter. Ur sociologisk synvinkel är dessa meningsmotsättningar uttryck för en strid mellan traditionalister och modernister vid lärosätena och inom utbildningspolitikens och utbildningsadministrationens fält.

En annan princip som delegationen ofta använt i målformuleringar är att *breddad rekrytering till högskolan* definierades som att ”en större andel av studenterna i Sverige ska ha arbetarbakgrund alternativt utländsk bakgrund”.²⁶¹ Det var delegationen själv som valde som sin ambition att bidra till breddad rekrytering i just denna mening, låt vara med starkt stöd av skrivningar i propositionen *Den öppna högskolan*. Som framgår i kapitel 3 nedan var valet inledningsvis inte självklart ens för alla ledamöterna. Genom att ägna nästan allt intresse åt

²⁶¹ *Breddad rekrytering en fråga om visioner, incitament och attityder*, Rekryteringsdelegationens slutrapport, Dnr 22/04, Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm 2004, s. 17. Vår kursivering.

klassbakgrund och utländsk bakgrund valde delegationen bort andra aspekter som genom åren varit viktiga i utbildningspolitiken och debatten, nämligen den selektion som bottnar i skillnader mellan könen, mellan stad och land och mellan olika regioner eller olika näringar, eller skillnader i begåvningsprofil, religionstillhörighet, sexuell läggning eller funktionshinder.

Det finns enligt vår mening ingen anledning att kritisera delegationens avgränsning. Med en vidare definition av breddad rekrytering hade resultaten blivit annorlunda – om mer eller mindre fruktbärande är omöjligt att säga. Genom sin jämförelsevis snäva definition avhände sig delegationen möjligheten att granska mer multivariata sammanhang. I gengäld kunde den renodla frågor om klassbakgrund och nationell bakgrund och kanalisera projektmedlen i dessa riktningar.

Den citerade definitionen av breddad rekrytering var i likhet med många andra avgränsningar och preciseringar som delegationen lanserade ganska grovhuggen. Att på så vis undvika språkliga krångligheter och vetenskapliga subtiliteter underlättade säkert i många sammanhang kommunikationen med omvärlden. I den faktiska verksamheten blir det tydligt att delegationen för egen del arbetade med något mer sofistikerade och öppna begrepp än terminologin kan ge intryck av.

Så hänvisar exempelvis den term ”arbetarbakgrund” som delegationen använde om studenternas klassmässiga ursprung inte till arbetarklassen i traditionell mening. Termen används om alla sociala grupper som tillhör de mest dominerade, resurssvaga, underprivilegierade, studieovana eller vilket uttryck man nu föredrar, inklusive flertalet arbetslösa och alla dem som snarare tillhör trasproletariatet än arbetarklassen. I definitionen av breddad rekrytering används även uttrycket ”utländsk bakgrund” men i delegationens verksamhet kom intresset att riktas lika mycket mot det besläktade men inte helt överlappande begreppet etnicitet. En person som i etniskt avseende är kurd kan som bekant till sin nationalitet vara turk eller kanske svensk.

Att ”en större andel av studenterna i Sverige ska ha arbetarbakgrund alternativt utländsk bakgrund” är trubbig definition av breddad rekrytering. Visserligen kan ur lärosätenas synvinkel en ökad andel studenter med arbetarbakgrund i undervisningsgrupperna framträda som en breddning, men i medborgarnas perspektiv och för att förstå den sociala mobiliteten är det som inom utbildningssociologin kallas ”objektiva chanser” eller ”oddskvoter” betydligt intressantare. Härmed avses den andel ur en viss social grupp som rekryteras till ett visst slag av utbildning. Frågan blir då inte hur många procent av medicinstudenterna som har en läkare till förälder utan hur många procent av alla läkarbarn som läser medicin. Även om delegationen inte var främmande för att resonera om sådana objektiva chanser ägnades den stora uppmärksamheten åt frågor om hur den samlade studentpopulationen ska tillföras en större andel arbetar- och invandrarbarn.

Denna princip innebar också att delegationen enligt vår mening i alltför liten grad relaterade frågorna om breddad eller smalnad rekrytering till demografiska förändringar och till utbildningsväsendets volym och interna hierarkisering. För ett halvsekel sedan när medelklassen tillväxte i antal för fanns det förstås många som med utbildningsväsendets hjälp företog klassresan uppåt. Den sortens förändring kan kallas breddad rekrytering, och en effekt som de allra flesta torde värdera positivt är att den allmänna utbildningsnivån höjs. En annan effekt är att utbildningarna ändrat karaktär och inte på samma sätt leder uppåt i samhällshierarkierna. Också under perioder när den högre utbildningen expanderar inträffar med näst intill matematisk nödvändighet en breddad rekrytering såtillvida att nytillflödet kommer från lägre samhällsskikt eftersom överklassens och den övre medelklassens barn redan befinner sig i systemet. För att förstå de sociala rekryteringsmönstren duger det inte att, som i delegationens ovan citerade definition, klumpa ihop all högre utbildning. När man efter 1977 gjort om lärarseminarier och vårdskolor och liknande runtom i landet till högskolor och senare och särskilt under 1990-talet expanderade hela systemet, framför allt genom att öka studentantalet vid de regionala högskolorna och nya universiteten, blev den föga överraskande följderna att de så kallade nya grupperna främst hamnat på dessa lägre rankade utbildningar medan de mer prestigeladdade utbildningarna vid de gamla universiteten och fackhögskolorna snarare befestat sin dominerande position och sin socialt och meritokratiskt selektiva rekrytering. Dessa omvandlingar har

omtalats i termer av demokratisering och minskad snedrekrytering men kan med lika goda skäl betraktas som motsatsen eftersom högskolesystemet blev mer differentierat.

I den här utvärderingen har vi inte gjort något stort nummer av benämningsfrågorna och begreppsapparaten. Oavsett terminologin och definitionerna är det tydligt nog vad delegationen ville: pröva olika sätt att undanröja hinder för universitet och högskolor att rekrytera och behålla studenter ur grupper som är lågt placerade i samhällshierarkin.

En tredje princip som betydde mycket för delegationen var att antagandet att *social klass betyder mer än utländsk bakgrund* som hinder för högre studier. Det är ett antagande som har starkt empiriskt stöd i forskningen. I våra egna utbildningssociologiska undersökningar har vi gång på gång kunnat konstatera att en stor andel studenter med utländsk bakgrund i själva verket är en indikator på att ett lärosäte är högt placerat i hierarkin av utbildningsinstitutioner. På Karolinska Institutet finns många utländska studenter, på åtskilliga mindre högskolor ute i landet ett ringa antal. Dock gäller denna tumregel enbart på mycket aggregerad nivå. Om vi skiljer på olika slags utländsk bakgrund och utbytesstudenter från invandrades barn och så vidare, finner vi en extrem spännvidd, från de mest högpresterande till utbildningssystemets förlorare. Här är sambanden komplicerade. Grovt sagt tycks de grupper som är väl förtrogna med utbildningssystemet i något land, oavsett vilket land, ha goda chanser för att deras barn eller barnbarn skall lyckas i det svenska systemet. Men mycket annat spelar in, som till exempel att framgångsrika studier nästan överallt i den svenska skolan och högre utbildningen förutsätter goda kunskaper i svenska. Som en approximation tycker vi ändå att delegationens konstaterande att klasstillhörigheten är den viktigaste enskilda faktorn bakom utbildningsframgångar duger bra. Tilläggas kan, att det inte i första hand är de ekonomiska tillgångarna som avgör framgången i utbildningssystemet. Familjens kulturella kapital och utbildningskapital har mycket större betydelse.

En fjärde princip var att man i bedömningen av åtgärder för breddad rekrytering måste *skilja mellan åtgärder som förbättrar individers möjligheter och åtgärder som förändrar systemet*. Också det är lätt att hålla med om, men här kan vi inte fullt ut acceptera delegationens sätt att agera utifrån denna princip. Delegationen (och i än högre grad många av projektmedarbetarna) tenderade av den tillgängliga dokumentationen och våra intervjuer att döma att behandla systemfrågorna alltför styvmoderligt som något som mest har med politiska beslut och administrativa ramar och bestämmelser att göra. Många av projekten och andra insatser var helt inriktade på vad som hände med enskilda grupper av studenter, lärare eller skolelever på enskilda institutioner medan de vidare systemeffekterna tycks ha ägnats föga uppmärksamhet.

Med systemeffekter avser vi till exempel att en ökning av antalet studenter med blygsamt socialt ursprung på Karolinska Institutets läkarutbildning – vilket just där framstår som en breddning – kan få till följd att andra lägre rankade vårdutbildningar går miste om dessa studiemotiverade studenter, vilket i så fall innebär vidgade klyftor i systemet av vårdutbildningar.

En systemeffekt som egentligen är en självklarhet men brukar glömmas bort är att vällyckade försök att höja statusnivån hos ett tidigare lågt rankat utbildningsalternativ kan leda till att just de kategorier elever eller studenter vilkas situation man ville förbättra försvinner därifrån. När exempelvis ett prestigetyngt lärosäte med framgång ”adopterar” något gymnasieprogram i en invandrartät förort kan följderna bli att de som har minst tillgångar – i form av aspirationsnivå, skolmeriter, förmåga att orientera sig i utbildningssystemet och så vidare – med sig hemifrån eller från tidigare skolgång aldrig kommer på tanken att söka sig dit eller att grundskolebetygen inte längre räcker till.

Ett tydligt exempel på att delegationen fäst för litet avseende vid systemeffekter är att dess upptagenhet av frågan om vilka som kan flyttas uppåt i hierarkierna inte alls motsvaras av något skönjbart intresse för den egentligen lika väsentliga frågan om vilka som kan flyttas nedåt. Om inte utbildningssystemet expanderar eller det numerära förhållandet mellan samhällsklasserna förändras, är det omöjligt att flytta upp arbetarbarn och lägre medelklassbarn utan att flytta ned somliga av överklassens och övre medelklass barn. En allvarligt menad intention att bredda rekryteringen måste rimligen innebära inte bara att ge somliga arbetarbarn möjlighet till

kvalificerad akademisk utbildning utan även att förmå döttrarna till bolagsdirektörer och universitetslärare att välja fordonstekniskt program på gymnasiet eller sönerna att sälla sig till alla de arbetsklassflickor som i dag dominerar förskollärarytbildningarna landet runt. Om vi med ”social snedrekrytering” menar att andelarna studenter ur olika samhällsklasser skiljer sig från dessa klassers andelar av hela befolkningen, är förskollärarytbildningsprogrammet lika snedrekryterande som läkarprogrammet. Någon kanske invänder att Rekryteringsdelegationen i och med sin snäva definition av breddad rekrytering inte behöver bry sig om andra än arbetsklassbarnen. Det argumentet håller inte, redan av det enkla skälet att det är de resursstarka som bestämmer spelreglerna och värdehierarkierna som även de resurssvaga har att förhålla sig till. Dessutom kan andelen arbetarbarn på de mer profitabla utbildningarna öka enbart om fler överklass- och övre medelklassbarn hamnar någon annanstans. Rekryteringsdelegationen är inte ensam om att bara bry sig om ena halvan av problemet med breddad rekrytering. Samma enögdhet präglar hela den svenska offentliga debatten, vilket är lätt att förstå. Ett förslag om negativ särbehandling av läkarbarn som söker till läkarprogrammet skulle inte bli väl mottaget. Det ter sig så självklart att ingen verkar tänka på saken, men det är ändå värt att notera att det vid sidan av alla rekryteringsdelegationens projekt som syftade till att locka ”nya grupper” in i högskolan inte förekom något enda med syftet att lotsa gamla – det vill säga kulturellt bemedlade – gruppers barn in i utbildningar som leder till prestigelösa yrken med låg lön. Från Handelshögskolan far studentambassadörer till Tensta men Viktor Rydberg Gymnasium i Djursholm mottar inga besök av ambassadörer från KY-utbildningen i omvårdnad vid Högskolan i Halmstad.

Att systemeffekterna ständigt glöms bort – som sagt inte bara i Rekryteringsdelegationens verksamhet utan ännu mer i många andra sammanhang – kan ge en misstänksam iakttagare intrycket att somliga åtgärder som sägs syfta till breddad rekrytering egentligen inte alls är ägnade att bredda den faktiska rekryteringen utan ingår i något slags folkuppfostringskampanj eller evangelisation.

En femte princip för delegationens arbete, som ingen torde kunna invända mot, är att det är *svårare att genomföra åtgärder som kostar mer*. Det är då inte bara fråga om kostnader i pengar eller arbetstid utan även andra kostnader. För en elitutbildning kostar det ingenting att skumma av ett tunt skikt av studiemotiverade ungdomar från de lägre samhällsklasserna, ett begränsat antal sådana studenter är tvärtom ett värdefullt tillskott. Men, vilket flera av projektledarna konstaterat, så snart det blir fråga om kvoterings- eller garantiplatser blir kostnaden avskräckande, både för de bemedlade sociala grupper som riskerar att få sin avkomma utkonkurrerad och för lärosätet där somliga kan befara kvalitetssänkningar och besvärligare undervisningsbetingelser. För att hårdra resonemanget: så länge det handlar om att rekrytera studenter som uppfattas som begåvningar är problemen jämförelsevis små – faktorer som klass, etnicitet och kön spelar då mindre roll – men svårigheterna växer då vi har att göra med personer som ur lärosätets synvinkel framstår som obegåvade eller olämpliga för utbildningen. Rekryteringsdelegationen hanterar frågan genom att skilja mellan två typer av åtgärder, å ena sidan rekryteringen av så kallade nya grupper till ett befintligt utbildningssystem och å andra sidan omdaning av detta utbildningssystem så att det bättre passar dessa nya grupper. Det är en behändig uppdelning. Den sist nämnda vägen är förstas den i olika avseenden mest kostsamma.

Med kravet på utbildningssystemets och undervisningens anpassning till nya grupper sammanhänger en sjätte princip: *det räcker inte med att rekrytera nya kategorier studenter, dessa måste ges möjlighet att hålla sig kvar i och slutföra utbildningen*. Under loppet av delegationens verksamhet blev denna princip allt viktigare. På sätt och vis vidgade delegationen på eget bevåg, och uppenbarligen under viss påverkan av strömningar inom brittisk debatt och politik, sitt uppdrag till att omfatta inte bara breddad rekrytering utan även, för att låna en glosa från den engelskspråkiga utbildningsdebatten, *retention*, konsten att behålla studenterna. Det är en utgångspunkt som vi utvärderare utan minsta svårighet accepterar. Antingen man menar att

studenterna behöver bli bättre preparerade eller att det är utbildningarna som skall reformeras, nyttar det föga att locka in studenter i en utbildning som de inte genomför.

Till sist en sjunde princip som ofta skymtar fram i materialet som delegationen lämnat efter sig och som det stora flertalet av projektledarna och projektmedarbetarna alldeles oombedda gav uttryck för när vi intervjuade dem: *Projekten och delegationens övriga insatser går egentligen inte att utvärdera*. Många av de intervjuade framhöll särskilt att kvantitativa mått på vad som åstadkommits är meningslösa. Här rör det sig om kvalitativa värden, sa man. Med tanke på uppdragets lösa målformuleringar och anbefallningen att arbeta ”flexibelt och okonventionellt” är den hållningen förståelig och har säkert varit bekväm för alla inblandade. Den är dock något defensiv. I jämförelse med allt annat man satsat på verkar förhållandevis liten möda ha ägnats åt att få fram uppgifter – kvantitativa eller andra – som kunde ha underlättat en bedömning av vad som faktiskt uppnåts. Projekten har ägnat sig åt sin verksamhet men inte efterlämnat särskilt mycket av kvalificerade erfarenhetssammanställningar, analyser eller synteser åt eftervärlden. De ansatser till utvärderingar som finns är alltför inriktade på frågan om huruvida de involverade varit nöjda eller inte.

Med denna rapport har vi försökt visa att delegationens verksamhet ändå inte är utvärderingsbar.

Därmed sätter vi punkt för denna värdering av hur och i vilken mån Rekryteringsdelegationen fullgjort sitt uppdrag och vilka lärdomar man kan dra därav. Vi finner att delegationen på ett hedersamt sätt och med extraordinärt engagemang genomfört de uppgifter den fått sig tilldelade och på eget initiativ tagit sig an. Även projektledarna och projektmedarbetarna har överlag burits av en ovanlig hängivenhet. Till sist måste frågan ställas: 120 miljoner, var det värt det?

Bland tillkortakommandena i genomförandet vill vi sammanfattningsvis nämna följande.

- Alltför liten möda ägnades åt att skaffa fram kvalificerade erfarenhetssammanställningar, analyser och synteser.
- De universitets- och högskolemiljöer som redan bedrev ett välutvecklat arbete med breddad rekrytering missgynnades, vilket var avsiktligt. Delegationen önskade satsa på miljöer där sådant arbete var mindre utvecklat. Vi menar att det är en tveksam prioritering. Den innebar dels att man avhände sig möjligheter att bygga vidare på det som fanns, dels att verksamheter som kunde ha varit värda stöd bestraffades för sitt tidiga engagemang och råkade i svårigheter eller avstannade. Dessutom visade det sig att delegationen hade svårt att konsekvent favorisera det nya och oprövade. En hel del medel tillföll projekt som byggde på redan etablerade verksamheter. Ännu fler bland projekten utgick från välbekanta och beprövade recept.
- Det saknas ett tydligt samband mellan hur mycket pengar olika projekt fick och vad de ville eller lyckades åstadkomma. Det fanns dyra projekt som fick anmärkningsvärt litet utträttat och omvänt. En mer genomtänkt bedömning av rimligheten i ansökningarnas budgetanspråk hade varit önskvärd.
- Alltför mycken uppmärksamhet ägnades åt enskilda förändringar vid enskilda utbildningar i förhållande till den ringa uppmärksamhet som ägnades åt systemeffekter. Att rekryteringen breddas på ett ställe kan få motsatt effekt om man beaktar följdverkningar på andra ställen i utbildningssystemet.
- Ett oproportionerligt stort antal av projekten var ensidigt inriktade mot att bistå enskilda grupper av studenter, lärare eller skolelever. Dessa projekt hade betydelse för dem som var direkt inblandade men avkastade sällan mer generaliserbara erfarenheter och lärdomar.

Listan över vad delegationen åstadkom blir längre:

- Ett bidrag till utbildningspolitiken och utbildningsdebatten var återlanseringen av klassbegreppet som åren dessförinnan varit jämförelsevis frånvarande i många sammanhang. Delegationen hävdade med stor konsekvens att även om sådant som etnicitet eller kön har betydelse är klasstillhörighet den avgörande faktorn bakom utbildningsval och utbildningsframgång.
- Ett annat bidrag som fått verkningar var att man insisterade på att åtgärder för breddad rekrytering blir verkningslösa eller rent skadliga om de inte åtföljs av insatser som underlättar för studenterna att genomföra och slutföra sin utbildning.
- Delegationen bidrog också verksamt till att intensifiera arbetet med breddad rekrytering vid många högre lärosäten och vissa gymnasieskolor runt om i landet. På universiteten och högskolorna var det svårt att undgå den kampanj för breddad rekrytering som pågick under åren 2002-2004 då delegationen var verksam. De projekt som initierades – och som i många fall inte kommit till stånd utan delegationens medel – kom att involvera det stora flertalet av landets högre lärosäten och ansevärd mängd andra utbildningsinstanser. Dessa projekt bidrog till att lyfta fram och skänka legitimitet åt frågan om breddad rekrytering. Mycket av arbetet har fortsatt efter det att delegationen har tackat för sig. Bland annat har man uppenbarligen vid vissa lärosäten – och inte bara lärosäten med lågt söktryck eller inget alls – utvecklat en större tolerans för att ta emot och undervisa studenter som inte från början är väl preparerade för högre studier. Framgången var självfallet beroende av att delegationen hade projektbidrag att erbjuda.
- I vår analys av projekten har vi särskilt lyft fram språkverkstäderna som goda exempel på projekt med konkreta verksamhetsidéer och målsättningar. Dessa projekt har i huvudsak mottagits välvilligt av lärosätena – det ligger naturligtvis i lärosätenas intresse att se till att deras studenter fullgör sin utbildning – men har även varit uppskattade inslag bland de studenter som valt att utnyttja dem.
- Även samarbeten mellan högre lärosäten och grund- och gymnasieskolor uppvisar goda resultat och är värda att lyftas fram. Här har betydande symboliska vinster genererats, i synnerhet för gymnasieskolorna som haft mycket att vinna på samröret med ett universitet eller en högskola. Frågan återstår vilka effekterna blir för den samlade faktiska rekryteringen till högre utbildning. Det kan tänkas att samverkan av detta slag snarare bidrar till den pågående differentieringen av gymnasieskolan som innebär att vissa skolor, program eller inriktningar blir mer elitpräglade och övriga utarmas.
- Delegationen bidrog verksamt till att placera frågan om breddad rekrytering på dagordningen i utbildningspolitiken och den offentliga debatten. Att det inte varit möjligt att spåra några effekter på den faktiska rekryteringen är inte så konstigt, det vore mycket begärt eftersom sådana effekter uppträder med fördröjning och framför allt eftersom rekryteringen i allt väsentligt avgörs av faktorer långt utanför delegationens (och utbildningspolitikens) verkningsradie. Betydelsen ligger på ett annat plan. Delegationens insatser medverkade väsentligt till att ambitionen att bredda rekryteringen till högre utbildning blivit till doxa, till en självklarhet som inte kan ifrågasättas. Delegations främsta insats var att skänka mer legitimitet åt arbetet med breddad rekrytering genom att påverka sätt att tänka, tala och skriva, vilket indirekt kan få effekter på den faktiska rekryteringen.
- Delegationens mest värdefulla insats var enligt vår mening att den med alla sina projekt skapade ett laboratorium där skilda sätt att arbeta med breddad rekrytering prövades och förutsättningarna klarnade. En samlad bild av ett ”rum av möjligheter” framträder, det vill säga ett register av alternativ i fråga om syften och målgrupper, huvudmän, organisationsformer och tillvägagångssätt som var tillgängliga för dem som under första hälften av 00-talet arbetade med breddad rekrytering. Något som knappast var lika uppenbart dessförinnan är de skillnader i förutsättningar som är beroende av

huvudmännens position inom högskolefältet. *De nya universiteten och de mindre och medelstora högskolorna* har ett större intresse av att rekrytera studenter över huvud taget och av att stötta dessa. Man har också naturligt nog lättare att berömma sig av att redan ha en bred rekrytering. *De större traditionella universiteten* hade mindre behov av rekryteringsinsatser för att fylla platser och var mer angelägna om att ta väl hand om de studenter de redan har. Flertalet studenter vid *de väletablerade fackhögskolorna* är redan så väl selekterade att behovet av studentstödsprojekt inte är så kännbart, och inte heller behovet av öka söktrycket ytterligare. I jämförelse med universiteten är fackhögskolorna också betydligt mindre hågade att utveckla förberedande utbildningar eller projekt som syftar till att förändra antagningen – allt krut läggs i stället på informationsprojekt. *Gymnasieskolorna* satsade nästan uteslutande på informationsprojekt, medan *vuxenutbildarna* lade tonvikten vid förberedande utbildningar av typen collegeutbildningar.

Skillnaderna mellan olika lärosäten framträder även när det gäller frågan om så kallade garantiplatser. Inrättandet av sådana framkallade minst motstånd vid nyare högskolor och universitet och mest vid de väletablerade. Återigen finns en koppling till lärosätets position i högskolefältets hierarkier och därmed till anciennitet, rekryteringsmönster och söktryck. De större universiteten har ofta ett högt söktryck och allra högst till de mest ”snedrekryterande” utbildningarna. En slutsats är att det är svårast att vinna acceptans för de mest systemförändrande åtgärderna vid de lärosäten och utbildningar där sådana åtgärder är allra mest behövliga om ambitionen är att faktiskt rätta till skevheter i rekryteringen. Det meritokratiska urvalsförfarandet har i dag en mycket stark ställning som svårligen låter sig rubbas

En annan slutsats är att det finns goda skäl att skilja mellan två helt olikartade innebörder av breddad rekrytering. Ibland betyder breddad rekrytering en ökad andel i högskolesystemet som helhet av studenter med ursprung i de breda folklagren, och ibland en minskad dominans av de mest bemedlade (i synnerhet kulturellt bemedlade) inom de elitpräglade utbildningarna. Det är nästan bara orden som är desamma när uttrycket ”breddad rekrytering” används i dessa två betydelser. Helt olika sociala mekanismer är i rörelse och helt olika åtgärder krävs för att fylla platserna vid en kurs i socialt arbete vid en mindre högskola och för att slussa in arbetarklassbarn i läkarprogrammet på Karolinska Institutet.

Något enkelt svar på frågan om delegationens verksamhet var värd pengarna eller ej går inte att lämna. Som framgått lyckades den åstadkomma en hel del på kort tid. Beroende på politiska preferenser har somliga anledning att tycka att det som uppnåtts motiverar kostnaden, andra att pengarna hellre borde ha spenderats på något annat. Ur den högre utbildningens synvinkel handlar problemet om fördelningen mellan å ena sidan universitetens och högskolornas resurser för att sköta sitt vardagliga arbete, å andra sidan tillskotten av medel för politiskt motiverade särskilda satsningar. Våra intervjuer med dem som varit engagerade i rekryteringsdelegationens projekt bestyrker att det här går en skiljelinje mellan de gamla universiteten och fackhögskolorna å ena sidan och övriga högskolor samt de nyare universiteten å den andra. Vid de förstnämnda dominerar uppfattningen att politiskt motiverade särskilda resurstilldelningar till för tillfället opportuna områden utarmar basresurserna och gynnar kappvändare som inte skäms för att ta de för ögonblicket gångbara honnörsorden i sin mun. Vid de sistnämnda lärosätena finns en större acceptans för att områden som breddad rekrytering kräver särskilda satsningar. Annars händer inget.

REFERENSER

Otryckt material

Riksarkivet (Ra)

Myndigheter under Statsdepartementen (42)

Delegationen för rekryteringsaktiviteter (42 0669)

Vol. 1 (2001-2004) Protokoll. Enkäter (frågor och svar).

Arbetsmaterial (inkomna handlingar, rapporter etc.)

Vol. 2 (2001-2002) Arbetsmaterial. Diarium och handlingar till diariet

Vol. 3 (2003-2004) Diarium och handlingar till diariet.

Ej diariieförda handlingar.

Vol. 4 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 1, nr 3-29.

Vol. 5 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 1, nr 32-109.

Vol. 6 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 1, nr 119-208.

Vol. 7 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 2, nr 307-330.

Vol. 8 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 2, nr 334-381.

Vol. 9 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 2, nr 385-470.

Vol. 10 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 2, nr 489-549.

Vol. 11 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 2, nr 611-665.

Vol. 12 (2001-2004) Beviljade projektansökningar. Beslut med register för omgång 2, nr 670-736.

Vol. 13 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar.

Vol. 14 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar.

Vol. 15 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar.

Vol. 16 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar.

Vol. 17 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar.

Vol. 18 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar.

Vol. 19 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar.

Vol. 20 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar med register, nr 600-672

Vol. 21 (2001-2004) Obeviljade projektansökningar nr 673-755.

Vol. 22 (2001-2004) Beviljade omgång 4, nr 801-813.

Vol. 23 (2001-2004) Inkomna projektfilmer (särförvaras i Riksarkivet).

Vol. 24 Hemsida i utskrift. Pressklipp och pressmeddelanden.

Opublicerade rapporter, konferensbidrag m.m.

Mikael Börjesson & Mikael Palme, Social klassificering – analyser av olika nomenklaturer för social klassificering och sociala gruppers karakteristika. Paper presenterat på Workshop ”Kulturellt kapital och sociala klasser”, Uppsala universitet, 12-14 okt 2001.

Guadalupe Francia, Utvärdering av försöksverksamheten för collegeutbildning vid Örebro universitet, Pedagogiska institutionen vid Örebro universitet, 16 februari 2005.

Elektroniska resurser

<http://www.actiononaccess.org> (2006-06-27).
<http://www.huddingegymnasiet.se/ki/index.htm> (2006-04-06).
http://ki.se/content/1/c4/04/47/Mentor_programme.pdf (2006-06-27).
<http://ki.se/content/1/c4/04/99/bredrekry.pdf> (2006-06-27).
<http://ki.se/content/1/c4/59/88/SprakverkstadenSlutrapport-04.pdf> (2006-06-27).
<http://www.myndigheten.netuniversity.se/page/856/verksamhet.htm> (2006-06-16).
<http://www.myndigheten.netuniversity.se/page/1884/breddadrekrytering.htm> (2006-06-16).
<http://www.regeringen.se/sb/d/4322/a/32080.jsessionid=a4R0BvIJFrVa> (2006-06-14).
<http://www.regeringen.se/sb/d/5132/a/38580>, (2006-06-16).
<http://www.scb.se> (2006-06-27).
<http://www.sister.nu> (2006-06-27).
<http://www.skeptron.uu.se/broady/sec/sec-reg.htm> (2006-06-27).
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/1454/a/25655> (2006-06-27).

Slutrapporter

Anm: Innehåller samtliga slutrapporter som kommit utvärderingen till del. För närmare information rörande insamlandet, se inledningen till denna rapport.

- 02 003 Lena Adolfsson, Tommy Lyxell och Lars Persson, College för alla – slutredovisning av projektet, Folkuniversitetet.
- 02 018 Viveka Gren, Mångfalden vid Göteborgs universitet kan öka genom att man ser människor med svenska som andra språk som en resurs, Göteborgs universitet.
- 02 022 Hassan Samadi, Karolinska Institutets forskargymnasium i Tensta, Karolinska Institutet.
- 02 029 Studenter som förebilder, Stockholms akademiska forum.
- 02 032 Charlotte Stölten, Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildning med fokus på mångkultur, Malmö högskola.
- 02 067 Viveka Serder, Collegeåret vid Malmö högskola. Slutrapport till Rekryteringsdelegationen, Malmö högskola.
- 02 073 Eva Wigforss, Rekrytering till universitet och högskolor via fria studier, Lunds universitet.
- 02 078 Maria Lindgren, Textverkstad vid Växjö universitet, Växjö universitet.
- 02 088 Rudi Bjerregaard, Språkverkstad vid Stockholms universitet, Stockholms universitet.
- 02 109 Introduktionskurs i matematik inför högskolestudier inom teknik och naturvetenskap, under åk 3 i gymnasieskolan, Voxnadalens gymnasium, Ovanåkers kommun.
- 02 134 Gunilla Waldenström, Campus Norrköpings språkverkstäder, Linköpings universitet.
- 02 147 David Dickson, Mina universitet, Strömkulleskolan, Bengtsfors.
- 02 166 Finn Lorentz, Mångfaldskurs – nya grupper till högskolan, Eslövs folkhögskola.
- 02 182 Kajsa Sköldvall, Språkverkstan vid Södertörns högskola, Södertörns högskola.
- 02 185 Johanna Österberg, Grundskolan elever – våra framtida studenter, Högskolan i Skövde.
- 02 208 Rolf Appelqvist, Studentstöd för mångfald, Högskolan i Borås.
- 02 307 Lena Lundström, Studentambassadörsprojektet, Chalmers tekniska högskola.
- 02 311 Ylva Lokander och Berit Malmgren, Utvärdering av samarbetet mellan Huddingegymnasiet och Karolinska Institutet, Huddingegymnasiet.
- 02 316 Annelie Andersén, Bryggan II, Mälardalens högskola.
- 02 322 Eva Aronsson, Hur använda OP?, Birgittaskolan i Linköping.
- 02 328 Iréne Arvidsson, SamBiBo – Samverkan mellan Högskolan i Borås och stadsdelen Biskopsgården i Göteborg, Högskolan i Borås.
- 02 336 Ingrid Lundgren, Det svåraste steget är det över tröskeln, Göteborgs universitet.
- 02 337 Monica Söderman, Vilja Våga Välja, utbildningsförvaltningen Stockholm.
- 02 393 Tomas Jahn, Skilda världar, Folkuniversitetet.
- 02 340 Vernesa Dzelic och Gabriella Bouizgarne, Nya utsikter, Hjällboskolan i Göteborg.
- 02 379 Fia Andersson, Siv Asarnej, Helena Frisell och Siv Öberg, Språkcentrum vid Lärarygskolan i Stockholm, Lärarygskolan i Stockholm.
- 02 398 Sonia Grünler, Breddad rekrytering till Danshögskolan, Danshögskolan.
- 02 418 Maria Deijfen, Uppsökande rekrytering i Stockholms södra förorter till högre studier på utbildningar som kräver kunskaper i matematik, Stockholms universitet.
- 02 421 Viktoria Pettersson och Roger Persson Österman, Juristen som integrationsfrämjare, Stockholms universitet.
- 02 422 Stefan Nordlund, Ökad kemistutbildning – en nödvändighet, Stockholms universitet.

- 02 439 Ivan Olsson och Stina Wikström, Skog, vatten och fisk, Karlstads universitet.
02 458 Ewa Olstedt, Breddad rekrytering till naturvetenskaplig och teknisk högskoleutbildning med Supplemental Instruction – SI – i gymnasieskolan, Kungliga tekniska högskolan.
02 470 Margreth Hill, Breddad rekrytering av gymnasielärare med inriktning mot yrkeslärare genom validering, Göteborgs universitet.
02 512 Bo-Göran Dahlberg och Ingemar Hansson, Collegeutbildning för blivande lärare, Vuxenutbildningen Mölndal.
02 543 Bertil Eriksson, Barn studerar på högskolan i Dalarna, Högskolan i Dalarna.
02 549 ”Bryggan” – Vägen till högskolan, Åsa folkhögskola.
03 634 Carolina Nilsson, Hållbar rekrytering, Växjö universitet.
03 639 Malin Thunborg, Adoption av en gymnasieskola, Linköpings universitet.
03 652 Åsa Wedholm-Olsson, Linje 14, Örebro universitet.
03 654 Ann Werner, Mohamed Elabed, Rekrytering och mångfald, Stockholms universitets studentkår.
03 657 Våga välja efter eget huvud!, Karlstads universitet.
03 662 Breddad rekrytering av rekryterare, Göteborgs universitet.
03 665 Breddad rekrytering till Dramatiska institutet, Dramatiska institutet.
03 725 David Dickson, Mina universitet tilläggsansökan, Strömkulleskolan, Bengtsfors.
03 728 BUS – Basårutbildning med förstärkt språkstöd, Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg.
03 735 Irma Carlsson, Folkhögskolläraryrket med mångfald, Linköpings universitet.
03 806 Sunčana Smolić, Mentorsprogrammet vid Medicinska föreningen, Medicinska föreningen, Karolinska Institutet.

Lagar och politiska beslut

Dir. 1999:79, Social och etnisk mångfald i högskolan.
Regeringsbeslut 2005-12-01, U2005/9071/UH.
Näringsutskottets betänkande 2001/02:NU4.
Förvaltningslag (1986:223), § 11.

Tidningsartiklar

”Anpassa studier för individen” i SvD 2002-10-14.
”Studenter med barn missgynnas” i SvD 2002-10-21.
”Tydliga spelregler” i *Universitetsläraren* 2004-03-04.

Övrigt tryckt material

Lena Adolfsson (red.), *College. Folkuniversitetets collegemodell för gränzonen gymnasieskola – högskola*, Folkuniversitetet, Umeå 2003.
Fia Andersson & Helena Frisell, ”Mötet mellan studenter och högskolans lärare – tydlighet, stöd och stimulans” i *Utvecklingskonferensen för högre utbildning 2005*.
Rolf Appelqvist & Peter Sigrén, *Mångfald i högskolan – En delstudie av Akademiskt introduktionsår vid Högskolan i Borås*, Skrifter från Centrum för lärande och undervisning, nr 2:2003.
Sofia Ask, ”Röster i övergången. Studenter om skrivandet i högre utbildning” i Maria Lindgren (red.), *Den skrivande studenten: Idéer, erfarenheter och forskning från Textverkstaden vid Växjö universitet*, Rapporter från Växjö universitet, Humaniora, Nr 15, 2005.
Breddad rekrytering. En fråga om visioner, incitament och attityder, Rekryteringsdelegationens slutrapport, Dnr 22/04, Utbildnings- och kulturdepartementet, Stockholm 2004.
Bridging the Gap. Widening Participation in Sweden and England, SISTER & Continuum, Stockholm 2005 (författad av Maria Johansson, Lillemor Kim, John Storan och Sverker Sörlin).
Donald Broady, Mikael Börjesson & Mikael Palme, *Det svenska högskolefältet under 1990-talet. Den sociala rekryteringen och konkurrensen mellan lärosätena*, pp. 13-47, 135-154 i *Perspektiv på högskolan i ett förändrat Sverige* (red. Thomas Furusten) (2002), Stockholm, Högskoleverket.
Donald Broady och Mikael Börjesson, ”En social karta över gymnasieskolan”, *Ord&Bild*, 2006, under utgivn.
Donald Broady & Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 1, HLS, Stockholm 1992.
Karin Brunsson, *Det går inte att styra med resultat*, Statsvetenskaplig tidskrift 2000, årg 103 nr 3.

- Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, (Sociology of Education and Culture Research Reports), nr 32, 2004.
- Collegeutbildningens första år*, Rapport från Högskoleverket 2004.
- Cultural liberty in todays diverse world*, Human Development Report 2004, UNDP, New York 2004.
- Andrejs Dunkels, m.fl., *Mot bättre vetande i matematik* (tredje omarbetade och utökade upplagan), Studentlitteratur, Lund [1990] 2002.
- Högskolelagen, SFS 2001:1263.
- De första 20 åren. Utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977*, HSV rapport 1998:2.
- Jan Einarsson, "Textverkstaden vid Växjö universitet" i Maria Lindgren (red.) *Den skrivande studenten*, Växjö universitet, Växjö 2005.
- Håkan Gunneriusson, *Idéer och autonomi i universitetsvärlden. En fallstudie över Södertörns högskolas tidiga historia*, Vetenskapshistoriska avdelningen vid Uppsala universitet, Uppsala 2004.
- Margareta Hammarström, *Varför inte högskola? En longitudinell studie av olika faktorerers betydelse för studiebegåvade ungdomars utbildningskarriär*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg 1996.
- Hur styrs den svenska högskolan? Varför ser styrsystemet ut som det gör?*, HSV skriftserie 1998:4.
- Högskolestuderande med utländsk bakgrund. Höstterminerna 1998 och 1999*, UF 19 SM 0001, andra korrigerade upplagan, Högskoleverket och SCB, Stockholm 2000.
- Gerd Johansson Hellman, *Utvärdering av Språkverkstaden vid KI läsåret 2003/2004*, Utbildningsavdelningen, Karolinska Institutet.
- Jan O. Jonsson, *Utbildning, social reproduktion och social skiktning*, Almqvist & Wiksell, Stockholm 1988.
- Lillemor Kim, *Val och urval till högre utbildning. En studie baserad på erfarenheterna av 1977 års tillträdesreform*, Uppsala 1998.
- Brigitte Le Roux & Henry Rouanet, *Geometric Data Analysis. From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Boston, London 2004.
- Maria Lindgren (red.), *Den skrivande studenten: Idéer, erfarenheter och forskning från Textverkstaden vid Växjö universitet*, Rapporter från Växjö universitet, Humaniora, Nr 15, 2005.
- Hans Lorentz *Utbildning för breddad rekrytering: Pilotprojekt Mångfaldslinjen Collegeår 2002/2003 – att ta sig från gymnasieskola via folkhögskola till Lunds universitet*, Pedagogiska rapporter nr 84, Lunds universitet, 2005.
- Rolf Ohlsson, *Högre utbildning och demografisk förändring*, Ekonomisk historiska föreningen, Lund 1986.
- Sylvia Petersson, "Kvinnor vid universitet? Synen på kvinnobildning i Sverige och USA kring sekelskiftet", i Sven-Eric Liedman & Lennart Olausson (red.) *Ideologi och institution. Om forskning och högre utbildning 1880-2000*, Carlsson, Stockholm 1988.
- Regeringens proposition 2001/02:15, *Den öppna högskolan*, Regeringskansliet, Stockholm 2001.
- Regeringens proposition, 2004/05:111, *Förstärkning av studiestödet*, Regeringskansliet, Stockholm 2004.
- Regeringens proposition, 2004/05:162, *Ny värld – ny högskola*, Regeringskansliet, Stockholm 2004.
- Regeringens proposition, 2005/06:192, *Lära, växa, förändra. Regeringens folkbildningsproposition*, Regeringskansliet, Stockholm 2004.
- Gunilla Roos, m.fl., *Högskoleutbildning på hemmaplan. Studerande och deras erfarenheter av distansstudier vid studiecentra i Hälsingland*, Studiecentra Hälsingland, Bollnäs 1999.
- Thord Rönholm, *Kunskapens kvinnor. Sekelskiftets studentskor i mötet med den manliga universitetsvärlden*, Institutionen för historiska studier, Umeå 1999.
- Siffror om högskolan*, SCB, Stockholm 1984.
- Siffror om högskolan*, SCB, Stockholm 2005.
- Statistiska meddelanden*, SCB, UF 20 SM 0202.
- Statistiska meddelanden*, SCB, UF 20 SM 0402.
- SOU 1963, *Bättre studiehjälp*, Idun/Esselte, Stockholm 1963.
- SOU 1992:1, *Frihet Ansvar Kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan.*, Allmänna förlaget, Stockholm 1992.
- SOU 1993:85, Erikson, Robert & Jan O. Jonsson, *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, Fritzes, Stockholm 1993.
- SOU 1996:21, *Reform och förändring. Organisation och verksamhet vid universitet och högskolor efter 1993 års universitets- och högskolereform*, [RUT-93], Fritzes, Stockholm 1996.
- SOU 2000:47, *Mångfald i högskolan. Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan*, Fritzes, Stockholm 2000.
- SOU 2001:13, *Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen*, Fritzes, Stockholm 2001.
- SOU 2004:29, Lars Lustig, *Tre vägar till den öppna högskolan*, Fritzes, Stockholm 2004.
- SOU 2005:489, *Ett utvecklat resurstilldelningssystem för högskolans grundutbildning*, Fritzes, Stockholm 2005.
- Gunilla Strömholm, "Den kvinnliga Uppsalastudenten 1930-1990", i Torgny Nevéus (red.) *Världen i Uppsalaperspektiv*, Uppsala studentkår, Uppsala 1998.

Sverker Sörlin, ”Den tredje zonen - om utbildningslandskapet i ett femtioprocentssamhälle” i Lena Adolfsson (red.), *College. Folkuniversitetets collegemodell för gränzonen gymnasieskola – högskola*, Folkuniversitetet, Umeå 2003.

Universitet och högskolor, SCB, UF 20 SM 0601.

Goda exempel. Hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald, Högskoleverket, Högskoleverkets rapportserie 2000:9 R.

Del IV. BILAGOR

Bilaga 1. Rekryteringsdelegationen utlyser medel för breddad rekrytering

Regeringen har inrättat en delegation med uppgift att fördela medel för att ~~öka mångfalden inom~~ *främja och bredda rekryteringen av studenter i syfte att minska snedrekryteringen till högskolan*. Delegationen förfogar över 40 miljoner kr per år under tre år.

Högskolor och universitet samt andra utbildningsanordnare inbjuds nu att ansöka om ~~medel för verksamheter som syftar till att främja en breddad rekrytering till högskolan~~ *projektmedel. Med breddad rekrytering avses främst strävanden att nå de socioekonomiska och etniska grupper som normalt inte söker sig till högre utbildning. Rekryteringsdelegationen välkomnar särskilt ansökningar som har dessa målgrupper i fokus.*

Medlen kan t.ex. avse (behörighetsgivande) förutbildningar, s.k. collegeutbildningar, men även andra verksamheter kan vara aktuella. *Det finns många exempel på verksamheter som bör kunna utvecklas, spridas och omfattas av fler, som t.ex. mentorsprojekt, introduktionskurser, öppet hus på högskolan för skolelever, lärarutbyten mellan högskola och gymnasiet samt, olika former av uppsökande verksamhet är bara några exempel på aktiviteter som bör kunna utvecklas, spridas och omfattas av fler eller samarbete kring vägledning för att nämna några.*

Delegationen har ett uttalat mandat att arbeta okonventionellt och flexibelt, förhoppningen är att detta ska återspeglas även i projektansökningarna. Huvudmannaskapet för verksamheten kan variera, men det är ett villkor att högskolan är en aktiv part.

Anm.: Förändringarna i texten visar de ändrade formuleringarna inför den andra ansökningsomgången (överstruken text markerar delar som togs bort och kursiv text markerar delar som lagts till).

Källa: Rekryteringsdelegationen utlyser medel för breddad rekrytering, Dnr 02/02, 2002-01-23;
Rekryteringsdelegationen utlyser medel för breddad rekrytering, Dnr 10/02, 2002-03-27, vol. 2, Ra.

Bilaga 2. Ansökningar där någon av ledamöterna anmält jäv

Ledamot el motsv.	Projekt	Beslut	Anm.	Ledamot el motsv.	Projekt	Beslut
Michel Wlodarczyk	003	Bifölls	Bordlades först	Jean Hudson	067	Bifölls
Said Irandoust	101	Avslogs			341	Avslogs
	155	Avslogs			354	Avslogs
	205	Avslogs			360	Avslogs
	208	Bifölls			370	Avslogs
	328	Bifölls			371	Avslogs
	345	Avslogs			376	Bifölls
	446	Avslogs			378	Avslogs
	452	Avslogs			428	Avslogs
	481	Avslogs			462	Avslogs
	494	Avslogs			466	Avslogs
	506	Avslogs			473	Avslogs
	608	Avslogs			475	Avslogs
	609	Avslogs			514	Avslogs
	650	Avslogs			528	Avslogs
	732	Avslogs			641	Avslogs
	736	Bifölls			648	Bifölls
Kristina Julin	350	Avslogs	Bordlades först		651	Avslogs
	419	Avslogs			684	Avslogs
	483	Avslogs			733	Avslogs
	516	Bifölls			746	Avslogs
	661	Bifölls		Ingrid Öst	039	Avslogs
Erik Nilsson	100	Avslogs			040	Avslogs
	314	Avslogs			321	Avslogs
	337	Bifölls			408	Avslogs
	356	Avslogs			443	Avslogs
	387	Avslogs			546	Avslogs
	519	Avslogs			556	Avslogs
	714	Avslogs			714	Avslogs

Källa: Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 2002-03-15; Protokoll Rekryteringsdelegationen 2002-04-19; Protokoll vid möte 13-14 juni 2002; Protokoll för möte med Rekryteringsdelegationen 6-7 mars 2003, Vol 1, 2 & 3, Myndigheter under statsdepartement, Delegationen för rekryteringsaktiviteter [420669], Ra.

Som framgår av tabellen var andelen bifall inte högre bland de ansökningar där ledamöterna anmält jäv än bland ansökningar i allmänhet. Däremot visar en närmare granskning av de beviljade projekten inom den första kategorin att andelen kostsamma projekt var väldigt hög där. Av de elva beviljade projekt där någon ledamot anmälde sig jävig var det fem som beviljades över 1 800 tkr, vilket kan jämföras med elva motsvarande projekt bland de 101 projekt som beviljades medel under de första tre ansökningsomgångarna. Därmed kan man konstatera att beviljade projekt där någon ledamot anmält sig jävig var kraftigt överrepresenterade (5 av 11) bland den dryga tiondel (10.9 procent) av projekten som erhöll projektmedel som omfattade mer än 1 800 tkr.

Källa: Bilaga 3 Förteckning över de projekt Rekryteringsdelegationen beviljat medel.

Bilaga 3. Förteckning över de projekt Rekryteringsdelegationen beviljat medel

Darfenr	Namn	Huvudman	Typ av huvudman	Genomförande	Utbetalt belopp	Omgång	Nytt projekt	Målgupp	Samarbetspartner	Ämnesanknytning	Fortlevnad
KATEGORI 1: Språkverkstäder och andra studentstödsprojekt											
02 078	Textverkstad vid Växjö universitet	Växjö univ.	Mindre univ./hgsk.	Ja	1 800 000	1	Ja	Studenter	Högskola	Nej	Ja
02 088	Språkverkstad Stockholms universitet	Stockholms univ.	Universitet	Ja	1 800 000	1	Ja	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
02 132	Studentledda reflektionstillfällen under första terminen	Linköpings univ.	Universitet	Ja	994 000	1	Nej	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
02 134	Campus Norrköpings språkverkstäder	Linköpings univ.	Universitet	Ja	1 017 900	1	Nej	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
02 182	Språkverkstan	Södertörns högskola	Mindre univ./hgsk.	Ja	562 900	1	Nej	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
02 208	Studentstöd för mångfald	Högskolan i Borås	Mindre univ./hgsk.	Ja	3 040 200	1	Nej	Studenter	Ej samarb.	Nej	Nej
02 343	Språkverkstad	Umeå univ.	Universitet	Ja	338 000	2	Nej	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
02 376	Språkverkstad	Malmö Högskola	Mindre univ./hgsk.	Ja	1 500 000	2	Ja	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
02 379	Språkcentrum	LHS	Mindre univ./hgsk.	Ja	1 500 000	2	Nej	Studenter	Ej samarb.	Ja	Ja
02 502	Studieverkstad med språkservice	Lunds univ.	Universitet	Ja	1 500 000	2	Ja	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
03 813	Akademiska introduktionskurser i Umeå	Umeå univ.	Universitet	Ja	81 832	4	Ja	Studenter	Ej samarb.	Nej	Ja
KATEGORI 2: Högskoleledda informationsprojekt											
02 018	Mångfalden vid Göteborgs universitet kan öka genom att man ser människor med svenska som andra språk som en resurs	Göteborgs univ.	Universitet	Ja	1 039 870	1	Nej	Elever	Skolor	Ja	Nej
02 022	Karolinska Institutets forskargymnasium i Tensta	Karolinska Institutet	Fackhgsk.	Ja	1 670 800	1	Ja	Elever	Skolor	Ja	Ja
02 026	IT-Universitetet i Kista, en del av vardagen i Kista	IT-Univ.et i Kista (KTH o SU)	Fackhgsk.	Ja	1 736 514	1	Nej	Elever	Högskola	Ja	Ja
02 061	Ett rekryterings- och mångfaldsprojekt inom juristutbildningen, med vidgningar till andra fakulteter	Lunds univ.	Universitet	Ja	546 000	1	Nej	Elever	Skolor	Ja	Ja
02 103	Rekryteringsprojektet	Karlstads univ.	Mindre univ./hgsk.	Ja	1 192 100	1	Nej	Elever	Skolor	Ja	Ja
02 172	Utbildning av lärarkandidater till vidareinformatörer	Högskolan i Halmstad	Mindre univ./hgsk.	Ja	46 800	1	Ja	Elever	Ej samarb.	Nej	Nej
02 185	Grundskolans elever - våra framtida studenter	Högskolan i Skövde	Mindre univ./hgsk.	Ja	1 126 450	1	Nej	Elever	Skolor	Nej	Ja
02 307	Studentambassadörsprojektet på Chalmers	Chalmers tekniska högskola	Fackhgsk.	Ja	1 220 600	2	Nej	Elever	Ej samarb.	Nej	Ja
02 313	Föräldramöte för invandrarföräldrar	Södertörns högskola	Mindre univ./hgsk.	Delvis	104 000	2	Ja	Elever	Skolor	Nej	Ej slutfört
02 336	"Det svåraste steget är det över tröskeln" - Göteborgs universitet inspirerar till högre studier	Göteborgs univ.	Universitet	Ja	876 000	2	Ja	Elever	Ej samarb.	Nej	Nej
02 337	Vilja våga välja	Utbildningsförvaltningen, Stockholms Stad	Övriga huvudmän	Ja	2 800 000	2	Ja	Elever	Skolor	Nej	Nej
02 340	Nya utsikter	Stockholms univ.	Universitet	Ja	218 400	2	Ja	Elever	Ej samarb.	Nej	Nej
02 359	Breddad rekrytering vid Karolinska Institutet	Karolinska Institutet	Fackhgsk.	Ja	2 500 000	2	Ja	Elever	Skolor	Ja	Ja
02 418	Uppsökande rekrytering i Stockholms södra förorter till högre studier som kräver kunskaper i matematik	Stockholms univ.	Universitet	Ja	988 000	2	Ja	Elever	Skolor	Ja	Ja
02 421	Juristen som integrationsfrämjare - öka den sociala mångfalden på juristlinjen	Stockholms univ.	Universitet	Ja	1 483 300	2	Ja	Elever	Skolor	Ja	Ja
02 422	Ökad kemistutbildning - en nödvändighet	Stockholms univ.	Universitet	Ja	1 500 000	2	Ja	Vuxenutb.	Ej samarb.	Ja	Ja
02 439	Skog, vatten och fisk	Karlstads univ.	Mindre univ./hgsk.	Ja	184 458	2	Ja	Elever	Skolor	Ja	Ja
02 458	Breddad rekrytering till naturvetenskaplig och teknisk högskoleutbildning med Supplemental Instruction - SI - i gymnasieskolan	Kungliga tekniska högskolan	Fackhgsk.	Ja	2 517 060	2	Nej	Elever	Högskola	Ja	Nej
02 543	Barn studerar på Högskolan i Dalarna	Högskolan i Dalarna	Mindre univ./hgsk.	Ja	312 000	2	Ja	Elever	Ej samarb.	Ja	Nej
03 631	Studentsamverkan - Ett studentprojekt där Industriell Ekonomis Studieresa på KTH bjuder in gymnasieelever från Stockholms förorter	Kungliga tekniska högskolan	Fackhgsk.	Ja	195 000	3	Ja	Elever	Ej samarb.	Ja	Nej
03 634	Hållbar rekrytering	Växjö univ.	Mindre univ./hgsk.	Ja	855 400	3	Ja	Vuxenutb.	Skolor	Nej	Ej uppgift
03 639	Adoption av en gymnasieutbildning - rekryteringsarbete vid Linköpings universitet Campus Norrköping i samarbete med IT-gymnasiet i Katrineholm	Linköpings univ.	Universitet	Ja	650 000	3	Ja	Vuxenutb.	Skolor	Nej	Ja
03 646	Handledning gymnasieskolans projektledare	Luleå tekniska univ.	Fackhgsk.	Ja	1 046 500	3	Nej	Elever	Skolor	Nej	Ja
03 652	Linje 14	Örebro univ.	Mindre univ./hgsk.	Ja	1 147 900	3	Ja	Elever	Skolor	Nej	Ja
03 654	Rekrytering och mångfald	Stockholms univ.	Universitet	Ja	451 100	3	Nej	Elever	Skolor	Nej	Ja
03 657	Våga välja efter eget huvud!	Karlstads univ.	Mindre univ./hgsk.	Ja	247 000	3	Ja	Elever	Skolor	Nej	Ja
03 661	Engagerade elever vill gå vidare!	Sveriges Lantbruksuniv.	Fackhgsk.	Ja	1 612 000	3	Ja	Vuxenutb.	Högskola	Ja	Ja
03 662	Breddad rekrytering av rekryterare	Göteborgs univ.	Universitet	Ja	557 856	3	Ja	Elever	Skolor	Ja	Ja
03 670	Kram:s rekryteringsprojekt	Stockholms univ.	Universitet	Ja	237 640	3	Ja	Elever	Ej samarb.	Ja	Nej
03 678	BJUniVersitetet	Lunds univ.	Universitet	Ja	1 270 061	3	Nej	Elever	Skolor	Nej	Nej
03 683	4U2 choose	Lunds univ.	Universitet	Ja	478 400	3	Ja	Elever	Ej samarb.	Ja	Nej
03 735	Folkhögskoleläroarbetsutbildning med mångfald	Linköpings univ.	Universitet	Ja	429 000	3	Ja	Utanför utb.syst.	Ej samarb.	Ja	Ja
03 812	Brobyggande Högskola - Skola	Södertörns högskola	Mindre univ./hgsk.	Ja	226 000	4	Ja	Elever	Skolor	Nej	Ja
KATEGORI 3: Gymnasieledda informationsprojekt											
02 029	SSF-projektet (Studenter Som Förebilder)	Stockholms Akademiska Forum	Övriga huvudmän	Ja	972 482	1	Nej	Elever	Högskola	Nej	Ja

Dariert	Namn	Huvudman	Typ av huvudman	Genomförande	Utbetalt belopp	Omgång	Nytt projekt	Målgupp	Samarbetsparter	Ämnessamknytning	Fortlevnad
02 109	Introduktionskurs i matematik inför högskolestudier inom teknik och naturvetenskap, under åk 3 i gymnasieskolan	Voxnadalens gymnasium/Komvux	Gymnasieskola	Ja	83 000	1	Ja	Elever	Högskola	Ja	Nej
02 147	Mina universitet	Strömkulleskolan	Gymnasieskola	Ja	136 300	1	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ja
02 201	Rinkebyprojektet "vår framtid"	Bredbyskolan/Rinkebyskolan	Gymnasieskola*	Ja	1 796 025	1	Nej	Elever	Högskola	Nej	Ja
02 311	Breddad rekrytering - Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska institutet	Huddingegymnasiet	Gymnasieskola	Ja	950 000	2	Ja	Elever	Högskola	Ja	Ja
02 322	Hur använda OP? - ett vägledningsprojekt i samarbete mellan Birgittaskolan i Linköping och Linköpings universitet	Birgittaskolan	Gymnasieskola	Ja	1 330 000	2	Ja	Elever	Högskola	Ja	Ja
02 326	Gäststudenter på Karlstads universitet	Stjerneskolans	Gymnasieskola	Ja	45 000	2	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ja
02 327	Samverkan mellan gymnasieskolans byggprogram på Duveholmsskolan i Katrineholm och KTH-syd i Haninge, byggtknikinstititionen	Duveholmsskolan	Gymnasieskola	Ja	600 000	2	Ja	Elever	Högskola	Ja	Nej
02 330	Från osynlighet till delaktighet	Burgårdens utbildningscentrum	Gymnasieskola	Ja	1 625 800	2	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ja
02 385	Forskarprofil på Luspengymnasiet	Luspengymnasiet	Gymnasieskola	Ja	924 501	2	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ja
02 441	Regionalt samarbete kring flickor och teknik i grundskola, gymnasium och högskola	Östrabogymnasiet	Gymnasieskola	Ja	865 000	2	Ja	Elever	Högskola	Ja	Ja
02 535	Förberedande högskolekurs - En gymnasial kurs med syfte att minska klyftan mellan gymnasiet och högre studier	Järfälla gymnasieskolor	Gymnasieskola	Ja	82 500	2	Nej	Elever	Högskola	Nej	Ja
03 648	Landskronaelever till högskola/universitet	Gullstrandskolan	Gymnasieskola	Ja	263 000	3	Ja	Elever	Högskola	Ja	Ja
03 653	Vägen till högskolan	Nolaskolan	Gymnasieskola	Ja	710 160	3	Ja	Elever	Högskola	Nej	Nej
03 696	Vi vill studera!	Vilunda gymnasium	Gymnasieskola	Ja	887 000	3	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ja
03 711	"Nya utsikter" - en möjlighet att påverka din framtid	Hjällboscokan	Gymnasieskola*	Ja	985 770	3	Ja	Elever	Övriga	Nej	Nej
03 725	"Mina Universitet" (TILLÄGGSSANSÖKAN)	Strömkulleskolan	Gymnasieskola	Ja	72 400	3	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ja
KATEGORI 4: Fortbildningsprojekt											
02 133	PA-programmet och breddad rekrytering	Linköpings univ.	Universitet	Ja	483 600	1	Nej	Övriga	Ej samarb.	Ja	Nej
02 351	Rekryteringssamarbete, riktat mot underrepresenterade grupper, mellan det teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet och utbildningsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet (RUTU-projektet)	Uppsala univ.	Universitet	Ja	1 500 000	2	Ja	Övriga	Ej samarb.	Ja	Ja
03 611	Vidareutbildning av vidareinformatörer	Handelshögskolan i Stockholm	Fackhögsk.	Ja	780 000	3	Ja	Övriga	Ej samarb.	Ja	Nej
03 613	Arena för kultur och klass	Konstfack	Fackhögsk.	Delvis	650 000	3	Ja	Övriga	Högskola	Ja	Ej slutfört
03 665	Breddad rekrytering till Dramatiska institutet	Dramatiska institutet	Fackhögsk.	Ja	1 300 000	3	Ja	Vuxenutb.	Övriga	Ja	Ja
03 679	Insatsledare som studieguider	Södertörns högskola	Mindre univ./högsk.	Ja	888 836	3	Ja	Övriga	Övriga	Nej	Nej
03 801	Mångfald	Konstfack	Fackhögsk.	Ja	478 000	4	Ja	Övriga	Ej samarb.	Ja	Nej
03 803	Dokumentation av mångfaldsarbete i Uppsala	Uppsala univ.	Universitet	Ja	125 000	4	Ja	Övriga	Ej samarb.	Nej	Nej
03 806	Mentorsprogram vid Medicinska föreningen i Stockholm	Karolinska Institutet	Fackhögsk.	Ja	272 000	4	Ja	Studenter	Ej samarb.	Ja	Nej
03 809	"Lär en lärare"	Stockholms univ.	Universitet	Ja	438 500	4	Ja	Övriga	Ej samarb.	Nej	Nej
03 810	Studenter utan mall	Linköpings tekniska högskola	Universitet	Ja	121 000	4	Ja	Övriga	Ej samarb.	Nej	Nej
KATEGORI 5: Högskoleledda förberedande utbildningar											
02 003	College för alla: Rekryteringsinsatser för nya grupper i Umeåregionen och norra Sverige	Umeå univ.	Universitet	Ja	1 550 000	1	Nej	Utanför utb.syst.	Övriga	Nej	Ja
02 067	Collegeutbildning vid Malmö högskola i samverkan med kommuner i Skåne	Malmö Högskola	Mindre univ./högsk.	Ja	3 152 500	1	Ja	Utanför utb.syst.	Övriga	Nej	Ja
02 073	Rekrytering till universitet och högskola via fria studier (RUHFS)	Lunds univ.	Universitet	Ja	3 380 000	1	Ja	Utanför utb.syst.	Övriga	Nej	Ja
02 119	Breddad rekrytering till utbildningar inom bygg, energi och miljö	Mälardalens högskola	Mindre univ./högsk.	Ja	715 000	1	Ja	Studenter	Ej samarb.	Ja	Ja
02 316	Bryggan nr 2	Mälardalens högskola	Mindre univ./högsk.	Ja	2 600 000	2	Ja	Vuxenutb.	Övriga	Nej	Ja
02 328	Samverkan mellan högskolan i Borås och stadsdelen Biskopsgården i Göteborg	Högskolan i Borås	Mindre univ./högsk.	Ja	4 000 000	2	Nej	Utanför utb.syst.	Övriga	Nej	Nej
02 398	Breddad rekrytering till Danshögskolan	Danshögskolan	Fackhögsk.	Ja	2 795 000	2	Ja	Utanför utb.syst.	Ej samarb.	Ja	Ja
02 489	Collegeår vid Högskolan i Jönköping	Högskolan i Jönköping	Mindre univ./högsk.	Ja	1 183 000	2	Ja	Utanför utb.syst.	Övriga	Nej	Ej uppgift
02 520	Förberedelseåret - ett samarbete mellan Högskolan i Dalarna och Dalafolkhögskolan	Högskolan i Dalarna	Mindre univ./högsk.	Ja	832 000	2	Ja	Vuxenutb.	Övriga	Nej	Ja
03 811	Gishro dbeth saubo: Bron till högskolan	Mälardalens högskola	Mindre univ./högsk.	Ja	545 130	4	Ja	Studenter	Övriga	Nej	Nej
KATEGORI 6: Andra förberedande utbildningar											
02 015	Universitetssamarbetet i Växjö	Komvux i Växjö	Vuxenutbildning	Ja	1 732 841	1	Nej	Vuxenutb.	Högskola	Nej	Ja
02 034	Högskoleprep i Norrtälje	Komvux i Norrtälje	Vuxenutbildning	Ja	300 000	1	Nej	Vuxenutb.	Högskola	Nej	Nej
02 166	Mångfaldskurs - Nya grupper till högskolan	Eslövs folkhögskola	Vuxenutbildning	Ja	1 756 000	1	Ja	Vuxenutb.	Högskola	Nej	Ja
02 393	Skilda världar	Folkuniv.et	Vuxenutbildning	Ja	504 744	2	Ja	Elever	Högskola	Nej	Nej
02 491	Collegekurs	Arbetarrörelsens folkhögskola	Vuxenutbildning	Ja	850 000	2	Nej	Utanför utb.syst.	Högskola	Ja	Ja
02 498	College i Helsingborg	Folkuniv.et	Vuxenutbildning	Ja	519 889	2	Ja	Utanför utb.syst.	Högskola	Nej	Ja
02 505	FlexCollege i Kristianstad och Höör	Folkuniv.et	Vuxenutbildning	Delvis	762 485	2	Ja	Utanför utb.syst.	Högskola	Nej	Ej slutfört
02 512	Pedagogiskt collegeår - breddad rekrytering till lärarutbildningarna	Vuxenutbildningen i Mölndal	Vuxenutbildning	Ja	783 000	2	Ja	Utanför utb.syst.	Högskola	Ja	Ja
02 516	Gefyra - Rekryteringsdelen	Folkuniv.et	Vuxenutbildning	Ja	410 000	2	Ja	Utanför utb.syst.	Högskola	Ja	Ej uppgift
02 549	"Bryggan" - Vägen till högskolan!	Åsa folkhögskola	Vuxenutbildning	Ja	732 375	2	Ja	Vuxenutb.	Högskola	Nej	Ja

Darfenr	Namn	Huvudman	Typ av huvudman	Genomförande	Utbetalt belopp	Omgång	Nytt projekt	Målgrupp	Samarbetspartner	Ämnesanknytning	Fortlevnad
03 715	Studiestöd vid Norrtälje biblioteksverksamhet riktad till elever och studenter i Norrtälje för ökad rekrytering från underrepresenterade grupper	Norrtälje stadsbibliotek	Övriga huvudmän	Ja	790 000	3	Ja	Vuxenutb.	Högskola	Nej	Nej
03 718	Lärande mötesplats för samisk (regional) utveckling	Lapplands kommunalförbund	Övriga huvudmän	Ja	950 000	3	Ja	Utanför utb.syst.	Högskola	Nej	Nej
03 728	BUS - Basårsutbildning med förstärkt språkundervisning	Arbetsarrörelsens folkhögskola	Vuxenutbildning	Ja	350 000	3	Nej	Utanför utb.syst.	Övriga	Nej	Ja
03 736	Grundutbildning för invandrare med högskoleutbildning/hög studiekapacitet för att främja rekrytering till högskolestudier eller komplettering	Vuxenutbildningen i Marks kommun	Vuxenutbildning	Ja	1 820 000	3	Ja	Utanför utb.syst.	Högskola	Nej	Ja
KATEGORI 7: Antagningsprojekt											
02 032	Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildningen med fokus på mångkultur	Malmö Högskola	Mindre univ./hgsk.	Ja	390 000	1	Ja	Utanför utb.syst.	Ej samarb.	Ja	Nej
02 146	Intervjuantagning till läroprogrammen i Norrköping och Linköping	Linköpings univ.	Universitet	Ja	728 000	1	Nej	Övriga	Ej samarb.	Ja	Nej
02 159	Validering av barnskötares faktiska kompetens samt rekrytering av studerande	Uppsala univ.	Universitet	Ja	561 600	1	Ja	Utanför utb.syst.	Övriga	Ja	Ja
03 623	Breddad rekrytering av gymnasielärare med inriktning mot yrkesämnen genom validering	Göteborgs univ.	Universitet	Ja	959 400	3	Ja	Utanför utb.syst.	Ej samarb.	Ja	Ja
03 693	Forum för rekrytering av yrkeslärare	Umeå univ.	Universitet	Ja	1 950 000	3	Ja	Utanför utb.syst.	Övriga	Ja	Ja
Ej genomförda projekt											
02 071	Breddad rekrytering till läkarprogrammet vid Sahlgrenska Akademien i Göteborg	Göteborgs univ.	Universitet	Nej		1	Nej	Elever	Ej samarb.	Ja	Ej slutfört
	Behörighetsgivande introduktionskurs till högskolestudier för utländska akademiker	Högskolan i Gävle	Mindre univ./hgsk.	Nej		1	Ja	Utanför utb.syst.	Ej samarb.	Nej	Ej slutfört
02 318	Tre projekt vid de naturvetenskapliga och medicinska fakulteterna och LTH vid Lunds universitet	Lunds univ.	Universitet	Nej		2	Nej	Elever	Ej samarb.	Ja	Ej slutfört
02 334	Med högskolan i sikte	S:t Botvids gymnasium	Gymnasieskola	Nej		2	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ej slutfört
02 381	Familjestöd - ett sätt att motverka snedrekrytering till högre studier	Sannerudsskolan	Gymnasieskola	Nej	192 336	2	Ja	Elever	Ej samarb.	Nej	Ej slutfört
02 470	Breddad rekrytering av gymnasielärare med inriktning mot yrkesämnen genom validering	Göteborgs univ.	Universitet	Nej		2	Ja	Utanför utb.syst.	Ej samarb.	Ja	Ej slutfört
03 703	"Ge fler arbetargrabbar en chans" - Bättre självbild ger ökad motivation till högre studier	Munkebäcksgymnasiet	Gymnasieskola	Nej	62 000	3	Ja	Elever	Högskola	Nej	Ej slutfört

* Grundskola.

Bilaga 4. Förteckning över personer som intervjuats

Följande personer har kontaktats för intervju vid ett personligt möte eller via telefon. I några fall har kommunikationen skett med hjälp av e-post. När kommunikationen har skett via telefon eller e-post anges detta. Alla intervjuer har genomförts under mars-maj 2006 av Emil Bertilsson, Donald Broady, Mikael Börjesson, Märit Gunneriusson Karlström, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran och Ingrid Nordqvist.

Rekryteringsdelegationen

Erik Nilsson, skolborgarråd i Stockholm, ordförande, Rekryteringsdelegationen (2006-02-03)

Kristina Julin, avdelningsdirektör vid Planeringsavdelningen, SLU, kanslichef, Rekryteringsdelegationen (2006-02-03)

Jean Hudson, professor i engelska inom IMER (Internationell Migration och Etniska Relationer), Malmö högskola. (2006-03-31)

Kristina Julin, avdelningsdirektör vid Planeringsavdelningen, SLU (2006-04-18)

Ingrid Unemar Öst, doktorand i pedagogik vid Örebro universitet (2006-04-12)

Michel Wlodarczyk, generalsekreterare för Folkuniversitetet (2006-04-04)

02 003 College för alla – Rekryteringsinsatser för nya grupper i Umeåregionen och norra Sverige

Ingemar Ericson, planeringschef, Umeå universitet (2006-04-07)

Peter Sedlacek, pensionerad kanslichef, Umeå universitet (2006-04-07)

Mathias Norqvist, lärare vid Folkuniversitetet, Umeå (2006-04-07)

Lena Kaev, enhetschef, Utbildningscentrum, Umeå kommun (2006-04-07)

Sylvia Benckert, f.d. medlem av Collegerådet (universitetslektor, programansvarig för fysikerprogrammet, Umeå universitet) (2006-04-07)

Lena Adolfsson, f.d. projektledare, (i dag lärare vid Minervaskolan, Umeå) (2006-04-07)

Sverker Sörlin, f.d. ordförande i Folkuniversitetet i Norrlands styrelse (professor i miljöhistoria) (telefonintervju, 2006-05-08)

02 022 Karolinska Institutets forskargymnasium i Tensta

Göran Elinder, professor, projektledare (2006-05-08)

Hassan Samadi, läkare, projektledare (2006-05-31)

02 032 Breddad rekrytering till sjuksköterskeutbildningen med fokus på mångkultur

Charlotte Stölten, projektledare, Malmö högskola, (enhetschef Hälsa och samhälle) (2006-03-31)

02 067 Collegeutbildning vid Malmö högskola

Per-Olof Glantz, pensionerad rektor för Malmö högskola (2006-03-30)

Ingrid Perulf, rektor för Komvux Kronborg, Malmö stad (2006-03-30)

Carl-Gustav Carlsson, chef för studieadministrativa avdelningen, Malmö högskola (2006-03-30)

Viveca Serder, projektledare, (koordinator för kvalitets- och utvecklingsfrågor, Malmö högskola) (2006-03-30)

Patricia Staaf, kursansvarig, (i dag enhetschef, internationell emigration och etniska relationer, Malmö högskola) (2006-03-30)

02 078 Textverkstaden vid Växjö universitet

Jan Einarsson, professor i nordiska språk (2006-03-28)

Maria Lindgren, universitetslektor i nordiska språk, föreståndare för Textverkstaden (2006-03-28)

Christina Lindsten, fil.mag., texthandledare på Textverkstaden (2006-03-28)

Malin Blom, utbildningssamordnare (telefonintervju, maj 2006)

Joacim Larsson, doktorand (2006-03-28)

Jacob Ejeson, representant för Studentkåren vid tiden för projektet (e-post, 2006-03-14)

02 109 Introduktionskurs i matematik inför högskolestudier inom teknik och naturvetenskap, under åk 3 i gymnasieskolan. Voxnadalens gymnasium

Elisabeth Brevner, biträdande rektor för Vuxenutbildningen i Ovanåkers kommun (2006-04-03)

Göran Wänglöf, lärare i matematik på Voxnadalens gymnasium under projekttiden (telefon, april 2006)

02 166 Mångfaldskurs – Nya grupper till högskolan

Lars Tengberg, lärare vid Eslöv folkhögskola (2006-03-30)

Finn Lorentz, rektor för Eslöv folkhögskola (2006-03-30)

Johanna Sundberg, pedagogisk samordnare vid Eslöv folkhögskola (2006-03-30)

Sanimir Resic, mångfaldshandläggare, (i dag prefekt vid institutionen för Öst- och Centraleuropastudier, Lunds universitet) (2006-03-31)

Arne Ardeberg, prorektor, Lunds universitet, (i dag professor vid institutionen för astrofysik, Lunds universitet) (2006-03-31)

Carl-Gustav Carlsson, chef för studieadministrativa avdelningen, Malmö högskola (2006-03-30)

02 201 Vår framtid

Geronomi Unia, projektledare, Studiecetrum Rinkeby (2006-03-07)

Johanna Granqvist, utbildningssamordnare, Studiecetrum Rinkeby (2006-03-24)

02 208 Studentstöd för mångfald

Rolf Appelqvist, prefekt, projektledare, Högskolan i Borås (2006-03-22)

Kerstin Holmeros-Skoglund, universitetsadjunkt, Högskolan i Borås (2006-03-22)

Ingela Högberg, universitetsadjunkt, Högskolan i Borås (2006-03-22)

Pär Larsson, universitetsadjunkt, Högskolan i Borås (2006-03-22)

Peter Sigrén, universitetsadjunkt, Högskolan i Borås (2006-03-22)

02 311 Breddad rekrytering – Huddingegymnasiet i samarbete med Karolinska Institutet

Ylva Lokander, skolledare på Huddingegymnasiet (2006-04-06)

Sofia Traneus, forskare och lärare vid Karolinska Institutet (2006-04-06)

Jan Palmblad, professor vid Karolinska Institutet (2006-04-07)

Caroline Olsson, koordinatör för likabehandling av studenter och breddad rekrytering vid Karolinska Institutet. (2006-04-27)

Anna-Clara Olsson vikarierande koordinatör för likabehandling av studenter och breddad rekrytering vid Karolinska Institutet (2006-04-27)

02 337 Vilja Våga Välja

Monica Söderman, projektledare, utbildningsförvaltningen i Stockholm (2006-03-13)

Rune Persson, projektledare, lärare Omvårdnadsprogrammet, S:t Görans gymnasium (2006-03-27)

Monica Sydhoff, projektledare, lärare Barn- och fritidsprogrammet, S:t Görans gymnasium (2006-03-23)

Margot Hammarsten, lärare Barn- och fritidsprogrammet, S:t Görans gymnasium (2006-03-23)

Kristina Ivri, lärare Omvårdnadsprogrammet, S:t Görans gymnasium (2006-03-27)

Anita Westin, lärare Omvårdnadsprogrammet, S:t Görans gymnasium (2006-03-27)

02 359 Breddad rekrytering vid Karolinska Institutet

Caroline Olsson, koordinatör för likabehandling av studenter och breddad rekrytering vid Karolinska Institutet (2006-04-27)

Anna-Clara Olsson, vikarierande koordinatör för likabehandling av studenter och breddad rekrytering vid Karolinska Institutet (2006-04-27)

Jan Palmblad, professor vid Karolinska Institutet (2006-04-07)

02 379 Språkcentrum vid Lärarhögskolan i Stockholm

Helena Frisell, universitetsadjunkt (2006-05-09)

Siv Asarnoj, universitetslektor i specialpedagogik (2006-05-09)

03 654 Rekrytering och Mångfald

Mohamed Elabed, projektledare, Stockholms universitets studentkår (2006-05-04)

03 806 Mentorskapsprogram vid Medicinska Föreningen i Stockholm

Raffaella M. Öckinger, ordförande i Medicinska Föreningen (2006-04-28)

Sunčana Smolić, projektledare (2006-05-30)

Nätverket för språkverkstäder

Kerstin Lindbom, f d enhetschef, Lunds universitet (e-post, 2006-04-18)

Gunilla Waldenström, universitetsadjunkt och studierektor, Linköpings universitet (telefonintervju, maj 2006)

Rudi Bjerregaard, projektledare och språkkonsult, Stockholms universitet (telefonintervju, maj 2006)

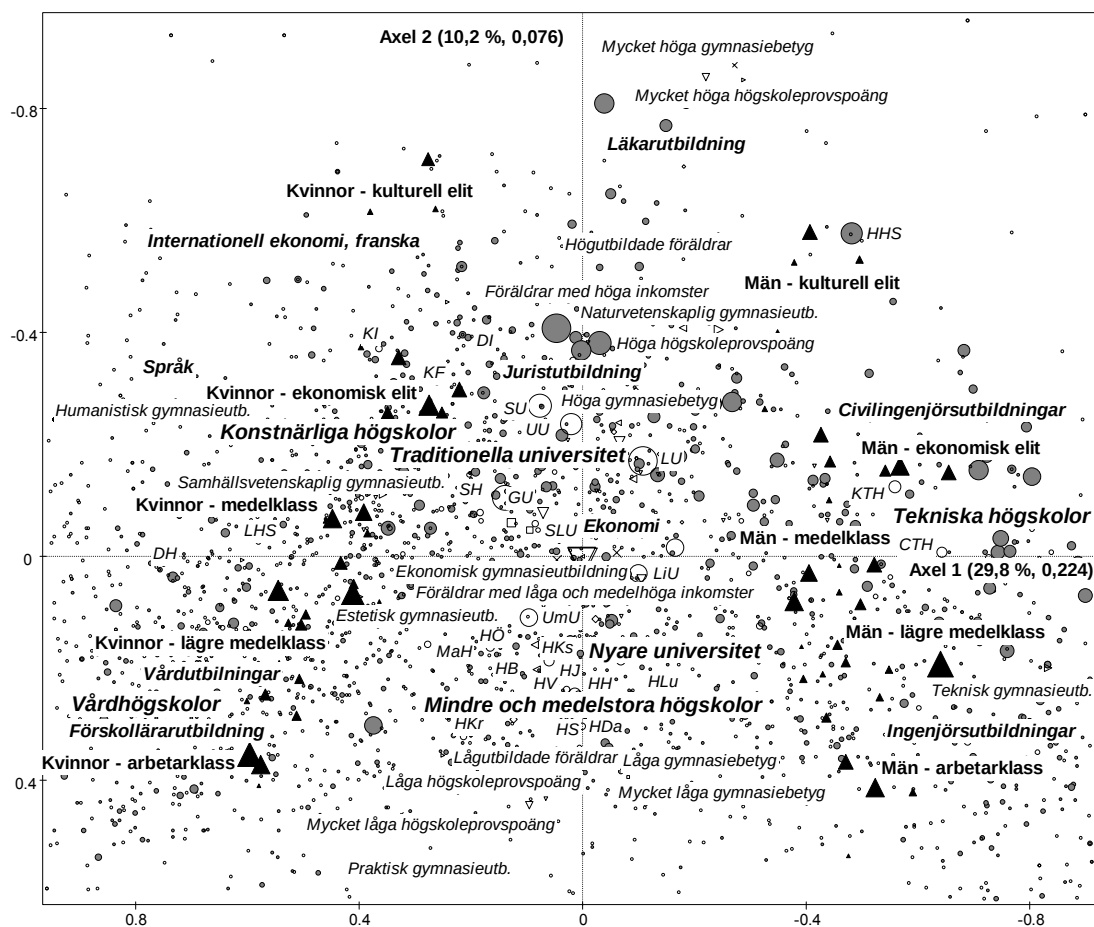
Bilaga 5. Rekrytering till svensk högre utbildning 1998

Det svenska högskolefältet

Tabell 3. Högskolor 1993-1998

Förkortning	Namn	Förkortning	Namn
BIH	Blekinge Internationella Hälsohögskola	KTH	Kungl. Tekniska högskolan
BV	Bohusläns vårdhögskola	KVH	Kalmar läns vårdhögskola
CTH	Chalmers tekniska högskola	LHK	Vårdhögskolan Kristianstad
DH	Danshögskolan	LHS	Lärarhögskolan i Stockholm
DI	Dramatiska institutet	LiU	Linköpings universitet
EH	Ersta högskola	LU	Lunds universitet
ES	Ericastiftelsen	MaH	Malmö högskola
GI	Grafiska institutet	MdH	Mälardalens högskola
GSs	Gammelkroppa skogsskola	MH	Mitthögskolan
GU	Göteborgs universitet	OH	Operahögskolan i Stockholm
HB	Högskolan i Borås	RKS	Röda korsets högskola
HBD	Vårdhögskolan Boden	SH	Södertörns högskola
Hda	Högskolan Dalarna	SHS	Sophiahemmets sjuksköterskehögskola
HH	Högskolan i Halmstad	SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
HHJ	Hälsohögskolan i Jönköping	SMH	Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
HHS	Handelshögskolan i Stockholm	SMI	Stockholms Musikpedagogiska Institut
HHV	Hälsohögskolan i Värmland	SSS	Stiftelsen Stora Sköndal
HiG	Högskolan i Gävle	SU	Stockholms universitet
HIS	Hälsohögskolan i Stockholm	SV	Hälsohögskolan Väst, Skövde
HJ	Högskolan i Jönköping	TH	Teaterhögskolan i Stockholm
HK	Högskolan i Kalmar	THS	Teologiska Högskolan, Stockholm
HK/R	Högskolan i Karlskrona/Ronneby	UmU	Umeå universitet
HKr	Högskolan Kristianstad	UU	Uppsala universitet
HKs	Högskolan i Karlstad	VE	Vårdhögskolan i Eskilstuna
HLU	Luleå tekniska universitet	VF	Vårdhögskolan Falun
HS	Högskolan i Skövde	VG	Vårdhögskolan Gävle
HT/U	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	VGÖ	Vårdhögskolan i Göteborg
HU	Hälsouniversitetet i Östergötland	VH	Vårdhögskolan i Halland
HUM	Hälsohögskolan i Umeå	VHB	Vårdhögskolan i Borås
HV	Högskolan i Växjö	VHM	Vårdhögskolan i Malmö
HVV	Hälsohögskolan Väst i Vänersborg	VHU	Vårdhögskolan i Uppsala
HÖ	Högskolan i Örebro	VHV	Vårdhögskolan i Växjö
IH	Idrottshögskolan i Stockholm	VHÖ	Vårdhögskolan i Örebro
IMH	Musikhögskolan Ingesund	VLH	Vårdhögskolan Lund/Helsingborg
JTI	Johannelunds teologiska högskola	VSÖ	Vårdhögskolan i Sundsvall/Örnsköldsvik
KF	Konstfack	VVÄ	Vårdhögskolan i Västerås
KI	Karolinska Institutet	VÖS	Vårdhögskolan i Östersund
KKH	Kungl. Konsthögskolan	ÖMS	Örebro Missionsskola

Figur 16. Det svenska högskolefältet 1998, 32 sociala grupper uppdelade efter kön, 1 366 utbildningar, planet av axel 1 och 2.

Aktiva variabler:

- ▲ Sociala grupper (här uppdelade efter studenternas kön).
- Högskoleutbildningar.

Supplementära variabler:

- ◇ föräldrarnas högsta utbildningsnivå
- ▷ studenternas gymnasieutbildning
- ◁ föräldrarnas sammanräknade inkomst
- studenternas gymnasiebetyg
- × studenternas högskoleprovspoäng

Storleken på symbolerna är proportionerlig med antalet individer de omfattar.

Tabell 4. Nationell härkomst per lärosäte (minst hundra studenter), endast studenter under 35 år, höstterminen 1998.

Position	Studentens födelseland			Studenten och föräldrarnas födelseland*											Första generationens invandare****
	N	Född i Sverige	N	N	Utläresstudenter*	N	Svenskt ursprung**	N	Adopterade***	N	Andra generations invandare****	N	Första generationens invandare****	N	
1	DI	245 71,8	DH	125 17,6	DI	245 20,8	DI	245 69,8	ESH	342 3,8	SH	3 916 7,5	DH	125 16,0	
2	DH	125 76,0	KI	4 339 14,7	KTH	11 494 9,6	DH	125 74,4	IMH	158 3,2	MdH	7 795 5,6	KI	4 339 13,2	
3	KTH	11 494 80,5	SH	3 916 14,0	HJ	4 836 9,0	KTH	11 494 75,8	SH	3 916 3,1	SU	21 759 5,6	SH	3 916 10,9	
4	KI	4 339 82,0	RKS	261 10,7	KKH	182 7,1	SH	3 916 76,1	RKS	261 2,7	HHS	1 421 5,6	KTH	11 494 8,6	
5	SH	3 916 83,6	MdH	7 795 10,1	HHS	1 421 6,7	KI	4 339 76,8	SV	548 2,4	KKH	182 5,5	MdH	7 795 8,5	
6	HJ	4 836 85,8	KTH	11 494 9,9	DH	125 6,4	HHS	1 421 81,1	KF	553 2,4	VHB	443 5,4	RKS	261 8,0	
7	RKS	261 85,8	SU	21 759 9,0	UU	21 684 4,9	KKH	182 81,3	LHS	3 272 2,3	SHS	205 5,4	SU	21 759 7,1	
8	HHS	1 421 86,7	SHS	205 8,8	HLu	7 032 4,9	RKS	261 81,6	KKH	182 2,2	KI	4 339 5,2	VG	500 7,0	
9	KKH	182 86,8	ESH	342 8,8	HV	6 414 4,4	SU	21 759 82,3	HHS	1 421 2,1	HS	2 641 4,8	SHS	205 6,8	
10	UU	21 684 87,0	HS	2 641 8,7	LU	27 619 4,3	MdH	7 795 82,4	HS	2 641 2,0	KF	553 4,7	HHJ	1 500 6,7	
11	LU	27 619 87,6	MaH	4 698 8,3	HDa	4 117 4,1	HJ	4 836 82,7	SHS	205 2,0	KTH	11 494 4,7	HS	2 641 6,7	
12	HS	2 641 87,9	HHJ	1 500 8,1	HÖ	6 951 3,8	HS	2 641 83,2	SU	21 759 1,9	HB	3 605 4,6	DI	245 6,5	
13	SU	21 759 87,9	LU	27 619 8,1	CTH	7 863 3,8	ESH	342 83,9	MaH	4 698 1,9	MaH	4 698 4,5	MaH	4 698 6,4	
14	MdH	7 795 88,0	UU	21 684 8,1	SMH	728 3,7	UU	21 684 84,1	SMH	728 1,8	LHS	3 272 4,5	UU	21 684 6,4	
15	ESH	342 88,3	GU	25 142 8,0	SLU	3 819 3,6	LU	27 619 84,2	LU	27 619 1,8	ESH	342 4,4	LU	27 619 6,3	
16	CTH	7 863 88,8	VG	500 8,0	RKS	261 3,4	SHS	205 84,4	GU	25 142 1,7	RKS	261 4,2	CTH	7 863 6,3	
17	GU	25 142 89,1	CTH	7 863 7,4	HS	2 641 3,4	GU	25 142 85,3	HVV	520 1,7	GU	25 142 3,7	GU	25 142 6,3	
18	SMH	728 89,6	DI	245 7,3	VHV	477 3,4	CTH	7 863 85,8	HT/U	2 947 1,7	HT/U	2 947 3,5	HB	3 605 5,7	
19	SHS	205 89,8	HB	3 605 6,9	KI	4 339 3,3	MaH	4 698 86,5	UU	21 684 1,7	LU	27 619 3,5	VHB	443 5,4	
20	HÖ	6 951 89,9	SMH	728 6,7	UmU	16 849 3,3	HB	3 605 86,7	HKs	7 724 1,7	HK/R	2 816 3,4	HK/R	2 816 5,1	
21	HLu	7 032 90,1	HK/R	2 816 6,7	SU	21 759 3,1	HÖ	6 951 86,7	MdH	7 795 1,6	HÖ	6 951 3,2	HiG	4 495 5,1	
22	HV	6 414 90,2	HHS	1 421 6,6	HH	3 969 3,0	VHB	443 87,4	HV	6 414 1,6	CTH	7 863 3,1	ESH	342 5,0	
23	HHJ	1 500 90,4	HT/U	2 947 6,6	ESH	342 2,9	SMH	728 87,9	DH	125 1,6	VF	357 3,1	SMH	728 4,9	
24	UmU	16 849 90,6	HiG	4 495 6,5	LiU	16 676 2,9	LHS	3 272 88,0	HÖ	6 951 1,6	HH	3 969 3,1	HT/U	2 947 4,9	
25	LiU	16 676 90,9	SV	548 6,4	GU	25 142 2,9	HLu	7 032 88,0	HK/R	2 816 1,5	HJ	4 836 3,0	HÖ	6 951 4,7	
26	MaH	4 698 90,9	VHB	443 6,3	SH	3 916 2,4	HV	6 414 88,1	HLu	7 032 1,5	HiG	4 495 2,9	LiU	16 676 4,7	
27	HDa	4 117 91,0	HÖ	6 951 6,3	HiG	4 495 2,4	HT/U	2 947 88,2	KI	4 339 1,5	UU	21 684 2,9	UmU	16 849 4,7	
28	HiG	4 495 91,2	LHS	3 272 6,3	HKs	7 724 2,1	LiU	16 676 88,2	MH	9 743 1,5	HKr	4 581 2,9	BIH	472 4,7	
29	HB	3 605 91,3	LiU	16 676 6,2	IMH	158 1,9	KF	553 88,2	LiU	16 676 1,5	IH	580 2,8	HHS	1 421 4,5	
30	HH	3 969 91,4	BIH	472 6,1	MdH	7 795 1,9	HiG	4 495 88,3	HJ	4 836 1,5	SV	548 2,7	VF	357 4,5	
Totalt 264 197 89,1 7,4 3,5 85,6 1,6 3,5 5,7															

* Uppgift om födelseland saknas. Saknas uppgift om födelseland för studenten saknas automatiskt födelseland för föräldrarna. Den tredje kolumnen för studenten återkommer som en femte kolumn för studenten och föräldrarnas födelseland (visas ej i tabellen).

** Student född i Sverige, minst en förälder född i Sverige.

*** Student född utomlands, minst en förälder född i Sverige.

**** Student född i Sverige, ingen förälder född i Sverige (inklusive ej uppgift om föräldrarnas födelseland).

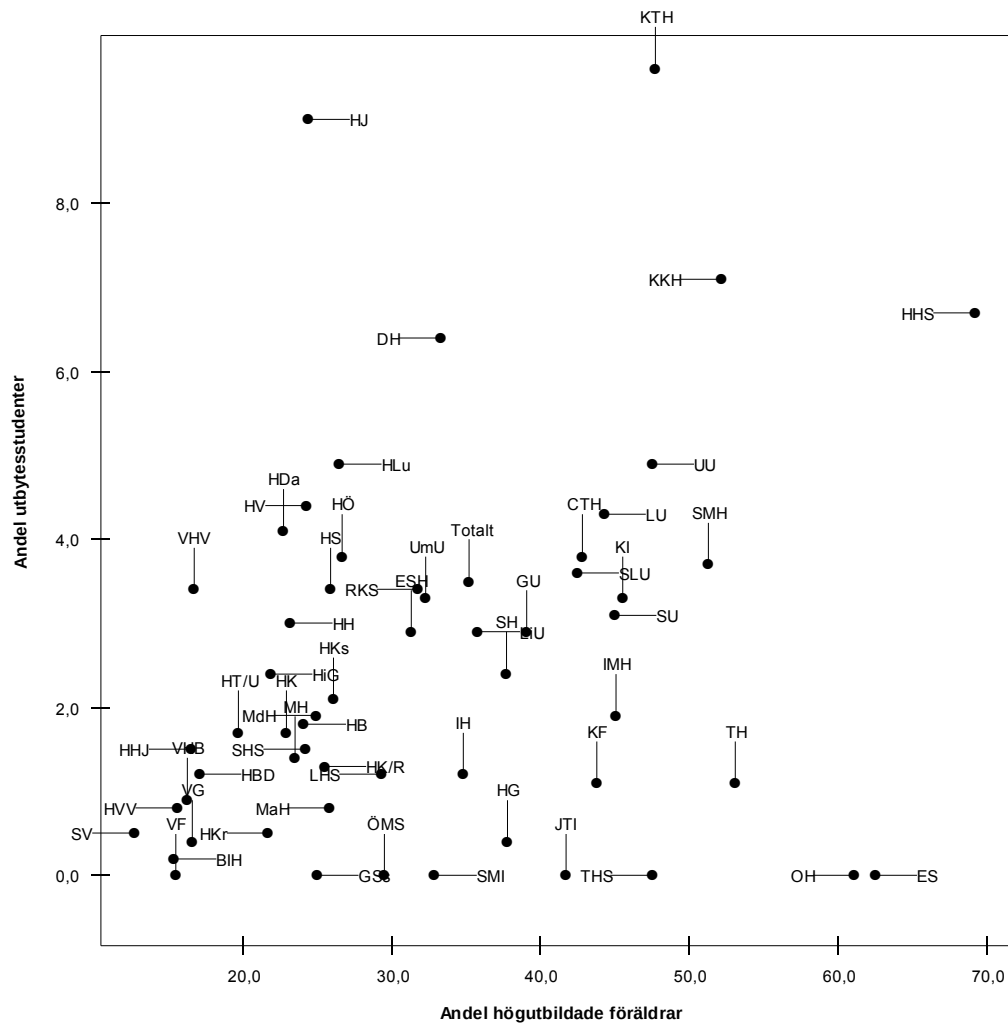
***** Student född utomlands, ingen förälder född i Sverige (inklusive ej uppgift om föräldrarnas födelseland).

Tabell 5. Utrikes födda och total folkmängd per län 2001.

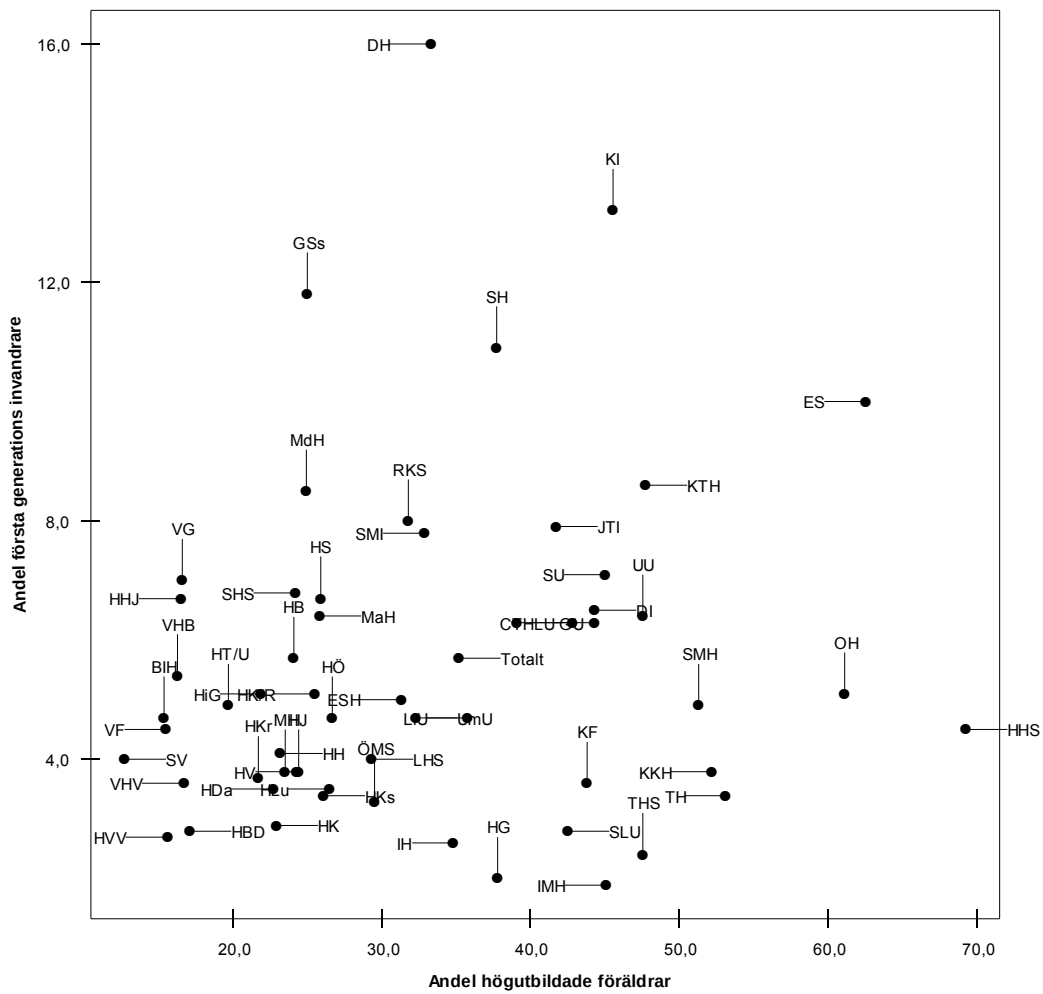
Län	Utrikes födda	Folkmängd	Andel utrikes födda	Län	Utrikes födda	Folkmängd	Andel utrikes födda
01 Stockholms län	329 067	1 838 882	17,9	14 Västra Götalands län	181 487	1 500 857	12,1
03 Uppsala län	33 709	296 627	11,4	17 Värmlands län	19 306	273 933	7,0
04 Södermanlands län	30 340	257 220	11,8	18 Örebro län	26 742	273 137	9,8
05 Östergötlands län	37 102	412 363	9,0	19 Västmanlands län	34 320	257 957	13,3
06 Jönköpings län	32 765	327 824	10,0	20 Dalarnas län	17 146	277 010	6,2
07 Kronobergs län	16 292	176 582	9,2	21 Gävleborgs län	16 337	278 171	5,9
08 Kalmar län	15 076	234 697	6,4	22 Västernorrlands län	11 900	245 078	4,9
09 Gotlands län	2 226	57 412	3,9	23 Jämtlands län	5 245	128 586	4,1
10 Blekinge län	10 852	150 017	7,2	24 Västerbottens län	13 538	254 818	5,3
12 Skåne län	152 187	1 136 571	13,4	25 Norrbottens län	18 730	254 733	7,4
13 Hallands län	23 607	276 653	8,5	Riket	1 027 974	8 909 128	11,5

Källa: SCB, <http://www.scb.se/>. Sök under statistikdatabaser/befolkning.

Figur 17. Lärosäten 1998 karakteriserade av andel utbytesstudenter och av andelen studenter med högutbildade föräldrar.

Figur 18. Lärosäten 1998 karakteriserade av andelen studenter som är första generationens invandrare och av andelen studenter med högutbildade föräldrar.

Tabell 6. Lärosätenas geografiska rekrytering, 1998, studenter under 35 år.

Lärosäte	N	Samma län	Annat län	Ej uppg.	Totalt	N (endast m. uppgift)	Samma län	Annat län
SLU	3 819	6,9	75,6	17,4	100,0	3 154	8,4	91,6
IMH	158	13,9	67,7	18,4	100,0	129	17,1	82,9
HG	252	13,9	63,5	22,6	100,0	195	17,9	82,1
UU	21 684	18,3	63,0	18,7	100,0	17 626	22,5	77,5
HVV	520	20,2	46,7	33,1	100,0	348	30,2	69,8
LiU	16 676	25,6	58,1	16,4	100,0	13 947	30,6	69,4
HV	6 414	25,5	56,2	18,2	100,0	5 244	31,2	68,8
MdH	7 795	25,4	53,7	20,9	100,0	6 168	32,1	67,9
SMH	728	23,8	49,7	26,5	100,0	535	32,3	67,7
HK/R	2 816	27,6	57,6	14,8	100,0	2 399	32,4	67,6
HKr	4 581	27,8	56,8	15,3	100,0	3 878	32,9	67,1
MH	9 743	27,2	54,3	18,4	100,0	7 947	33,4	66,6
KF	553	22,4	43,4	34,2	100,0	364	34,1	65,9
HS	2 641	29,0	52,5	18,5	100,0	2 152	35,6	64,4
HÖ	6 951	28,8	50,6	20,6	100,0	5 518	36,3	63,7
UmU	16 849	30,1	51,1	18,8	100,0	13 682	37,1	62,9
IH	580	31,9	52,9	15,2	100,0	492	37,6	62,4
VHV	477	28,5	43,6	27,9	100,0	344	39,5	60,5
DI	245	18,4	27,3	54,3	100,0	112	40,2	59,8
HK	4 519	34,1	50,2	15,6	100,0	3 812	40,5	59,5
HT/U	2 947	33,2	47,8	19,0	100,0	2 387	41,0	59,0
CTH	7 863	34,7	49,5	15,9	100,0	6 616	41,2	58,8
HH	3 969	33,7	48,1	18,2	100,0	3 247	41,2	58,8
GU	25 142	32,3	45,2	22,4	100,0	19 502	41,7	58,3
KKH	182	25,3	34,6	40,1	100,0	109	42,2	57,8
HB	3 605	33,7	45,9	20,4	100,0	2 868	42,4	57,6
HKs	7 724	35,0	46,6	18,4	100,0	6 300	42,9	57,1
HHJ	1 500	34,5	43,2	22,3	100,0	1 166	44,4	55,6
Hlu	7 032	35,9	43,6	20,5	100,0	5 591	45,2	54,8
ESH	342	31,3	32,2	36,5	100,0	217	49,3	50,7
VHB	443	34,1	35,0	30,9	100,0	306	49,3	50,7
Had	4 117	39,4	40,2	20,4	100,0	3 276	49,5	50,5
LU	27 619	40,9	40,4	18,7	100,0	22 461	50,3	49,7
HiG	4 495	39,8	39,1	21,1	100,0	3 548	50,4	49,6
SV	548	38,5	37,8	23,7	100,0	418	50,5	49,5
HJ	4 836	39,2	38,1	22,7	100,0	3 737	50,7	49,3
KI	4 339	37,5	32,6	29,9	100,0	3 043	53,5	46,5
LHS	3 272	41,1	33,7	25,2	100,0	2 448	54,9	45,1
VG	500	41,0	32,8	26,2	100,0	369	55,6	44,4
HHS	1 421	44,3	34,0	21,7	100,0	1 113	56,6	43,4
BIH	472	46,0	34,5	19,5	100,0	380	57,1	42,9
KTH	11 494	48,8	27,4	23,8	100,0	8 757	64,0	36,0
RKS	261	46,0	24,9	29,1	100,0	185	64,9	35,1
VF	357	44,8	23,0	32,2	100,0	242	66,1	33,9
SU	21 759	50,1	25,1	24,8	100,0	16 358	66,6	33,4
HBD	505	45,1	20,6	34,3	100,0	332	68,7	31,3
SHS	205	47,3	21,0	31,7	100,0	140	69,3	30,7
MaH	4 698	54,8	23,1	22,1	100,0	3 661	70,4	29,6
SH	3 916	59,1	23,2	17,6	100,0	3 226	71,8	28,2
THS	123	12,2	52,8	35,0	100,0	80	18,8	81,3
DH	125	18,4	44,8	36,8	100,0	79	29,1	70,9
ÖMS	91	14,3	57,1	28,6	100,0	65	20,0	80,0
TH	88	29,5	37,5	33,0	100,0	59	44,1	55,9
SMI	77	18,2	39,0	42,9	100,0	45	8,9	91,1
JTI	63	6,3	65,1	28,6	100,0	44	31,8	68,2
OH	39	25,6	46,2	28,2	100,0	28	35,7	64,3
GSs	17	11,8	58,8	29,4	100,0	12	16,7	83,3
ES	10	0,0	40,0	60,0	100,0	4	0,0	100,0
Totalt	264 197	34,2	45,4	20,3	100,0	210 465	43,0	57,0

Bilaga 6. Analys av projekt som finansierats av Rekryteringsdelegationen

Rummet av projekt finansierade av Rekryteringsdelegationen

Grundläggande variabler och något om dess relationer

Den multipla korrespondensanalysens resultat är som alla statistiska metoders resultat beroende av de variabler som ingår i analysen. Vi har använt oss av sex aktiva²⁶² variabler som speglar skilda dimensioner av de genomförda projektens egenskaper. Dessa aktiva variabler och deras variabelvärden (modaliteter) framgår av Tabell 7.

Tabell 7. Aktiva variabler i den multipla korrespondensanalysen av projekten.

Variabel	Variabelvärden	Antal	Andel	Variabel	Variabelvärden	Antal	Andel
Huvudman	Universitet	31	30,7	Projekttyp	Information	49	48,5
	Fackhögskolor	14	13,9		Högskoleorienterad undervisning	16	15,8
	Mindre univ./högsk	24	23,8		Antagning	5	5,0
	Vuxenutb.	12	11,9		College/Introduktionskurs	11	10,9
	Grund- el gymnasieskola	16	15,8		Språkverkstad/Studentstöd	11	10,9
	Övriga	4	4,0		Övrigt	9	8,9
	Total	101	100,0		Total	101	100,0
Samarbete	Ej samarbete	33	32,7	Ämnesanknytning	Nej	59	58,4
	Universitet/högskola	34	33,7		Ja	42	41,6
	Grund- el gymnasieskola	20	19,8		Total	101	100,0
	Övriga	14	13,9	Utbetalt belopp	Under 125 tkr	9	8,9
	Total	101	100,0		125-500 tkr	21	20,8
Målgrupp	Utanför utbildningssystemet	19	18,8		500-1 200 tkr	40	39,6
	Universitet/högskola	14	13,9		1 200-1 800 tkr	20	19,8
	Grund- el gymnasieskola	46	45,5		1 800 tkr och däröver	11	10,9
	Vuxenutb.	12	11,9		Total	101	100,0
	Övriga	10	9,9				
	Total	101	100,0				

En grundläggande variabel är projektens **huvudman**. Vi har klassat dessa i sex kategorier: (*traditionella och större*) *universitet*²⁶³ (31 procent), *fackhögskolor*²⁶⁴ (14 procent), *mindre universitet/högskolor*²⁶⁵ (24 procent), *vuxenutbildning*²⁶⁶ (12 procent), *gymnasieskolor*²⁶⁷ (16 procent) samt *övriga*²⁶⁸ (4 procent).²⁶⁹ Högskolor och universitet av olika slag som huvudmän

²⁶² Aktiva variabler bidrar till att upprätta det mångdimensionella rum som är den multipla korrespondensanalysens resultat. Aktiva variabler skiljs från supplementära variabler som inte påverkar strukturen, men väl placeras in i denna utifrån hur dess värden är fördelade bland individerna.

²⁶³ Gruppen omfattar universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm, Göteborg, Linköping samt Umeå.

²⁶⁴ Till denna kategori har Chalmers tekniska högskola, Danshögskolan, Dramatiska institutet, Handelshögskolan i Stockholm, Karolinska Institutet, Konstfack, Kungl. tekniska högskolan, Luleås tekniska universitet och Sveriges lantbruksuniversitet förts.

²⁶⁵ Förutom de som räknas som mindre och medelstora högskolor (Högskolan i Borås, Högskolan i Dalarna, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Skövde, Lärarhögskolan i Stockholm, Malmö högskola, Mälardalens högskola, Södertörns högskola) har även Karlstads universitet, Växjö universitet och Örebro universitet förts till denna grupp eftersom de är så unga som universitet och inte har jämförbara resurser med de övriga universiteten samt på basis av deras sociala rekrytering som mer liknar de mindre och medelstora högskolornas än de övriga universitetens.

²⁶⁶ Denna grupp sammanför Folkuniversitet (fyra projekt), folkhögskolor (fyra), komvux och annan vuxenutbildning (fyra).

²⁶⁷ Det finns även två projekt med en grundskola som huvudman.

²⁶⁸ Denna modalitet är passiv i analysen.

²⁶⁹ Vi har gjort en lite annorlunda uppdelning än Rekryteringsdelegationen. Vi har baserat andelarna på de projekt som genomförts, inte samtliga som beviljats, vilket gör en viss skillnad. Den stora skillnaden är emellertid att vi differentierat de högre lärosätena i tre kategorier, medan Rekryteringsdelegationen betraktar dessa som en enhetlig kategori. Vi har å andra sidan slagit samman de två grundskolor som är huvudmän med de fjorton gymnasieskolorna till en kategori, gymnasieskolor. Rekryteringsdelegationen har totalt något fler gymnasieskolor, arton stycken, vilket

utgör den totalt sett största kategorin, 68 procent. Detta har motiverat en uppdelning av dem i en mer differentierad indelning om tre kategorier. På så sätt kan vi separera *de traditionella universiteten* med stora mängder studenter, där de från mer bemedlade hem är överrepresenterade, och många olika utbildningar från såväl *fackhögskolorna* med en likartad social rekrytering men med ett mer specialiserat utbildningsutbud som *de mindre och medelstora högskolorna* som kan ha en viss bredd av utbildningar, men som till stor del rekryterar andra grupper än både universiteten och fackhögskolorna.

Huruvida den projektansvariga huvudmannen har samarbetat med någon och med vilken typ av annan huvudman utgör en andra variabel.²⁷⁰ Variabeln **samarbetspartner** omfattar fyra värden: *Ej samarbete* (33 procent), *Universitet/högskola* (34 procent), *Grund- el gymnasieskola* (20 procent) samt *Övriga*²⁷¹ (14 procent). Närmare två av tre projekt har alltså ett samarbete med en annan huvudman. Huruvida man samarbetar med andra eller inte är beror på vilken typ av huvudman det är frågan om (se Bilaga 6). Bland dem som inte har samarbeten är högskolor och universitet helt dominerande (samtliga 33 projekt utan samarbetspartner drivs av högskoleinstitutioner). Det är framför allt universiteten som inte bedriver samarbeten med andra (61 procent av universiteten saknar samarbeten), medan de mindre och medelstora högskolorna är mer benägna att samarbeta med andra (endast 33 procent saknar samarbeten). Omvänt gäller att samtliga vuxenutbildare och alla gymnasieskolor har samarbeten med andra utbildningsanordnare, uteslutande med institutioner för högre utbildning. (Detta är inte förvånande eftersom det stipulerades i ansökningsutlysningen att samarbeten med högskolor var nödvändigt för att ansökan skulle kunna beviljas.) Det finns små skillnader mellan vuxenutbildare och gymnasieskolor i vilka typer av högre utbildningsinstanser man samarbetar med. Skillnaderna är större bland högskoleenheterna. När universiteten samarbetar med andra är det framför allt med grund- och gymnasieskolor. Fackhögskolorna samarbetar såväl med andra fackhögskolor som med grund- och gymnasieskolor samt övriga. De mindre och medelstora högskolorna är de som har de högsta andelarna som samarbetar med de lägre utbildningsnivåerna och övriga, medan samarbeten med andra högskolor är sparsamt förekommande.

En annan aspekt av projekten är vilken **målgrupp** man riktar sig till. Målgrupper har delats upp i fem kategorier. Nästan hälften av alla projekt riktar sig till *grund- el gymnasieskola* (46 procent), följt av individer *utanför utbildningssystemet* (19 procent), studenter i *högre utbildning* (14 procent), individer i *vuxenutbildning* (12 procent) samt *övriga* (10 procent).²⁷² Målgrupp är delvis relaterat till huvudman och till huvudmannens samarbetspartner. Exempelvis är det vanligt att de som inte har någon samarbetspartner (vilket är vanligast förekommande bland de högre lärosätena) riktar sig till universitetsstudenter. Att rikta sig till grund- och gymnasieelever är frekvent bland alla huvudmän, men bland gymnasieskolor är denna kategori den enda målgruppen. De olika typerna av högre lärosäten har de mest differentierade målgrupperna, men det finns vissa intressanta skillnader. Universiteten och de mindre och medelstora högskolorna har högre andelar projekt orienterade mot individer utanför utbildningssystemet och i högskolan, medan fackhögskolorna har högst andelar för grund- och gymnasieskola samt övriga.

troligen beror på att de räknat vissa kommunala huvudmän som gymnasieskolor, och vuxenutbildare (tretton mot elva i vår klassificering), medan vi har fler högre lärosäten (69 mot 66). I jämförelse med SISTERS:s klassificering är gruppen övriga i vår klassificering mindre (fyra projekt mot något under tio projekt i SISTERS:s analyser). I övrigt har SISTER några projekt färre i varje enskild kategori (det är svårt att utläsa det exakta antalet i varje kategori eftersom resultaten presenteras i ett diagram och inte i en tabell). SISTER har som Rekryteringsdelegationen behandlat högre lärosäten som en enhetlig kategori.

²⁷⁰ Denna variabel saknas i både Rekryteringsdelegationens och SISTER:s analyser. I de flesta projekt har det varit lätt att fastställa huruvida samarbete förekommit och vilka samarbetspartnerna varit. I några fall har flera typer av samarbetspartners ingått i projektet, vi har då valt den typ av partner som verkar viktigast. Vi har för att undvika onödiga gränsdragningsproblem gjort kategorierna breda.

²⁷¹ Här finns kommuner, kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, arbetsförmedlingen, olika stadsdelar, konfessionella församlingar, Svenska Kommunalarbetsförbundet, Svenska Industritjänstemannaförbundet.

²⁷² I gruppen övriga ingår exempelvis projekt som riktar sig till personal vid högskolan.

Innehållet i projekten är i fokus i variabeln **projekttyp**. Denna variabel är den minst entydiga och kan tänkas att man kodar på många olika sätt. Vi har fastnat för följande sex kategorier: *information* (49 procent), *högskoleorienterad undervisning* (16 procent), *språkverkstäder/studentstöd* (11 procent), *college/introduktionskurs* (11 procent), *antagning* (5 procent) samt *övrigt* (9 procent). De övergripande målen är tydligast relaterade till målgrupperna men variablerna är inte helt överlappande. Projekt som riktar in sig på antagningen är kopplade till målgrupper utanför utbildningssystemet, språkverkstäder/studentstödsprojekt riktar sig uteslutande till grupper i högskolan och informationsprojekt har till övervägande del grund- och gymnasieelever som målgrupp. Men det finns informationsprojekt med andra målgrupper och högskoleorienterad undervisning förekommer riktade mot gymnasie- och grundskola samt vuxenutbildning. De som befinner sig utanför utbildningssystemet är föremål för insatser från många olika projekttyper.

Som vi kommer att se är dessa fyra aspekter de viktigaste i det rum av projekt som korrespondensanalysen skapar. Till dessa fyra variabler har ytterligare två lagts som avser fånga två andra dimensioner. För att få en uppfattning om projektens storlek har **totalt utbetalat belopp** projekten erhållit lagts in som en aktiv variabel. Fem kategorier har skapats: *under 125 tkr* (9 procent), *125-500 tkr* (21 procent), *500-1 200 tkr* (40 procent), *1 200-1 800 tkr* (20 procent) samt *1 800 tkr och däröver* (11 procent). Spännvidden är omfattande. De tio procent projekt med lägst finansiering är ungefär femton till trettio gånger mindre än de högst finansierade projekten. Det är emellertid svårt att se något tydligt samband mellan de övriga aktiva variablerna och projektens storlek annat än mellan vissa mycket specifika kategorier, vilket korrespondensanalysen kommer att lyfta fram. Huruvida projekten har en uttalad **ämnesinriktning** eller inte utgör den sjätte variabeln. Det kan här röra sig om projekt som vill validera en specifik ämneskompetens eller projekt som strävar efter att minska den sociala eller etniska snedrekryteringen inom vissa utbildningstyper, exempelvis inom naturvetenskapliga utbildningar. Denna har kodats dikotomt. Närmare sex av tio eller 58 procent av projekten har ingen ämnesinriktning och 42 procent har det.²⁷³ Bland huvudmännen är det framför allt fackhögskolorna som har ämnesinriktning, vilket gäller för tolv av fjorton projekt. Bland universiteten är det ungefär hälften som har ämnesinriktning medan det är en minoritet, ett projekt av fyra, bland de mindre och medelstora högskolorna som har det. Gymnasieskolorna har här en högre andel ämnesinriktade projekt än de senare, 38 procent.

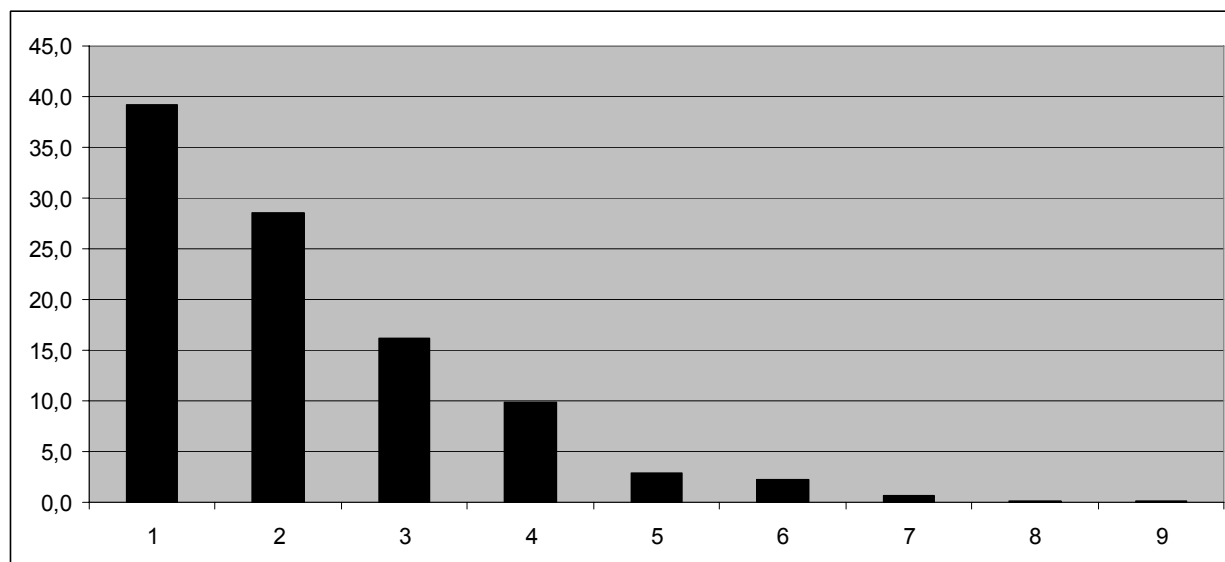
Vår översiktliga genomgång har visat att det finns tydliga relationer mellan projektens olika egenskaper. Det är emellertid svårt att se samtliga dessa relationer framför sig även om vi hållit oss med ett begränsat antal variabler. Resultaten kommer nedan att presenteras mer översiktligt med hjälp av multipel korrespondensanalys.

Ett mångdimensionellt projektrum

Den multipla korrespondensanalysen ger oss ett rum med över tjugo dimensioner. Vi skall här tolka de fyra viktigaste axlarna, som summerar 94 procent av skillnaderna i materialet (se Figur 19 och Tabell 10), och ger oss ett fyrdimensionellt rum av projekt. För en tolkning av relationen mellan axlarna, där vi sätter samman den första och den andra, respektive den första och den andra axeln, se ovan avsnitt 4.3.

²⁷³ I de flesta fall handlar det om inriktning mot naturvetenskapliga och tekniska utbildningar.

Figur 19. Axlarnas modifierade egenvärden, andelar, axel 1-9.

Tabell 8. Axlarnas modifierade egenvärden, andelar, axel 1-9.

Axel	Eigenvärde	Andel	Modifierad andel	Kumulativ modifierad andel
1	0,466	13,3	39,2	
2	0,422	12,0	28,6	67,8
3	0,359	10,2	16,2	84,0
4	0,317	9,1	9,9	93,9
5	0,249	7,1	2,9	96,9
6	0,239	6,8	2,3	99,1
7	0,204	5,8	0,6	99,8
8	0,185	5,3	0,1	99,9
9	0,182	5,2	0,1	100,0

Tolkning av de fyra första axlarna

Den första axeln redogör för de viktigaste skillnaderna i materialet, i vår analys 39 procent av hela materialets varians. Fyra av variablerna bidrar till att upprätta denna axel:

samarbetspartner (som bidrar med 27 procent till upprättandet av axelns struktur), **projekttyp** (26 procent), **målgrupp** (24 procent) och **huvudman** (21 procent). De svarar tillsammans för 98 procent av bidraget till axeln.²⁷⁴ Axeln uttrycker en opposition mellan å ena sidan projekt där *universitet* är huvudman, *samarbetspartner saknas*, *studenter* och *övriga* är målgruppen och projekttypen är *språkverkstäder/studentstöd* och *övriga* och å andra sidan projekt med *gymnasieskolor* och *vuxenutbildare* som huvudmän, *högskolor* som samarbetspartner, *grund- och gymnasieelever* som målgrupp, samt *högskoleorienterad undervisning* som huvudsaklig projekttyp. Det är med andra ord två olika typer av projekt som ställs mot varandra. Universitet som vänder sig inåt för att stötta sina studenter i kontrast mot gymnasieskolor och vuxenutbildare som samarbetar med högskoleinstitutioner av olika slag, och där målet är att erbjuda eleverna en högskoleorienterad undervisning.

Längs den andra axeln är **målgrupp** den viktigaste variabeln för att strukturera axeln (32 procent) och **projekttyp** (26 procent) hamnar också högt i bidrag till axeln. Tillsammans med **samarbetspartner** (17 procent) bidrar de tre variabler för 75 procent av bidraget till axeln. Läger vi även till **huvudman** (13 procent) och **utbetalt belopp** (11 procent) nås 99 procent.²⁷⁵ Vi får längs den andra axeln en tydlig konfiguration av egenskaper som samlas vid den ena sidan av axeln: en målgrupp *utanför utbildningssystemet*, *college/introduktionskurser* som projekttyp,

²⁷⁴ Med andra ord bidrar **utbetalt belopp** och **ämnesanknytning** ytterst marginellt till axeln.

²⁷⁵ Återigen tillför **ämnesanknytning** väldigt lite till axeln.

övriga samarbetspartners och därtill kan också läggas att det är stora projekt (*1,8 milj. kronor och däröver*) och att *vuxenutbildare* är huvudmän. Mot denna pol står *grund- och gymnasieelever* som målgrupp, *informationsprojekt*, *grund- och gymnasieskolor* som samarbetspartner, *gymnasieskolor* som huvudmän samt att det rör sig om små projekt (*under 125 000 kronor*). Den andra axeln kan sammanfattas som en axel som ställer vuxenutbildare med samarbeten utanför grund-, gymnasie- och högskolevärlden som engagerar sig i mycket stora projekt för att karakteriserade som collegeutbildningar/introduktionskurser mot små projekt riktade mot skolnivåerna under högskolan och med syfte att kunskapen om högskolestudier.

I den tredje axeln är det som i den andra axeln **projekttyp** (35 procent) och **målgrupp** (31 procent) som är de viktigaste två variablerna för axeln, även om den inbördes ordningen har ändrats. Den tredje viktigaste variabeln är **ämnesanknytning** (16 procent) som har en mycket marginell betydelse i de två första axlarna samt i den fjärde axeln. Dessa tre variabler medverkar till 83 procent av axeln.²⁷⁶ Den tredje axeln kan ses som en korrigering av den första axelns ena pol, den som bildas av *universitet* som huvudman, *ej samarbetspartner*, *studenter* och *övriga* är målgruppen och projekttypen är antingen *språkverkstäder/studentstöd* eller *övriga*. Längs den tredje axel skapas en pol av *språkverkstäder/studentstöd* som projekttyp och *studenter som målgruppen* som i den första axeln, men här paras dessa egenskaper samman med *mindre och medelstora högskolor* som huvudmän och inte universitet och att projekten *inte är ämnesanknutna* understryks. Mot dessa egenskaper står projekt med *fackhögskolor* som huvudmän, som syftar till att underlätta *antagningen* eller är faller inom *övriga* projekttyper och där *övriga* är målgrupper. Karakteristiskt är också att det finns en *ämnesanknytning*. Två olika modeller bland de högre lärosätenas projekt kan här utkristalliseras. En med fackhögskolor som huvudmän och där det finns en ämnesinriktning och syfte att underlätta för nya grupper att bli antagna. En förknippad med mindre och medelstora högskolor, där det saknas ämnesanknytning och syftet är att stötta de studenter som redan går på lärosätena.

Den fjärde axeln, slutligen, har även den **projekttyp** som den viktigaste variabeln, 31 procent. Den följs av **samarbetspartner** (24 procent), **målgrupp** (20 procent) och **huvudman** (17 procent). Tillsammans svarar dessa fyra variabler för 92 procent av bidraget till axeln. Framför allt polariseras längs axeln *övriga* och *högskoleorienterade utbildningsprojekt* som drivs av *vuxenutbildare*, som siktar in sig på målgrupper i *vuxenutbildningen* och *övriga* (det finns här ofta ingen entydig målgrupp) och där samarbete sker med *högskolor*, från *informationsprojekt* riktade mot *grund- och gymnasieelever*, och där projekten har *mindre universitet och högskolor* som huvudmän vilka samarbetar med *grund- och gymnasieskolor*. Dels korrigeras således den andra polen i den första axeln, det förekommer även högskoleorienterade utbildningsprojekt riktade mot andra än grund- och gymnasieelever, dels påpekas att informationsprojekt även kan ha högre lärosäten och inte endast gymnasieskolor som huvudmän.

²⁷⁶ **Huvudman** har ett relativt starkt bidrag, 11 %, och två av modaliteterna bidrar även över genomsnittet, medan **utbetalt belopp** (5 %) och **samarbete** (2 %) har mindre betydande bidrag.

Tabell 9. Aktiva variabler, förklarande variabler och modaliteter, axel 1-4.

	Variabel	bidrag	kumulativt bidrag	Plussida	bidrag	Minussida	bidrag
Axel 1	Samarbetspartner	27,1		Ej samarbete	15,4	Högskola	11,3
	Projekttyp	26,5	53,5	Språkverkstad/Studen	11,0	Högskoleorienterad utbildning	7,9
				Övrigt	5,1		
	Målgrupp	23,6	77,2	Studenter	11,6	Grund- el. gymnasieelever	3,0
	Huvudman	20,6	97,8	Övriga	6,0		
				Universitet	6,8	Vuxenutb.	6,6
						Gymnasieskola	6,3
	Utbetalt belopp	1,8	99,6				
	Ämnesanknytning	0,4	100,0				
	Totalt				55,9		35,0
Axel 2	Målgrupp	31,8		Grund- el. gymnasieelever	11,6	Utanför utbildningssystemet	18,4
	Projekttyp	26,2	58,1	Information	7,3	College/Introduktion	15,5
	Samarbetspartner	17,0	75,0	Grund- el. gymnasieskola	4,2	Övriga	12,5
	Huvudman	13,2	88,2	Gymnasieskola	5,5	Vuxenutb.	5,5
	Utbetalt belopp	10,6	98,8	-125 tkr	2,3	1 800 tkr +	6,6
	Ämnesanknytning	1,2	100,0				
	Totalt				30,9		58,5
Axel 3	Projekttyp	35,4		Språkverkstad/Studen	20,1	Övrigt	8,2
						Antagning	6,0
	Målgrupp	31,5	66,9	Studenter	16,8	Övriga	11,3
	Ämnesanknytning	16,0	82,9	Ej ämnesanknytning	6,7	Ämnesanknytning	9,3
	Huvudman	10,7	93,6	Mindre univ./hgsk	3,1	Fackhögskolor	5,7
	Utbetalt belopp	4,9	98,5				
	Samarbetspartner	1,5	100,0				
	Totalt				46,7		40,4
Axel 4	Projekttyp	31,4		Information	7,5	Övrigt	13,1
						Högskoleorienterad utbildning	8,4
	Samarbetspartner	23,7	55,1	Grund- el. gymnasieskola	14,0	Högskola	7,5
	Målgrupp	19,7	74,8	Grund- el. gymnasieelever	4,2	Övriga	9,1
						Personer i vuxenutb.	4,8
	Huvudman	16,9	91,7	Mindre univ./hgsk	6,9	Vuxenutb.	5,6
	Utbetalt belopp	8,1	99,7				
	Ämnesanknytning	0,3	100,0				
	Totalt				32,6		48,5

Tabell 10. Sju kategorier av projekt – en karakteristik.

		Gr 1 Språkerkstäder/ studentstödsprojekt	Gr 2 Högskoleleda informationsprojekt	Gr 3 Gymnasieledda informationsprojekt	Gr 4 Fortbildningsprojekt	Totalt informationsprojekt	Gr 5 Högskoleleda förberedande utbildningar	Gr 6 Andra förberedande utbildningar	Gr 7 Anläggningsprojekt	Totalt förberedande utbildningar	Totalt
	N	11	33	17	11	61	10	14	5	29	101
Aktiva variabler											
Huvudman	Universitet	6	14	0	5	19	2	0	4	6	31
	Fackhögskola	0	8	0	5	13	1	0	0	1	14
	Mindre univ./högskola	5	10	0	1	11	7	0	1	8	24
	Vuxenutbildning	0	0	0	0	0	0	12	0	12	12
	Gymnasieskola	0	0	16	0	16	0	0	0	0	16
	Övriga huvudmän	0	1	1	0	2	0	2	0	2	4
Samarbetspartner	Ej samarbete	10	10	0	8	18	2	0	3	5	33
	Högskola	1	3	16	1	20	0	13	0	13	34
	Grund. och gymnasieskola	0	20	0	0	20	0	0	0	0	20
	Övriga	0	0	1	2	3	8	1	2	11	14
Målgrupp	Utanför utb.syst.	0	1	0	0	1	6	8	4	18	19
	Studenter	11	0	0	1	1	2	0	0	2	14
	Grund- och gymnasieelever	0	28	17	0	45	0	1	0	1	46
	Personer i vuxenutbildning	0	4	0	1	5	2	5	0	7	12
	Övriga	0	0	0	9	9	0	0	1	1	10
Projekttyp	Information	0	30	12	2	44	2	3	0	5	49
	Högskoleorienterad undervisning	0	3	5	0	8	1	7	0	8	16
	Antagning	0	0	0	0	0	0	0	5	5	5
	College/Introduktionskurs	0	0	0	0	0	7	4	0	11	11
	Språkerkstad/Studentstöd	11	0	0	0	0	0	0	0	0	11
	Övrigt	0	0	0	9	9	0	0	0	0	9
Utbetalt belopp	-125 tkr	1	2	4	2	8	0	0	0	0	9
	125-500 tkr	1	10	2	4	16	0	3	1	4	21
	500-1 200 tkr	3	11	8	3	22	4	8	3	15	40
	1 200-1 800 tkr	5	7	3	2	12	1	2	0	3	20
	1 800 tkr +	1	3	0	0	3	5	1	1	7	11
Ämnesanknytning	Nej	10	15	11	4	30	8	11	0	19	59
	Ja	1	18	6	7	31	2	3	5	10	42
Supplementära variabler											
Utbetalt belopp	Medel	1 285	954	725	640	833	2 075	875	918	1 297	1 016
(i tusental kronor)	Median	1 500	876	865	484	780	2 075	773	728	832	855
	Standardavvikelse	823	731	552	449	646	1 255	522	614	1 009	809
	Totalsumma	14 135	31 466	12 329	7 037	50 832	20 753	12 261	4 589	37 603	102 570
Egen finansiering	Under 10 %	5	10	1	5	16	2	4	1	7	28
	10 - 49 %	3	17	8	5	30	4	5	1	10	43
	Över 49 %	2	3	8	1	12	4	4	3	11	25
	Ej uppgift	1	3	0	0	3	0	1	0	1	5
Nytt projekt	Ja	5	23	14	10	47	8	10	4	22	74
	Nej	6	10	3	1	14	2	4	1	7	27
Omgång	1	6	7	4	1	12	4	3	3	10	28
	2	4	12	8	1	21	5	7	0	12	37
	3	0	13	5	4	22	0	4	2	6	28
	4	1	1	0	5	6	1	0	0	1	8
Uttalad klass/etnicitetsmål	Ja	9	23	13	7	43	6	7	3	16	68
	Nej	2	10	4	4	18	4	7	2	13	33
Huvudmannens läge	Storstad	4	18	7	7	32	2	2	2	6	42
	Medelstor stad	7	14	2	4	20	8	9	3	20	47
	Småstad	0	1	8	0	9	0	3	0	3	12
Fortsättning	Ja	10	20	13	2	35	7	8	3	18	63
	Nej	1	11	4	9	24	2	4	2	8	33
	Ej genomfört	0	1	0	0	1	0	1	0	1	2
	Ej uppgift	0	1	0	0	1	1	1	0	2	3
Nuvarande omfattning	Samma omfattning	10	10	10	2	22	5	2	3	10	42
	Ökad omfattning	0	6	1	0	7	0	2	0	2	9
	Minskad omfattning	0	4	2	0	6	2	4	0	6	12
	Ingen uppgift	0	1	0	0	1	1	1	0	2	3
	Ej fortsatt	1	11	4	9	24	2	4	2	8	33
	Ej genomfört	0	1	0	0	1	0	1	0	1	2
Nuvarande finansiering	Samma finansiering	3	8	9	0	17	1	0	1	2	22
	Ökad finansiering	0	2	0	0	2	0	0	0	0	2
	Minskad finansiering	0	5	2	0	7	2	3	0	5	12
	Ingen uppgift	7	6	2	2	10	5	6	2	13	30
	Ej fortsatt	1	11	4	9	24	2	4	2	8	33
	Ej genomfört	0	1	0	0	1	0	1	0	1	2

Tabell 11. Projekten, huvudmän och samarbetspartner.

	Ej samarbets- partner	Universitet	Fack- högskola	Mindre univ./hgsk	Högskolor totalt	Grund- el. gymnasie- skola	Övriga	Totalt
Universitet	19	0	0	0	0	8	4	31
Fackhögskolor	6	0	3	1	4	3	1	14
Mindre univ./hgsk	8	0	0	1	1	8	7	24
Högskolor totalt	33	0	3	2	5	19	12	69
Vuxenutb.	0	6	1	4	11	0	1	12
Grund- el gymnasieskola	0	6	3	6	15	0	1	16
Övriga	0	3	0	0	3	1	0	4
Total	33	15	7	12	34	20	14	101

Tabell 12. Projekten, huvudman och utbetalt belopp.

	N	Medelvärde	Median	Standardavvikelse	Summa	Andel av totalsumman
Universitet	31	911 434	728 000	698 215	28 254 459	27,5
Fackhögskola	14	1 340 962	1 260 300	844 672	18 773 474	18,3
Mindre univ./högskola	24	1 172 986	872 118	1 059 419	28 151 674	27,4
Totalt högskolor	69	1 089 560	888 836	872 372	75 179 607	73,1
Vuxenutbildning	12	876 778	747 430	566 713	10 521 334	10,2
Grund- o gymnasieskola	18	645 044	655 080	564 966	11 610 792	11,3
Övriga huvudmän	4	1 378 121	961 241	951 395	5 512 482	5,4
Total	103	998 293	850 000	810 469	102 824 215	100,0

Tabell 13. Ansökningsomgångarna och projektens fortlevnad.

	N	Fortsatt	Ej fortsatt	Ej uppgift	Ej eller delvis genomfört	Totalt
Omgång 1	30	66,7	26,7	0,0	6,7	100,0
Omgång 2	41	61,0	19,5	4,9	14,6	100,0
Omgång 3	29	55,2	37,9	3,4	3,4	100,0
Omgång 4	8	25,0	75,0	0,0	0,0	100,0
Totalt	108	58,3	30,6	2,8	8,3	100,0

Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (Sociology of Education and Culture Research Reports)

ISSN 1103-1115

1. Donald Broady & Mikael Palme, *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*, 1992
2. Mikael Palme, *En "trygg" uppväxtmiljö*, 1992
3. Stig Elofsson, *Vad blev barnen? Rekryteringsstudier*, 1992
4. Annika Ullman, *De plåtslagarna! De plåtslagarna!*, 1992
5. Annika Ullman, *Humaniora som personlighetsfördjupning?*, 1992
6. Donald Broady, *Läsestycken för samhällsvetare*, 1994
7. Boel Englund, *Språk, argumentation och vetenskaplig verksamhet*, 1994
8. Kerstin Skog Östlin, *Fädernas kyrka i Sveriges television*, 1994
9. Mikael Palme, *Valet till gymnasiet*, 1994
10. Mikael Palme, *Gymnasieskolans sociala struktur i Stockholmsregionen före 1991 års skolreform*, 1994
11. Mikael Börjesson, *Det naturliga valet. En studie i studenters utbildningsval och livsstilar*, 1996
12. Richard Palmer, *Socio-Economic Spaces of Transnationally Connected Business Professionals*, 1996
13. Ingrid Heyman, "...det är utbildningen som gjort att vi kommit någonstans". *Studier av tre elitgymnasier med internationalisering på programmet*, 1997
14. Elisabeth Hultqvist "Jag tycker det är för slapt". *Om pedagogiken på det individuella programmet*, 1998
15. Mikael Börjesson, *Kampen om det "internationella". En kartläggning av transnationella strategier vid högskolor och universitet i Stockholm*, 1998
16. Mikael Palme, *The Meaning of School. Repetition and Drop Out in the Mozambican Primary School*, 1998.
17. Mikael Palme, *Final Report and Recommendations from the Evaluation of Teaching Materials for Lower Primary Education in Mozambique. I. General Issues*, 1998
18. Kenneth Hyltenstam & Christopher Stroud, *Final Report and Recommendations from the Evaluation of Teaching Materials for Lower Primary Education in Mozambique. II. Language Issues*, 1998
19. Wiggo Kilborn, *Final Report and Recommendations from the Evaluation of Teaching Materials for Lower Primary Education in Mozambique. III. Mathematics*, 1998
20. Ulla Alfredsson & Calisto Linha, *Where God lives. Introduction to a Study of the Independent Protestant Churches in the Maputo Area*, 1998
21. Kenneth Hyltenstam & Christopher Stroud, *Proposals for Revised Language Curricula for Mozambican Primary Schools. A Discussion Document*, 1998
22. Donald Broady et al, *Formering för offentlighet. En kollektivbiografi över Stockholmskvinnor 1880–1920. Forskningsplan*, 1998
23. Ulf Borelius, *Habitus och religionstillhörighet i Peru*, 1998
24. Ulf Borelius, *Tillit och habitus*, 1998
25. Kerstin Sund-Tidholm, *Internationalisering vid gymnasieskolans omvårdnadsprogram. En intervjustudie*, 1998
26. Mikael Börjesson, *An Introduction to Manuel Castells' The Information Age*, 1999
27. Donald Broady, Mats B. Andersson, Mikael Börjesson, Jonas Gustafsson, Elisabeth Hultqvist, Mikael Palme, *Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier*, 2000
28. Donald Broady, *Studier av högskolan och gymnasieskolan som fält. Forskningsprogram 2002-2004*, 2001.
29. Esbjörn Larsson, *Inventering av utbildningshistorisk forskning vid svenska lärosäten*, 2003
30. Mikael Börjesson, *Det svenska högskolefältet och lärarutbildningarna*, 2003
31. Ulf Borelius, *Källkritik och befrielseologi. Ett bidrag till forskningen kring befrielseologins uppkomst*, 2004
32. Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997-2001*, 2004
33. Ingrid Nordqvist och Monica Langerth Zetterman, *Gymnasieskolan som konkurrensfält. Ett regionalt perspektiv – Gävleborgs län*, 2004
34. Ida Lidegran, *Uppsala – en akademiskt dominerad gymnasieskola*, 2 uppl. 2006
36. Mattias Eriksson, *Sociologisk atlas över Stockholm*, 2005
37. Mikael Börjesson, *Transnationella utbildningsstrategier vid svenska lärosäten och bland svenska studenter i Paris och New York*, 2005
38. Esbjörn Larsson, *Det svenska utbildningssystemets födelse. Olika perspektiv på den svenska läroverksutbildningens utveckling under 1800-talet*, 2006
39. Donald Broady, Mikael Börjesson, Emil Bertilsson, Gergei Farkas, Märit Gunneriusson Karlström, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran & Ingrid Nordqvist, *Utvärdering av Rekryteringsdelegationen*, 2 rev. uppl. augusti 2006